Colecția
Jurnal
& Memorii
Corespondență

Câtă dreptate avea Witold atunci când spunea: „Trebuie să continui să fiu dificil! Dificil! Fii necontenit străin! Fii neplăcut, neîncrezător, lucid, aspru și exotic. Țin-te, băiete! Nu te lăsa! Nu te lăsa îmblânzit, însușit!”

Nu e nimic de văzut, de descris. Totul a fost încercat, gustat, otrăvit. Taci. Încolăcește-te în tine însăți. Ca felinele când își fac siesta. Adormi în tine însăți. Trage plapuma peste ochi, fă-te covrig și toarce, uitând de toate. Nu există decât respirația ta, acordându-se după respirația amintirii zeului care, pe vremuri, își făcuse un tron în tine; poate. Acum tronul e pustiu. Dans e totul. Amintire a zeului plecat, lăsând nevăzute dâre lungi, persistente în existența ta redevenită măruntă și jalnică, de doi bani; și, totuși – contorsionată în așteptarea crispant de goală, vie, laborioasă în aceste momente –, constați ceea ce știi, da, știi, într-un fel, dintotdeauna, și anume: existența e fantastică, absolut fantastică! Ce mare zi crescută din nimic. Din nimicul dulce, fosgăitor, viu, visând să cuprindă dintr-o ochire totul. Cerul e înalt, amiaza înaltă, subțire, iar ochii nebănuit de mari.

AURA CHRISTI

ISBN 973-7691-75-X
9789737691750

IDEEA EUROPEANĂ

Trei mii de semne

AURA CHRISTI

AURA CHRISTI

Trei mii de semne

Colecția: Memorii & Jurnale & Corespondență
Coperta colecției: Cristian Negoi
Coperta I: Portret de Andrei Potlog
Aura Christi cu Mama sa, Liuba
Portret de Alexandra Alina Preda

Editor: Andrei Potlog
Director economic: Mihaela David
Lectori: Alina Beiu-Deșliu, Alexandru Ștefănescu
Tehnoredactor: Alexandra-Alina Preda
Departament difuzare: Adrian Preda, Claudiu Moloci
Departament proiecte: Alexandru Ștefănescu

Editura Ideea Europeană
O.P. 22, C.P. 113, București, 014780
Tel./Fax.: 021-2125692; Tel.: 021-3106618
Comenzi carte prin poștă:
Tel.: 021-2125692
E-mail: fcideeaeuropeana@yahoo.com
www.ideeaeuropeana.ro

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
Christi, Aura
Trei mii de semne / Aura Christi; ed.: Andrei Potlog - București: Ideea Europeană, 2007
ISBN 978-973-7691-75-0

I. Potlog, Andrei (ed.)

821.135.1-94

Printed in Romania

Aura Christi

Trei mii de semne

Jurnal de scriitor

Ideea Europeană

Aura Christi (numele literar al Aureliei Potlog) s-a născut la 12 ianuarie 1967 la Chişinău. A absolvit Liceul teoretic român-francez „Gh. Asachi" şi Facultatea de Jurnalism a Universităţii de Stat. Debut absolut – 1983. În 1988 e redactor la periodicul *Tineretul Moldovei*, iar în 1991 – redactor-şef al revistei de cultură *Galaxia Gutenberg*. În 1993 părăseşte Chişinăul şi se mută la Bucureşti. E angajată la revista *Contemporanul. Ideea Europeană* în calitate de redactor de rubrică; în 1999-2001 este redactor-şef adjunct, iar din 2002 redactor şef la aceeaşi revistă. Înfiinţează – în octombrie 2003, împreună cu Andrei Potlog – Fundaţia Culturală Ideea Europeană şi Editura Ideea Europeană. Semnează în prestigioase reviste din România, Franţa, Germania, Belgia, Italia, Suedia, Rusia, S.U.A. Este prezentă în antologii publicate în Franţa, Suedia, România, S.U.A., Germania, Rusia, Grecia, Republica Moldova. Este membru al Uniunii Scriitorilor din România şi al PEN-Clubului.

Cărţi de poezie: *De partea cealaltă a umbrei,* 1993; *Împotriva mea,* 1995; *Ceremonia orbirii,* 1996; *Valea regilor,* 1996; *Nu mă atinge*, 1997, 1999; *Ultimul zid,* 1999; *Crini imperiali,* 1999; *Elegii nordice,* 2002; *Geflüster/Şoptirea,* 2002; *Cartea ademenirii,* 2003

Cărţi de eseu: *Fragmente de fiinţă,* 1998; *Labirintul exilului,* 2000, 2005; *Celălalt versant,* 2005; *Exerciţii de destin*, 2007; *Religia viului*, 2007

Romane: *Sculptorul,* 2001, 2004; *Noaptea străinului,* 2004; *Marile jocuri,* 2006; *Zăpada mieilor*, 2007

Cărţi de publicistică: *Banchetul de litere.* Dialoguri cu…, 2006

Traduceri: Anna Ahmatova, *Poezie şi destin,* 2001; Valerii Voronţov, *România,* 2003

Ediţii alcătuite şi îngrijite: *Romanul românesc în colocvii,* 2002; *Nicolae Breban · 70,* 2004; *Problema evreiască,* 2006.

Premii literare: Premiul pentru poezie al Ministerului Culturii, 1993; Premiul pentru poezie al Academiei Române, 1996; Premiul pentru poezie al Uniunii Scriitorilor şi al Editurii Vinea, 1997; Premiul pentru eseu al Uniunii Scriitorilor din Moldova, 1998; Premiul pentru poezie „Ion Şiugariu", 1999; Premiul pentru roman al revistei *Tomis* şi al Filialei Dobrogea a Uniunii Scriitorilor, 2001; Premiul pentru poezie al revistei *Antares*, 2003; Premiul pentru roman al revistei *Convorbiri literare,* 2004

„Încep să înțeleg, treptat, această viață, care pătrunde, cu ochii mari, în veşnic aşteptândul suflet. Această atenție zilnică, starea de veghe şi solicitarea simțurilor orientate spre exterior, acest a privi înmiit şi permanentul a privi în afara ta. Acest a-nu-ne-însoți al peisajului schimbător, acest a-fi-numai-ochi, fără să realizezi pentru cine. Această puritate a vieții, această perpetuă stare de bucurie, fiindcă întotdeauna se petrece ceva, nu pentru că are vreo legătură cu propria personalitate, ci pentru că e mişcare şi schimbare. Ce mari devin ochii aici. Vor să aibă mereu întregul cer."

RAINER MARIA RILKE

Portret de Alexandra Alina PREDA

O disperare furioasă îl făcea un rascoa
să fie el însuşi. Oprindu-se în faţa zidului
stătea ţintuit locului şi nu mişca până
i se părea că zidul mişcă, treptat-treptat,
urnindu-se din loc. Se credea imposibil;
şi era aşa ades. Aerul era irespirabil;
prin urmare, totul era ca la carte. Ah, şi cât
şi-ar fi dorit ca totul să rămână la fel
în lumea asta mizerabilă, de doi bani,
plictisitoare până la leşin, până la greaţă,
fantastică rusă, tot timpul fantastică!
„Să nu se schimbe nimic într-o lume în
care totul se metamorfozează de la o zi
la alta!“ murmura pentru ca apoi s-o ia
de la capăt: „Să nu se schimbe nimic...“
Oho. Nu e nimic de văzut, de descris. Nou
şi vechi este totul în egală măsură.
Mergi înainte şi cântă. Da. Cântă şi mergi.
Zeii sunt pretutindeni; ca la Zenon, şi
în bucătărie. Învaţă tristeţea de la vechii
greci copilăroşi. De la ei învaţă jocurile
disperării; şi arta de a recădea în lume.
Fă exerciţii de mediocritate, atunci când
ţi-e somn de tine şi prefă-te că nu vezi
templele construite de tine dintr-o furioasă
disperare. Da. Dintr-o furioasă disperare.

Există poeme care răsună tot timpul. Există poeme cărora nu le pasă de felul în care trece vremea. Există poeme care – cuprinzând câteva sau mai multe curente literare în vogă, mai mult sau mai puţin prestigioase – se află, inexplicabil, deasupra stilurilor, modelor, curentelor. Asemenea poeme se circumscriu, cred eu, stilului clasic şi ţin de ceea ce numea Ion Barbu „formularea clară şi melodioasă, [...] construcţia solidă a clasicilor”.

E un capriciu poate: partea de gheaţă a lirei *cere* să fie exprimată recurgându-se la rimă, ritm, construcţie. Am mai consemnat că Ahmatova intervenea în structura poemelor, redacta versuri, iar uneori poezii întregi, schimba ordinea poemelor într-o carte. Ce era la mijloc? Maturizare continuă, obsesie a perfecţionismului, insatisfacţii la revederea vechilor manuscrise, un nou unghi de vedere apărut la recitirea volumelor de poeme de altădată?

Ahmatova, Stănescu, Bacovia, Ţvetaieva, Rilke, Emily Dickinson au scris poeme care îţi taie respiraţia. Poemele lor există, rămân vii tot timpul; cărţile acestor mari creatori au, evident, destinul lor. Se mai poate oare spune ceva nou în poezie după ei, după Homer? Un răspuns afirmativ ar fi – previzibil – o curată nebunie. Fiecare din poeţii de astăzi,

fiecare din poeții viitorului însă se vor încăpățâna să răspundă afirmativ la întrebarea mea puțin deşucheată, recunosc. Nebunia lor va fi necesară... O nebunie curajoasă, subtilă.

Cât de mult seamănă şi cât de mult se deosebesc poeții despre care scriu. Măreția, solemnitatea fiecăruia sunt la fel. Şi totuşi... Măreția Annei Andreievna are adeseori accente disperate; măreția lui Nichita e ludică, e vorba de accentele ludice ale unei maturități artistice; mărețiile bacoviene pun în valoare ternul, provincialul, învăluite în candoare. Măreția Marinei e superior agresivă, iar cea a lui Emily – timidă şi impertinentă în egală măsură (cine, Doamne, şi-ar permite să se adreseze lui Dumnezeu astfel: „Tâlhar! Bancher – Tată Ceresc!" (şi, în continuare, citând din poemele dickinsoniene, voi utiliza traducerile Ilenei Mihai Ştefănescu din Emily Dickinson, *Singurătate şi poezie*, ediție bilingvă, Editura Litera, 1995).

Zilele trecute, recitind mai multe pagini dintr-o carte la care lucrez, m-a pus pe gânduri o afirmație: dacă răutatea mea, îndreptată împotriva mea, ar fi avut ceva mai multă măreție, n-aş fi publicat niciodată o carte. Aserțiunea mi se pare acum, în aceste clipe, o speculație superfluă, falsă. Nu sunt sigură că aş fi avut/aş fi găsit forța de a nu publica. Iată o limită. Şi când mă gândesc la Emily... mi se face pur şi simplu ruşine de mine, de tentația/obligația de a publica, pentru a accelera ritmurile evoluției, pentru a mă detaşa de paginile scrise.

Cineva, în visele noastre, ne face promisiuni frumoase. Le luăm în serios; avem neseriozitatea/servitutea de a le lua în serios. Şi dacă acel *cineva* nu se va ține de cuvânt? Iată riscul. Să crezi într-o promisiune până la capăt, rugându-te să fii ajutat în necredința ta.

Ei, cei mari, şi-au impus convingerea că poezia va renaşte pe măsură ce vor evolua ei înşişi. Şi-au impus următoarea credință nebunească: faptul că sunt poeți trebuie să devină mit, lege; cu această lege au călcat legi omeneşti, prea omeneşti. O pildă elocventă: viața lui Emily, izolarea ei, fuga de comunitatea umană, de social, teama de a înființa o familie, renunțarea (la vârsta de 30 de ani!) la viața sentimentală, călcarea sistematică a rigorilor limbii engleze. Rigorile, ritmurile interne ale poeziei dickinsoniene cereau călcarea regulilor gramaticale. Poeta şi-a respectat sinele capricios, ce simțea, gândea, exista altfel; a călcat legile limbii engleze cu riscul de a i se reproşa că nu le cunoaşte. Higginson, criticul, pe când Emily era încă în viață, pe când întreținea o laborioasă corespondență cu ea, încerca să-i strunească voluntarismul, radicalismul, nebuneasca tentație de a merge până în pânzele albe. După moartea poetei însă, aducându-şi aminte probabil de eleganța condescendentă, deschisă, de reticența poetei ce-l asculta cu atenție (dar, autoritară, pragmatică, îşi vedea de stilul ei), recitindu-i poeziile, a avut totuşi forța să le vadă aşa cum erau. „La urma urmelor, nota Higginson, când gândurile cuiva îți taie respirația, lecțiile de gramatică par o impertinență; cititorul va găsi aici poezie adevărată, cu rădăcina ei cu tot. În nici o altă poezie din câte cunosc, sugestia versului lui Blake nu poate fi regăsită atât de clar: nu pentru că Emily Dickinson l-ar fi imitat, ci pentru că între ei există o afinitate spirituală – aceleaşi străluciri ale originalității, aceeaşi înțelegere profundă a naturii şi a vieții." E o impertinență, aşadar, să-i reproşezi lui Emily că nu-i plăcea să plece de acasă, nu s-a realizat social, că scria poeme blasfematorii, iar cei din jur o plictiseau, că în viziunea ei Iacob a botezat îngerul, iubirea se învață prin neîmplinire, cerul prin depăşire, eternitatea – prin sfidare, Dumnezeu – prin autodeificare.

Mâniosul „la urma urmelor” higginsonian înseamnă de facto: „Da, dom’le, în cazul Dickinson e vorba de poezie!” Acest *la urma urmelor* înseamnă şi o împăcare, o tardivă recunoaştere, după o hărţuire epistolară de peste două decenii (Emily îi expedia lui Higginson ultimele producţii literare, criticul făcându-i deseori poemele praf şi pulbere). Poeta, deşi rămânea plină de tact, deşi era rezervată, refuza să intervină substanţial în poeme; ea continua să fie atentă la ritmurile-i interioare, la legile care o subjugau, *o foloseau* în scopul de a cristaliza în străfundurile ei vagi, aspre, Cântecul, de a-i da forma cea mai pură. Nevoia de cristalizare s-a dovedit a fi mai puternică decât Emily. Iar gelozia lui Higginson – cel care probabil dorea să-i fie maestru acestui Pegas năbădăios – îi aparţinea de fapt unui fals maestru frustrat, care, citind, după moartea poetei, manuscrisele îngălbenite, a înţeles că Emily... *s-a jucat*, lăsându-l să creadă că el, criticul, este ceea ce nu era în realitate: maestru. Sfaturile, redactările propuse de critic se duceau... pe aripile vântului.

Ce s-ar fi întâmplat, dacă Emily l-ar fi ascultat pe Higginson? Probabil că n-ar fi existat poeta Emily Dickinson, cea pusă de către exegeta Françoise Delphy alături de Dumnezeu.

Furia întârziată a lui Higginson e crescută şi din conştientizarea faptului că el, pretinsul maestru, fusese din start depăşit de falsul său ucenic. Iată un pretext de gelozie!

Gelozia. Ca să-mi aduc aminte sensul acestui cuvânt, îmi înfrâng primul impuls de a apela la ajutorul dicţionarelor şi... recitesc Nietzsche: *Omenesc, prea omenesc*. „*Gelozia zeilor* se naşte atunci când cineva considerat inferior se aşază pe acelaşi plan superior cu cineva superior (ca Ajax) sau când, prin intervenţia destinului, această egalizare se produce de la sine [...] Deseori generalul victorios pe câmpul de luptă suportă (îndură) *gelozia zeilor*, ca şi discipolul care creează o operă de maestru.”

Emily Dickinson, Ahmatova, Ţvetaieva, Bacovia, Stănescu, Rilke, precum şi alţi poeţi despre care scriu au suportat, cu siguranţă, gelozia zeilor. Emily stârneşte în eternitate gelozia lui Emerson, a lui Blake, alături de care o aşază Higginson; Ahmatova, Ţvetaieva provoacă gelozia romanticilor îndrăgiţi de aceste două poete care îl iubesc pe Rilke; Bacovia provoacă gelozia expresioniştilor, şi nu numai a lor; Nichita, cel din poemele mari, incită gelozia vârfurilor poeziei metafizice. Rainer Maria Rilke îl face gelos pe Dumnezeu; prin *Elegiile Duineze*, Rainer i-a dat cea mai frumoasă dintre replicile posibile.

„E bine că scrii; *asta* contează, acest lucru este esenţial”, îmi scrie cineva. Şi restul? Restul are importanţă în măsura în care te ajută să scrii, în măsura în care provoacă realitatea să se transforme în text, adică în suprarealitate. Să reduci totul la gradul superior de realitate în invizibil.

Răbdarea de a-ţi cultiva puterea, dar, mai întâi, de a o descoperi. Marea majoritate dintre noi nu avem puterea de a trezi forţa lăuntrică, de a o provoca. Forţa de a găsi, în forurile interioare, puterea ce nu-ţi aparţine. Nichita are un vers genial: „Inventează puterea din absenţă”. (*A pierde tot ce se poate pierde*)

„Sunt slab”, afirmă sfântul Petru. Abia în clipa în care face această teribil-derutantă spovedanie, Petru începe să devină puternic. Cu această afirmaţie începe cariera unuia dintre ucenicii lui Hristos.

Nichita despre cântăreț: „Nimeni n-are nevoie de el,/ dar fără el nu se poate”. Având acces la cunoaşterea irațională, poetul, ştim cu toții, a fost, în vechime, gonit din cetate. Şi va fi gonit tot timpul.

Tot Nichita, *despre cântec*: „El întrerupe cu sinea sa/orice altă mişcare.//El face să nu mai fie/ceea ce este/şi să apară în ființă/ceea ce încă nu s-a născut.//El schimbă totul în vedere/înfometând lumina.//El leagănă moartea/ până când răsar din ea cuvinte/şi împodobeşte cu lacrimi/ legile stelelor fixe.//El este numit uneori sufletul,/dar cel mai exact ar fi să-i spunem,/totuşi, cântecul.”

În descendența lui Novalis, ne întrebăm: pentru ce se transformă totul în poezie? Ca până la urmă totul să devină suflet, nimic altceva decât – de milenii – acelaşi cântec?

Covârşitoare, obsesia fugii de realitate, obsesia construirii unei suprarealități, unde totul ar fi pe potriva aspirațiilor. În unul din poemele din tinerețe, Ahmatova îşi plimbă eroina lirică de mână cu iubitul ei într-un fascinant preludiu al despărțirii. Perechea de amanți trece pe lângă o biserică de unde se aude un cor de botez, poate se desfăşoară o cununie. La sfârşitul plimbării, eroina lirică desenează pe un nămete un castel, unde cuplul de îndrăgostiți va fi, în sfârşit, împreună. Versurile sunt elegiace, degajă o tristețe gravă şi ludică în egală măsură, gravitând în jurul întrebării-cheie: „Când totul la noi ca la lume-o să fie?” Despărțirea/distanța ce se va aşterne între cei doi amanți îi apropie brusc, făcându-i să accepte imposibilitatea de a rămâne uniți altfel decât într-un castel eteric, desenat cu un bețişor pe zăpadă... În prima elegie rilkeană, eroul liric, declarând că obişnuințele... se simt atât de bine cu noi din obişnuință, încât nu vor să ne părăsească, îşi propune să-şi aducă o iubită. Tentația însă, deşi lesne realizabilă, nu rămâne decât o... fantasmă; poetul constată că nu are posibilitatea să-i facă loc ființei iubite în camera lui, grea de îndelungata rămânere în ființă... Amânarea inventă realitatea dorită, aducerile aminte se iscă din „prezentul trecutului” (Sf. Augustin), în care protagonistul elegiei a iubit, alegând, iar şi iar – într-un registru elegiac, incantantoriu – între împlinire şi amintire.

„Poate că, susține Novalis în *Fragmente şi studii* din perioada 1799/1800, produsul cel mai înalt al inimii productive nu este nimic altceva decât cerul.” Şi tot acolo: „Atingi cerul atunci când pipăi un trup omenesc”. Neîmplinirea provoacă, dincolo de tristețe/disperare, evident, o intensificare a sentimentului, transcenderea lui în zonele metafizicului, ale poeticului transsubstanțializat.

Bacovia e unul din marii poeți care îşi iau iubita cu ei, ridicând imaginea ființei alese înspre cerurile mai-marilor minții. Revelatoriu, în acest sens, este poemul *Pastel.* Cadrul firesc al despărțirii: toamna, cu notele-i de romanță depăşită. Poemul bacovian însă curge în ritmuri alerte, dincolo de disperare decelându-se o promisiune de împlinire prin metafizicul strecurat în poezie. „Adio, pică frunza/şi-i galbenă ca tine, – Adio, nu mai plânge,/şi uită-mă pe mine.//Şi s-a pornit iubita/şi s-a pierdut în zare –/Iar eu în golul toamnei/ Chemam în aiurare...//– Mai stai de mă alintă/Cu mâna ta cea mică,/şi spune-mi de ce-i toamnă/şi frunza de ce pică?...” Provocatorul este eroul liric: *el* o îndeamnă, poruncindu-i să plece, tăind astfel firele din care va fi fost țesut un *basm de iubire*. Relația erotică se destramă, frumoasa evadează, împlinind porunca alesului inimii ei. Pierderea ei în zare, în necunoscut, declanşează o reacție contradictorie, venită din

starea de... *nec sine te, nec tecum vivere possum.* Constatând imposibilitatea de a rămâne cu cea adorată, poetul înțelege vag resemnat (iubita e plecată deja totuşi) imposibilitatea de a rămâne fără Ea. Atunci se găseşte soluția pertinentă: răpirea ei şi evadarea... în metafizic: „Mai stai de mă alintă/Cu mâna ta cea mică,/şi spune-mi de ce-i toamnă/şi frunza de ce pică?...”

Sfântul Augustin desemnează trei stări ale prezentului: *prezentul trecutului*, *prezentul viitorului*, *prezentul prezentului*. În versurile citate adineaori, Bacovia se cramponează de un prezent al prezentului inventat (iubita nu e demult alături, iar el, totuşi, şi-o imaginează atât de aproape, încât îi pune întrebări), cu un singur gest/cuvânt aducând trecutul în prezent („Mai stai de mă alintă”) şi viitorul în acelaşi, imuabil, prezent. George Bacovia, prin această despărțire... se deifică dintr-o disperare metafizică?... El construieşte, asemeni lui Dumnezeu, o lume în lipsa unui stimulent uman. Chiar dacă nu va veni în realitate, *ea* e (deja) prezentă în gând (cealaltă realitate, mai reală decât realitatea propriu-zisă), unde îi va răspunde solicitărilor metafizice/interogative. Bacovia – vorbind în limbajul lui Heidegger, preluat până la un anume punct de C. Noica – „dezlimitează o limită”, iar dezlimitând-o (dialogul cu iubita plecată continuă ca şi cum ea ar fi aproape), el se înzeieşte.

Luxul de a vorbi... cu o absență. Absența ca prezență covârşitoare. Absența ca pretext de jubilare.

Iubirea ca autodepăşire. Ca prilej de a plonja în inconştient, şansă de cunoaştere a eului propriu. Iubirea ca încătuşare, ca incitare a *mizeriei oricărei autodepăşiri* (Nietzsche). Iubirea ca formă de manifestare a răbdării, nerăbdarea fiind, după avizata opinie a criticului literar Gheorghe Grigurcu, „totdeauna o naivitate”.

Teama de sterilitate. Dorința de a te consuma în poemul ce se scrie singur, ca şi cum ar fi ultimul. Declarația făcută de Marina Țvetaieva în una din scrisorile către Boris Leonidovici Pasternak: „Dumneata eşti şi fără versuri poet [...]”

Şi în continuare, în scrisoarea din 11 februarie stil nou, 1923: „De ce fiecare vers al dumitale e ca şi cum ar fi ultimul?”

Există poeți pentru care fiecare zi trăită este o sinucidere amânată.

Acum mai bine de un an am afirmat că dacă aş putea, printr-o minune, să pot scrie 25 de ore din cele 24, aş fi cel mai fericit om din lume. A dori imposibilul e uneori o formă a nebuniei. Când scriu aceste rânduri, a scrie 25 din 24 de ore mi se pare nu imposibil, nici aberant, ci mai degrabă monstruos. Cred că încep să revin la normalitatea umanizată în lungile pauze în care (şi mă bucur că mi se întâmplă acest lucru!) nu pot stoarce nici un rând, nici un cuvânt – pauze de respiro, când aş pune virgulă nu numai între subiect şi predicat... O extravaganță gratuită? Pastilă pentru vânătorii de erori gramaticale! Ranchiună a măreției. Ranchiună de care nu mă pot despărți, cum nu te laşi de pubertate, dacă respecți o condiție... Dumneata, „Hypocrite lecteur, – mon semblable, – mon frère”, ştii despre ce condiție este vorba.

Anna Andreievna Ahmatova a botezat sterilitatea – antract. Un tratat în miniatură asupra sterilității găsim în notele poetei despre antractul pasternakian. „Vine îndelungatul (zece ani) şi chinuitorul antract, când el în adevăr nu poate scrie nici un vers. Şi asta în văzul meu. Şi acuma aud tonalitatea lui pierdută: «Ce se întâmplă oare cu

mine?».” Izvorul seacă, rămâne nemişcat, nealimentat de nici o sursă latentă pe parcursul unui teribil deceniu, în care în formă perfectă e doar spaima intensă, adunată în ea însăşi, ca marea iernile – spaima de a nu mai scoate din tine nici un rând. Între timp, Pasternak se mută la Peredelkino – localitate situată în preajma Moscovei. Aici, poetul ploilor ruseşti se reîntâlneşte cu natura care este pentru el – spune Ahmatova – ceea ce Rusia rămâne a fi pentru cântărețul înstrăinărilor – Blok. Natura e, pentru Pasternak: muză, complice, interlocutor, mireasă, iubită, văduvă. A urmat darul aşteptat. La sfârşitul însemnărilor, cu un aer triumfal, complice, Anna Andreievna mărturiseşte faptul că, venind în iunie, 1941, la Moscova, Pasternak i-a declarat la telefon că a scris zece poeme dintr-un foc. „Acuşica vin să ți le citesc”, îi spune Pasternak. Şi i-a citit poeziile. La capătul lecturii i-a spus prietenei sale: „Acesta e doar începutul [...]”.

Când în spectrul imagistic se lasă o pace lucidă, moale, cuvintele se materializează parcă, au miros, încep să prindă viață. Aşa cum poți lua luna de pe cer ca să te joci cu ea, mutând-o dintr-o mână în alta asemeni jongleurilor – tot aşa te joci, *homo ludens,* cu verbele, cu substantivele, înşurubându-le în lună, cum Nichita Stănescu proceda cu zeii. După perioadele în care însă n-ai lucrat cu această materie primă – cuvintele –, ele pierd din greutatea lor parcă. Le tratezi cu suspiciune, neîncredere, ca şi cum cuvintele ar avea şi ele nevoie de maturizare/coacere. Gâlceava metafizică se rezolvă în cel mai paşnic război cu putință. Cu răbdare. Cu înțelepciune resemnată. În febra scrisului, în fiecare vers moare ceva important din tine. Viața se împlineşte în text, se mută acolo, în locul intangibil.

„Eu însămi am ales lumea ne-oamenilor – la ce aş mai cârti?”, scrie Țvetaieva din exilul ei. Un exil echivalează cu lumea ne-oamenilor? Un exil estetic, da. E ştiut, cultura e, întâi de toate, un spațiu artificial. Câți oameni de cultură/scriitori/artişti se mențin în zonele artificialului? Țvetaieva a rezistat până când n-a mai avut forța să-şi amâne suicidul. Legenda vieții ei, curmată abrupt, s-a deschis.

Mii de pagini citite. Sute de pagini scrise. Încetezi uneori să faci deosebirea între *a citi* şi *a scrie* (exagerez, desigur!). Şi totuşi, nu vreau să înțeleg de ce trebuie să scriu, când firesc e să citesc din poeții mei iubiți, filosofii mei preferați, din romanticii mei nicicând ajunşi din urmă.

Starea de plinătate interioară teoretizată inimitabil de Marina Țvetaieva. Necesitatea iminentă de a te risipi, despre care scrie aceeaşi poetă. Puțini scriitori simt nevoia de a se risipi. E la mijloc, probabil, efortul de a te strânge în tine însuți, de a lupta pentru tine. Sugestivă, în acest sens, aserțiunea domnului profesor Adrian Marino: „[...] a te lupta şi a te bate, în primul rând, prin tine şi pentru tine”.

Nu-mi este nici ruşine, nici frică de fila albă, care trebuie (de ce, Doamne?) acoperită cu litere, cuvinte, propoziții. Ori de câte ori trec pe lângă maşina de scris şi văd aceeaşi pagină de câteva zile, săptămâni, luni, neatinsă, mă simt vinovată. În fața cui? De ce? *O vină fără vină*. (Cioran)

Chiar dacă nu scrii, să stai lângă locul de muncă. Ca să te disciplinezi? Să te obligi să scrii? Scrisul nu e obligație (departe de aşa ceva!). Iar gândul la disciplină, cu siguranță, m-ar deprima. Precum m-ar deprima propunerea, indicația cuiva de a face ceva ce nu-mi place. Individualism, egoism, lipsa vocației de a mă lăsa (de a vrea să fiu) stăpânită de cineva. Mai e foarte puțin până la anarhie.

Țvetaieva scriind pentru ultimii săi fideli, mai ales, proză. Lipsa unui cititor al poemelor ei ample o întristează profund. I se plânge lui Pasternak, pentru că numai el o înțelege. Speranța de a fi înțeles, ca un refugiu, ca un refuz de a face concesii, scriind pe înțelesul tuturora.

Marii scriitori n-au scris niciodată pe înțelesul tuturora. Fiecare scria, în primul rând, pentru el însuşi. De aici sursa responsabilității. Şi nu numai.

Țvetaieva ştia cum va fi citită, iubită peste o sută de ani. Deşi suferea, învățase să depăşească suferința, ştia să se ridice din apele ei învolburate; nu rareori i s-a reproşat că scrie poeme eliptice, iar proza ei, spuneam, era considerată „nebunesc-dificilă". Annei Andreievna i s-a reproşat… clasicismul. Şi ea a fost sfătuită, probabil, să se sincronizeze. Lui Nietzsche i s-a imputat radicalismul.

Vinovați, desigur, nu erau criticii, scriitorii care formulau aceste şi alte reproşuri. Vinovații dintotdeauna, greşiții („Iertăm greşiților greşeala", scrie undeva Vsevolod Ciornei, notabilul poet basarabean, neglijat pe nedrept de critici) sunt toți cei care rămân fideli lor înşile. Furia, crisparea, răutatea îndreptate împotriva lor stau în rigorile firescului.

Dacă aş putea să aflu la ce se gândeau Joyce, Rilke, Esenin, Goethe, Țvetaieva, înainte să se aşeze la masa de scris!

Atâta timp cât se mai scrie poezie, vom simți cum pe lângă noi un *ange passe*.

Un poet care a stat în ultimii ani ai lui Nichita în preajma d-sale îmi mărturisea că, abia ieşit din adolescență, a constatat că se cunoaşte pe el însuşi extrem de puțin. Poezia l-a ajutat să se apropie altfel de „obiectul de studiu" care este *eul*.

Sterilitatea, în cazul scriitorilor, poate lua formele agresivității, ale sabotării. Am cunoscut atâția scriitori care, nemaifiind în forma de altădată (dacă, desigur, au fost cândva într-o formă excelentă), fie resping manuscrise (uneori excelente), fie te amână. Ce tristețe, Doamne. Se mai întâmplă să fii copleşit cu o sumedenie de sfaturi inutile, dacă nu chiar răutăcioase. În inconştiența lor comodă, ei nici nu au cum să realizeze că îți fac un serviciu.

Marinei Țvetaieva îi placea să se plimbe pe malul stâng al Senei, îi plăceau aventurile peripatetice. Luând o dată calea exilului, ea nu va mai avea forța să-şi revină din ipostaza de veşnic exilată.

Să ieşi în stradă, să renunți să te macini, să abdici – printr-un fluturat uşor indecis al mâinii stângi – la obsesiile ce te sfârtecă, să încerci să uiți măcar pentru câteva segmente de timp de tine însuți. Să te pierzi în mulțime, să înaintezi printre şirurile de femei, bărbați, savurând anonimatul, să ocoleşti privirile unei cunoştințe care ți-a zâmbit în semn că te-a văzut, nu te-a uitat. Să fii atent la oamenii din jur, să încetezi să vezi în fiecare un eventual personaj, să studiezi felul lor de a vorbi, de a gesticula. Nu e neapărat necesar să asculți ce ți se spune. Nu este obligatoriu să înțelegi tot ce ți se spune în condițiile în care adeseori/uneori ți se vorbeşte din vârful buzelor. După ce ai învățat să mizezi exclusiv pe tine însuți, dezobişnuieşte-te, ca să deprinzi din nou această artă complicată, precum dificilă e arta de a nu fi legat decât de tine însuți. Dezleagă-te de tine. Priveşte în jur şi vei constata cu senină tristețe că, vai,

ai trecut pe lângă atâtea lucruri fără să le vezi, nu-ţi cunoşti strada unde stai, cartierul, vânzătoarea căreia i-ai zâmbit din inerţie de sute de ori... Regăsindu-i pe cei dimprejur, fă efortul să te ignori un timp. Nu e numai un exerciţiu de înstrăinare acesta.

Nu l-am văzut niciodată pe Nichita Stănescu. E fals ce spun. Cum poţi susţine că nu l-ai văzut pe un poet, în timp ce imaginea lui a devenit o constantă ce „zgârie peisajul”? În timp ce ai scris zeci de pagini despre poemele lui... În timp ce l-ai recitit, te-ai surprins pândindu-l, examinându-l... În timp ce i-ai privit ore întregi chipul în poze... În timp ce l-ai primit în visele tale... Iar uneori ţi se face omeneşte dor de el. Te surprinzi, uşor amuzat, uşor contrariat, că din dor de acest poet inventezi o mână puternică, invizibilă, prezentă până la spaimă, o mână ce-l aduce în faţa ochilor aşa cum este: viu, puţin absent la ce se întâmplă în jurul lui – e vorba de un fel de a fi absent ce vede şi înregistrează totul –, vorbind, gesticulând ca un zeu, gândind în metafore, tiranizându-ne prin poezia lui. Prezenţa lui Nichita e certă, cum sigură aproape e prezenţa unui înger în camera unde scriu aceste rânduri. Prezenţe candid devoratoare, imposibil de dovedit. În asemenea clipe simţi nevoia să inventi un personaj şi să-l întrebi:

– Vezi îngerul? Vezi zeul?

Nichita, cel din ultimii ani, frământându-se (după ce avea o operă, după ce nu putea să nu ştie că e unul dintre cei mai importanţi poeţi!) dacă are sau nu talent, „dacă a reuşit sau nu a reuşit să exprime ceea ce a vrut el să exprime”, în ce constă mesajul poeziei lui, în ce măsură a izbutit să-l exprime, ce este, în definitiv, poezia, care e relaţia dintre real/realitate şi poezie/literatură, dintre operă şi poet, dintre biografie, operă şi poet, dintre personaj, *autorul viu* şi *eroul liric*. Întrebări, obsesii, teme, noţiuni la care s-a gândit timp de trei decenii şi ceva, scriind poeme imposibil de trecut cu vederea, scriind eseuri... Întrebări, teme, obsesii nedezlegate.

Nichita, povestind despre prietenii descoperiţi în cartierele adolescenţei ploieştene, despre femeie, despre primele lecturi, primele filme, despre părinţi, despre prietenii literare. Megatone de farmec. Geniul de a transforma o istorioară cvasiinsignifiantă într-un poem epic plin de haz, subînţelesuri, tâlcuri metafizice. De unde puterea? De unde farmecul?

Întrebarea „cum a fost posibil Nichita Stănescu?” este firească. De fapt, Nichita nu mai e ceea ce numim un *personaj*; el este demult, firesc, legendă, mit, fenomen, şcoală. Şi zeu, da-da, zeu. În absenţa lui fizică, domină, este extrem de viu, contestat, elogiat, studiat. El continuă să-şi facă, prin poemele sale metafizice, prieteni de idei, prieteni de destin. Nichita lucrează în sufletele noastre; poezia lucrează în noi.

Cineva m-a întrebat dacă îl voi urma. Şi acum mă surprinde răspunsul formulat atunci: „Te voi urma în fiinţă şi-n nefiinţă.”

„Dragă Aurelian, pune-mi şi tu întrebări ceva mai omeneşti.” Rugămintea lui Nichita, efortul de a crea în spatele operei un personaj. Titu – ceremonios-provocator, vorbind *îngereasca,* încercând să prindă secunda când Nichita „a obiectualizat cerul”.

Din răspunsul la o anchetă. Întotdeauna am tratat cu întrebătoare suspiciune superlativele exclusiviste *cel mai/*

cea mai. Mai întâi, pentru că descoperirea şi recunoaşterea unei valori se fac, de obicei, şi prin intermediul comparaţiei. Iar superlativul *cel mai* aruncă din cercul său, „strâmt şi rece”, orice şansă de comparaţie. Apoi... fiindcă calificativul *cel mai* a fost compromis cu seriozitate, se ştie, în epoca stalinistă şi în perioada ceauşistă. Apoi... la urma urmelor, vai de capul acelei literaturi, al acelei ţări ce are un singur scriitor, poet, fizician, chimist, cosmonaut *cel mai*. Rezerva plină de senină, benefică (într-un anume plan) suspiciune faţă de procedeul reducţionist pus în discuţie vine şi din graba de a-l plasa în nişte tipare nefaste pe cel considerat *cel mai*. E vorba de un stigmat greu de purtat, aşa cum e imposibil să porţi pe umeri cerul, stigmat ce poate aduce prejudicii reale imposibil de contestat. *Cazul Eminescu* în literatura română este elocvent în acest sens. Transformat într-un simbol, studiat conform programelor şcolare care – fiind aşa cum ştim cu toţii că sunt – îţi taie elanul de a îndrăgi, de a judeca opera unui poet, de a o cunoaşte sub cât mai multe aspecte, cu imaginea mutată printre exponatele Muzeului Literaturii, elogiat, sanctificat... discipolul lui T. Maiorescu, opera eminesciană sunt cunoscute la primul nivel, superficial, care oferă, de bună seamă, o imagine denaturată a acestui imens poet, ce-a făcut o revoluţie în limba română, în arta poetică din secolul trecut, lăsându-ne moştenire o imposibil de neglijat operă poetică, un sistem de gândire filosofic, o strategie cosmopolită de cea mai bună speţă.

Dacă însă facem un insignifiant exerciţiu de autodepăşire şi acceptăm cu seninătate gravă *jocul* propus de un campion al entuziasmului, Nicolae Ţone, atunci... Cine este cel mai mare poet de azi? Cine este cel mai mare poet din România de azi? Dintr-un exerciţiu al prudenţei aş fi tentată/ispitită (voi cădea în ispită? mi-ar plăcea; de ce nu? când e vorba de o ispită intelectuală) să afirm că, *de facto*, există un trib constituit din cei mai mari poeţi ai unei literaturi, *panteonul poetic*, *parnasul poetic* al unei ţări. Ispita prudenţei însă este... desigur, imprudenţa.

În „de-a pururi ziua cea de azi”, în locul favorit al panteonului poeziei române stă Mihai (sau Mihail, cum îl dezmierda Nichita Stănescu) Eminescu, în primul rând, cu postumele sale. După protejatul lui Titu Maiorescu vine egalul d-sale: indiscutabil, George Bacovia. Urmează Lucian Blaga, Ion Barbu, Tudor Arghezi, Nichita Stănescu.

Momente de respiro. Spaima de ratare.

În majoritatea poemelor blagiene, s-a remarcat deja, greutatea imagistică se află la sfârşit: în ultima strofă sau în ultimul vers. Astfel, după lectura fiecărui poem, lectorul rămâne cu senzaţia că are parte de o tensiune imposibilă. Bacovia însă aşază *nodul tensional* al aproape fiecărui poem la început. Lectura fiecărui text bacovian se aseamănă cu o lunecare pe o pantă uneori abruptă, previzibilă, indiscutabil monotonă. E vorba însă de o monotonie genială, invocată de Gaston Bachelard în eseul său despre imaginaţia materiei – *Apa şi visele*. E vorba de o monotonie plină de surprize; previzibilă este doar *naivitatea* poetului (excelent trucată). Previzibile sunt decorul, mijloacele. Nu în ultimă instanţă, e notabilă abundenţa verbelor. În textele bacoviene există multă mişcare şi, totuşi, impresia copleşitoare este următoarea: e vorba de o mişcare ce încremeneşte, o mişcare statică, o mişcare „nemişcată” pe un fundal inert, întomnat.

Nichita Stănescu recurge la o altfel de modalitate de a plasa în poem *nodulii imagistici*, *vârfurile ideatice*. El nu creează tensiunea decât alternativ: fie la început, fie la sfârşit, predominând poemele cu câteva vârfuri. Între

acestea poetul foloseşte – din *instinct cultural*, poetic – tehnica spaţiilor albe, tehnica momentelor de *respiro*. Deci, între două vârfuri imagistice Nichita creează o *vale* metaforică, în care pregăteşte cititorul, metodic, generos, pentru escaladarea următorului pisc ideatic. Stilul de a construi nichitastănescian poate fi detectat atât la nivelul lecturii fiecărui poem, cât şi la nivelul fiecărui volum de poezie. Nu voi obosi (sper!) niciodată să repet că *un volum de poezie e un templu*; prin urmare, important este fiecare detaliu; fiece mişcare devine decisivă; fiece piatră, aşezată în timpul ridicării templului, trebuie să aibă locul ei potrivit. Legile construcţiei funcţionează imbatabil, de bună seamă, şi în cazul textelor poetice.

„În loc să defineşti un lucru anume, tu îmi dai mereu metafore”, îmi reproşează, zâmbind, un vechi prieten. Şi dacă metafora e o formă de a defini lucrurile? Poate singura formă adevărată pentru un poet. Să ai forţa să transformi *totul* în poezie; să tinzi să transformi această forţă în *reflex cultural.* Oare există altceva mai greu pe lume? Poezia ca expresie a puterii; poezia, un mod de a fi. Poezia ca viciu.

Scrisul este – s-a afirmat nu de puţine ori – un fenomen inexplicabil, un miracol ce se vrea gândit, explorat. Cum se leagă cuvintele între ele, *iubindu-se*, transmiţând semne, mesaje, sensuri, existenţa cărora abia de putea fi bănuită înainte de a te aşeza la masa de scris? Înainte să scrii, ai „proiectul” poemului, al eseului, al studiului în cap, l-ai gândit, l-ai „regizat”. Şi, totuşi, rezultatul travaliului de a scrie diferă, în majoritatea cazurilor, de aşa-zisul proiect; *surprizele textului* declanşează imprevizibilul ce te ţine în tensiune. Apare curiozitatea răbdătoare de a afla ce va urma. Ce va urma data viitoare, când, aşezându-te în faţa maşinii de scris, punându-ţi în aplicare strategia elaborată, va ieşi altceva? Ce zeu stă chircit în creierul tău şi-ţi dictează fiece rând, fiecare propoziţie, răsturnând, astfel, intenţiile tale, „conspectele” făcute în minte? Cum se numeşte zeitatea care chiţcăie asemeni unui şoricel răutăcios, reuşind să te tragă pe sfoară, readucându-te aproape zilnic „pe scaunul de tortură”? Şi dacă El este Tu?!

Dacă sonetul scris alaltăieri este ultimul? Dacă aceste rânduri dictate de zeul meu gâfâitor, generos, sunt ultimele? Dacă această *vietate* neidentificată care locuieşte înlăuntrul meu, mă va trăda, părăsindu-mă? Ştiu că va veni o zi când acea făptură de abur va refuza să mă folosească; o va plictisi fidelitatea mea, sau, fiind tentată de alte aventuri spirituale, înţelegând că m-a exploatat destul, că nimic deosebit nu-i mai pot oferi, va pleca fără să dea vreo explicaţie, fără să se justifice. Va abandona mâna mea inertă, mâinile care, iată, spre uimirea mea, mai scriu, mai leagă cuvânt de cuvânt, încheagă sensuri, acoperă cu semne, litere, cuvinte zeci, sute de pagini abia înţelese de mine. Va veni o zi când tot ce am scris se va întoarce împotriva mea; poemele, eseurile mele îmi vor deveni cu desăvârşire străine, mă vor trata cu duşmănie poate sau cu mai puţină iubire, obligându-mă să le trăiesc cuvânt de cuvânt, vers de vers, aşa cum observ că mi se întâmplă tot mai des, tot mai explicit. Nu pot spune că sunt pregătită pentru ziua când geniul meu ocrotitor mă va părăsi. Deocamdată scriu, deocamdată sunt, deocamdată mă rog în continuare să mi se dicteze, să mi se dea versurile, eseurile, studiile mele, proza mea. Deocamdată am forţa, am *instinctul cultural* de a ocoli módele şi modélele literare în vogă la ora actuală, reîntorcându-mă, mereu aceeaşi (sper), mereu altfel (cred), pe *traseul* clasicismului, tinzând să găsesc, iar şi iar, în poezie ritmul,

rima, coerența subiectivă, interioară, muzicalitatea, alternanța calculată a nodulilor metaforici, spontaneitatea regizată, rigoarea, mariajul fericit între sentiment, tehnică şi talent.

Gimnastică a forțelor necunoscute, scrisul e o dovadă infailibilă a existenței active, luptătoare, a acelor forțe ce ne folosesc ca să se exprime. Scrisul e aidoma unei înaintări dificile pe culoarele inconştientului; de aici îndoielile, greutățile, incertitudinile, spaima de a eşua în ridicol, în ratare. Îmi doream, cândva, în pubertate, să scriu texte (poezie, eseu, proză) care să conțină câteva straturi culturale, câteva nivele semantice. Am văzut în nordul Moldovei, împreună cu câțiva prieteni, un platou pe care se făceau, de mai mulți ani, explorări arheologice. Săpăturile ajunseseră la câteva zeci de metri adâncime, şi, dacă aveai răbdarea de a contempla platoul de la oarecare distanță, vedeai cele patru-cinci-şase straturi arheologice dezvelite în toată splendoarea lor, aşezate de Cronos unul peste altul ca nişte cărți împrumutate de la bibliotecă şi stivuite la marginea unei mese; feliile de pământ se deosebeau prin culoare; dacă te apropiai de ele, aveai şansa să vezi multe alte deosebiri, fiecare strat cultural constituind o perioadă istorică, o epocă umană cu economia, artele, ideologia, tabieturile ei. În textul visat de mine, fiecare strat scriptic constituie un pretext, o provocare de a înainta în adânc, în intenția de a atinge un strat mai profund, de a-l sonda, pentru a coborî mai departe, către stratul de după stratul descoperit. În timpul acestei explorări spirituale incitante să tinzi să dezveleşti mai multe niveluri, aşa cum văzând o păpuşă rusească Matrioşca îi scoți partea de sus şi apare o altă păpuşă, ceva mai mică, care îți oferă o altă păpuşă, apoi alta...

În ce măsură se reflectă voința noastră în scris, de vreme ce ştim că scrisul nu este un exercițiu al voinței? Poate în măsura în care şi voința creatoare e prezentă în construirea universului propriu. Voința îndelung exersată, ajunsă într-un punct culminant, după toate probabilitățile, devine altceva, se transformă într-o altfel de materie ce înglobează, totuşi, drojdia inițială, necesară visătorului de sisteme. Nietzsche afirma că tocmai „nevoia omului de a fi un creator îl face să inventeze universul la care lucrează, să-l anticipeze [...]”; „Orice desfăşurare de fapte, orice mişcare, orice devenire înseamnă stabilirea unor raporturi de forțe şi grade, înseamnă luptă...” Voința, ațâțată de o monotonie luptătoare, accede către arealul puterii, către o supervoință? Dar cine dintre noi ar avea nebunescul curaj să afirme că este dotat cu o supervoință, asumându-şi, bineînțeles, riscul de a fi ridiculizat, stigmatizat? Dacă am accepta fără prejudecăți faptul că unii dintre noi uneori sunt locuiți de zei, lucrurile ar deveni, probabil, mai simple şi, da, bineînțeles, mai frumoase. Heraclit: „Oamenii se nasc zei muritori, iar zeii – oameni nemuritori.” Şi zeii au, se pare, un organ al supravoinței.

Scrisul e un ritual viu, repetat zi de zi aproape. Ritual ce conține un magnetism indestructibil, inuzabil (dacă eşti puternic, dacă pasiunea față de literatură e profundă, adevărată) şi terifiant în egală măsură. În timpul vacanțelor petrecute în provincie, la bunici, în adolescență, îmi făcusem obiceiul de a merge în fiecare după-amiază la marginea unei păduri, situată nu departe de reşedința părinților Mamei mele. Dincolo de atmosfera relaxantă a verilor, încetinite parcă de căldurile tensionate, căutam, la marginea acelei oaze de verdeață, un loc ştiut pe dinafară, un abis, un topos suferind în care, spunea buni, s-a desfăcut pământul. Era o prăpastie. Adâncă. Fioroasă. Cu malurile

abrupte, acoperite cu ierburi, buruieni crescute în dezordine sau în ordinea instituită de natură, al cărei cifru rămânea secret, cu toate încercările repetate de a găsi cheia acelei mase eteroclite, viermuinde de verdeaţă (şi nu numai). Stăteam ore întregi pe marginea acelei prăpastii, imaginând istorii neverosimile, trecuturi probabile ale vietăţilor aflate în miezul acelei vegetaţii luxuriante. Stăteam acolo – pe marginea ce putea să se prăbuşească oricând – luptând cu stările de ameţeală, groază, oroare, lăsându-mă în puterea magnetismului adâncurilor acelei prăpastii, a dorinţei de-a atinge (nu doar cu privirea) fundul abia bănuit al acelui abis. Tentaţia morţii am descoperit-o înainte de a avea revelaţia morţii. Mă simţeam privită de pe fundul abisului, auzeam distinct cum sunt chemată *acolo* de o făptură invizibilă, poruncitoare, puternică. Trăisem *in vivo* aserţiunea lui Nietzsche: dacă stai îndelung pe marginea unui abis, scrutându-i adâncurile, abisul începe să se uite la tine. Simţeam *acele* priviri studiindu-mă, pătrunzând în mine, dictându-mi să le urmez, să mă apropii de lăcaşul lor secret. Renunţam greu la tentaţiile contradictorii avute pe malul prăpastiei. Ţin minte că aveam puterea, instinctul meu avea puterea de a mă smulge din acel loc terific. Aceleaşi tentaţii/senzaţii contradictorii le am şi acum, în plină maturitate, când stau în faţa maşinii de scris, în faţa paginii ce constituie parcă o imagine transformată a abisului contemplat în adolescenţă. Acum însă am luciditatea curajului de a duce la capăt aventura începută în adolescenţă; acum pot să mă „arunc” în prăpastia fiecărei pagini. E o sinucidere metodică aceasta.

Sonatele Fetei din Întuneric (titlu ulterior schimbat: *Ultimul Zid* – n. ed.), volum ce cuprinde circa o sută de poeme, este consecinţa unei experienţe dramatice: moartea prematură a Tatălui meu. Timp de mai bine de un an şi jumătate cât părintele meu a stat între pereţii camerei lui hexagonale, ţintuit la pat, moartea fusese pentru membrii familiei mele, pentru mine, o prezenţă vie, obsesivă. Coborâtă dintr-o abstracţie tragică, lucidă şi comodă în egală măsură, moartea se înscăuna în viaţa de zi cu zi, transformându-se într-o fiinţă ce-şi cerea drepturile, cerea atenţie, discreţie, luciditate. Ne impuneam efortul de a păstra seninătatea, puterea de a menţine Tatălui meu dorinţa să lupte încă o zi, încă o săptămână, încă o lună. Aserţiunea pe care alte dăţi o consideram falsă: „Viaţa e o luptă” devenise, redevenise exactă, adevărată, incontestabilă. Fiece clipă, fiece pas, fiece gură de aer erau, sunt o luptă. După o pauză îndelungată – în care începusem să cred că nu voi mai scrie poezie, după explozia poetică de la sfârşitul verii lui ’96, când timp de ceva mai mult de o lună am scris volumul de poeme *Valea Regilor* (la maşina de scris, cu extrem de puţine intervenţii) – în noaptea de 20/21 decembrie 1996, am scris cinci-şase poeme. În zilele următoare abia intram în ritmuri. Pe măsură ce scriam, îi citeam Tatălui meu, Semion (Potlog), proaspetele opusuri poetice. I-am spus că volumul la care scriu i-l dedic. La mijloc era şi o viclenie a mea. Mă obligam să cred că, scriind la o carte închinată lui, îl voi ţine în viaţă. Ştiu, ştiu că e o copilărie credinţa mea de atunci. Dar de vreme ce ne ajuta pe toţi să rezistăm, ne bucuram. Ne bucuram că suntem împreună, că putem sta, *mai* putem sta unul lângă altul, ca pe vremuri, în postadolescenţa mea uşor prelungită, citind versuri, proză, făcând comentarii literare.

Astfel ne jucam, da, ne jucam, bucurându-ne că avem forţa să mai întârziem copilăria şi că uităm, avem geniul de a ne preface că uităm pentru câteva minute, ceasuri, moartea. Ne bucuram că avem harul să aducem o situaţie-limită în faţa noastră şi învăţam, nietzschenian, s-o depăşim, jucându-ne.

Ce înseamnă, de fapt, a pierde pe cineva care face parte din tine însuți? Ce semnifică încețoșarea unei imagini, totuşi, vii, totuşi, prezente în una din celulele creierului tău?

Cine ar putea spune fără ezitare câtă viață şi câtă moarte intră într-un singur vers? Cine ar putea descrie cantitatea de viață şi moarte dintr-un poem, felul în care experiența de zi cu zi se transformă în poezie, modul în care, în poezie, dispare granița dintre viață şi moarte, încetează brusc, aproape inexplicabil, să funcționeze mecanismele prin care stabilim diferențele dintre cele două substantive fixate la doi poli opuşi, moartea fiind, totuşi, mereu în față? Mecanismele îngheață, granița dintre viață şi moarte se pulverizează; poezia, prin ea însăşi, îşi devoră metaforele, aprofundându-le, şi dăruindu-ne acea linişte înfocată, când afirmi cu apolinică disperare: mai sunt, sunt încă...

Moartea ca pretext de iubire, ca pretext de a-l iubi pe cel dispărut din viața ta, a lui, a noastră. Moartea ca pretext de a fi cu furie. Furie înfometată de devenire *întru* ființă. O furie clarvăzătoare, penetrantă ca un laser poetic, o furie deschisă, resemnată, adâncită în sine însăşi, o furie echilibrată, întețită în dorința de a fi, de a te convinge pe tine însuți, minut de minut, că eşti, prin tine însuți, pur şi simplu, eşti. O furie care, spre uimirea ta, nu trece, nu se diminuează, e la fel de tensionată; o furie paşnică, întoarsă împotriva ta, împotriva neputinței funciare de a schimba mersul imuabil al lucrurilor. O furie crescută din spuma densă a neputinței de a fereca moartea în cel mai frumos poem, de a-i face un culcuş din verbe, substantive, de a înălța, da, poate şi pentru ea, unul dintre cele mai frumoase temple din cuvinte.

În ultima noapte petrecută lângă trupul neînsuflețit al părintelui meu, i-am scris o scrisoare. Dimineața am întrebat-o pe Mama dacă pot să-mi permit s-o pun în buzunarul lui. Mama, zeiță înțeleaptă, extrem de vie, în fața căreia mă simt adeseori un vierme (de circa treizeci de ani aleargă între trei munți de egoism: papà, fratele meu, Andy, şi eu, construind între noi punți de fantastică iubire), mi-a cerut permisiunea să citească scrisoarea, a semnat-o (şi ea, şi fratele meu) şi mi-a spus: „Iubeşte-l mai departe şi fă ce vrei”.

– ...Dumneavoastră, de fapt, nu ştiți cine este fiica mea, i-a spus Tatăl meu, acum mai bine de un an, unui prieten care i-a povestit îndelung cât de grozavă îi este fiica. După ce l-a ascultat cu politețe, i-a spus asta.

– Şi cine e fiica dumneavoastră? a întrebat abrupt, provocator, vechiul meu prieten.

– Dacă îşi fixează un scop şi în fața ei apare brusc un zid, ea va sta înmărmurită în fața zidului până acesta se va urni din loc.

Momentele, aproape pline de voluptate incantatorie, în care ziua se scurge, peu-à-peu, în noapte: înserarea. Se face seară. Se înserează. Ziua începe să se măsoare cu noaptea. Culorile pălesc, o umbră nervoasă se întinde uşor peste obiectele, ființele, întâmplările mărunte sau mai puțin mărunte dimprejur. O umbră paşnică se mişcă lent – ca într-un film derulat cu încetinitorul – peste blocul semifinisat de vis-à-vis, nelocuit de mai bine de doi ani, dintr-o toamnă rece, necomunicativă, în care m-am mutat aici, într-un blochaus din preajma Pieței Alba Iulia. Se lasă o linişte puțin suspectă, tot mai adâncă, prea adâncă pentru Bucureştiul zgomotos, viermuitor, hiperaglomerat. Totul începe să se reducă la această linişte colcăindă de spaime,

fantasme – palizi mesageri ai unei nopți ce se deschide cu brutalitate aproape, fără să mă întrebe dacă voi avea, iar şi iar, puterea să intru pe culoarele ei.

Voi rezista? Mă voi ascunde de mine însămi în lectură, voi sta ore întregi pe întuneric, ascultând muzică, ascultând liniştea şerpuitoare a beznei, orgile ei de gheață, şfichiuitul unei maşini ce frânează brusc, ritmul gâlgâitor al obsedantelor întrebări: voi rezista?, mă voi prăbuşi?, mă voi rata?

De fiecare dată îmi aduc aminte definiția dată poeziei de G. Călinescu – *sentiment sterilizat de tehnică* (nu mai realizez unde anume, în ce context) – cu o vagă, surprinsă mirare. Cum a putut un spirit atât de fin, o personalitate cu o pregătire atât de vastă, o personalitate ce a dat literaturii române o istorie peste care nu cred să se treacă vreodată cu indiferență, un critic ce a scris sute, mii de studii despre poeți, făcând docte analize, punând diagnostice exacte, scriind, el însuşi, poezie, cum a putut să comită o asemenea eroare, o enormitate aproape?! Poezia poate fi şi sentiment fertilizat (şi) prin intermediul tehnicii, dar nu doar atât; nici pe departe.

Îmi aduc aminte de copilăroasa formulă a poeziei dată de Nichita Stănescu: „Poezia este atunci când...” Nichita ştia, desigur, că fiecare încercare de a defini poezia nu e decât o şansă de a luneca în valea regală a metaforelor. Şi când a dat acea formulă ludică s-a odihnit oleacă de el însuşi, de geniul lui metaforizant, situându-se cu bună ştiință în trena pubertății, în trena adolescentului care, fiind întrebat de profesor tema dată pentru acasă, începe să răspundă timid, încurcat (deşi, vai, a învățat lecția!):„Poezia este atunci când...” Ştiința se împotmoleşte când e vorba de materii imposibil de închis într-o definiție, imposibil de epuizat. Iar tentativa de a le formula se menține în spațiul provocărilor, pentru că oricât de bine ai fi pregătit, oricât de grozav te-ai considera (poate chiar aşa eşti!), există lucruri în fața cărora te simți insignifiant, palid, iar încercările de a le cuprinde nu sunt decât vagi atingeri de la distanță.

Orgoliul ca servitute. Orgoliul ca puşcărie a idealurilor tale. Orgoliul ca şansă de a te provoca pe tine însuți. Orgoliul ca formă a lucidității, a eroismului. Orgoliul ca şansă de a deveni ceea ce eşti. Orgoliul ca tatonare a ratării tale, în toată splendoarea şi mizeria ei. Orgoliul ca pistă de autodepăşire. Orgoliul de a rezista la nivelul fixat. Da.

Aproape la fiecare lectură a paginilor scrise în ajun (e nevoie de eroism pentru a duce la capăt o asemenea aventură!) constat cu întristată mirare faptul că nu sunt în stare să renunț la patetism, la tentația irezistibilă de a mă entuziasma în fața unui text scris de altcineva. Pot să scriu despre o carte după ce încep s-o iubesc, după ce ea devine parte din mine. Scrisul, pentru mine cel puțin, devine astfel o cale de a înțelege un volum de poezie, un roman, un studiu, un eseu, o şansă de a mă apropia de mine. Lectura deține un loc favorit. E vorba de o lectură pasionată, nu rareori reluată. Sunt odrasla cărților citite şi iubite de mine. Nu mă pot debarasa (cine ar putea oare?) de pasiune nici atunci când lunec în ipostaza de interpret, judecător al unui text. De aici, în eseurile mele, suitele adjectivelor, indiscutabil, ultrasubiective. De aici judecățile generate dintr-o seamă de afinități între felul meu de a fi şi cartea de pe masa de lucru, carte de care mă leagă ceea ce sunt, atât cât sunt deocamdată, tot ce țin să devin.

Din răspunsul la o anchetă. *Masculin vs. feminin în cultura română*. Tema anchetei propuse de prestigioasa

revistă clujeană *Steaua* este, indubitabil, incitantă, şi ţine, neîndoielnic, de problemele delicate, ce trebuie abordate – dacă nu cu gingăşie (ar fi spus, probabil, Nichita) –, în mod cert, cu mănuşi albe. Mă simt obligată să precizez, întâi de toate, că n-am fost şi nu sunt o feministă; printre intenţiile mele (ne)literare, nu figurează visul de a completa armatele amazoanelor, ale acelei aripi pregătite să se angreneze în diverse încăierări pentru drepturile femeii, pentru recunoaşterea egalităţii cu iluştrii reprezentanţi ai aşa-zisului sex tare. În schimb – cu riscul de a fi taxată drept ridicolă – mărturisesc, cu francheţe, că la nevoie nu mi-ar displace să fiu considerată o amazoană, în sensul că în situaţiile-limită, fie că acestea ţin de existenţa propriu-zisă (de contingent), fie de literatură/viaţa literară, aleg mereu lupta, fiindcă sunt în esenţă o luptătoare. Îmi place lupta în sine, vreau să zic; iubesc acele clipe, mirabile şi aspre, în care simt cum între coaste, metaforic vorbind, apare un personaj mult mai puternic şi, da, mai înţelept decât pot fi eu însămi; am botezat acel personaj – Străinul. El, Străinul acesta drag, pururi neînţeles, apare adesea în poemele mele; are o Voce pe care aş recunoaşte-o din zeci, sute de voci.

Nu fac diferenţierea Scriitor/Scriitoare; pentru mine există scriitorii – făpturi ieşite din comun, ce alcătuiesc – iarăşi în ordine metaforică vorbind – un trib de semizei; şi când afirm aceasta, desigur mă refer la scriitorii adevăraţi, la scriitorii – oamenii de litere – pentru care *a scrie* înseamnă *a respira,* a trata viaţa, cu toate bucuriile şi, mai ales, suferinţele ei, ca pe un pretext de a scrie, ca pe un text ezoteric ce se vrea descifrat, cântărit; existenţa este o aventură scriptică.

...Dacă se poate vorbi de o discriminare (fie ea şi pozitivă) pe criteriu de sex în cultura română? Am auzit nu o dată vorbindu-se pe această temă; subiectul respectiv, se pare, a apărut pe terenul anumitor frustrări, prejudecăţi, complexe, care mie îmi sunt străine; iar dacă răsare în mintea mea vreo frustrare, vreun complex sau vreo prejudecată, ucid fără rezerve asemenea porniri, căci ele se ivesc dintr-o incorectă tratare a libertăţii interioare (uneori!), şi constituie, în esenţă, o problemă falsă ce presupune o utilizare eronată a energiei, mai precis, o irosire a ei. În mintea mea, Ileana Mălăncioiu, de pildă, nu e mai puţin poet decât Virgil Mazilescu sau Nichita Stănescu; Emily Dickinson stă alături, valoric vorbind, de un Emerson, E.A. Poe; Anna Ahmatova e un poet cel puţin la fel de interesant ca Vladimir Maiakovski sau Boris Pasternak; comparaţii din aceeaşi familie spirituală am putea face la nesfârşit.

În această ordine de idei, expresii ca *lirica feminină*, *poezia scrisă de femei* etc. sunt, cel puţin în mintea mea, nişte confuzii nostime. Bineînţeles, caracterul anchetei iniţiate de revista *Steaua* este şi provocator.

Atâtea sute de poeme am citit, Doamne, ale unor poeţi anemici, leşinaţi, atâtea zeci, sute de poeme, semnate de poete ce vor să scrie „bărbăteşte”, adică dur... ce mai! Şi, enunţând acest aspect... crispant, intrăm, iată, pe teritorii nisipoase, ce mustesc de confuzii şi, da, de alte false probleme. Valoarea literară a unui text, desigur, nu se stabileşte în funcţie de sexul semnatarului, al autorului. Când unui poet i s-a dăruit „forma de femeie”, şi el, poetul, nu posedă arta de a-şi explora scriptic darul ce i s-a făcut – feminitatea –, atunci, se pare, e ceva în neregulă cu percepţia acestui artist asupra propriei feminităţi. Feminitatea, reiterez, este un dar, şi nu trebuie, nici pe departe, confundată cu un fel de a fi leşinat sau mai ştim noi ce soi de alte erori de interpretare. De altfel, marii artişti au în forul lor lăuntric şi un alter-ego feminin puternic. Rainer Maria Rilke, de pildă, nu e străin de o feminitate abstractă, uriaşă, exprimată

în *Elegiile duineze,* ca să mă refer exclusiv la una dintre capodoperele sale. Şi Boris Pasternak are înlăuntrul său o uriaşă feminitate, care dă o forţă expresivă poeziei sale. Dar câte tone de feminitate depistăm la Baudelaire!! Pe de altă parte, găsim nu puţină forţă la o Emily Dickinson, la o Ileana Mălăncioiu, la o Anna Ahmatova sau Marina Ţvetaieva. Apropo de poetele care îşi propun să scrie bărbăteşte, utilizând violenţe de limbaj sau de alt ordin, suntem de părerea că ele întârzie într-o eroare ce le poate marca iremediabil. Forţa (care aidoma poeziei, aidoma literaturii, este, evident, de genul feminin) nu are nimic în comun cu violenţa, duritatea; după mine, forţa profundă presupune o enormă, nuanţată blândeţe. În această ordine de idei, niciodată n-am putut să-mi imaginez un Dumnezeu violent, brutal, deşi, e adevărat, Fiul Lui, Iisus, s-a arătat şi în asemenea ipostaze; or, în acele clipe, El luneca sub auspiciile slăbiciunii. A fi puternic înseamnă a-ţi asuma limitele, a le remarca pe cele ale prietenilor, amicilor dimprejur, lăsându-le sub tăcere (şi vorbind prietenilor, spunându-le totul, aproape totul); a fi puternic înseamnă a fi tu însuţi (bărbat, femeie – aproape că nu are importanţă decât de la un nivel încolo!); iar a fi tu însuţi este – poate – cel mai greu lucru din lume.

Când vorbesc despre mine, despre profesia mea, îmi place să spun că sunt scriitor, sunt poet. Graţie anchetei dvs., iată, m-am prins... cu mâţa în sac. Din ce motive nu folosesc – atunci când e vorba despre mine – genul feminin al cuvintelor care desemnează meseria mea? Nu ştiu să răspund la o asemenea întrebare. Poate, am fost marcată la nivelul inconştientului de faptul că mulţi ani am stat cu Tatăl meu, Semion (Dumnezeu să mi-l odihnească); dacă mă gândesc ceva mai bine, de când mă ţin minte, spun că vreau să devin scriitor; când scriu aceste rânduri, semi-amuzată, seminostalgică, îmi aduc aminte de felul meu de a fi de până acum, ştiu eu, zece ani: băieţos (mă tundeam „băieţeşte", foarte scurt, refuzam să port rochii); la grădiniţă, la şcoală (mă amuză să-mi aduc aminte acest detaliu şi pentru că am senzaţia că văd în urma mea o făptură cu desăvârşire străină, mă miră că acea făptură eram eu însămi) băteam băieţii, jucam fotbal. Ceea ce va să însemne că alter-ego-ul meu „masculin" era mai puternic decât cel „feminin"?

Acum folosesc cuvintele *scriitor, poet,* raportate la persoana mea, la genul masculin, dintr-un tabiet moştenit din postadolescenţa mea, şi pentru că ştiu, simt că unii critici (evident cu conştiinţa încărcată de prejudecăţi, complexe) utilizează aceste substantive, la genul feminin, dându-le o nuanţă peiorativă? Hm, nu ştiu ce să spun. Probabil din ambele motive. Probabil că nu e la mijloc decât convingerea mea că există poeţi, scriitori, şi basta. Iar tentativele de a recurge la clasamente, de a construi ierarhii valorice în funcţie de... *sexul* autorilor vizaţi, deşi le tratez cu înţelegere, mi se par o pură rătăcire, ca să nu zic aberaţie. Oricum, mirabilul fapt că unora dintre noi, din naştere, li se dă forma de *femeie,* iar altora cea de *bărbat*, cel puţin pentru mine rămâne a fi una din sursele mirării; sunt convinsă că în cazul în care am fi fost cu toţii exclusiv bărbaţi sau exclusiv femei – nu spun că viaţa ar fi fost infinit mai săracă, ceea ce ţine de domeniul evidenţei, ci că eu aş fi refuzat o asemenea lume; fiind bărbat, aş fi inventat Femeia. Şi viceversa: din coasta mea, pe El m-aş fi grăbit să-l modelez – ceea ce şi fac în realitate de câţiva secoli interiori, iar faptul că am norocul de a mi se răspunde cu reciprocitate este un dar de care nu încetez să mă bucur. Restul? Restul tot poezie este, tot iubire. Şi literatură – o formă de emulaţie a caracterelor puternice.

Din răspunsul la o anchetă. *La ce bun literatura*? În primul rând, ţin să menţionez că ancheta prestigioasei reviste *Vatra* e salutară. Într-o (falsă) tranziţie, când unii

scriitori sunt atraşi de diverse tentaţii, sirene – cum ar fi, de pildă, puterea socială, banul, călătoria, fugile pe teritoriul altor domenii de activitate (publicistica etc.) –, o întrebare esenţială, circumscriindu-se implicit nevoii de a rămâne fidel propriei vocaţii, o întrebare ca cea pusă de *Vatra*, este inevitabilă. Tot mai mulţi scriitori se întreabă: la ce foloseşte literatura?, la ce bun literatura? Tot mai mulţi scriitori perorează – mai mult sau mai puţin inspirat – despre criza literaturii, criza poeziei, criza romanului, criza receptării, încât ajungi să constaţi, în baza discuţiilor iscate pe marginea multiplelor crize ce ne-au cuprins peste noapte, că ne aflăm în faţa unui zid apocaliptic şi singura soluţie este să stai neclintit în faţa înverşunării lui presupuse. Ce ne facem, da, cu acest zid? Când el e construit pe jumătate din neatenţia noastră, pe jumătate din laşitate, din nedorinţa de a fi tu însuţi. Zidul despre care vorbim este fals. Literatura română este o literatură vie, o literatură majoră, competitivă pe plan european; literatura română (aşa cum este, cvasinecunoscută în lume) e una dintre puţinele realităţi vii ce pot fi exportate dincolo, afară. Fără complexe. Fără prejudecăţi. Că statul român nu este interesat de propagarea literaturii române vii peste hotare, că statul român investeşte extrem de puţin, searbăd, insignifiant în patrimoniul care este literatura română vie – e un alt subiect acesta, unul extrem de grav, neglijenţa despre care vorbim având consecinţe dintre cele mai dure, previzibile în fond (creşterea numărului de analfabeţi, manelele ce invadează canalele TV, impunerea unor false modele etc.). Ei bine, în asemenea condiţii, fără îndoială, neprielnice, ba chiar ostile creaţiei, ne întrebăm: la ce bun literatura?, la ce ne foloseşte literatura? Întrebarea e formulată ostentativ, provocator; într-un timp în care totul, aproape totul, e tratat prin prisma utilitarismului, uneori, ca să pui la încercare rezistenţa unui lucru dat, e cazul să-l aşezi în raza celor lumeşti, prea lumeşti. Fără literatură nu se poate. Noi nu putem să ne imaginăm o lume din care va dispărea litera scrisă, mai exact, refuzăm o lume fără cărţi, fără literatură. Pentru noi lumea fără Homer, Dostoievski, Rilke, nu mai e lume; viaţa îşi pierde sensul, rostul, pentru că viaţa nu e decât un pretext de a te exprima prin intermediul literei scrise, un pretext de a te autoedifica, de a crea condiţii prielnice afirmării *eului superior,* care, printr-un teribil, consecvent efort este smuls de printre celelalte euri: mărunte, stângace, meschine – la fel de vii, la fel de puternice, probabil, ca Celălalt Eu, fichtean, nietzschean. Aşadar, literatura rămâne un mod de edificare de sine, de depăşire de sine, un mod de a fi viu şi de a-ţi conserva viul. Apoi e neapărată nevoie să ne referim la dimensiunea terapeutică a literaturii, ca să ne exprimăm niţel bombastic. Da. Scrii, fiind perfect conştient de caracterul inutil al *produsului* tău; o carte, vai, nu ridică munţii lumii acesteia la cer! Şi, totuşi, scrii, în pofida acestei realităţi; scrii pentru că nu ai încredere în realitate, în ceea ce numim realitate; scrii şi fiindcă ţi-a intrat în cap dementa obsesie că atunci, în orele, zecile, sutele, miile de ore cât stai aidoma unui schimnic, retras din treburile lumeşti, în faţa maşinii de scris, nu ţi se va întâmpla nimic rău, zeul tău de litere e cu tine, eşti locuit de el, şi segmentele de timp în care nu mai eşti *acolo,* în *chilia* ta, construită din obsesii, teme majore, motive, motiveme... acele segmente de timp se transformă într-o amintire a felului în care ai fost locuit de zeu. O amintire devoratoare, ce-ţi lasă un gust amar, o mândrie orfană, teama de ratare – spaimă trăită până la tremur, până la greaţă, da, până la greaţa fizică –, de zeul care ar putea să se supere pe trădările, laşităţile tale, ar putea să se bosumfle şi să nu mai revină. Te transformi astfel într-un soi de tron adăstând. Şi, spre uimirea ta, în albia sângerândă a aşteptării tale, când nu mai ştii ce aştepţi, când totul e pierdut, devastat (cum arată

un suflet devastat?!), el răsare, iată, din nou în tine; nu mai ştii cui să-i mulţumeşti pentru darul superior de a te lăsa din nou, suferind, locuit de El, de Zeu, şi, de fapt, nu gratitudinea contează în acele minute de recunoaştere reciprocă; te pregăteşti să redevii iar şi iar casă pentru El, pământ, tron, leagăn. Tu însuţi te regăseşti în braţele lui – concrete, la fel de concrete precum cele ce-ţi aparţin – acasă.

Scrisul îţi redă sentimentul de a te simţi acasă în propria piele, în ţara ta, pe planeta ta, în miezul tribului alcătuit de oameni de litere. Literatura este un mod de a rămâne viu, de a conserva fidelitatea faţă de tine însuţi; un mod de a te recunoaşte şi de a recunoaşte prietenii, camarazii întru scris, un mod de a te lăsa recunoscut prin lectură. Şi afirm asta ştiind că nici noi, scriitorii, nu ne citim tot timpul între noi; nici noi nu suntem solidari; mai degrabă, rămânem împărţiţi în grupuri, grupuleţe, biserici, bisericuţe. În mintea mea nostalgică alcătuim, totuşi, un soi de Castalie, ce adună sub catapetesmele-i înalte, sublime, personalităţi puternice, dornice să se exprime, să rămână europeni, adică să fie ei înşişi, să lupte pentru cărţile lor, pentru literatura lor, să se ţină cu unghiile şi cu dinţii de revistele literare pentru care sacrifică tone de timp, energie, luptând pentru textele lor cu încăpăţânată consecvenţă, cu eroism lipsit de gesticulaţie. Şi toate astea, pentru ca să reziste.

Liviu Ioan Stoiciu mi-a spus la un moment dat: „Să vedem cât vei rezista.” Să vedem.

Rilke afirmă undeva că se succed mereu trei generaţii: 1) cea care l-a găsit pe Dumnezeu; 2) cea care construieşte temple; 3) cea care smulge pietre din templele înălţate pentru a ridica colibe, case. Nu ştiu dacă l-am găsit pe Dumnezeu; când mi se pare că îl simt aproape, în mine, – îl pierd, îl pun la îndoială, mă cert cu el, imaginez psalmi în răspăr. Mi-aş dori să cred. Nu sunt sigură că voi avea forţa să construiesc templul meu din cuvinte. Dar ştiu că nu voi smulge pietre din temple străine pentru a construi colibe. Această siguranţă poate fi semnul unui început.

Deschid Biblia la întâmplare. Dau de Ieremia (22-23); Despre proroci (9): „Mi se sfâşie inima în mine şi toate oasele mi se cutremură; sunt ca un om beat, ca omul biruit de vin, pentru Domnul şi pentru cuvintele Lui cele sfinte; (10) Pentru că s-a umplut ţara de desfrânaţi şi pentru ce plânge ţara sub blestem; uscatu-s-au păşunile în stepă. Ţinta alergăturii lor este fărădelegea şi ţara lor este nedreptatea.” 23: Pedeapsă asupra păstorilor necredincioşi şi a profeţilor mincinoşi.

Jurnalul literar din aprilie-mai (1999) este dedicat aproape în întregime cazului I. Caraion. Pe prima pagină a revistei e plasat un portret al marelui poet, portret însoţit de două aserţiuni cu caracter gnomic, ce poartă semnătura autorului *Dimineţilor nimănui*. Iată-le: „Eu ştiu că totul e zadarnic şi mârşav, că există mai mult întuneric şi că ticăloşiile-s mai numeroase pe lume, dar nu ignor că întotdeauna va exista şi frumuseţe. [...] Când ai fost în infern şi habar nu ai din ce se compune, lasă-i pe cei care s-au întors de acolo să vorbească despre el. Tu ascultă. Fără podoabe retorice. Infernul e sătul de oratori”. Grupajul despre poetul condamnat de două ori la moarte, artistul care a făcut unsprezece ani de puşcărie, fugind ulterior în exil împreună cu familia sa, are, indiscutabil, o valoare de document. Sunt publicate, în acest număr al *Jl,* procese verbale de interogatoriu, texte semnate Aristarc, un amplu articol de analiză (extrem de curajos, oferind o largă paletă de informaţii) – *Frenezia demolării*, semnat de Mariana

Sipoş, un interviu realizat, la fel, de dna Sipoş cu văduva poetului, doamna Valentina Caraion, un alt interviu, acordat realizatoarei emisiunii TV *Dreptul la adevăr* de Dorin Tudoran, un eseu semnat de Geo Şerban etc. Doamna Sipoş publică (în premieră, pare-se) un comentariu al soției scriitorului Caraion, în care, între altele, se menționează următoarele: „[...] În ceea ce priveşte textele despre Ecaterina Bălăcioiu, ele au făcut parte din maldărele de hârtii cu însemnări, caracterizări, portrete, vitriolante sau ba, ale unor scriitori sau prieteni, etc. etc. toate făcând parte din arhiva soțului meu, nedestinate tiparului, cel puțin nu în forma aceea pe care Eugen Barbu le-a publicat în mod ilegal – sub forma unui aşa-zis *jurnal intim* al lui Ion Caraion. Cât despre ipoteza ridicolă, şi nedovedită cu nici un document, cum că Ion Caraion ar fi făcut târg cu Securitatea, în sensul că i se dă paşaport, iar el lasă în schimb o serie de denunțuri despre unii scriitori şi prieteni, Doina Jela lansează această ipoteză gravă, fără să o adeverească cu nici un document nou. Ea nu face decât să reia texte publicate în *Săptămâna* de Eugen Barbu în 1982 – şi nu în 1981, cum susține – şi să le aranjeze în mod diferit, dar tot atât de ticălos [...]”. Mai aflăm, tot din mărturisirile doamnei Caraion că poetul, în momentul plecării în străinătate, nu ştia că va rămâne definitiv acolo, că acasă, în România, manuscrisele îi rămăseseră vraişte, iar încercarea lui de a le recupera s-a soldat cu un eşec, o bună parte din manuscrise fiind confiscată de Securitate şi publicată fără consimțământul autorului. „Eu nu neg că Ion Caraion avea un caracter dificil, că era susceptibil până la absurd, că era deseori chiar nedrept, începând chiar cu mine, că n-avea nici un *savoir vivre* atât de indispensabil raporturilor noastre cu semenii, dar a fost impecabil cel puțin pe două planuri: pe plan politic şi pe plan literar. Şi ceea ce pot afirma cu tărie e că n-a fost un ticălos”. „Toată viața doamnei, susține Mariana Sipoş, a fost marcată de faptul că Valentina Caraion i-a bătut la maşină câteva poezii, fiind pedepsită pentru aceasta cu 15 ani de puşcărie.” Un detaliu, despre care, de altfel, doamna Caraion nu pomeneşte decât extrem de rar. Poetul şi publicistul Dorin Tudoran mărturiseşte că „Ion Caraion a fost pentru mine un om extraordinar, un om capabil de o prietenie absolut inimaginabilă, mai ales pentru felul cum trăim noi azi (...) Consider că este aberant, că ar fi fost aberant ca Ion Caraion să facă un târg cu Securitatea română, ca în schimbul plecării sale şi a familiei sale în Elveția, târgul să fi fost: voi ne dați viza şi ştiți de pe acum că rămânem, şi eu pun pe hârtie anumite lucruri. (...) Ion Caraion era – o spun cu sfială, fiindcă ar fi trebuit să se înțeleagă – în afară de un mare scriitor şi un om de o inteligență rară.”

Geo Şerban începe eseul său abrupt: „Se petrece un lucru aparent paradoxal, dacă n-ar fi deconcertant şi funest, în ultimă instanță. În vreme ce mai multe edituri investesc inițiativă, eforturi şi resurse materiale în vederea obținerii celei mai judicioase perspective asupra traseului literar parcurs de Ion Caraion, ies la iveală înverşunări ostile de natură a perturba actul normal al receptării şi a ridica între scriitor şi cititorul său de azi barajul unor bruiaje compromițătoare.”

În editorialul său (*România literară*, nr. 22), domnul Nicolae Manolescu afirmă următoarele: „Din păcate, fie că vrem, fie că nu vrem, documentele pătează posteritatea poetului, şi aşa departe de a fi impecabilă. Tocmai despre morală e vorba. Talentul lui Caraion nu l-a pus nimeni la îndoială. Şi, în orice caz, adevărul se cuvine spus.”

Cititorii să ne judece după măsura cu care îl judecăm noi, scriitorii, pe cel care a fost şi rămâne Ion Caraion.

Ziua de azi, ziua de bilanțuri făcute într-un stil cvasilenevos, o trăiesc pe ruinele splendorilor zilei de ieri

– o sărbătoare pentru *România literară*, pentru cei 30 de ani de existență a ei, pentru redactorii ei, uniți de dorința de a rezista prin cultură, de a face cultură, de a susține valoarea în condiții potrivnice. Sala Teatrului Odeon – arhiplină; prieteni ai revistei, vechi colaboratori, debutanți etc., se adunaseră să celebreze aniversarea. Rumoare, ironie, admirație, declarații, patimi literare. O mare de oameni împătimiți de literatură, rezistând prin literatură. Angajații *R.l.* – veseli, inteligenți, frumoşi, tineri, „copii" adunându-se, adunându-şi prietenii în jurul acestei iubiri, al acestui veşnic pom de Crăciun care este *România literară*, dincolo de greutățile perioadei de tranziție ce nu se mai termină. Manolescu – fermecător, ironic, seducător, inteligent, ca de obicei; Alex. Ştefănescu – ascuțit la limbă, ca un adolescent scăpat la libertate, exact, prompt, atrăgător ca o hetairă; Adriana Bittel – o mare doamnă, de o sensibilitate cuceritoare, are instinct de „cloşcă": mereu protejează câțiva pui – elevi în ale literaturii; Andriana Fianu – caldă, generoasă, extrem de vie. Gabriel Dimisianu – grav ca un preot antic, spunând lucruri grele ca fructele toamna, vorbind lent, cântărind fiece cuvânt. Festivitatea deloc protocolară, neavând un caracter festivist, a durat mai bine de două ore lunecând ca rechinii-înger prin apă. Nici n-am apucat să respirăm. E o zi din care sufletul meu se va hrăni îndelung. I-am spus dlui Pascu, iar mai târziu lui Gabriel Dimisianu, că ceea ce uimeşte, plăcut, evident, ceea ce stârneşte admirația e atmosfera de confrerie, de familie, ce domină în redacția acestei reviste. Stânga tot timpul ştie ce face dreapta; fiecare îşi vede de drumul său, şi revine o dată pe săptămână la revistă ca să-şi prezinte articolele, să-şi vadă colegii, să pună ordine în lumea familiei ordonate a revistei; fiecare dintre fidelii *României literare* revin la „gazetă" ca la o veche, nestinsă iubire; comunicarea subte-rană, existentă în redacția revistei, e de invidiat.

Ce este pentru ea poezia? Ce poate să fie? Un cordon ombilical care o leagă de lume? Un mod de a recrea lumea reală, abandonând ulterior *creatura* sa, refuzând-o, pentru a o recrea iar şi iar până la o altă respingere, până la un alt abandon... Ce monotonie angoasantă, Doamne!

Perversiunile exactității... şi generozitatea acesteia.

Ea nu-şi înțelege trupul, gesturile, făptura, sexul. Ea îşi suportă greu felul de a fi. Fiece dimineață începe cu rugămintea, adresată nimănui, de a fi ajutată să se sufere. Suferința ca formă a rezistenței. Neînțelegerea ca formă a puterii. Iubirea – o tentativă de perpetuare a legii.

Ar trebui să fac exerciții de iubire de sine. Ar trebui din nou să învăț a iubi propriul trup cum Iisus iubea biserica. „Nu mai cuget, cred mereu:/Strâns în mine ca-ntr-un templu" – versuri de Labiş, citate de bunul său prieten, Sami Damian.

În unul dintre visele din ultimele nopți stam în fața aceleiaşi prăpastii adânci, încercând să descriu ce văd *acolo*; simțeam *in vivo* parcă amestecul straniu, amețitor, de luciditate, greață, spaimă: spaima de mine (cea de pe malul abisului), de iraționalul din mine, de abisul viu, rapace. Şi dorința de a reține tot ce văd ca să pot scrie mai târziu. Asemenea vise sunt, probabil, o expresie a stilului meu de viață: viață trăită la limita dintre imaginar şi real, limită de pe care trag cu coada ochiului când spre imaginar, cu împărățiile sale nevăzute, familiare, când spre ceea ce numim realitate, cu grădinile-i austere, superbe, mizerabile. Foamea de a descrie tot ce vezi, stângăcia infirmă de a vedea, de a percepe totul ca pe un subiect tocmai bun de a fi descris.

„Fiindcă rătăcesc, nimic nu mă poate sustrage de la obsesia eşecului”, scrie criticul Sami Damian în *Mărturisiri răzleţe şi inactuale (Pagini din jurnal. Iunie-octombrie 1967).* Rătăcirea nu e musai un eşec; nu rareori aceasta, rătăcirea adică, poate fi o victorie deghizată, o victorie ce poartă măştile rătăcirii, ce este, într-o altă ordine de idei, o acumulare, o tatonare, o pauză de respiro. Sau o amânare a regăsirii de sine; o vacanţă a destinului. Admirabile pagini conţine acest jurnal – expresie a unei crize destinale, a unei angoase profunde. Admirabile şi triste în egală măsură. E ca şi cum, ţinând acest jurnal, criticul încearcă să treacă o punte, o descrie cu lux de amănunte, face exerciţii de psihanaliză, are forţa (rară, nu?) de a-şi recunoaşte greşelile, de a le teoretiza, are puterea de a se denuda cu luciditate autobiciuitoare, are superbia de a se autodepăşi. Vrând să treacă puntea, scriitorul, ajuns la jumătatea acesteia, înţelege, aproape brusc, prins într-un scurt-circuit, că puntea este el însuşi. Simt nevoia de a transcrie aici un poem (în metru antic). Dacă Sami Damian ar fi acum alături, l-aş citi pentru el, în semn de complicitate:

Loc însorit în viscerele nopţii
Sunt. Edenul şi iadul în duhul meu
Reciproc se devoră cu tandreţe
Nemărginită.

Îmi trag sufletul – animal bolnav – în
Agonia neliniştii veşnice;
Prinţ alcătuit din plumb, rătăcire,
Vie cenuşă...

Care mi-e drumul? Tiparul meu unde
Mi l-am uitat? Vine demonul meu prea
Puternic, strigă în faţă-mi: „Treci puntea.”
Puntea sunt chiar eu.

Faptul de a te simţi o anomalie: rană, balsam.

Un copil de vreo şase luni privea mâna unui bărbat aşa cum un adult priveşte – în momente de senină oboseală contemplativă – un arbore pe marginea unui drum părăsit.

Nu văd de ce aş descrie mişcările mele zilnice, de vreme ce ele nu sunt decât pârtii ce duc spre masa de scris.

Dacă nu m-aş trezi, în fiecare dimineaţă, cu intenţia de a scrie, viaţa ar mai fi pentru mine suportabilă?

Nu am vocaţie pentru ceea ce nu ţine de literatură. Acest adevăr aspru, umilitor, vindicativ (în raport cu mine), devine o stridentă evidenţă în perioadele de sterilitate; când nu scriu – totul, absolut totul devine fad, lipsit de importanţă. Viaţa fără literatură mă plictiseşte. Viaţa fără literatura mea îşi pierde rostul, *viul* ce-l conţine.

Dorinţa extrem de ascuţită de a-mi manifesta recunoştinţa într-un fel atipic faţă de cei dragi mie, care mă suferă, mă admit zi de zi în preajma lor aşa cum sunt: cu toate calităţile mele, cu defectele infinit mai mari, mai accentuate decât calităţile, cu toate confuziile destinale, rătăcirile, în care sunt până la demenţă eu însămi.

Un amic spunându-mi că *eul meu e altceva.* La întrebarea *ce anume altceva*? – a venit cu promptitudine răspunsul: „Un hipereu”. Reacţia mea? Am zâmbit.

Golul căscat înlăuntru după scrierea unui poem. Şi dorinţa de a fi locuit în acele clipe, ore, zile, de stafia poemului scris – dorinţă devenită obsesie, aptă de a naşte visata stafie.

Mă obsedează imaginea unui viţel (după ce l-am văzut, povestindu-le prietenilor despre cele întâmplate, l-am numit pui de vacă, stârnind ilaritate, compătimiri înţelegătoare la adresa sărmanilor copii crescuţi la oraş). Avea vreo două luni, două luni şi jumătate, şi urma, peste câteva zile, să fie sacrificat. Avea un bot cald, umed, care-mi cerea parcă să-l mângâi. Ca botişorul morţii. Afară ploua ciobăneşte. Fără scrupule. Vârfurile Bucegilor erau mâncate de nori. Pentru prima oară remarcasem că satul Fundata (în care ne aflam), aflat la vreo 40 de kilometri de castelul Bran, răstimp de câteva ore, a avut un cer intempestiv, cu o personalitate în aşteptare.

Şi din candoare se naşte poemul; din acea candoare, resimţită uneori ca o lepră, provocând suferinţi, urcuşuri, ilaritate; din acea candoare, tratată de unii semidocţi – răţoi plini de ei înşişi – ca un semn emblematic al provincialismului. Candoarea – un semn al stranietăţii, al înstrăinării.

Punctul culminant al unei revelaţii, ca o şfichiuire de bici. Nu ştiu cum se face că perioadele cele mai fertile în poezie au coincis, în plan existenţial, cu perioadele întunecate. Abia acum înţeleg că scriam poezie când aveam sentimentul apocalipsei. Poezia, atunci, însemna pentru mine o intrare într-un alt fel de timp, într-o altă dimensiune apocaliptică. Şi aceste afirmaţii... nota bene: aparţin unei vitaliste convinse, unei optimiste moderate, unei fanatice cumpănite!

Ea ajunsese la vârful mărturisirii; avusese o minusculă ezitare, parcă i se citea în ochi îndoiala: să spună?, să nu spună? Abia atunci se auzise afirmând: „Aş mai fi râs atunci, dar nu aveam de unde!” Râsul, acest zeu în miniatură, acest zeu stângaci se terminase, ajunsese la capăt, înainte de a fi luat sfârşit povestea propriu-zisă.

Aud, cu stupoare, un poet afirmând că un popor poate trăi fără poezie, dar nu fără religie. Dacă un popor a ajuns în stadiul în care poate trăi fără poezie, acest popor fie că a murit de mult, fie este muribund. Aceeaşi afirmaţie e valabilă şi în cazul religiei. Cât priveşte autorul ce afirma enormitatea din capul acestei frânturi de idei notate... mă îndoiesc de faptul că el este, *mai* este poet – ceea ce nu exclude că a fost pe vremuri.

Pentru mine între poezie şi mistică stă neclintit un semn de egalitate. Textul e un vârf la care trebuie să ajung şi, cucerindu-l, investesc în el o parte din mine. Fiece poem, evident, poate fi mormântul meu, mai viu decât mine; în el sunt concentrate fărâme de viaţă. Prin poezie sunt mai aproape de Dumnezeu; mi-aş dori să fiu mai aproape.

A fi tu însuţi? E lucrul cel mai greu din lume. A fi tu însuţi înseamnă a fi viu, a exprima modul în care eşti viu şi a suporta felul în care exprimi faptul mirabil, dramatic, de a fi viu.

Deschide-te. Iubeşte. Fă tot ce-ţi dictează iubirea să faci. Forţa de a trăi aşa te transcende.

Vitalitatea cere ordine, precum şoimul muribund – aer.

Poezia are, indiscutabil, o altfel de logică. Nu rareori logica firescului coincide cu impasul metaforei.

Cu fiece carte se deschide încă o uşă spre neant. Scriind, tachinez neantul.

Zilele în care tu însuți devii pentru tine impas.

Excesul de ordine? E şi o limită.

N-am fost de mult, ceea ce înseamnă de fapt: n-am scris de mult. *Parc-am murit de mult.*

Aseară: nervi întinşi la maximum. Senzația că auzeam o cobră înaintând pe sticlă. Astăzi îmi mut trupul dintr-o parte în alta. Mă mişc năucă printre lucruri sau – cum spunea Pavese – am conştiință prepoetică. Ceva indefinit mocneşte în mine, colcăie stins. Dar ce anume? Resturile nopții coşmardeşti după o ceartă cu un vechi şi bun prieten? Sper că nu e doar atât. Atât de măruntă şi insignifiantă însă sunt acum, încât m-aş mulțumi să tac. Iată o afirmație care, dacă eram într-o formă bună, mă o-ri-pi-la.

Şi dacă mă gândesc la cele două antologii apărute. Zbucium sufletesc aparent nejustificat. Atunci? Conştiință încărcată de inactivitatea din ultima vreme.

Aurel Dumitraşcu: „Eu nu vreau să trăiesc, eu vreau să citesc."

Mă simt ca un lepros... Iartă-mă şi ajută-mă, Doamne. Redă-mi firea mea, curată şi întreagă, aşa cum a fost. Mi se pare că maculez tot ce ating; tot ce ating se molipseşte de urâțenie. Pe vremuri, da, fusesem viu, curat, frumos. În ce neguri îngropatu-s-au acele timpuri, Domine?

„Înjosirea şi înălțarea (...) sunt principial inseparabile". (Erich Auerbach). În drojdia înjosirii se găsesc germenii înălțării. Noțiunea de *înjosire* e legată funciar de cea de suferință. Autoînjosirea naşte suferință; şi viceversa. Dar când? Atunci când ajunge pe o culme a sa. Este evident că pentru a ajunge pe culmile sale, înjosirea are nevoie de disciplină. Precum are nevoie de disciplină suferința. În *Dincolo de bine şi rău*, Nietzsche insistă asupra disciplinei suferinței (şi aici se vede că, fără să ştie probabil, era înrudit spiritualiceşte cu Fiodor Mihailovici): „Ştiți oare că această disciplină a fost singura care a înfăptuit toate înălțările de până acum ale omului?" Suferința augmentează forțele, le multiplică, fortificând spiritul: „Tensiunea sufletului în nefericire care îi inoculează vigoare, fiorul pe care îl resimte la vederea marii pieiri, inventivitatea şi îndrăzneala de care dă dovadă în purtarea, răbdarea, tălmăcirea, exploatarea nefericirii, şi toate cele ce i-au fost dăruite din domeniul profunzimii, misterului, măştii, spiritului, vicleniei, măreției: – n-au fost oare toate acestea obținute prin suferință, prin disciplina marii suferințe?" Suferința este inventivă; esența ei stă, câteodată, în contemplare. În contemplarea lumii, a eului, cu alți ochi. Cu ochi mai atenți, mai lenți. Ochiul suferind vede deşertăciunea, lipsa de sens, la scară mărită. Prin contrast, ochiul fericit te face să pluteşti peste lucruri fără să le vezi, ratând esența lor. Furia suferinței reinventă, ajunsă la paroxism, lumea, miracolul ei, dacă, bineînțeles, e vorba de o furie estetică. Suferința ca epicentru acumulator de energie sufletească, spirituală. Suferința ca entitate aptă de creație. Suferința ca unul din semnele unei vieți interioare bogate. „O viață interioară puternică îşi ajunge sieşi şi ar putea chiar să topească douăzeci de ani de gheață", scria undeva nu rareori hulitul pentru colaboraționismul său Céline. O viață interioară atât de intensă, încât, ştiind că „în fiecare lucru doarme un cântec visând neîntrerupt" (Eichendorff), el trezea acele cântece, ascultând cum ele visează mai departe.

Mama către Dufy (pisoiul nostru): „Fereşte-te din calea mea, altfel, din greşeală, te voi călca. Şi o să-mi spui că nu eşti fericit."

Să tratezi faptul de a te simți inutil ca pe o favoare.

Să-ți propui, la nesfârşit, să fii tu însuți: *malgré toi même.*

Acest fals jurnal este un eşec indubitabil. Întrebarea este: la ce nivel eşuez?

Nimic nu este prea străin, prea adânc, prea repede. Totul e atât de aproape de mine, încât trebuie să mă desprind de mine însămi, să mă părăsesc, pentru ca să pot, în sfârşit, vedea.

Lucrurile răspândesc o vrajă puternică, de neînțeles, vrajă ce mă azvârle în mine fără să mă întrebe dacă îmi doresc aceasta.

Trupul. Ajunge la împăcare cu el, după ce revine la vechea constatare gnomică: „Dă-i trupului ce este al trupului". Până să învingă însă încăpățânarea de a nu ceda, trece prin labirinturi întortocheate la extrem; traversarea acestora o stoarce de energie. Nu-şi înțelege trupul; nu înțelege lupta lui, ostilitatea-i sucită. Nu pricepe dorința lui de a se răzbuna pe nopțile nedormite, pe pornirile fireşti, nu?, de a-l transforma într-o maşinărie perfectă pentru executarea ordinelor voinței. Există zile, uneori săptămâni, în care spiritul cedează în fața trupului, în fața răzvrătirilor acestuia. Stă întinsă în pat, se lasă mutată dintr-o parte în alta. E asemeni unui loc viu, inert, asemeni unei păpuşe incapabile de orice gest, cât de mărunt. Iar de la starea păpuşii inerte până la starea de semizeu e o distanță ca între talent şi geniu.

Să te goleşti de conținut treptat până simți cum mişcă vidul în tine; până simți că acel vid – în pofida aparențelor, *viu* – este apt de a primi, apt de a se umple de o altă voință, un alt ideal (în esență acelaşi!). Vid apt de a primi în solurile sale eterice sămânța ce va da rod, risipindu-se, tachinând neantul.

Vrei să-l crezi. Aveți nevoie de despărțire ca să puteți suporta sentimentul. Ca să-l puteți reinventa de fiecare dată, poate. Iubirea, se ştie, are nevoie de imaginație. Aveți nevoie de despărțire, pentru că altminteri v-ați sufoca reciproc. De prea plinul din voi. Scrisul, reprezentând o golire – se ştie – vidul creat după avalanşele spirituale, straniu, vă apropie. Făcând schimb de viduri (stângace exprimare!), vă umpleți reciproc. Iubirea ca hrană – formă a vampirismului, inofensiv în aparență. Hrănindu-te din persoana iubită, reprezinți tu însăți o sursă de energie. Şi viceversa.

Am citit rândurile scrise adineaori. Multe afirmații ar trebui regândite. Fiecare cuvânt ce atinge substantivul *iubire* se pune el însuşi parcă la îndoială, purificându-se.

Scriu, deci sunt fericită.

Iubirea ca travaliu. Iubirea ca suferință – pretext de a fi, de a te vedea.

Ieri am văzut exemplarele de semnal ale volumului de poeme *Ultimul zid*. Încă o luptă încheiată. Am scris... încheiată? *Tu parles*!

Să te simți vinovat pentru propriile calități. Între *a fi* şi *a fi vinovat* stă – neclintit – un semn de egalitate. „Vinovat e tot ce-i mare" (Nietzsche).

Maliția? Ce dar odihnitor, uneori. A rătăci pe culoarele maliției intelectuale e o aventură ce te odihneşte de tine însuți.

Dorința de a răni pe cineva la care ții, pentru a-ți vedea chipul în oglinda suferinței lui.

Gelozia ca semn al barbariei, ca semn al unei tensiuni ce explodează, dată fiind incapacitatea de a mai suporta limitele, propria mizerie ivită şi din exces de imaginație. Nietzsche glosează undeva, spuneam şi cu alte ocazii, pe marginea *geloziei intelectuale* – gelozie iscată, de pildă, în relația maestru-ucenic. Dacă Napoleon ar fi avut un ucenic mai talentat decât el, vestitul visător, un ucenic ce-ar fi început să realizeze – sub ochii stupefiați ai Magistrului – planurile sale demente, Napoleon n-ar fi fost oare puțin gelos? Rilke n-a fost oare gelos pe Pindar sau pe Hölderlin (o formă a geloziei albe, benefice)? Prozatorii de după Dostoievski nu sunt puțin geloşi față către față cu acest monstru sacru? Desigur, în pildele de mai sus, exceptând prima formă a geloziei, gelozia este/poate fi un pretext de a intra într-o fertilă şi aparent – dar numai aparent?! – nebunească emulație.

Cioran: „Sunt trăiri şi obsesii cu care nu se poate viețui. Nu este atunci o salvare în a le mărturisi?” O întrebare retorică, se înțelege. În lipsa posibilității de a ne mărturisi, fireşte, ne-am aneantiza. E adevărat că te mărturiseşti/exprimi, în primul rând, în fața ta; confesiunea ca eliberare sau, de ce nu?, lirismul ca eliberare superioară. Ceilalți? Ceilalți sunt departe, sunt diferiți, prea diferiți, şi marea majoritate dintre ei dezobişnuiți să asculte. Mărturisirea, totuşi, pare a fi uneori un surogat. Când anume? Când ia locul rugăciunii. Deşi e limpede că, alteori, mărturisirea poate fi şi un fel de rugăciune.

Kafka, se ştie, considera literatura o formă de rugăciune. Poezia poate fi uneori, adeseori, un mod de a te ruga: lui Dumnezeu, sau, de ce nu?, nimănui.

O veche prietenă. Vine la mine atunci când începe să se sufoce, când viața (spune ea) pentru ea devine irespirabilă. Are obsesia sinuciderii. Îmi vorbeşte despre sinucidere, iar la puțin timp după aceea despre sănătatea-i şubredă. Face examene medicale, tratamente. Îşi face planuri de viitor. Apoi revine din nou la gândul de a se sinucide. Vrea să desfacă cea de-a doua căsnicie; partenerii s-au înstrăinat, nu-i leagă nimic. Confuzie. Ea spune că se psihanalizează; exercițiile ei de autoanaliză însă se pare că, în deruta totală în care e, îi fac un deserviciu: îi adâncesc confuzia. Îmi cere un sfat. Mă ascund în rezerve: nu sunt un specialist în domeniul vieții şi sper să nu ajung niciodată, îi spun. Râde. Cum să dau sfaturi, de vreme ce abia de aflu cum să-mi urmez sufletul, drumul care, probabil, îmi aparține? Am învățat să mă izolez, să-mi creez cadrul necesar exersării meseriei mele. Am învățat să am nevoie de singurătate. Dacă mă gândesc bine, am urmat sfatul lui Goethe: „Fereşte-te de a te împrăştia şi cruță-ți puterile”.

Ce să-i spui unui om când vezi că se află la o răscruce destinală? Am ascultat-o cu răbdare pe C., încercând să înțeleg ce i se întâmplă. Şi văzând că ea însăşi e confuză, am încercat s-o ajut să iasă din cercul vicios al confuziei. Cum? În glumă, i-am propus să facem o analiză a celor câteva decizii luate până acum de ea, recurgând, evident, la un procedeu reducționist, simplificând deliberat traseul ei existențial. C. este o fire inteligentă, destul de rece şi detaşată, mai puțin femeie decât şi-ar fi dorit. Are candoare, spirit practic. Dar nu întotdeauna e aptă de a-şi urma drumul de una singură. De fapt, dorindu-şi solitudinea, ea nu

realizează un lucru fundamental: nu e pregătită pentru singurătate. Pentru un om nepregătit, de vârsta ei – 25 de ani – deci, pentru un om tânăr, solitudinea poate fi un infern. Singurătatea cere exercițiu, forță, capacitatea de a suporta tensiunile ivite într-o îndelungată comunicare cu tine însuți. C. e nepregătită pentru aşa ceva, a încercat să folosească cei câțiva bărbați apropiați ca pe nişte instrumente. Căsătorindu-se prima oară, a făcut-o, de fapt, ca să poată pleca, în sfârşit, de acasă, să se „salveze" de părinți. Avea un calendar, din care scotea câte o filă, numărând zilele, săptămânile, lunile, anii rămaşi până la maturitate, vârstă la care ea spera să evadeze din cuibul familiei! După ce foloseşte bărbații, C., nemaiavând nevoie de ei, culmea, culmea, le cere despăgubiri morale.

În timp ce spuneam aceste lucruri glumind, C. râdea, râdea cu poftă, râdea în cascade. Atmosfera devenise mai degajată; C. a început să exerseze ceea ce numesc eu „contemplarea eului din afară"; Nichita spunea *alienare.* Îi spuneam că fiecare, mă rog, are câte un hobby; ea şi-a făcut un hobby din a se căsători în medie o dată la patru-cinci ani. Alții se logodesc o dată la doi-trei ani. Alții se căsătoresc o dată, îşi păstrează căsnicia, având relații paralele. Alții sunt fideli soțiilor până la prima iubire adulterină, când contractul matrimonial poate fi desfăcut. Ceilalți, după un eşec-două, au o amantă oficială, câteva relații pasagere; după stagii îndelungate, iubita oficială poate deveni soție, care va şti de pasiunile bărbatului său, le va accepta şi le va suporta din interes, din dragoste (poate din dorința de a păstra căsnicia ce-i asigură evident un anume confort, linişte, o anume stabilitate şi, în afară de un statut social, alte privilegii, evident, când e vorba de personalități cu destin public).

La despărțire, am îndemnat-o să înceapă să lucreze la teza ei de licență; mai are un an de studii la facultate. Să se ajute singură. Teza de licență despre proza lui Arghezi îi va acapara gândurile. O va situa în registrul studiilor, în registrul pasiunii ei pentru literatură. Satisfacțiile intelectuale o vor ajuta să privească lucrurile într-o altă lumină. Să aştepte ca deciziile ei să se ia singure; să ajungă la maturitate ele însele, neforțate de tensiunea unei crize existențiale, destinale. Am procedat corect? Intruziunea mea în viața ei n-a fost prea adâncă? Oare n-am greşit? Şi dacă am greşit, ce consecințe poate avea eroarea mea?

Cu toate că nu mă pot, nici pe departe, considera un om uscat, mi-am adus aminte de disprețul decis al lui Cioran față de oamenii uscați, față de înțelepții pe care gânditorul i-ar fi închis într-o cetate părăsită, „ca să nu mai tulbure pe nimeni". „Trebuie declarate nule toate adevărurile oamenilor uscați, scria straniul filosof fără sistem de la Răşinari, care gândesc fără spermă la creier, fără angoasă şi fără disperare". Desigur, avem, în aceste afirmații categorice, exclusiviste, imaginea în filigran a *primului* Cioran. Şi cu toate că în multe privințe nu pot să împărtăşesc unele opinii ale lui, cedez în fața geniului cioranian, fiindcă şi în nedreptatea lui metafizică, Cioran are – de facto – dreptate. O nedreptate trăită până la paroxism, până la consecințele ultime, până la exprimarea ei la nivelul zero a scriiturii, nu se transformă oare în altceva? În realitate, nu dreptatea contează. Ce este, ce poate fi dreptatea într-o lume haotică, lipsită de repere, modele? „Apreciez, continuă autorul rătăcit pe culmile disperării, numai adevărurile vitale, organice şi spermatice, fiindcă ştiu că nu există adevăr, ci numai adevăruri vii, fructe ale neliniştii noastre". În concluzie: „Toți oamenii care gândesc viu au dreptate, deoarece nu există argumente hotărâtoare împotriva lor".

Am fost nedreaptă şi aspră cu prietena mea. Îmi pare rău.

Miercuri, 11 august. Eclipsa – un spectacol fascinant; un amestec de bucurie şi spaimă, în care te rătăceşti aproape fără să-ţi pese: de tine, de lume, de prezent. Între tine şi astrul negru de pe cer: un gol, o respirare, completate cu alt gol, spaimă, bucurie.

De câteva zile parcă eşti locuit de altcineva. E un alt început de drum? Totul s-a terminat? Şi aceeaşi întrebare, sfredelind în creier: ce se întâmplă, Domine?

Vineri, 13 august. În timp ce scriam data de azi, m-am gândit brusc dacă este exactă; m-am prins cu ocaua mică: de câteva ori am greşit ziua în acest fals jurnal unde notez stări, descriu oameni, personaje, scriitori. N-am noţiunea timpului. Derutant defect. Sufocantă calitate. Mă trezesc dimineaţa: ştiu bine că e luni. Până îmi privesc chipul în oglindă – un prieten îmi spune că e joi. După ce mi-am pus fardul de rigoare – aflu, tot la telefon, că este duminică, după care – din ancestrală stângăcie – vine, uimitor-previzibil, iar şi iar, ziua de luni.

Dorul sufocant de a fi un om normal, un om ajuns la maturitate: cu nevastă, casă, pudel, duminici în afara oraşului, concedii pe malurile Niagarei sau în Tahiti. Cu nevastă, pardon, un bărbat care să mă iubească şi să mă înşele cu regularitate demnă de tot respectul; cu un iubit care să lăcrimeze punctual în batiste, să-mi scrie răvaşe tandre şi lungi. Aceasta să fie existenţa normală? Aşa arată maturitatea socială, civică? Să fie la mijloc numai atât? Puteam să am toate aceste „acareturi” la 20 de ani, când părinţii mei, burghezi respectabili, au pus la cale o căsătorie burgheză. Şi fiica lor, cuminte, uşă de biserică aproape – ce mai! – a fost de acord până la un punct, fiindcă aşa se cade printre oameni, aşa trebuie, aşa se cuvine. Apoi, ca să fie mai convingătoare (aş!), acea fată-femeie de 20 de ani, pe care brusc am început s-o respect, de care nu rareori mi-e dor: a spus *niet.* Prima mea răzvrătire împotriva ordinii burgheze. Şi sunt o burghezoaică pur sânge!... Aş.

Spaima de normalitate, dar şi de acel statut de... nici laie, nici bălaie.

De câte ori, Domine, împărtăşesc părerea Mamei: „veşnică premiantă, termini liceul, eşti printre primii trei, cei mai buni, termini Universitatea cu *magna cum laude,* şi, la un moment dat, *comoara* de tine are un reflex de pubertate tardivă: viaţa nu e numai ceea ce pare să fie. O iei razna. Baţi câmpii. Nu te simţi în apele tale. Aştepţi mai mult de la tine. Aştepţi mereu *acel cu totul altceva.* Le faci pe toate ca nelumea. Ceea ce trăieşti tu viaţă se numeşte?”

Papà, văzând că nu mă mişc din pat: „Ai mai ucis o zi din viaţa ta?” Eu: „Şi dacă aceasta e una dintre puţinele zile trăite cu adevărat?” Papà: „Parcă ai fi o treime dintr-un om.” Andy: „Şi dacă, părând că este aşa, ea, în realitate, e un om şi o treime?” Mama: „Ce se va alege din acest copil; stă închisă, citeşte, ascultă muzică, scrie?” Papà: „Tu chiar nu înţelegi că, ducând un asemenea mod de viaţă, te autoizolezi, faci o armă – tu însăţi – împotriva ta?”

Orgoliul, o formă de repaos a vanităţii.

Lecturile din ultima vreme: *Caietul albastru,* Nicolae Balotă; Paul Vinicius, *Eclipsa;* Mady Marin, *Mutilarea artistului la tinereţe*; Traian T. Coşovei, *Bună dimineaţa, Vietnam*; Gabriela Creţan, *Mic tratat despre arta trădării şi Comedii nupţiale*; E. Cioran, *Pe culmile disperării*; Daniel

Dimitriu, *Bacovia după Bacovia* (o splendidă monografie ce sparge multe tipare exegetice în receptarea poeziei dlui Vasiliu); William Kluback, Michael Finkenthal, *Ispitele lui Emil Cioran*.

Absurdul ca provocare: a vitalității, a rezistenței.

Dorința de a cutremura vidul. De a instala în gol un alt gol, apoi altul... până îl sufoci şi realizezi că vidul inițial a devenit altceva.

Ieri: trei-patru ore în atelierul sculptorului Vlad Ciobanu. Am văzut o bună parte din lucrările lui; în sculptură e unic, în grafică, pictură – încearcă să se exprime altfel. Notabile: temele, obsesiile (o bună parte din acestea, de sorginte mistică), obsesia de a readuce în actualitatea artelor plastice marile teme ale umanității: erosul, timpul/lupta cu acesta, bătălia dintre spirit şi „carne" (spiritualizarea trupului, menținerea cultului formelor), vidul/depăşirea acestuia. Şi altele câteva. Vlad e calm. Inteligent. Descins parcă din epoca renascentistă. Are răbdarea de a-l asculta pe celălalt, are cultul prieteniei. Aşa e Vlad. Unul dintre cei mai importanți şi săraci artişti – miliardarii în metafore ai acestei țări. Vorbeşte despre nevoia de modele, despre nevoia de maestru şi criza modelelor. Despre timpul ce trebuie transformat în operă. Despre faptul că acum nu se comunică, mai exact avem parte de un surogat al comunicării. Despre cei câțiva arici, chiriaşi ai atelierului său; aricii care prefigurează noaptea între cei patru pereți ai atelierului de un alb rapace, stins. Suntem printre primele – eu şi prietena mea, Ana Barton (care îl tachinează cu întrebări pentru un dialog) – care vedem „capul" lui Nicolae Manolescu (criticul împlineşte în toamna lui 1999 – 60 de ani). Vorbim. Liniştit şi destins. Ca după eclipsă. Despre Rodin. Despre meritele lui şi barbaria, nesuferită nici de Rilke, nici de Brâncuşi. Despre gheara leului resimțită în sculptura creată de maestrul lui Rilke, dar şi în desene (în atelierul parizian al artistului acestea sunt expuse, din câte țin minte, la etaj). Despre Porțile infernului. Despre încleştările dintre spirit şi trup. Despre Gellu Iova – o insulă de orgoliu şi cultură. Despre Mircia Dumitrescu, postrenascentistul unic în artă şi candoare. Despre irepetabilul Mircea Spătaru, crispantul şi seducătorul Mircea. Un trib de semizei, care refuză să creadă că sunt făcuți pentru viață.

Recrearea existenței prin artă; transcenderea prin artă. Vorbim. Despre noi şi lume. Despre Dumnezeu (care este gelos uneori pe unii artişti: copii uriaşi, neascultători). Despre daimoni – genii protectoare la romani. Despre demonii creației. Despre energiile demonice ce trebuie, după Goethe, stăpânite. Despre Nichita şi daimonul său, oricând pregătit să-i facă vizite. Despre metaforă şi plasarea pertinentă a vârfurilor de tensiune într-un poem. Vedem imagini cu lucrările lui Vlad. Îi vedem tablourile. Mă cuprinde o vrajă casantă. Pocnetul subtil, auzit în timpane, e un semnal: descresc planete interioare, se învolbură energii subterane, necunoscute, indomptabile. Ştiu/simt: voi scrie. O las pe Ana să-şi vadă de meserie; ea îl va teroriza pe Vlad cu întrebări. Mă retrag în colțul dinspre răsărit al atelierului. Fumez şi scriu, sorbind din licoarea numită Fetească albă. Poemul în metru antic – *Metamorfoza* – în care am făcut câteva schimbări – i-l dedic lui Vlad Ciobanu.

Până la urmă va rămâne numai
Inima: ca o sincopă a nopții.
Tot ce vei atinge – se va transforma-n
Nemaivăzute

Statui ce mişcă cu respiraţia
Aerul, daimonii, anii, urnind din
Eclipsă zeii prezentului – hrană
Şi temelie.

Ora îşi va întomna secundele –
Planete-abrupte ale artei de-a fi
Un uriaş prăbuşit pe limita
´nclinată-nspre cer.

În subsolul poemului notez că am scris acest poem în vizuina ghepardului. Vlad surâde. Mă gândesc la cuvintele prin care aş descrie acel surâs; cuvinte care să aibă forţa culorii, forţa mâinilor ghidate de daimon.

Vlad avea aproximativ doi ani; mama lui ieşise în curte şi el, rămânând singur, găsise un cărbune şi desenase – până să revină mama în casă – pe un perete ce-i trecuse prin cap. Primul premiu, luat mai târziu, pe când terminase şcoala primară: o palmă, căci desenase pe faţada sfatului popular semnul zvasticii. Ceva mai târziu: alte „premii". Norocul de a descoperi vocaţia la timp. Norocul de a o fi urmat. Ca cei extrem de puţini.

Nu mai ţin minte unde am citit că un popor este evaluat nu după oamenii lui mari, ci după felul în care îi tratează. Poporul român este tratat în lume exact după felul în care a tratat oamenii lui de seamă. Imaginea României în lume corespunde aceluiaşi „clişeu". E o puniţiune la mijloc, desigur. Răspunsul la întrebarea: cât va dura această pedeapsă?, e limpede. Mai ales atunci când vezi în ce condiţii trăiesc cei mai importanţi scriitori, savanţi, pictori, sculptori, graficieni. Faptul că ei rezistă, *mai* rezistă – e un miracol. Iar faptul că în condiţii de penurie, malnutriţie, ei creează valoare, plasabilă axiologic printre valorile europene, este exclusiv forţa lor. Mă gândeam la aceste lucruri triste... dintr-o ţară tristă, plină de umor, când am revăzut în minte atelierul lui Vlad Ciobanu, atelier înghesuit între alte vizuini ale artiştilor plastici din Căderea Bastiliei; mansarda-atelier în care locuieşte şi face grafică Mircia Dumitrescu, asistat de minunata lui soţie, Anne Maria Orban, graficiană, de copilul lor, Tibor; micul apartament din Amzei în care a stat în ultimii ani Nichita, el, care ar fi meritat un imperiu.

Ea a încetat să se întrebe de cine este locuită ca să se liniştească, deşi liniştea e o rudă îndepărtată, care nici cel puţin nu se gândeşte la ea. Ea a renunţat să caute răspunsul la întrebarea: cine şi-a făcut culcuş în trupul ei?, găsind astfel un adăpost aproape perfect, săpând în el grote nevăzute de lumină. Ea simte când acel cineva care o locuieşte – pleacă, pentru că trupul devine brusc prea strâmt pentru un conţinut atât de dens. Acel cineva fuge, nemulţumit de condiţia de om în care a fost chiriaş un timp. Ea vede cum acel cineva se mută în arbori, în iarbă. După ce trece prin toate formele posibile, fără să le confunde, fără să amestece mirosurile, gustul, stările, străinul îşi aduce aminte că are un trup, undeva, părăsit; i se face dor de cele două mâini, de cele două picioare. De celulele în care îşi recunoaşte foamea de a fi ceea ce nu poate fără acea alcătuire de carne, de lumină scheletică, duh şi noapte bezmetică. Atunci el, acel străin, revine la alcătuirea aia concretă – liman otrăvit de iubire – şi aşază între coaste aceeaşi harfă. Poate.

Un soare senzual şi agresiv în egală măsură. Dufy, după ce m-a trezit dimineaţa, acum are ochi de beţiv ce-şi face procese de autoculpabilizare. Ochii pisoiului meu sunt identici cu ochii Cernicăi, felina alături de care mi-am petrecut timpul în care încercam să reţin cum se numeşte

„copilu´oii” văzut într-un manual. Citesc din Cioran, Nichita şi Radu Petrescu.

Scrisul ca o intensă comunicare cu neantul, cu cei câţiva, din ce în ce mai puţini, prieteni.

Am aruncat o bună parte din manuscrisele mele. Căutam manuscrisul unei cărţi pentru copii, *Vremea vine dintr-o scoică*, scrisă prin ´93. Negăsindu-l, am dat de vrafuri de mape burduşite cu hârtii acoperite de scrisul meu mărunt. M-am împotmolit în amintiri; am văzut variante la sonetele din *Ultimul zid,* la poemele din *Ceremonia orbirii*.

Uimitor, greul din care se naşte poemul. Am început să triez hârtie după hârtie. Am adunat două vrafuri deloc neglijabile şi, fără a sta pe gânduri, le-am aruncat, regretând monotona ploaie de-afară: le-aş fi ars în curtea din spatele blocului. Senzaţie de eliberare: bruscă, imaculată. Cerul e departe, incolor şi lax. Acum 10-15 ani scriam destul de penibil. Un stil agasant de plat, plin de clişeuri, naivităţi sordide, platitudini. Cine ar fi bănuit, că arzându-mi aripile metodic la umbra iubiţilor mei maeştri (Rilke, Dostoievski, Nietzsche), din mine va creşte altceva?

Ascultat mult partitele lui Bach, interpretate sublim de Schering; acoperiş al lumii ce ne apropie de Dumnezeu cu încă câţiva centimetri, echivalenţi cu ani-lumină. Cioran îl divinizează pe Bach; nu în zadar acest zeu e prezent obsesiv în *Lacrimi şi sfinţi*. „Bach este totul, scrie *chercheur*-ul parizian, cu reşedinţa din ultimii săi ani în Place de l´Odéon – şi ce este acest tot? Dumnezeu însuşi. Fiindcă în Bach nu este nimic care să nu fie Dumnezeu.”

Lecturi: Cioran, *Lacrimi şi sfinţi*; Radu Petrescu, jurnalul cu un titlu neagreat de mine: *Catalogul mişcărilor mele zilnice*.

Seara: lectură *à haute voix* din Charles Baudelaire, *Les Paradis artificiels,* din care reţin pentru transcriere: „Une chambre qui ressemble à une rêverie, une chambre véritablement *spirituelle,* où l´atmosphère est légèrement teintée de rose et de bleu./L´âme y prend un bain de paresse, aromatisé par le regret et le désir. – C´est quelque chose de crépusculaire, de bleuâtre et de rosâtre; un rêve de volupté pendant une éclipse [...] Sur les murs nulle abomination artistique. Relativement au rêve pur, à l´impression non analysée, l´art défini, l´art positif est un blasphème. Ici, tout a la suffisante clarté et la délicieuse obscurité de l´harmonie.” Voilà.

Suntem, cu toţii, prinşi, cu rădăcini cu tot, într-un luminiş viu, orbitor; unii dintre noi – cei puţini dintre puţinii – văd pe fundul acelui luminiş, în ciuda intensităţii luminii – o altă lumină: mai adâncă, mai mare. Alţii – prind în esenţe petele de umbră şi numai uneori se deschid spre bănuielile unei lumini de suprafaţă. Pe măsura înaintării prin pasta densă, iluzorie, a luminii – bezna se înteţeşte, devine tot mai compactă, tot mai sfâşietoare. Cu atât mai mult: merită să înaintezi.

Am terminat jurnalul lui Radu Petrescu; e un document literar; apoi, e documentul unei formări intelectuale febrile. Stilul e concis, tăios, şi conţine asperităţile şi ezitările unei geroase ierni mari. Radu Petrescu, se vede bine, trece prin lume ca şi cum lumea nu i-ar aparţine; nu numai fiindcă asistă la instaurarea unui alt regim, cu alte reguli restrictive, o lume în care *l´abomination* e decretată lege, detracarea – *une clarté inévitable* –, lume pe dos, cu obsesia individuaţiei: abolită, proscrisă. Admirabil efortul unui tânăr, cvasipuber (la debutul jurnalului) de a-şi construi un destin.

Duminică. În urmă: câteva zile putrezite de ploaie. Bucureştiul se transformase, pe alocuri, într-un surogat de Veneţie. Izolare. O vizită la Camy şi la Radu, agreabilă. Muzică, seri cu Bach şi Schubert. Lecturi din Safranskie, G. Ibrăileanu (*Adela* + *Amintiri*), Baudelaire (comme d´habitude: à haute voix), Cioran – cu care sunt într-un dialog fertil, contradictoriu, de câteva săptămâni.

Ziua de astăzi a adus un soare văratic: darul acestui început intempestiv de toamnă. Scrisori de la Gabriela (Melinescu), i-am trimis întrebările pentru dialog, Sami. S-a reînnodat firul „anticului" dialog cu Ileana (Constantinescu), calda, irepetabila, unica Ileana.

N-am scris demult aici. Şi nu resimt nici o culpă. Nimic. O detaşare vie, colcăindă.

Stângăciile, clişeele, vârfurile, căderile – toate deopotrivă îmi aparţin, sunt carne din carnea mea. Nu rareori mi-e silă de ele, nu rareori fac efortul de a le iubi, de a le dispreţui mai puţin... Îmi aparţin. Din ce motive să transform aventura scrisului într-o vânătoare de vârfuri? Şi cine, mă rog frumos – cu excepţia lui Iisus – şi-a trăit viaţa lunecând de pe un vârf pe altul?

O stângăcie insistentă devine altceva?

A trece pe lângă timp ca săgeata pe lângă ţintă. Nu-şi aduce aminte ce zi e astăzi. Ochii care o dureau, suferinţele reumatice au constituit un argument în favoarea faptului că este, *mai este* vie. Poate, şi aceasta nu e decât amintire.

Zilele trecute singura replică la tot ce-a auzit: *nu.* Din fericire pentru cei dimprejur, pentru ea însăşi, replica şi-o spunea doar în gând.

Violenţa ca odihnă de lume, de ea însăşi.

El păşea pe stradă ca şi cum toţi, absolut toţi ar fi obligaţi să-l urmeze; ca şi cum strada, blocurile, maşinile ar fi trebuit să păşească după el.

Cezar (Ivănescu), vorbindu-mi mie şi unei prietene, poeta Gabriela Creţan, despre cineva: e adorabil, e un om fin, inteligent, drăguţ, seducător; dacă n-ar scrie – s-ar apropia de perfecţiune – spunea maestrul.

Astăzi am vorbit mai bine de două ore; nu mai ţin minte ce anume am spus; şi acum îmi sună în minte vocea mea.

M-am gândit ce-ar fi să mă autodomnesc? Şi fără a sta mult pe gânduri... mi-am făcut praf aproape toţi banii pe o pereche de pantofi; i-am dăruit prietenei mele, Ruxandra, un cactus – favoritul meu. Ruxandra a protestat, încercând să refuze darul. I-am spus că în cazul în care o face, mi se va întâmpla o calamitate.
Bucuria – o fântână neînţeleasă.

A naviga printre excese. De mai bine de un an trebuie să renunţe la cafea şi ţigări. Ştiind că îşi face rău, pur şi simplu amână. Trupul, ca de obicei, va trăda.

Plăcerea de a fi veninos, eşuată în silă, apoi – zădărnicie.

Ţine minte exact acea discuţie; a fost agresivă, excesivă. Nu s-a recunoscut, când a rememorat acel duel verbal acerb, veninos. Să admită că eul ei îşi luase o vacanţă? Uneori înţelege că nu mai înţelege nimic.

Avea în minte lista dezastrelor care i s-ar putea întâmpla şi o altă listă, a reproşurilor pe care i le-ar putea face; le-a şi făcut în gând. A ieşit din acest impas vital, imposibil de escaladat, simplu: a şters toate dezastrele ca şi cum ar fi avut pe masa de lucru păpuşile copilăriei, cei şase-şapte urşi, şi ar fi aruncat aceste jucării. Cu reproşurile a procedat la fel.

Orice reproş înseamnă confirmarea unei dependenţe!

Puţine lucruri le suportă la fel de greu cum suportă dependenţa de ceva, de cineva.

Nu-i va dărui nici un reproş!

Trupul ca focar al unui buchet de boli, perceput asemeni unui loc, *topos,* împânzit de cuibare de vipere cu corn. Ce şansă faptul de a fi în trecere: prin propriul trup, prin lume!

După ce i se consumă tristeţile, disperările, se simte asemeni unei amfore goale; amforă ce se umple încet-încet cu foamea de viaţă. Disperările sunt urmate, de obicei, de perioade fecunde în materie de scris. Ştie că disperarea – în ordine creştinească – e un păcat. Are nevoie de acest păcat ca să fie.

Disperarea ca viciu, ca sursă vitală. Da.

Vreau să ies din mine, să mă părăsesc. Traseu insomniac, plin de capcane nu numai estetice.

Nu-i lipsea decât puţină moarte. Şi totul ar fi fost altfel.

Clipele în care totul mi se pare mai puţin decât o farsă; sunt mai puţin decât mine însumi.

A fi? E cea mai grea dintre meserii.

Cineva se recunoaşte în aceste însemnări. Se supără. Se supără urât. Mă întreabă dacă, în adevăr, nu realizez ce fac. Ba da. Bătăuşa din mine mă împinge să fiu, iar atunci când eu devin eu însămi, aceeaşi bătăuşă, din capriciu, mă demolează. Are privirile îndreptate spre altundeva. Spre ceva nedefinit.

Liuba mă întreabă dacă ştiu ce vreau. Îi răspund: rareori. Şi atunci când ştiu: sunt pierdută. Sfâşierile nasc poezia.

Ce inabilitate: să-i dai unui prost lacom, agresiv, putere.

Nu cred să existe ceva mai repugnant decât vulgaritatea.

Avea privirile grele ca braţele de plumb ale unui ţăran într-un apus de caniculă.

Trezindu-mă dimineaţa, aceeaşi întrebare: ce caut eu aici? O întrebare repetată în nu puţine contexte.

Cineva îmi spune că sunt complexată. Îi dau dreptate. Dacă un complex este o inferioritate radiografiată exact în raport cu ceva dat, şi eu ştiu să cresc, să mă smulg din acea inferioritate, nu sunt pierdută de tot. Atunci când nu am complexe, le născocesc.

X îmi spune că vorbesc de parcă m-aş afla pe un piedestal; îmi comunică acest lucru în intenţia de a mă vexa, se simte asta. E unul din cele mai frumoase elogii care mi

s-au făcut. Zâmbesc larg. Unii trăiesc, iubesc, respiră ca şi cum s-ar fi născut pe un piedestal fără pată (de aici dorința de a se risipi, de a da totul, de aici competiția cu ei înşişi, „mizeria oricărei depăşiri”). Alții aspiră, se ticăloşesc în dorința de a ajunge *acolo,* şi îşi găsesc mormântul în cavoul unui aspirant acrit de neîmplinire, supărare, trădare de sine.

M-am tăvălit două zile în pat. Senzația că eram părăsită de viață. Nu mi-am dorit nimic altceva decât să dorm.

Îl întreb pe Dumitru Țepeneag la telefon care este imaginea unui român la Paris? După ce-mi spune că asta e o provocare, adaugă: imaginea noastră e mizerabilă. Ce ne rămâne atunci să facem? Să-i asediem, rămânând noi înşine. Deşi nu cred ca franțujilor să le pese de asediul nostru; lor de ei înşişi nu le pasă de mult. Cultura lor le dă acest drept.

Bucureştiul e invadat de primăvară.

Încurajator şi dezarmant: miniştrii vin şi pleacă, *Conte...* rămâne.

Mi s-a făcut dor de magnoliile mele pariziene.

Durerile reumatice i-au adus aminte că are un trup devastat de boală. Recade în mundan.

După migrenele de ieri: uimirea de a reveni la viață. Totul se pare că există într-un aer rarefiat de suferință; mirarea de a fi viu, de a fi încă.

Într-o dimineață, la Brodino, pregătindu-ne să intrăm în existență, Nicolae îmi spune că suntem aidoma gâştelor zburătoare pe vremuri ce au vie în mădularele lor amintirea zborului; din când în când ele dau intens din aripi ca şi cum s-ar pregăti din nou să se desprindă de pământ, dar nu izbutesc decât să trăiască un simulacru de zbor. Rareori reuşim să trăim la nivelul vârfurilor noastre; în rest... sărim dintr-un simulacru în altul.

Sentimentul că înaintez printr-un tunel infinit. Şi nu sunt nici pe departe sigură că el mă va duce la mine.

Sunt vie. Ce dar. Ce povară. Ce blestem.

În mine îşi dau întâlnire lumescul şi divinul, luciditatea şi nebunia, entuziasmul şi lehamitea ucigătoare, blândețea şi cruzimea, viermele şi vulturul...

Mama – descoperind motivul bolii florilor noastre de cameră – mă cheamă la ea să văd *neamurile* (afirmă ea); o floare era asaltată de viermi.

Senzația obsesivă că sunt dezrădăcinată, condamnată la un exil perpetuu, stă la temeliile volumului de eseuri *Labirintul exilului.*

O ruşine, o umilință să ai trup.

Liuba: „Ochilor mei li s-a făcut somn. Îmi cade sufletul de oboseală.” Cu o asemenea Mamă n-am avut de ales şi am devenit poet.

Rhea mi-a găsit un serviciu; îi expune Mamei avantajele pe care le voi avea în cazul în care voi fi bine remunerată. Liuba numără pe degete dezavantajele: prezența obligatorie opt ore pe zi etc. Şi îmi spune că, în

primul rând, nu voi mai scrie, iar orele obligatorii îmi vor mânca energia, timpul. „Şi atunci, zice Liuba, nu va mai fi nimic de făcut.” Aşa arată apocalipsa după Mama. Renunț. Voința de limitare.

Anna Andreievna Ahmatova: „X m-a întrebat dacă e greu sau e uşor să scrii versuri. I-am răspuns: ele sau sunt dictate de cineva, şi atunci este extrem de uşor, iar când nu sunt dictate – e pur şi simplu imposibil.”

Confund vârstele, anii, secolele, zilele; confund cele două lumi paralele... Doamne, de unde m-ai adus aici?

Ahmatova, din nou Ahmatova: „Totul fremăta şi cânta împrejur/Şi n-am aflat de-mi eşti prieten, duşman,/ De-i vară, de este sfârşit de an.” (1959)

Comentariul lui Nichita la un verset biblic: „Iisus? E o altă meserie.”

Tot Nichita: „Eu sunt nobil şi el mă crede fazan.” Invoc nu rareori această aserțiune stănesciană, comunicată de Brebi.

Avea un obicei ce l-ar fi scos din sărite şi pe un ipotetic înțelept al înțelepților: înhăma vulturii la trăsură.

S-a gândit îndelung la viața ei ca la o prăpastie în care se aruncă, iar şi iar, nedorindu-şi decât să cadă, să cadă, să cadă...

Astăzi, spre seară, îmi blestemam trupul; urmăream potopul de imprecații, sudalme, vituperări ce mi se perindau prin creier şi, la un moment dat, îmi amintisem că acum mai bine de un deceniu şi jumătate eram pe cale de a-mi pierde ochii. După mai multe spitalizări, ajunsesem să fiu internată în clinica profesorului Fiodorov, la Moscova, unde am fost examinată de câțiva medici-chirurgi. Trei dintre aceştia au refuzat să mă opereze: din prudență – aveam două operații nereuşite; prin urmare, nimeni nu voia să-şi asume riscuri. Eram un caz clasat. Şi tocmai atunci când îmi ziceam că totul e terminat, ochii mei sunt irecuperabili – apăruse un Înger: Larisa Olejko. O doamnă blondă, subțire, tânără, cu un trup de fată, ochi albaştri, tăcută; avea darul de a mă cunoaşte înainte să mă fi văzut parcă. Mi-a spus scurt, aproape sec: „Voi reuşi, dacă mă vei ajuta. O.K.?” După ce mi-a auzit răspunsul, mi-a zâmbit, zicându-mi: „Trebuie să riscăm; curaj ai.”

Atunci nu ştiam că nu-mi lipseşte curajul. Or, aveam să aflu foarte curând că aceasta e o calitate fără care nu se poate. Nu se putea fără curaj să stai în cameră cu o fetiță de unsprezece ani, născută oarbă, şi să vezi ce te aşteaptă dacă intervențiile ce urmau să ți se facă ar fi fost neizbutite. Nu se putea să rezişti fără curaj la spectacolul derulat în fața ochilor zi de zi: la ora patru, de obicei, se striga pe holul uneia dintre secțiile operatorii: „S-au adus ochi proaspeți”. Aproape zilnic se aduceau ochi de la morgă. Aproape zilnic erau salvați ochii cuiva sau se constatau dramatice eşecuri, ceea ce însemna că altcineva şi-a pierdut ochii... Pe mine m-a iubit Dumnezeu, redându-mi-i aproape intacți, doar cu o miopie avansată.

Şi acum câteva ore îmi blestemam trupul!

Cât de ingrată sunt, cât de uitucă! Iartă-mă, Doamne.

Ninge cu tandrețe dezlănțuită; fulgii cad, mari cât ochii. Ninge cu ochi de gheață, ninge cu ochi capricioşi. Apoi draperiile vii din ochi de nea se destramă, topindu-se până să ajungă la pământ, surprinse în văzduh de mari

picături de ploaie. E o linişte ce aşteaptă parcă ceva, prevestind împliniri; simt celulele mele iubindu-se, frământându-se, umflându-se de aşteptare.

Ieri, în timpul unui somn adânc, mi-am visat trupul întins pe un covor de iarbă crudă. Eram (în vis) adâncită în contemplare atunci când, la un moment dat, am văzut desprinzându-se de trupul meu de carne un alt trup: eteric, imaterial, incandescent. Țin minte ochii mei măriți de uimire la vederea acelui trup spiritual, atârnând deasupra mea, la vreo treizeci-patruzeci de centimetri, lăsându-mi răgazul de a-l contempla pe îndelete, după ce depăşisem uimirea. M-am trezit fascinată, uşoară, aproape imaterială, cu senzația că dețin un secret enorm, că am avut parte de un dar, mi s-a oferit – în somn – şansa unei revelații. Revelația de a trece nestingherită într-o altă dimensiune, net superioară umanului-prea-umanului. Asemenea revelații le sunt familiare sfinților, după toate probabilitățile. Eu am avut-o pentru prima dată în noaptea de 16 spre 17 februarie.

Subteranistul dostoievskian este un soi de înger rău, un înger căzut, şi prezența lui în galeria personajelor iisusiace (Don Quijote, Hamlet, Mîşkin, Alioşa Karamazov, Castor Ionescu) este elocventă, deşi, se înțelege, poate fi pusă la îndoială. Cu toate că are gâtul sucit după splendorile lumii acesteia, el trece uneori, adeseori printr-o stare de criză a vitalității, suferă cu intermitențe o dezaxare care-l face să fie nici înger, nici demon, nici erou, nici ticălos. Personajul din subterana dostoievskiană e un Zarathustra blocat la jumătatea drumului; prin urmare el ratează. Dar la ce nivel ratează!

...Mă gândesc la visul din noaptea trecută. Sufăr la gândul că e vorba numai de un vis. Iubitul Milarepa îmi va arăta drumul.

Şi dacă doar vis a fost, atunci mă întreb: de ce trupul mi-a redevenit prieten?

Nu minciuna lor mă scoate din minți, ci faptul că mințind, ei pretind că urmăresc adevărul gol-goluț plimbându-se prin lume.

X mi se plângea că a fost părăsită de bărbatul ei, care este un ingrat; ea a investit ani întregi în el, a avut grijă de el ca de un copil handicapat, a fost alături la greu. Şi, iată, la bătrânețe el se îndrăgosteşte de altcineva. Suferea că este bătrână; mi s-a plâns de bolile ei, de umilința de a fi părăsită de o mare iubire. Am tăcut. Am ascultat-o atent; atenția îmi era cabrată în timp ce vorbea amica mea. Voiam să prind tot ce mi se încredințează. Pe de altă parte, eram încordată la limită, pentru a nu-mi scăpa afirmația ce-mi umbla insistent prin creier: „Ferice de tine că ai fost părăsită; înalță-te".

Fiodor Mihailovici Dostoievski, în una dintre scrisorile către fratele său (Petersburg, 24 martie, 1845): „[...] oricum ar fi, dar eu m-am jurat, chiar dacă cuțitul îmi va ajunge la os – să mă fortific şi să nu scriu la comandă. Dacă aş scrie la comandă, aş fi strivit, terminat cu desăvârşire". Şi ceva mai departe: „Uită-te la Puşkin, la Gogol". Iar la sfârşit: „[...] adineaori am citit despre poeții germani, care au murit de foame, frig şi-n casa de nebuni. Erau vreo douăzeci de bucăți, şi ce nume! Mie până acum mi-e nu ştiu cum frică. Trebuie să fii şarlatan..."

Nu m-ar uimi faptul că superioritatea mea (un dar şi un dezavantaj în egală măsură, ascunse ca o faptă ruşinoasă) îi provoacă indigestii. Cu ce pot să-l ajut, dacă Ț. – prin tot ce face – se situează pe o treaptă inferioară celei pe care mă aflu? Să-i creez condiții să urce până la mine? Am

încercat nu o dată. Degeaba. Să-l ajut să rămână unde este? Nu merită efortul. Nu-mi rămâne decât să-l ignor. Trebuie pur şi simplu să-mi văd de drumul meu. Am şi eu perversităţile mele. Aş.

E primăvară. Bucureştiul e invadat de ghiocei, lalele. Munţi minusculi, multicolori, ce mă buimăcesc prin diversitatea lor. La capitolul inventivitate natura este, se ştie, inepuizabilă, şi infinit mai bogată decât noi.

Stări contradictorii. Astenie primăvăratică. Euforie. Dorinţa de-a evada „din pravili". O moleşeală curmată printr-un efort volitiv. Capul îmi vuieşte de proiecte. Vine corectura la volumul *Labirintul exilului* – un copil spiritual nedreptăţit. Dorinţa de a mă aduna şi de a-i face dreptate.

Senzaţia că ceea ce mi se întâmplă în ultimele luni, nu mi se întâmplă mie, ci cu totul altcuiva. Să fie vorba de o strategie a alienării deliberate ce mi se impune?

Vie, vie, vie – aşa cum n-am avut forţa să fiu de mult. Am revăzut, zilele trecute, studiul despre *Drumul la zid.* Lucrez la poemul epic *Sculptorul*, ce va face parte din *Vulturi de noapte.* On va voir.

Florile mele de cameră s-au stins; le-au mâncat viermii. De fiecare dată când trec pe lângă ex-jungla mea minusculă, îmi reprim începutul de angoasă, transformat astăzi, în plină zi, în furie. În una din zilele viitoare îmi voi cumpăra alte flori – fapt ce nu mă consolează decât într-o măsură insignifiantă. Eu vreau florile *mele* înapoi!

Dali notează în jurnalul său că la şapte ani scrisese în caietul de însemnări următoarele: „Odată, într-o noapte de iulie, un băieţel se plimba cu mama lui. Ploua cu stele. Băieţaşul a luat o stea de jos şi a adus-o în palme acasă. A pus-o pe noptieră, acoperind-o cu un pahar întors cu gura în jos, pentru ca steaua să nu fugă. Dar, trezindu-se dimineaţa, băieţelul a ţipat îngrozit: Peste noapte un vierme mi-a mâncat steaua!"

Ce-i rămâne să facă unui copil atunci când un vierme i-a sfârtecat steaua, steaua *lui?*

Schopenhaueriana vină a individuaţiei, vina de a fi aşa cum eşti – deloc imaginară, prezentă, revenind cu intermitenţe tiranic, destrămându-te.

Ieri, *21 martie* – ziua mondială a poeziei, desfăşurată sub patronajul UNESCO. Emisiune, în direct, la radio împreună cu Ana Maria Sireteanu şi Elena Solunca. Festin ideatic. Mi-am adus aminte de saturnaliile romanilor – un pretext de a manifesta bucuria existenţei, de a celebra viaţa în manifestările ei de un senin şi dramatic caracter de diversitate. Saturnalii poetice. Discuţii despre nevoia de poezie, nevoia de mit, formele de manifestare ale acestor nevoi în contextul zilei de azi. Hm, dar ce este, Doamne, ziua de azi?

Cu Dora discuţie îndelungată la telefon. Vorbim despre Brodino – o călătorie pe care ea, împreună cu Florin Codre, ne-a dăruit-o mie şi lui Nicolae Vasilievici. Sculpturile vii – caii –, da, constituie un alt mod de a se exprima – aşa vede lucrurile Florin, care ne răsfaţă. Vorbim despre Nichita, posteritatea lui vie, tiranică. Dora spune că altfel nu se putea; Nichita ştia ce face, investindu-se total în operă, în poezie, zidindu-se într-un destin singular. Dora: „Nichita e cu mine tot timpul. El vede totul". Admirabilă femeie, care l-a însoţit în ultimii ani pe acest monstru sacru;

îl însoţeşte şi acum, în absenţa lui fizică. Dora vorbeşte, cu şovăielnică suveranitate, despre continua Lui prezenţă.

Aceeaşi senzaţie că Nichita e prezent o trăiesc eu însămi. Nichita e mereu cu noi; vorbim adesea despre el. Nicolae îl citează, se întreabă ce-ar fi spus, dacă Nichita ar fi aflat cutare sau cutare lucru. Faptul că Nicolae e într-un cvasipermanent dialog cu prietenul lui din prima sa tinereţe denotă nu numai existenţa unui cult al prieteniei (rar, totuşi, în ziua de azi).

Gabriela vorbeşte, scrie despre această mare iubire a ei, în focurile căreia s-au format şi ea, şi autorul celor *11 elegii.* Iubirea ca pretext de modelare reciprocă, ca şansă de complicitate în imperiul literaturii.

În relaţia noastră sunt prezente câteva personaje ce constituie o prelungire a eurilor fiecăruia dintre noi. De aici certitudinea că e vorba de o relaţie polifonică şi, indiscutabil, problematică. Şi *eu,* şi *el* suntem, în primul rând, pentru noi înşine o problemă.

E jungla lor; tu taci şi scrie.

Construieşte-ţi solitudinea ca pe o limită fără de care nu se poate. O singurătate sufocantă, har Domnului. O singurătate ca măsură pentru igienizarea spiritului, a duhului.

La gândul că aş putea pierde ceea ce numim suflet – simt un tremur în întreaga-mi făptură.

Mi se spune că sunt viscerală. Reacţia mea: „Eu?" Poate, unul dintre eurile mele.

În urma unei discuţii tensionate, îl întreb dacă nu e mai bine să ne despărţim; îmi răspunde: „E mai rău".

Revista *Contrafort,* nr. 11-12 (1999) – un număr ajuns la mine cu întârziere – cuprinde o anchetă ce tratează o temă actuală, dramatică. Tema, formulată succint, este următoarea: modul de raportare la cultura rusă a unui intelectual de origine basarabeană. Ancheta, iniţiată de această revistă de nivel european cuprinde două întrebări: 1) Ce influenţă a avut/are asupra formării personalităţii dvs. faptul de a putea citi în original literatura rusă, clasică şi contemporană? Cum resimţiţi acest lucru – drept un atu sau un handicap – în contextul integrării culturale româneşti?; 2) În ce mod a determinat contactul nemediat cu spiritualitatea rusă profilul culturii basarabene? A constituit perioada sovietică un interval propice pentru o contaminare benefică, o îmbogăţire pe plan cultural? Întrebările, se vede limpede, sunt formulate provocator. Se simte că prin această anchetă – rod al mai multor discuţii purtate de autorii ei, în mai multe medii sociale – iniţiatorii au ţinut să limpezească nişte realităţi cu un caracter dramatic pentru unii intelectuali, nişte realităţi digerate demult – pentru alţii. Evident însă, lucrurilor trebuie să li se spună pe nume. Precum era de aşteptat, există câteva categorii de răspunsuri. Nu voi fi pripită, încercând, Doamne fereşte, să le stigmatizez. Asemenea răspunsuri sunt elocvente şi pentru că reprezintă nişte mentalităţi. În spatele fiecărui semnatar se află mai multe persoane, cel „anchetat" constituind *vocea* lor. Într-un fel. Pentru început, am ales un răspuns izbitor. Îi aparţine publicistului Vlad Zbârciog. D-sa afirmă, în numele basarabenilor, că „lecturile din literatura rusă, cu care eram suprasaturaţi, nu fac altceva decât să ne inhibe, ne lipsesc de perspectiva unei gândiri fluide, adânci". Mă opresc deocamdată aici. Iertată fie-mi intrarea în alt registru; îmi aduc aminte de nişte note din proza autobiografică a Annei Ahmatova, note despre Alexandr Blok. Poeta descrie ziua în care îi face o vizită

lui Blok la domiciliu. În timpul discuției, la un moment dat, Ahmatova îi comunică – am relatat acest fragment de istorie literară şi cu alte prilejuri – faptul că domnul cutare susține că însăşi existența lui Blok îl deranjează, îl împiedică la scris. Presupun că dl Zbârciog cunoaşte răspunsul poetului: „Eu înțeleg aceasta, a spus atunci Blok. Pe mine mă împiedică la scris Lev Nikolaievici Tolstoi". Un Dostoievski, un Puşkin, un Gogol, evident, te inhibă; nu înțeleg, iar mai exact, înțelegând, refuz, totuşi, să înțeleg cum poți fi suprasaturat de operele lor, cum aceşti monştri sacri pot „să te lipsească de perspectiva unei gândiri fluide" (sic!) şi, mai ales, „adânci". Înclin să cred că aceasta e o profundă convingere a dlui Zbârciog, căci d-sa nuanțează: „Literatura rusă împiedică declanşarea unei gândiri prospective, fluide, mai ales nouă, românilor, care suntem de o cu totul altă factură intelectuală". Trecem peste faptul că autorul are probleme nu tocmai agreabile, e limpede, cu gramatica limbii române. Şi... mai recurgem la câteva citate: „Literatura rusă, cât şi limba rusă, de altfel, constituie pentru noi, românii, un handicap. Este un mare pericol să-ți cultivi spiritul intelectual apelând, în principal, la literatura rusă în original. Ar însemna, până la urmă, să te deznaționalizezi, să nu mai fii român" etc. etc. Un asemenea tip de discurs mi-a adus aminte de cerberii comunişti care nu aveau organ, de pildă, pentru F.M. Dostoievski şi-l interziceau; astfel, scriitorii români, acum circa patru decenii, dacă nu greşesc, nu aveau acces la operele acestui uriaş scriitor, care, e ştiut, a publicat capodoperele sale în condițiile acerbei cenzuri țariste. Din ce motive l-am invocat pe Dostoievski? Dacă nu greşesc, e numele cel mai frecvent vehiculat în răspunsurile la anchetă. Tânărul critic Iulian Ciocan, care afirmă că „pasiunea mea pentru literatură este o consecință firească a faptului că am descoperit anume în literatura rusă creatori ai unor fascinante universuri", îşi deconspiră următoarea preferință: „Am preferat să-l citesc pe Dostoievski decât să-mi pierd timpul cu mastodonții realismului socialist". Acelaşi june critic, pentru care Dostoievski a fost un colac de salvare, opinează că „scriitorii basarabeni nu fac astăzi ceea ce ar trebui să facă în mod normal: să traducă masiv din rusă în română şi viceversa". Junele scriitor Mihai Vakulovski susține că „generația mea n-are nevoie de nici o integrare cu Țara, în nici un fel", în sensul că aceasta este de mult integrată, şi răspunde categoric la prima întrebare aşa: „Oriunde ne-am fi aflat şi orice am fi făcut, cunoaşterea limbii ruse şi deci posibilitatea de a citi literatura rusă în original este un mare noroc". Cam aceeaşi atitudine o adoptă Aureliu Busuioc, Augustin Nacu şi poeta Călina Trifan. Un răspuns radical (o calitate rară la români, nu-i aşa?) îl formulează Iurie Bodrug, care afirmă – amar şi exact – că în Basarabia n-a existat o rezistență prin cultură. („Disidenții noştri declarați, scrie d-sa, mergeau în exil... la Moscova."). „Încercarea de a supraviețui spiritual, după mine, este o luptă, o luptă ce se dă în țara spiritului."

Bineînțeles, scopul acestei anchete e, în primul rând, să abordeze o problemă dificilă. Unii condeieri din R. Moldova fac o confuzie deliberată, uneori ticăloasă, între uriaşa cultură rusă a secolului de aur, al XIX-lea, a secolului de argint (primele decenii ale sec. XX) şi politica statului rus, mai târziu sovietic, apoi din nou rus – o politică nu rareori diabolică, perversă, de colonizare, rusificare, deznaționalizare. Nu trebuie neglijate – nu avem dreptul moral s-o facem! – consecințele dezastruoase ale unei asemenea ideologii, extinse aidoma unei caracatițe uriaşe. Dar a ne complace la infinit într-o vale a plângerii ar însemna să renunțăm la luptă, adică să lunecăm – cum a spus, pe bună dreptate, Cioran – pe lângă istorie. Soluția? Este cea ştiută, cel puțin de la Nietzsche încoace: rezistența.

Popoarele baltice – ca să mă refer la un singur exemplu din spațiul ex-sovietic – constituie un model în acest sens.

Nu m-am atins de mapa în care depozitez aceste file de trei luni şi mai bine. Am scris ca o apucată la *Vulturi de noapte* (*Sculptorul*). Apoi trei săptămâni am stat la Fundata. Repaus. N-am scris acolo nici un rând. Somn, câte 10-11 ore pe zi. Plimbări, excursii lungi pe munte. Linişte. Şi multă muzică. Văzusem cerul mai aproape ca niciodată.

Prietenul meu Nero – câinele ce râdea ori de câte ori mă vedea – a dispărut. Nişte copii au aprins o petardă ce i-a explodat amicului patruped pe creştet. De atunci nu l-a văzut nimeni. Noi l-am căutat îndelung. Nu i-am dat de urmă. Cruzimi dând naştere rătăcirii sau morții.

Am văzut un răsărit de soare dramatic; astrul țâşnea din crestele Bucegilor, stârnind un vânt terifiant, o linişte de moarte. Straniu răsărit. Spectacol dramatic. Soarele de un roşu întunecat mi se mutase atunci în ochi. Adormisem la loc extrem de greu.

Am mers pe jos la Moeciu după păstrăvi. Unul dintre noi mergea egal, încet. Altul – ceva mai repede, făcând, la intervale egale, popasuri, în aşteptarea celuilalt. Mergeam exact aşa cum scriem. Ne auzeam reciproc gâfâitul plăcut după un efort susținut.

Ascultat de mai multe ori Sonata Neterminată, despre care Thomas Mann are rânduri divine în *Doctor Faust.* Tragism, grație, o moleşeală mirifică după care urmează explozia în sublim. Cuvintele se rarefiază, pălesc.

Mi-era somn de mine şi m-am pomenit zidindu-mă în celălalt.

Poezia se naşte din rătăcire. Eroare. Dacă rătăcirea sau tot ce poate fi înghesuit sub catapetesmele acestui substantiv dă naştere poeziei – ea se transformă în altceva; rătăcirea din care se naşte versul accede să se auto-depăşească.

Vreau să-mi urmez calea; nimic mai mult.

O bună prietenă îmi mărturiseşte că ar da totul în schimbul experiențelor prin care am norocul să trec. Recunosc şi acum nu fără uimire, că prima mea reacție la auzul acestei afirmații a fost stânjeneala.

Mi-e dor de ceva total, definitiv. Poate şi de aici atracția mea pentru mistici. Îmi displac lucrurile ce fac parte din aşa-numita medie de aur; între lipsa de măsură a unui poet şi locul căldicel ales de cineva, comoditatea cuiva, fără a sta pe gânduri, voi opta pentru lipsa de măsură, cea din urmă caracterizându-mă, spre norocul şi blestemul meu.

Vreau totul. Repet frecvent acest adevăr ce sugerează nu puține lucruri despre felul meu de a fi. În adolescență aveam cerințe... la fel de modeste.

Spre sfârşitul şederii noastre la munte, scânceam: „Mi-e dor de mine”. Regretam că nu aveam la mine maşina de scris. Acuma, deşi scriu de circa două săptămâni, urmăresc felul în care în creier mi se roteşte miraculos şi inexplicabil aceeaşi asertiune. De ce – în pofida acestor senzații – mă simt pierdută? Parcă totul fuge, lunecă, se năruie.

August. A venit al treilea val de căldură sălbatică. Scriu în răcorile aproximative ale dimineții. În rest – irascibilitate, sufocare şi senzația că în creier se prelinge o

materie necunoscută, alcătuită dintr-un amestec la baza căruia stă plumbul. Nu bănuiam că voi suporta căldurile atât de greu. Ca să mă consolez, mă gândesc... la obezi.

Zilele trecute am citit o scrisoare anonimă, venită pe adresa revistei *Conte...* Se spunea acolo, între altele, că sunt o poetă care nu interesează pe nimeni, textele mele n-au absolut nici o valoare etc. Mi-au lăsat un gust amar greşelile de gramatică de care abunda epistola.

Dacă peste o sută de ani după moartea mea se va cita un vers semnat de mine, o metaforă... lupta mea va putea fi considerată reuşită. De faptul că voi fi fiind atunci de mult oale şi ulcele – nu-mi pasă.

De fapt, ce se întâmplă? E prima zi de toamnă, e relativ cald. Oboseala îmi cutreieră – centimetru de centimetru – sufletul. Îmi ard ochii. Am stat mai bine de două ore în faţa maşinii de scris. Nimic. Gol suferind şi o privire bine informată scotocind prin el.

Ieri am vorbit opt ore la telefon. Vocea mea şi acum îmi întârzie în scoica urechilor, voce devenită parcă o entitate existentă în afara mea.

Migrene cumplite; o duc cu gândul la sinucidere. Se întreabă care ar fi motivele de a nu pune capăt acestui dramatic spectacol? 1) Iubeşte viaţa enorm, bolnăvicios; are o vitalitate care acum trece printr-o vale; 2) trebuie să termine cele câteva cărţi în lucru (*Vulturi de noapte*, *Celălalt versant*, *Grădini austere*); 3) trebuie să aibă răbdare cu ea însăşi. În primul rând, trebuie să aibă răbdare. E valabilă sugestia lui Rodin dată lui Rilke: „Muncă şi răbdare”.

Apără-mă de mine, Doamne.

Boala, din nou boala. Dormi, ascunde-te în somn ca într-o vizuină.

Se hăituieşte; aduce imaginea morţii în faţă. Stă pe marginea unei prăpastii, îşi suprimă greaţa, spaimele, descrie ceea ce vede şi din când în când – din ce în ce mai des – îi apare întrebarea: la ce bun?

Mi-e somn de mine. Nu-mi doresc decât să nu mai gândesc în timp ce cad.

Revin la această mapă mov resimţind o vină profundă, ca în faţa unui prieten din viaţa căruia m-am retras fără să mă justific; am simţit nevoia unei pauze, nevoia de a mă lăsa sedusă de una dintre vocile mele interioare.

Sunt din ce în ce mai atrasă de *ego*-ul meu pasionat de arta epicului pur. Scriu zilnic sau aproape zilnic la poemul meu *Vulturi de noapte*. Dora (Pavel) mi-a reproşat că l-am subintitulat poem epic, spunându-mi, după lectura amplului fragment, publicat în *Conte...* că e un roman textul la care scriu.
Mă mişc greu, cu reală dificultate, în spaţiile epice; dar tot ce mi se întâmplă atunci când scriu este minunat şi-i mulţumesc lui Dumnezeu pentru puterea pe care mi-a dat-o pentru a descoperi acest ego îndrăgostit de proză.

Am trecut de pagina trei sute şi nu cred că mai am nevoie de puţin spaţiu pentru a definitiva construcţia la care lucrez de aproape un an. Presimt că va urma volumul al doilea şi, totuşi, nu vreau să mă grăbesc cu pronosticurile, dar mai ales să nu uit că înaintez în imperii necunoscute,

minate, fascinante. Important este că scriu cu plăcere oricât de greu este; important e că am puterea – atentă ca o pasăre distrată – de a-mi asculta ritmurile interioare şi de a mă supune lor. Simt că mâinile mele, mintea mea înfierbântată după cele două-trei pagini scrise zilnic, nu sunt decât nişte instrumente care se supun unei entităţi existente undeva adânc în mine – o entitate misterioasă, pe care o slujesc, resimţind acel *mélange* ezoteric de umilinţă şi orgoliu. Şi peste toate: dorinţa – exprimată în rugăciunile de dimineaţa şi seara – de a sluji vocea – străină şi înrudită cu mine în egală măsură – dinlăuntrul meu, descoperită ca prin miracol.

Ochiul poetului din mine sângerează şi aşteaptă; n-am scris poezie de când lucrez la poemul epic. Dar trebuie să am răbdare cu mine, cerându-i lui Dumnezeu putere pentru a termina cartea începută, pentru a fi – tot mai mult – în spirit.

Singurătatea mă bucură enorm în această perioadă; e un sprijin real, un adevărat prieten, care mă ţine, vai, atât de departe de impurităţile de zi cu zi.

Se simte liberă şi puternică asemeni unui amar vultur în plină survolare a unor creste montane. Liberă şi puternică, aşa cum n-a fost, probabil, niciodată.

Îţi mulţumesc, Doamne.

Sfârşitul anului trecut, mai precis – ajunul de Crăciun – a coincis cu încheierea poemului meu epic. Straniu e că nu mă simţeam golită aşa cum te simţi, de obicei, după ce închei o carte, şi o parte din tine se lasă închisă între coperţile ei. În vacanţa de iarnă am redactat la roman; cele peste patru sute de pagini au fost recitite, nu am făcut multe intervenţii, şi, totuşi, am omis câteva pagini; în rest – nimicuri de ordin stilistic, lingvistic, care trebuie puse la punct. Apoi a venit boala în braţele căreia m-am odihnit de mine.

2001. Lansarea volumului de eseuri *Labirintul exilului* (24 janv.). Nicolae Balotă a vorbit sublim despre experienţa exilului. Gabriel Dimisianu – referindu-se la bucuria de a fi întru literatură – a intuit bine că vocaţia mea supremă este scrisul. Eu am vorbit despre aburii respiraţiei zeului complice resimţiţi pe creştet. O bucurie intensă îmi invadase coşul pieptului, devenit colivie strâmtă, o, mult prea strâmtă!

Iubeşte; iubirea te face să te depăşeşti pe tine însuţi.

Adevărul în suferinţă este, dar şi în succesiunea de morţi prin care treci până ajungi la tine însuţi.

Cineva spunea că ierţi atâta cât iubeşti.

Să te recunoşti în calităţile fiinţei iubite, dar şi în limitele ei sau mai ales în limite, iubite şi ele, descrise şi ele.

De ce te-ai încăpăţâna să cauţi moartea/viaţa, când ele s-au mutat de mult în ceea ce numim text (poezie, proză), pândindu-te din fiecare literă; de ce le-ai căuta altundeva?! Realitatea (sau ceea ce numim astfel) o suporţi – nimic mai mult –; trăieşti cu adevărat, aşa cum ţi-ai dorit (sau, mai exact, cum a ales altcineva pentru tine), atunci când scrii, uimit de morţile/vieţile tale refugiate *acolo.*

Cea mai mare pedeapsă pentru mine e să mor neexprimată; eu am nevoie, cred, de încă cel puţin douăzeci

de ani ca să exprim barem şaptezeci la sută din tot ce presimt că a fost aşezat în mine, şi sper că – înspre asta se îndreaptă rugăciunile mele – Dumnezeu mă va iubi şi îmi va dărui măcar încă două decenii ca să duc la capăt ceea ce am început.

Ce muncă grea – moartea!!

Câți dintre noi posedă arta morților succesive? Oare un om poate fi evaluat în funcție de intensitatea cu care a ars până să păşească hotarul celei din urmă morți?

În *Elegiile duineze*, Rilke revelează inexistența deosebirilor între moarte şi viață; el tratează – în limbajul poeziei metafizice, de bună seamă – cele două noțiuni (moartea/viața) ca pe un tot întreg, iar dacă se abate uneori de la această regulă impusă şi acceptată din instinct cultural, alunecă invariabil sub semnul restricției. De unde forța de a fixa atenția asupra temelor mari, a aşa-ziselor teme imposibile (ca să invocăm o expresie agreată de Dostoievski, Fiodor Mihailovici)? De unde instinctul temelor amintite?

Recunosc poezia, marea poezie, după frigul care mă cuprinde la lectură. Mă refer la frigul concret, departe de cel imaginat. Să deduc de aici că frigul e semnul prezenței poeziei adevărate (iată un pleonasm involuntar!)? Frigul e un semn al prezenței zeului. Poate.

Cum poate uneori un banal răsărit de soare să ne azvârle în noi înşine.

Cineva îmi spune că eu, spre deosebire de atâția alții, am, cu certitudine, caracter. În loc să mă bucur – reacție firească atunci când auzi un asemenea lucru, eu tresar. Mai tot timpul mă suspectez tocmai de contrariul: de lipsa de caracter.

Ce este poezia? *Hélas*, ce mare întrebare grea. Demonul meu auster are, cred eu, mai multe răspunsuri, dar nu-mi deconspiră, din fericire, nici unul. Cu excepția unor frânturi de definiții, fulgurații de gând ce amplifică mirabil secretul greu, ca cerul înstelat amplu, într-o noapte de vară montană.

N-am nici un chef de realitate. Dar absolut nici un chef.

De ce atâtea daruri, Domine, unei nevrednice?! Nevrednicei care sunt, care mă ştiu.

Niciodată nu vom putea fi martorii azvârlirii noastre în lume. Niciodată nu vom avea acces la un adevăr izbitor de simplu, ținând de esențe: cum suntem ținuți în viață, datorită cărei fapte mirabile se întâmplă aceasta?

O suferindă gratitudine fără de margini. O gratitudine care nu are nevoie de cuvinte. Nu numai pentru că s-ar circumscrie inexprimabilului.

Tabietul îngerilor de a cotrobăi prin cotloanele duhului.

Una dintre enormitățile (o sumedenie, de altminteri) care s-au spus şi s-au scris despre mine e că sunt „îngrozitor de prolifică”. Dacă mă gândesc bine la acest lucru, situația, cred eu, se conturează astfel: e firească o asemenea etichetă într-un context în care există cultul lenei, cultul sterilității – asta pe de o parte, iar pe de alta, când mă uit la dreapta, la stânga, pentru a mă compara cu colegii mei de generație biologică, găsesc suficiente motive de a mă considera „îngrozitor de prolifică”, ba mai mult: o grafomană inveterată.

(Desigur, fidelii mei detractori, laborioşi şi inspiraţi cum se dovedesc a fi mai întotdeauna, se vor grăbi, previzibil, să mă citeze, arătându-mă copilăreşte cu degetul: „Ea însăşi a spus asta!”. A încetat de mult să mă mire inabilitatea joasă de a folosi propria-mi nobleţe împotriva mea.) Da, uneori, când mă compar cu scriitorii de vârsta mea, găsesc pretexte de a „mi-o lua în cap” (aşa se zice, nu?) sau, mă rog, de a-mi afirma vanitatea, de a fi, cum se spune, cu nasul pe sus, dar nu fac asemenea *chestii*; nu mă interesează, ba mai grav decât atât: nu-mi stau în fire; ceea ce ţin să spun e următorul lucru, simplu şi limpede ca ziua de astăzi: e suficient să-mi sucesc gâtul după marii înaintaşi, după cei trei maeştri ai mei – Rilke, Dostoievski, Nietzsche – pentru ca să ajung iute la concluzia că sunt o leneşă iremediabilă, un fir de praf. După ei mă uit. Cu ei mă compar. Chiar dacă gestul acesta nebunie pare – şi nu exclud că este –, eu voi continua să-mi ridic ochii către aceşti sfinţi intangibili, după care, ştiu, voi alerga, din *nevoia de ei*, până voi închide ochii de tot, fără să izbutesc vreodată să-i ajung din urmă. Am nevoie de ei, ca să pot fi. Voi recurge, aşadar, la respectivul procedeu dintr-o pornire nu atât a orgoliului meu, cât… vai, e la mijloc ceva infinit mai banal – din spirit pedagogic, pentru a-mi face curaj, pentru a ridica ştacheta puţin câte puţin. E multă nebunie la mijloc. Da. Nu vanitate e, ci orgoliu în primul rând. Şi servitute. Şi risc. Un risc asumat. Riscul de a miza exclusiv pe literatură, pierzând astfel totul, aproape totul. Căci, în definitiv, valoarea unui scriitor – eliberată din corsetul datelor biografice, fie acestea scandaloase, fie încărcate de luciul anodinului, de conjunctură – e stabilită când acesta, scriitorul adică, e oale şi ulcele de mult, şi, la drept vorbind, nici nu-i mai pasă, evident, cât de important, mare sau nul îl consideră contemporanii, posteritatea.

A sta lângă demonul prea iubit, iar şi iar, cu trupul sufletului dezgolit, ruşinat de celelalte veşminte şi...

Yehudi Menuhin, plimbându-se cu Chagall prin grădina superbă a acestuia, îl întreabă pe artist, încântat de frumuseţea dimprejur, dacă el a pictat grădina. Urmează un răspuns uimitor: „Eu provin dintr-o familie săracă, niciodată, în trecut, n-am avut nici o grădină. Soţia mea, însă, posedă mai multe şi-n Rusia. N-am îndrăznit să pictez grădina, mi-era teamă că în cazul în care o voi picta, voi pierde-o.” Ce teamă nelumească!

Limitele care ne fac fericiţi, redându-ne pe noi nouă înşine.

A avea noroc? Ce servitute.

Straniu: sunt considerată o răsfăţată.

Maeştrii la care revin constant, când mi se face dor de mine, sunt trei: Nietzsche, Dostoievski, Rilke. Trei vârfuri imposibil de atins. Trei zei. Da-da: zei.

La moartea prematură a tatălui ei, Silvia Plath îşi promite că ea nu va mai dialoga nicicând cu Dumnezeu. Până la vârsta de 30 de ani, când, în miezul unei depresii nervoase, poeta reuşeşte să-şi pună capăt zilelor, ea a scris poezie. Prin urmare, nu s-a ţinut de cuvânt!!

„Cât de greu a fost anul acesta pentru tine”, îmi spune cineva drag. Replica mea? Se putea duce pe umeri şi mai mult, şi mai greu. Aura a obosit. Dar se răzbună, revenindu-şi.

Până unde poate un trup mărunt, insignifiant, suporta? Când i se va rupe coarda?

Poezia e un liant între lume şi Dumnezeu. Poetul? Un instrument prin intermediul căruia devine posibilă legătura; poetul ca vehicol.

Ne certăm cumplit. Inuman. Aprig. Ne ocolim un răstimp, pentru ca să constatăm, într-un târziu, că aşa nu se mai poate. Iubirea ca limită. Panaceu. Nici acuma nu suntem siguri că am avea răbdarea să stăm tot timpul unul lângă altul. Dar nici unul fără altul nu se poate.
Nec sine te, nec tecum vivere possum.

Lev Şestov scrie despre Nietzsche că gânditorul german „a uitat complet de viață". Contextul în care e aşezată această afirmație scoate în evidență tonalitatea cu care ar fi cazul să fie citită cu glas tare asertiunea respectivă – e tonalitatea cu care spui, în pauza dintre două lecturi sau dintre două drumuri obligatorii: „Am băut nişte apă la cafeneaua din colț" sau „Văzându-ne, am schimbat câteva vorbe şi ne-am despărțit relativ repede."
A uita complet de viață, de la un nivel încolo, e un fenomen firesc, un lucru firesc.

Îmi pregătesc terenul ca să mă retrag pe celălalt versant al existenței.

Mi-ar plăcea să scriu o carte despre artişti şi celălalt versant.

Un bărbat, destul de aproximativ făcut, traversa strada. Era ca o virgulă între subiect şi predicat.

Ea era mândră de faptul că scrie poeme. Cum te poți mândri că ai picioare, că nu-ți lipsesc mâinile?

Avusesem, în acea clipă, un sentiment ciudat – un amestec indescriptibil, avut şi atunci când un tâmpit îmi spunea, mâncând din şnițelul din fața lui, că Shakespeare are glorie, nu glumă. E ca şi cum ai spune: „Dumnezeu are glorie, nu glumă".

Senzația că ai nimerit într-o încurcătură, timiditate, spaimă, dorința de a şterge putina – e ceea ce simt ori de câte ori vorbesc cu cineva care mă citeşte, mă urmăreşte de ani de zile şi-mi mărturiseşte, în fine, că mă admiră. Spun acest lucru cu…

Când ai fost pregătit să te arunci în brațele invizibile ale vieții, ai văzut că ea, viața, pur şi simplu a luat-o la sănătoasa.

Cerul de ieri care te-a făcut să faci abstracție de tremurul făpturii tale de carne.

Contele Tolstoi, Dostoievski, Nietzsche – trei spirite înrudite, care ating profunzimile în mod diferit, deşi în esențe se aseamănă enorm. E adevărat că Dostoiesvki şi Nietzsche merg mai departe, şi mai departe. De unde nu se poate trage concluzia că Tolstoi ar fi neglijabil! Deosebirile aici țin de regatul nuanțelor, formulate „cu mănuşi albe", țin de milimetri, ba chiar mai puțin.

Cei doi Dostoievski: primul care-l împinge pe Raskolnikov să ucidă două făpturi nevinovate şi cel de-al doilea – acela care-l condamnă cu un exces de cruzime să se automutileze psihic şi moral, iar pe urmă să cadă într-un alt timp recunoscându-şi vina – fapt ce constituie o dovadă a incapacității raskolnikoviene de a-şi accepta crima în numele unei idei şi, respectiv, a ezitării autorului. Ezitarea/

reculul în fața propriului curaj de a forța limitele?! Nu numai pe acelea ținând de țarcul moralei.

Nietzsche, deschis – aşa cum se deschide uneori *Biblia* – la întâmplare: „Mai bine-o legătură ruptă decât purtată-n umilință şi-n minciună! Aşa mi-a zis odată o femeie: «Fără-ndoială, am călcat căsătoria, dar mai întâi căsătoria m-a călcat pe mine!»".

În ultimele două-trei luni pendulez, nu fără voluptate, între cei doi Dostoievski: între „Dostoievski cel bun" şi „Dostoievski cel rău". Judecata respectivă ține evident de primul nivel. Dacă urcăm la cel superior, la nivelul al doilea... Există un singur Dostoievski, a cărui operă se situează dincolo de bine şi de rău. Restul calificativelor posibile, inclusiv cele vehiculate până la sațiu de exegeți (de pildă, până la *Amintiri din casa morților* şi după), țin de sfere departe de-a fi...

Amintirile lui E. K. Gherțîk despre Nikolai Berdiaev, din care citesc, da, cu voluptate, adică aşa cum aş contempla ceva interzis prin gaura cheii. La apariția cărții filosofului de origine slavă (consemnez, totuşi, că mama gânditorului, prințesa Kudaşeva, pe linie maternă, este franțuzoaică), prietena d-sale, E. K. Gherțîk, notează nu fără entuziasm: „Nu văd aici (în carte – n.n.) vreun atentat la libertatea *mea*. Văd, adică aud, altceva. *Glasul* cărții îmi spune multe despre destinul autorului ei". (s. a.) Mă abțin să citez în continuare. Mi-aş dori un lector care să audă glasul cărților mele. Un lector pentru care glasul acesta să fie o prezență greu de tăgăduit.

Ajung greu la orgoliul care mă caracterizează. Până la el, până la acest orgoliu, despre care, cu siguranță, voi mai scrie, am de parcurs, oho, interminabile văi de pură vanitate, ce este, *mea culpa,* pe măsura orgoliului.

Ce este pentru mine Poezia?
Esență a viului din noi.
Ardere de tot.
Un bocet metafizic, ce te face să-l duci pe Dumnezeu, noapte de noapte, în spate, fiind perfect conştient de faptul că nu vei ajunge niciodată.
Artă a morților succesive... Boală învinsă la infinit.
Ce este pentru mine Poezia?
Nu ştiu. Presimt însă, şi mai mult decât atât, ştiu că şi în surâsul luminos, de dinaintea morții, în surâsul *acela* ultim – expresie a suferindei gratitudini fără de margini, formă a rugăciunii din urmă – chiar şi în acel surâs eu voi rămâne poet.

Există fraze, rare, e adevărat, după care îți pierzi respirația; după ele nu mai urmează nimic, totul ia sfârşit parcă. Aceste perioade de golire, sfârşeală, eu le numesc moarte. Iar capacitatea sau, mai precis, darul de a le depăşi: artă a morților succesive.

Mirarea de a mă regăsi vie – mirare trăită cu o intensitate exasperantă, aşa cum te arunci într-o mare boală, pe care o porți ca pe o mantie regală. Altfel nu se poate. Da.

Îi spun lui Mihai Şora că are o calitate pentru care l-am invidiat întotdeauna: candoarea, firească în cazul poeților, nu în cel al filosofilor. Zâmbeşte năstruşnic şi zice: „Filosoful e un poet rămas la jumătatea drumului". O zână cu reportofon ne-a tăiat firul discuției. Am bombănit-o (în gând, evident) ca o babă de 190 de ani.

Ieri, mai aveam câteva fracțiuni de secundă... şi-l mâncam de viu pe C.; furiile mele rareori îşi găsesc o aplicare concretă, rămân abstracte. Astăzi mai aveam încă f. puțin (începusem să-l iert în gând) şi-mi devenea simpatic. Până la a-mi deveni simpatic, totuşi, mai are de muncit. Îi urez succes.

Războaiele mele împotriva patetismului meu au temeiuri false, neimportante. Nu trebuie să mă intimideze faptul că pateticul nu este agreat în cultura (literatura) română. Să mă retrag în culturile unde dimensiunea pateticului e cvasiintrinsecă: în cea rusă, spaniolă, de exemplu.

Să înțeleg că sângele slav care curge în venele mele îşi spune cuvântul?

După ce ascult Bach mă simt o cvasisfântă. După Ceaikovski devin patetică; revin la respirația copilăriei petrecute sub semnul acestui monstru măreț în sentimentalismul său aproape abstract.

Sunt un nod de contradicții. Cred că am mai scris acest lucru. Afirm ceva anume, ce are în mintea mea realitatea unui ceva dat, sigur etc. Peste puțin timp susțin contrariul, negat, la rândul său, prin altă afirmație, opusă. Lunec dintr-o negare în alta. Monoton şi abstract.

„Există multă dulcegărie la Rilke...” Această afirmație a lui Cioran, această enormitate mi-a demolat dimineața zilei de azi, am eşuat în revoltă. Numai Hölderlin e, câteodată, mai abstract decât Rilke, decât *ultimul* Rilke.

Tot Cioran susține că „scrie ca să se purifice”. Şi eu aş fi semnat această aserțiune fără a sta pe gânduri. Scriu ca să mă purific. Poate de aceea textele mele sunt încărcate, se pare, până la refuz de impuritățile mele, de limite, angoase, tristeți, disperări, scăderi, nefericiri de moment, porniri de dispreț, stângăcii.

Mondenități. Pierdere de vreme. Ar trebui să mă retrag într-o mânăstire. În mine îşi deplâng soarta coruri de călugărițe ratate. Aş.

Iritații agresive în zona Zoster. O săptămână de coşmar; în fiecare dimineață mă rugam să vină apocalipsa. Dacă aş fi fost în stare, mi-aş fi călcat trupul metodic, amar, dogmatic, în picioare. Un inofensiv pojar în copilărie, ce moştenire urâtă îți poate lăsa; moştenire de care afli peste decenii. Imunitate cu grad scăzut. Trup secătuit, surmenat. Liuba îmi spune că-mi bat joc de viața mea. Eu n-o aud.

Dufy de vreo două ore stă pe terasă, întins ca o reptilă în bătaia virilă a razelor. E leşinat de căldură; nu mişcă. Parcă stă tolănit într-un gol populat excesiv de căldură.

După ce o suferință profundă bate în retragere, stai tolănit într-un gol locuit de un gol mai mare.

Senzația că porți după tine un trup umilit de boală, leşul unui trup înțeleptit de boală. Înțelepciunea trăită ca o ruşine, ca o limită. E limpede că înțelepciunea nu e fertilă, nu e un teren propice naşterii poeziei.

Lentoarea dementă cu care te reduci la esențe: devii tu însuți. O bănuială a nerăbdării te face să confunzi această lentoare cu moartea.

Şi drumul până la mine e benefic de lung.

Galbenul din tablourile *ultimului* Van Gogh mă duce cu gândul la toamnele putrezite de ploaie ale lui Bacovia.

Cineva, o rudă, îmi spune că de mine se leagă sufleteşte toxicomanii, sinucigaşii, homosexualii, dereglații mental, ratații, părăsiții; şi mă întreabă: „Ce-i cu tine?". „Nu ştiu", îi răspund zâmbind. „Ai scris câteva mii de pagini despre tine şi nu ştii?", se miră ruda mea de sânge. Îi spun că sper să mai scriu alte sute, mii de pagini şi să nu aflu niciodată ce-i cu mine.

Zilele trecute m-am îndopat cu pastile. Astăzi le-am adunat pe toate, le-am numărat conştiincios (voiam să văd ce-a mai rămas), şi văzând că mai sunt nu puține... le-am aruncat. Mi-am aprins o țigară, spunându-mi că-i ultima. Peste o oră şi jumătate, ştiu, îmi voi aprinde, dintr-un obicei stupid, alta, şi fumând din ea, îmi voi aduce aminte că țigara precedentă fusese ultima. O umilință peste alta. Sila de mine însămi. Cât de greu mă sufăr.

După ce în două texte semnate de mine s-au comis două erori de corectură – în loc de *fuga vacui* a apărut *fuga vacii,* şi-n loc de *gradul de prezență în nevăzut*, *gardul de prezență în nevăzut* – mă cred în stare să transform în iad viața unui corector.

Totul e o problemă ce ține de limbaj.

Cărțile mele îmi sunt străine; nu mă recunosc în nici una dintre ele.

Foamea de mine însămi. Priviri fixate înspre o altă planetă, rotindu-se în jurul axei sale nevăzute, o planetă fără nume, fără trecut, prezent, viitor, unde nu exclud faptul că sunt.

Paris. Octombrie. Să te pierzi în mulțime. Să transformi bucuria de a fi viu într-o meserie: meseria de a fi viu.

Astăzi, pe parcursul câtorva ore, am stat pe o bancă, în scuarul de lângă Saint-Julien-le-Pauvre – unul dintre locurile mele favorite. Era bine. Era cald. Un aer colorat, de toamnă. Am lenevit laborios în preajma unor porumbei taciturni. M-am simțit ca o gânganie tolănită la soare. Nici un gând aproape. O linişte vie. Şi foşnetul oboselii, bănuielile acesteia printre firele de iarbă.

Mi-am promis să nu scriu, nici să nu citesc în vacanță. Văd că nu mă țin de cuvânt. Interesant e că nu am remuşcări. Aş.

În spatele băncii pe care stau: un tânăr (student, probabil) adună frunzele căzute cu grebla. E subțire, palid, încruntat. Supărarea şi-a găsit un azil temporar în spiritul lui.

Cred că fac zilnic câte cinci kilometri pe jos. Nu mai puțin, se pare. Să te remodelezi în mişcare. Să uiți de spirit, dând trupului ce-i aparține. Să te hrăneşti din privire. Să te reduci la privire până trupul se transformă într-o coloană, menită să sprijine ochii. Ce mari pot fi ochii!

Zilele trecute – țin minte cu înfiorătoare exactitate – am trăit până la spaimă starea de irealitate a realității. Astăzi am resimțit starea contrară: eram o insulă vie, ireală, într-o lume în care formele concrete se aflau într-o fervență emulație.

Aici, în scuarul *meu*, a început un congres al porumbeilor. Deşi maşinile sunt la câteva zeci de metri, zgomotul produs de acestea, alteori agasant, este acum atenuat. Fumez o țigară. E plăcut. Tresar în raza vicioasă a unei taine.

Studentul supărat pe viață a făcut praf şi pulbere din congresul bipezilor zburători. Contemplându-l pe acest *étudiant,* mi-am adus aminte de afirmația lui Cioran precum că s-a născut din privirea elegiacă a unei gorile. Hélas. E toamnă. *Tant pis.*

Amintirea inexplicabilă a frigului acerb simțit în Karlsruhe. Amintirile au logică inefabilă, ca şi poezia.

Emoția profundă resimțită în fața unor magnolii pe care acum trei-patru ani – pe când erau nişte pui – în februarie, ba nu: în martie, le-am urmărit cum înfloresc. Acum magnoliile *mele* sunt, desigur, altfel; indiscutabil, au crescut. Le-am căutat îndelung, am făcut un efort să le recunosc. Țin minte cu exactitate perversă emoția: adâncă, răsucindu-se între coaste aidoma unui şarpe. Am plecat din scuarul *meu* cu sentimentul plinătății interioare; eram unul dintre cei mai bogați inşi din lume. E una dintre cele mai vii amintiri din Parisul *meu*, contemplat în iarna lui '94 şi primăvara lui '95.

Brusc mi-am reamintit: deruta, golul, solitudinea, inutilitatea – amestec ce alcătuieşte starea ivită după finisarea unei cărți.

Mă gândesc la *acea* făptură din mine (cum să-i spun exact?) superioară, calmă, indiferentă sau cvasiindiferentă la eşecuri, victorii; făptura care mă urmăreşte dinlăuntru, analizează tot ce fac, scriu, gândesc, visez, trăiesc, şi în comparație cu mine, cu eurile mele – e detaşată, ştie ceva concret, misterios, care m-ar salva, dar nu-mi destăinuie nimic. Tocmai pentru că are nevoie de orbecăirile mele, stângăciile, orbirile, îndoielile, neroziile, înălțările, sfârtecările mele?

Te simți vampirizat de *ceva,* de *cineva* profund din tine însuți la care nu renunți, pe care nu-l „ucizi" nu pentru că nu ai putea s-o faci (deşi această dramatică realitate adevărată este!), ci fiindcă nu vrei. Fiindcă realizezi, printr-un scurt-circuit mirabil, că – *de facto* – tu însuți exişti grație acelei făpturi. Şi nu invers.

[...] Desigur, aveam o triplă vină, o triplă vină, o triplă vină: iubeam şi eram iubită. E un motiv serios de a fi supusă oprobriului de cei care n-au avut parte de un asemenea dar, de acest noroc rarisim.

Degeaba încerci să te tragi pe sfoară: eşti la pământ. Ți-ai inventat nevoia de vacanță, ca să fugi de tine însăți, să ieşi din cercul obsedant al unui sentiment; eşti de o săptămână la Paris şi constați – derutată – că n-ai izbutit decât să adânceşti obsesia: totul îți aduce aminte de bărbatul iubit, obiectul pasiunii tale. Renunță la această fugă încăpățânată şi trăieşte clipa. Misterul e la picioarele tale – ridică-l, modelează-l. Fii. Regândeşte avatarurile meseriei de a fi viu.

Ochii Evei *après le péché* (Eugène Delaplanche) exprimă suferința uimită, etufantă, resimțită în fața necunoscutului din care s-a înfruptat. De fapt, Eva – femeia care a comis primul păcat – a intuit totul şi probabil, nu în ultimul rând, importanța actului comis: nerespectarea interdicției de a gusta din pomul cunoaşterii. Călcând interdicția, ea, Femeia, se autodepăşeşte, intervine – fără să conştientizeze acest lucru de la bun început – în fluxul istoriei, schimbându-l substanțial. Dintr-un impuls al bănuielii seducției. (După legile seducției funcționează aproape tot, nu?) Din dorul de altceva. Din foamea de suferință existând în forul ei intim în forme latente. Foamea

de suferinţă constituia, de la începuturi, înainte de izgonirea din eden, o formă neconştientizată, ascunsă, secretă, de negare a acesteia.

Încerc să-mi regăsesc echilibrul. Tentativele mele, făcute în acest sens, mă fac în ultimă instanţă să mă amuz pe seama mea. Echilibrul interior îmi readuce în actualitate gustul morţii. Moartea ştie ce are de făcut, găseşte în toate un sens prestabilit, imuabil; de aici siguranţa ei, greu de clintit (cine ştie, de fapt?). Pot fi cu adevărat eu însămi, sunt vie atunci când mă simt sfârtecată pe dinlăuntru, atunci când – metaforic vorbind – dansez pe cioburi de sticlă şi cânt sau aştept să vină cântecul: făptura mea de carne şi oase nu e decât prefigurarea unui cântec. Aş.

Eul meu patetic e pus la punct de eul sceptic.

Sunt euforică. Viaţa colcăie-n mine şi adastă să fie aşezată în forme vii, concrete; viul ce vrea să fie exprimat, „ucis” prin cuvinte. Crimele inofensive ale metaforelor.

Sunt vie. Sunt bună. Sunt caldă. Sunt lăcaşul de nervi al unei lumini oarbe, bubuitoare.

De câteva zile îmi beau cafeaua de după prânz într-un *salon de thé,* situat la intersecţia străzilor de Lille şi de la Légion d´Honneur. Mă serveşte un chelner intrat în cea de-a doua tinereţe. Abia astăzi remarc că, după ce îi serveşte pe ceilalţi clienţi, el revine la mine, caută un subiect de discuţie: vorbim, vorbim, vorbim. Ba despre timp, ba despre meseria lui, ba despre a mea. Îl întreb, la un moment dat, dacă nu-l deranjez: are clienţii lui, are un program, un patron. Politicos, îmi răspunde negativ. Pleacă, apoi revine iarăşi. Mă surprind invidiindu-l; el nu are insomniile, spaimele, angoasele mele, nici pomină să aibă frica mea de ratare (prolifică, *bien sûr,* şi terifiantă în egală măsură). Prietenul meu de câteva zile îmi mărturiseşte netam-nesam că răspândesc împrejur un soi de lumină magnifică. Zâmbesc. Mă intimidez. Mă retrag în compania familiară a bătrânului meu prieten Vincent Van Gogh şi a fratelui său, colecţionarul Theo.

În ultimele săptămâni ale anului am existat în trena langorilor pariziene. Mă gândesc dacă am reuşit să mă odihnesc de mine însămi. De fapt, eşti în stare să te odihneşti de tine însuţi?

Aproape o săptămână petrecută în Valea Loirei. Paradisul reîncepea în fiecare dimineaţă. Am făcut, împreună cu Ileana, cu Prunela ei – un Opel Vectra *prune* – vreo trei mii de kilometri. Ascultat mult Ceaikovski, Brahms, Schubert.

Nov. Paris. Din nou Parisul – această carte străveche, vie, uriaşă, aşteptând să fie răsfoită. Confund cele două limbi, cele două culturi.

Senzaţia obsedantă de imaterialitate, de incapacitate funciară de a lua în posesie ceva: o casă, un castel, un bărbat (ce enumerare plină de tâlc – pretext de a te autoironiza!). Cum să posezi altminteri decât prin cuvinte ceva când nici propriul trup nu-ţi aparţine? Îl tratezi ca pe un complice de care s-ar mai putea să ai nevoie. „Convieţuieşti” cu propriul trup ca un cuplu intrat în senectute. Parcurgi un segment de timp în care spiritualitatea îşi trăieşte unul dintre vârfuri. Surâzi când îţi răsare în minte vechea întrebare-refren: să fie doar o metaforă aceasta? Firească întrebare, dacă metafora este ceva mai mult decât un vis.

Se spune că fiecare dintre noi are trupul pe care-l merită. Dar cine, după ce criterii stabileşte meritele fiecăruia?

După ce am citit, iar şi iar, câteva pagini din Nietzsche – am plâns – eu care plâng rareori. (În copilărie, mătuşile care m-au crescut susţineau că am inimă de piatră – o tâmpenie ce m-a marcat multă vreme, deoarece luasem în serios stigmatul aplicat de dragile mele mătuşi nesuferite!)

Cultivai aparenţele din educaţie, din reflex moştenit, din datorie. După ce ai depistat acele stranii chemări de dispariţie care te sorb – ai început să le cultivi şi din nevoia de a te menţine pe linia de plutire aleasă. Aparenţele aidoma unui colac de salvare.

Poetul din mine se află într-un război discontinuu cu burgheza din mine. Victoriile repurtate îi revin, har Domnului, celui dintâi, care digeră suferinţele, frustrările etc. celei din urmă, o tratează cu tandreţe înţelegătoare, cu asprime. Nu puţină asprime. Neumană. Indispensabilă.

Una dintre stările favorite: seninătatea. Ce este seninătatea? Imbold înspre autodepăşire. Negare a suferinţei. Punctul în care devii mai mult ca tu însuţi, adică devii tu însuţi. Limanul din care te înfrupţi din propria-ţi superioritate. Ai putea vorbi despre avantajele seninătăţii. Acum însă te mulţumeşti să reiterezi: înseninează-te. Sau, pe urmele iubitului Hermann Hesse: transcende. Pentru a accede către alte adâncuri ale seninătăţii, revărsate asemeni apei într-unul din tablourile lui Ingres înfăţişând *aproape* o fată – tablou pe care tu l-ai botezat *Candoare*.

Te joci cu tine însuţi; în cercul seren al jocului în care te laşi prins nu-ţi doreşti decât să te joci în continuare, ca şi cum n-ar exista nimic în afara jocului. Limitare deliberată pentru a fi în esenţe. Autoizolare dramatică şi necesară în egală măsură.

O legătură mirabilă, tragică, necesară; mă miră forţa interioară care mi-a tăiat dorinţa (extrem de puternică) de a mă sinucide.

„Totdeauna m-am gândit//gura e o uşă/dacă eliberez/ţipătul/se prăbuşeşte/casa”; „anonimatul/îndârjita/tăcere a nemărginirii”; „în faţa patului/două/ghete/străine//sunt liber!”; „nu te apropia/totul este trucat/şi mâna/care poartă drapelul de luptă/şi cristalul acela/prin care ne văd”. Îmi reprim tentaţia de a mai cita versuri din antologia postumă a poetului George Almosnino, sau îmi permit să-i spun cum îi spuneau cei mai apropiaţi prieteni: *Nino* – antologie intitulată *Marea linişte* (Editura Eminescu, 1999, colecţia Poeţi români contemporani). Un poet cu un destin dramatic; un poet pentru care singurătatea a constituit, mai întâi, blestem, apoi – un blestem pe care începuse, după îndelungate exerciţii intelectuale, să-l iubească, pe urmă – un blestem iubit şi necesar, care i-a transformat existenţa în pretext de a fi pedepsit să stea închis între patru pereţi şi să scrie. Presupun, după lectura antologiei, că Nino a avut forţa de a trata viaţa ca pe un pretext de a scrie, de a percepe existenţa – nu numai în registru grav-ludic – ca pe o experienţă unică, păstrându-şi intactă mirarea de a fi viu, de a fi pe aici în trecere. Deşi nu mai este printre noi – şi această constatare amară îmi readuce în inimă regretul de a nu fi avut prilejul să-l cunosc *in vivo* – Nino, prin versurile sale adânci şi limpezi aidoma râurilor rebele, neatinse de mâna nici unui om, ne aminteşte că, în realitate, „meseria”

de poet este identică cu meseria de a fi neliniştit, meseria de a trezi din amorțire, de a smulge din latență neliniştea celorlalți. De a rămâne instrumentul supus al acelei lumini reci ce ne foloseşte fără să ne întrebe dacă ne dorim cu adevărat acest lucru: „nu atât singur/ci supus/pe măsura fricii care vine//e un turn departe sau un cer/peste care timpul n-a trecut/dar trece//nu cuvântul scrie/ci lumina rece/ pe măsura fricii care vine”.

Gloria vine atunci când una dintre puținele dorințe pe care le ai este să fii lăsat în pace. Să fii lăsat în legea ta.

Am băut enorm pentru ca să-mi fac rău; şi-am reuşit. O criză de stomac m-a ținut la pat răstimp de câteva zile. Am ocolit privirile Mamei; senzația sufocantă de ruşine. Am ocolit prietenii cu care am băut, iar atunci când n-am putut să continui îmcăpățânata fugă de ei, vorbindu-le, mă străduiam să nu-i privesc, să-mi ascund ochii până unul dintre ei m-a luat de mână şi mi-a spus să nu mai fac ceea ce am făcut: „eşti tare în lumea ta; aici însă să nu mai faci ce-ai făcut”. Deşi ceea ce scriu aici s-a petrecut acum mai bine de o lună şi jumătate, abia acum, când bat la maşină aceste rânduri, înțeleg ce mi-a spus prietenul meu.

Valea Loirei. Ce însemnă să fii puternic? Privind un apus de soare, să ții în mâini orizontul ascuțit şi precis ca o lamă de cuțit ce păstrează urmele unui masacru. Apropierea de natură mă face să uit de mine. Râzând, îmi aduc aminte de o mai veche obsesie a mea: eu nu trebuia să mă fac scriitor. Trebuia să trăiesc pe un vârf de munte; sau, pe malul unui râu, să pasc inspirat capre şi să beau de patru ori pe zi lapte de capră (în realitate nu-l suport: e prea gras!), să am aspirații de capră şi un somn de capră, să duc o viață de capră. Şi să visez vise de capră. Asta trebuia să fac. *Voilà.*

Poetul Chichere îmi spune la telefon că fac parte din tagma aleşilor; îmi citeşte poemul meu *Tragicul visător*, îmi explică mesajul, greutatea, metaforele acestuia şi-mi declară că n-am înțeles ce am scris, lansându-se din nou în explicații. Îi dau dreptate: atunci când scriam, nu ştiam, nu înțelegeam. Nu înțeleg nici acum; tocmai de aceea îl iubesc pe acel tragic visător, crescut din eroare şi întârziind în luminişurile acesteia.

M-am gândit (cu încântare) la viață, la ceea ce este ea şi la ceea ce dorim să devină. Mi-am adus aminte de afirmația goetheană conform căreia „trebuie să construieşti în viață o altă viață prin poezie”, acest efort de construcție fiind menit să te ridice din mundan, să te facă să priveşti lucrurile, existența, totul, cu detaşare creativă, aptă de a te transcende prin operă. Cum este viața? ce este viața? – ne puneam aceste întrebări, eu şi Andy, fratele meu, şi mi-am spus (cu voce tare): de vreme ce este vorba de lucruri dificile, imposibil de închis în temnița eterică a unor definiții, să ne jucăm, să ne salvăm prin metafore, singurele apte de a înregistra realitatea, existența dintr-un anume unghi. I-am spus că viața e, după toate însemnele, aidoma unei camere imense, pline cu ceață, nu ştii unde se termină pereții, zidurile, nu ştii decât vag unde încep. Eşti sigur de un lucru însă, şi anume că înaintarea e anevoioasă, mult mai anevoioasă decât putem suporta; ne salvează inconştiența, conştientizarea parțială a pericolelor, misterelor, angoaselor etc. care ne aşteaptă în timp ce înaintăm prin aceeaşi ceață: tot mai densă, cu un aer tot mai irespirabil şi-n acelaşi timp tot mai plăcut, tot mai dorit. E vorba de un amestec de senzații ametitor prin diversitate, profunzime. E un noroc faptul că nu înțelegem în esențe; le prindem pe unele, de care suntem mândri ca acei stăpâni ce-şi poartă animalele rare pe umăr. Dar esența esențelor

nu ne este dat s-o prindem. Realizăm că plutim în promiscuitatea iminentă a miracolului ce ni se oferă aidoma unui eres. Nu voi înceta să repet: sunt fericită că m-am trezit în viaţă, că am fost dăruită vieţii!!

Seninătatea ca performanţă la care ajungi, zilnic, extrem de greu, de parcă escaladezi un munte al cărui vârf e mutat în fiece dimineaţă cu încă câţiva centimetri în sus, iar în altele – e şters de cineva cu un burete înfrigurat.

Era o zi pariziană, de toamnă târzie, cu un soare de plumb şi multă lume rătăcind printre mormintele bătrânului cimitir *Père Lachaise* – un cadru viu, pertinent evocării versurilor eminesciene: „Ideal pierdut în noaptea unei lumi ce nu mai este,/Lume ce gândea în basme şi vorbea în poezii,/O! te văd, te-aud, te cuget, tânără şi dulce veste/ Dintr-un cer cu alte stele, cu-alte raiuri, cu alţi zei". Rătăceam printre morminte împreună cu mătuşa mea, Ileana (Constantinescu), pictoriţă stabilită în ospitaliera capitală a luminilor acum mai bine de douăzeci de ani. Vorbeam puţin, ascultând, probabil, cum „Turnurile mişcă-n doliu a lor inimi de aramă/Şi un înger cu-aripi negre, cu diademă de spini,/Cu cântarea-i plângătoare lumea mişcă, lumea cheamă,/Precum mişcă vântu-n cântec faţa mării de senin". La mormântul lui Marcel Proust văzusem un cuplu ce voia să se retragă. Am recunoscut domnul, a cărui vârstă ezita între cea de-a doua şi cea de-a treia tinereţe biblică; am recunoscut doamna; avea un mers puţin ezitant. Ezitarea-i mi s-a transmis parcă; nu-mi venea să cred ochilor; straniile legi ale întâmplării funcţionează mereu cu exactitate imprevizibilă. În faţa mea se afla profesorul Balotă cu soţia sa, prozatoarea Bianca Balotă. Îşi petrec aici nu rareori după-amiezile, aveam să aflu pe parcursul scurtului, extrem de caldului dialog, la sfârşitul căruia Doamna ne-a invitat să le facem o vizită. Erau abia veniţi din Thailanda, unde fiul lor îşi face meseria de profesor. Ţin minte exact uimirea însorită a profesorului Nicolae Balotă: „Unde pot să se întâlnească nişte români la Paris? La mormântul lui Proust, desigur". Uimirea Excelenţei Sale ne înseninase pe toţi.

Urma să ne revedem peste câteva zile, în apartamentul familiei Balotă din Epinay-sur-Seine. Cele patru-cinci ore au trecut într-o atmosferă degajată, destinsă. Aveam în faţa mea unul dintre cei mai mari cărturari, un om al cărţii ajuns în zenitul carierei sale de scriitor; un scriitor pentru care pagina scrisă, *cartea* au constituit, nu în ultimă instanţă, un refugiu, o manifestare a foamei de a fi, un pretext (în siajul expresiei goetheene) de a construi în viaţă o altă viaţă prin literatură. Cartea este pentru Nicolae Balotă o oază, o modalitate de a se cunoaşte, de a sonda în profunzimile inextricabile ale lumii; cartea este patrie, iubită, confidentă. Nimic n-a izbutit să-l despartă pe acest mare om de litere de vocaţia sa: literatura; nici traversarea labirintului negru al totalitarismului, nici anii de puşcărie, pe care domnia sa a avut forţa să-i califice nietzschean drept un dar, nici alte vitregii ale sorţii, nici anii de exil. Cu toate că şi acum, la venerabila vârstă pe care o împlineşte, 75 de ani – indubitabil, un vârf al existenţei, un pisc destinal – cărturarul ezită între vocaţia mistică şi vocaţia de scriitor, d-sa lasă litera scrisă să lucreze înlăuntru-i. De altminteri, acest rabin timid şi temerar în egală măsură, îşi punea la îndoială vocaţia şi acum douăzeci, şi acum treizeci, şi acum patruzeci de ani; indiscutabil, este o forţă aceasta. Exerciţiile de îndoială, de smerenie, de umilinţă, da, de umilinţă plină de demnitate (a-ţi arde aripile în umbra textelor mari ale lumii presupune o infinită umilinţă!) îi sunt familiare încă din tinereţe, pe când îi uimea prin lecturile-i vaste, având un caracter de diversitate, pe contemporanii săi de atunci – un Blaga, un Tudor Vianu,

un Edgar Papu. Pe când se retrăgea din tot ce-i lumesc „în timpul agoniei subterane”, în libertatea de a fi în menghinele unui stat polițist prin lectură, scris, meditație şi iubire, exersând la infinit farmecul puterii de a fi în subteranele fără glorie (precum scrie în *Caietul Albastru,* Editura Fundației Culturale Române*, Caiet* care tratează *doi timpi* despre care am mai scris). În subteranele indiferente la glorie aidoma subteranei paradoxalistului dostoievskian. Între zidurile bibliotecilor unde se construieşte pe îndelete acea fichteană „izbândă înceată, zăbavnică, dobândită cu sforțare, cu trudă”. Căci, notează eruditul, „adevărata cultură este subterană, o cultură de catacombe”. Această afirmație cu un caracter gnomic este sprijinită cu asupra de măsură de întreaga operă a cărturarului. Studiile eruditului despre I.L. Caragiale şi Th. Mann, despre N. Breban şi F.M. Dostoievski, eseurile despre alți mari scriitori ai lumii, ampla monografie despre creația lui Tudor Arghezi – ca să mă refer doar la câteva scrieri ale domnului profesor, ne înfățişează drumul unei personalități ce poartă cu sine un alt timp al culturii, un timp al culturii şi al lumii ce „gândea în basme şi vorbea în poezii”. Aidoma Magisterului Goethe, profesorul Balotă şi-a construit propria viață ca pe o operă. Şi afirm acest lucru, realizând că maestrul Balotă mă va dojeni discret, cu un zâmbet cald, căci nu edificarea unei opere l-a mânat prin labirinturile scriptice, prin hățişurile ontice: „Nu vom edifica – într-un viitor al speranței – opera, nici nu vom căuta să ne exprimăm doar pe noi prin operă, ci vom lăsa neexprimatul, poate chiar Inexprimabilul transcendent să se exprime prin construcția şi expresia noastră”.

...În acea seară de noiembrie parizian am redescoperit un mare om. Am vorbit despre cărți. Despre patima lecturii. Am vorbit despre Paris – urbe ce este aidoma unei uriaşe cărți adăstând să fie deschisă. Despre maeştri şi ucenici vrăjitori. Despre daimonism şi Dostoievski. Despre *Doctor Faustus.* Despre muzică şi subteranele deschise de zeii acesteia. Magistrul vorbea lent; avea o voce lină, înceată, extrem de vie; gesturile veneau să-i completeze afirmațiile. Tăcerile îl făceau să recadă într-un surâs atent la tot ce se vorbea, se visa de o mână de apucați ce cred în puterea exemplară a literaturii.

Zilele trecute am împlinit 33 de ani. Îndoieli obsesive. Ce am făcut eu până la 33 de ani? Cine sunt? Cât am reuşit să exprim din tot ce-mi este dat să exprim? Îndoieli curgând până lunec în stări de alienare, de subită pierdere a identității. După care mă adun în eul meu.

Cineva îmi spunea astăzi că sunt o personalitate dificilă; habar n-are, cred eu, câtă dreptate are. Cioran are dreptate atunci când scrie că „eul este o rană deschisă”.

Printre urările cele mai frumoase figurează cea a lui Paul Daian, prietenul meu care nu mi-a dorit fericire, pentru că ea nu există, ci, mai ales, linişte. Este tocmai ceea ce îmi lipseşte în ultimul timp.

Presimt că pot da mult mai mult în Castalia în care mă încăpățânez să trăiesc.

Citesc ca o apucată; ca de obicei, câte patru-cinci cărți. Caut altele şi altele; recitesc volume neatinse de mult; maeştrii mei iubiți, maeştri de hârtie. Îmi fac note, pe care nu le folosesc decât extrem de rar; umplu caiete întregi cu însemnări şi ocolesc momentul ce mă apropie de masa de scris. Nu mă lamentez, nici nu mă justific în fața mea. Ştiu – o, mă cunosc prea bine! – că aceste amânări depozitează energie, obsesii, gânduri, care vor exploda în pagini, cărți, poeme, de care sper să nu-mi fie ruşine.

Deocamdată reînvăț să mă suport pe mine însămi, să-mi sufăr îndoielile, scăderile, tensiunile. Tensiunea depozitată în forul intim în perioadele de respiro, de falsă sterilitate, mă va servi; presimt asta. Trebuie să fac din nou exerciții de răbdare. Castor Ionescu ştie la ce anume mă refer; şi iubitul meu Sf. Augustin ştie.

Amestecul acela de senzații din care te înfrupți după exercițiile de autodenigrare: furie, disperare, furie, greață de tine însuți, de propria mizerie, abulie. Apoi, încet, extrem de încet, te înalți deasupra propriei condiții. Auerbach afirmă că înălțarea merge mână în mână cu înjosirea.

Alexandru Paleologu mi-a mărturisit că a scris câteva poezii în tinerețe şi le-a distrus. În timp ce-mi explica motivele pentru care a comis acea crimă ideatică, îl urmăream; îi admiram tinerețea, seninătatea ce-ar concura-o pe cea a lui Marc Aureliu; modul de a-şi răsfăța cuvintele, felul de a gesticula. Mă gândeam la o seamă de scriitori care trec dintr-o vârstă în alta, dintr-o tinerețe în alta, rămânând mereu tineri. Tinerețea e coloana ființei lor; este esența lor ontică. Iată unul din motivele pentru care nu încetez să caut, să cunosc oameni de litere care ştiu printr-un miracol să-şi conserve personalitatea, tinerețea – oameni care poartă cu ei prin lume timpul unei alte culturi, ce este – încep să tremur la acest gând! – pe cale de dispariție.

Cineva îmi spune despre o terță persoană că e disperată, e necăjită etc. Toți suntem aşa. Dar puțini dintre noi îşi aduc aminte că ni s-a dat forța de a ne face praf şi pulbere necazurile, de a ne rezolva problemele, de a ne aneantiza disperările, de a fi pur şi simplu.

Ianuarie. De câteva zile frigul s-a mutat în mine. Zilele trecute, la Botoşani, de ziua lui Eminescu, o senzație de sfârşeală; credeam că în cazul în care unul dintre prietenii cu care m-am reîntâlnit în oraşul de baştină al poetului ar fi înjunghiat un animal, i-ar fi scos viscerele, şi eu aş fi fost aşezată în burta acelui animal sângerând, nici atunci n-aş fi putut fi salvată de frigul ce mă cuprinsese. Ningea barbar şi-nfiorat.

„Aş vrea să mă descriu ca pe-o imagine văzută îndelung şi aproape” – această metaforă rilkeeană îmi taie respirația. Presimt că secolul liric ce stă să vină va fi sub semnul lui Rilke.

Puține lucruri mai dezarmante decât suficiența. X crede (şi încearcă să-i convingă şi pe ceilalți) că este cea mai mare poetă. O admir: nu are simțul ridicolului. Nu mai citeşte deloc poezie. N-o interesează decât lumea din capul ei. Dă note, formulează verdicte, ştie totul, n-are îndoieli, ezitări. Dă sfaturi cu aerul că face, oho, favoruri. După ce mi-a citit *Ultimul Zid* m-a sunat şi mi-a spus că am un mare talent, dar pierd enorm scriind poeme în formă fixă. Mă întreb cât a pierdut ea însăşi scriind poeme în metru antic?

Nora (Iuga), o mare femeie ce există, de parcă are în față cerul.

Simt acea mână uriaşă care ne ține în palme. Forța e soră geamănă cu blândețea, îşi contemplă vârfurile în momente de profundă, limpede blândețe. Agresivitatea, isteria sunt stări de repaos ale forței. Să-ți imaginezi un Dumnezeu cuprins de isterie, un Dumnezeu eşuat în agresivitate? – nu, *asta* mă depăşeşte. Eu îl văd pe Dumnezeu ca pe un tânăr frumos, înalt, extrem de viu; puțin uimit de creaturile sale, stăpânindu-le din iubire şi rugându-se pentru cei câțiva inşi pe care-i scapă din câmpul de vedere. Da,

rugându-se pentru ei, fiindcă le-a dat totul; a avut inspirația de a le da totul. Şi ei, cei câțiva răzvrătiți, puținii aleşi dintre toți chemații, au înțeles aceasta, au văzut darul şi s-au încăpățânat să fie ceea ce El a visat că sunt ei. Intru pe teritorii minate. Aş.

Rânduri din epistola unui admirator: „[...] Cărțile dvs., stimată doamnă, sunt un manual pentru cei disperați, un îndreptar de supraviețuire". Apoi, acelaşi admirator îmi pune vreo şaptesprezece întrebări, una dintre acestea fiind: cum să trăiască mai departe? Ce să-i răspund? Sunt derutată; abia de intuiesc ce să fac zi de zi cu sufletul meu, despre care nu ştiu aproape nimic, mai puțin decât nimic. Spaima de existență nu-mi e deloc străină. Nici disperarea. Scriu ca să nu mă sinucid. Probabil. Da.

Nu cred că merit darurile care mi se fac. Obişnuită să ofer eu însămi, atunci când cineva îmi face un dar, sunt tentată să-l refuz. După ce-mi dă ghes această tentație, mi se face ruşine, apoi: ruşine de ruşinea mea – fapt care mă face să fiu de două ori mai drăguță cu cel care îmi face darul. De fiecare dată aproape eşuez în furie pe mine însămi, pe felul meu de a fi în care mă rătăcesc. Nu mai ştiu ce să cred. Beat de o absență sunt. Mama spune că sunt sucită. Şi-i dau dreptate.

Gabriela (Melinescu) îmi urează, la sfârşitul unei calde scrisori, inspirație şi lumină. Lumină mi-a adus chiar acest poet, pentru care poezia este şi destin; este, în primul rând, destin.

„Închipuie-ți, te-am visat" îmi mărturiseşte bărbatul meu iubit la telefon cu un ton victorios. Pentru că el are nevoie de timp ca să înceapă să viseze pe cineva. Nici eu, nici el nu mai încercăm să ne explicăm relația (profund) irațională care ne uneşte în afara voinței noastre; ne lăsăm modelați de sentiment. Ne învingem unul pe altul la nesfârşit; iubim şi facem ce vrem. Ca la Sfântul Augustin.

Cioran – acest mare cârtitor – îşi face un titlu de glorie din sterilitatea sa, el, care lasă în urmă o operă. Sterilitatea ca figură de stil. Obsesia sterilității ca mască.

Dacă mi s-ar propune funcția de măturător în paradis, mă îndoiesc că aş accepta-o.

M-am spionat după ce am mai citit o scrisoare anonimă; am primit destule. Inițial m-a cuprins o stare de indiferență la ticăloşiile conținute de acea epistolă întocmită de un binevoitor. Apoi... greața, acea stare de greață ce te cuprinde ori de câte ori asişti, consternat, la intruziunea unui străin în viața ta, care, desigur, te priveşte exclusiv. Apoi dorința de a mă „baricada" în casă, printre cărți. Ceea ce am şi făcut.

Mi-am amintit versul Annei Andreievna Ahmatova: „Şi calomnia pretutindeni era pe urmele mele".

„Să fii «dezonorat» – foarte bine, *scrie Cioran.* Dar în fața cui? Când te simți *singur* în fața tuturor, nu poți să-ți pierzi onoarea decât față de tine, pentru tine; nu le recunoşti celorlalți calitatea de judecători". Judecățile celorlalți despre mine sunt mai puțin aspre decât judecățile mele despre mine însămi. Ştiu să mă fac praf şi pulbere; mă miră că mi s-a îngăduit puterea de a mă aduna din propria cenuşă. Cel mai mare duşman îmi sunt eu însămi; mi-e greu să-mi aleg duşmanii. E vina mea.

Dorința de a arde acest manuscris.

E iarnă. E frig. E bine. Zăpezile îmi dau sentimentul de-a mă simți acasă, de-a mă afla în miezul unei nunți cosmice.

Uneori, după ce ni se face o nedreptate, simțim cum cineva, înlăuntrul nostru, ne fortifică, ne zideşte pe dinlăuntru.

Acum mai mulți ani am scris că deciziile mele se iau singure – ceea ce însemna că incapacitatea mea de a lua o decizie mă făcea s-aştept să vorbească în mine ce *trebuie* făcut.

Marina Țvetaieva afirmă că fiecare poet este evreu. Are dreptate acest „Dostoievski al poeziei ruse".

Caut motivele revenirii mele la Nietzsche. Nevoia de Nietzsche constituie o manifestare a nevoii mele de suferință. Probabil.

După ce V. mi-a mărturisit că nu-l suportă pe Dostoievski, i-am şters numărul de telefon din agendă. Am râs de mine; îl scosesem din viața mea. Tatăl meu avea dreptate când spunea că în cazul în care voi continua să-mi aleg prietenii în funcție de autorii iubiți, voi fi pândită de riscul de a rămâne singură.

În fața vulgarității, a țopeniei... cedez, trag de timp ca să pot şterge putina; n-am replică. Prostia însă ce farmec poate avea! Inclusiv prostia în care accepți să te odihneşti uneori. Şi asta, probabil, pentru a avea prilejul de a te disprețui, iar apoi de a percepe autodisprețul ca pe un dar (când ai puterea de a te ridica la tine însuți).

Uriaşul orgoliu al lui Nicolae (Breban) ars până-n temelii când vorbeşte de maeştrii săi: Nietzsche, Dostoievski. Nicolae afirmă că, pentru a ajunge la radicalismul nietzschean conținut de o afirmație are nevoie să scrie cel puțin un capitol de roman. Iar pe Dostoievski a izbutit abia acum să-l citească fără să-şi asculte gâfâitul admirației adolescentine; îl consideră zeu. Îl consideră imposibil de depăşit.

Ieri, la familia Balotă, am râs, am râs, m-am molipsit de tinerețe şi bună dispoziție. Venind spre casă mă gândeam că şi în continuare voi frecventa câteva elite care mă apropie de mine; nu cercuri literare, nu cenacluri, ci câțiva scriitori de elită. Continui să nu cred în formarea în miezul unui grup, în succesul în grup. Un scriitor rămâne prin cărțile sale, nu prin grupul literar din care a făcut parte. Un scriitor se formează mai ales în intimitatea cărților; la esențe se ajunge, evident, în singurătate. Desigur, există şi alte câteva posibilități. Am scris aici despre şansa de a mă forma în singurătate, de a înainta în singurătate, pentru că e cea care mă interesează; ca să fiu eu însămi, eu am nevoie de mierea şi otrava solitudinii, de cei câțiva prieteni, care mă dăruie pe mine însămi mie.

Dacă aş putea atinge profunda seninătate lăsată pe chipul lui Nicolae Balotă atunci când citea poemul în metru antic pe care i l-am dedicat. Cum se poate accede la un asemenea grad de serenitate?

Revoltele mele împotriva lumii, împotriva mea, împotriva a tot ce mişcă, respiră, repetate (din fericire!) de două-trei ori pe an, mă aruncă în barbarie. Am nevoie de timp ca să redevin senină, am nevoie de îndelungate exerciții spirituale, ca să ajung la înțelepciune. Şi drumul invers e la fel de lung. Trebuie să recunosc că nu sunt în stare să renunț la cele două Aure (cea înțeleaptă şi cea

barbară, ca să simplific lucrurile); sunt o făptură integră când conştientizez că „ambele” Aure sunt vii, prezente *hic et nunc.* Din revoltele mele (şi din ele) îmi creşte poezia; din înțelepciune îşi trag sevele pauzele între revolte: lecturile, exercițiile spirituale, proza, eseul şi alte câteva lucruri fără de care nu exclud faptul că aş muri pur şi simplu.

Pânda unui gând rău: viața a înmărmurit în fața lui, în fața modului său de a face mereu calcule, aranjamente. Excesul de calcule distruge *viul* din noi. A fi distrat este echivalent aproape cu un titlu de noblețe.

Zilele trecute îi spuneam Mamei că oamenii pot fi împărțiți după felul în care se apropie de ceea ce numim noroc: unii trec pe lângă el orbiți, fără să-l vadă; alții îl recunosc şi profită de el neabătut, ceilalți – puțini dintre puținii –, după ce îşi descoperă norocul, îi forțează cu măsură, cu înțelepciune, mâna. Din fericire, mie mi s-a dat puterea de a forța mâna norocului. Pot afirma aceasta fără să cad în păcatul trufiei (unul dintre cele mai grave păcate, nu?), pentru că puterea aceea este un dar ce stă în mine, dar nu-mi aparține.

Dacă *vâna* mea va seca, dacă voi intra în zodia sterilității – voi alege moartea, voi prefera-o. Numai când scriu, sunt vie cu adevărat; sună pompos, dar asta e realitatea!

Leucocitele din sângele ei au luat-o razna; medicul s-a arătat îngrijorat. Ea? S-a speriat, apoi – i s-a făcut milă de sine însăşi, a ucis mila, disprețuindu-se că poate cădea într-un asemenea hal, până la un asemenea nivel; frica nu s-a grăbit s-o omoare – a păstrat-o. De mâine va lua medicamente; peste zece zile – din nou examene medicale, analize. Îi pare rău că medicul a vorbit de leucocitele ei în prezența Mamei; datoria ei era s-o protejeze, atâta cât poți proteja o făptură dragă în asemenea clipe, recurgând la sfintele minciuni.

De două zile stau în pat; ce zile pline am avut.

Există în mine un zeu al dreptății care ar tăia şi-ar sfârteca, având singura, în fond, justificare: răzbunarea e sfântă!! De ce, mă întreb atunci, acest zeu al dreptății – activ, flegmatic – îşi amână timpul în care mi-ar face dreptate? Adică: primul timp. El lunecă în cel de-al doilea segment, cel net superior, mă izolează, făcându-mă să fiu eu însămi, claustrându-mă între patru pereți şi aşezându-mă în fața maşinii de scris, alături de cărțile mele iubite, de casetele cu uriaşii mei ce-mi dau căldura umană care, adesea, îmi lipseşte. *Tout de même,* avertisment pentru amicii mei, pretinşii complici literari: sunt nobil, nu sunt fazan!!

Buna educație, confundată cu lipsa de caracter, cu slăbiciunea.

„Vinovat e tot ce-i mare.” (Nietzsche)

O forță vulcanică, bubuitoare, care, după ce-şi vădeşte prezența, mă face să mă întreb: de unde, Doamne, într-un asemenea adăpost de carne şi oase palid, insignifiant, abstract? (În timpul unor examene medicale – mi se lua sânge – am leşinat; reacție ce o făcuse pe Liuba, Mama mea, să râdă de mine, pentru ca într-un târziu să mă întrebe, cu o inconfundabilă candoare: „De unde puterea de a scrie cum scrii?”)

Am mai spus acest lucru şi, iată, îl repet: cea mai mare pedeapsă care mi s-ar aplica e să fiu luată din viață

înainte de a izbuti să mă exprim. Dacă pe vremuri îi ceream lui Dumnezeu putere, acum îi cer putere şi ani, adică Viaţă. Timp am cât cuprinde; timp am cât să cuceresc şapte regate! Glumesc. Dar foarte puţin. Ruşii au o expresie, *à propos,* sugestivă în acest sens: v cajdoi şutche dolia pravdî; în fiecare glumă – un tain de adevăr.

Frumosul meu trup mă trădează; alergând în urma creierului, din oboseală, se împiedică, se loveşte de o voinţă inumană care-l obligă s-alerge mai departe, în aceleaşi ritmuri, după creier. El, trupul, încearcă atunci să se reinvente, face eforturi să se menţină pe linia de plutire. Apelează, apoi, la înţelepciune, dă semnale de alarmă, îmi atrage atenţia că este obosit (zona Zoster, vomele matinale etc.). Eu? Am adunat pastilele cu care mă ghiftuiam şi le-am aruncat; voi trece la plante medicinale şi...

Mă uit în urmă, la viaţa mea, şi văd cum totul se plăteşte. Prima vinovată sunt eu, eu – tot timpul. Afară e un soare ce stă între anotimpuri. Ieri, când veneam de la policlinică – paşii mei băteau cadenţa unui vers: „Scriu? Învăţ să-mi locuiesc mormântul/şi în acest poem".

Câteva săptămâni în urmă, în care adesea, în minte, mi-a revenit întrebarea: „Ce se întâmplă, Doamne?" Examene medicale, incertitudine, spaimă. Am avut o tuberculoză, fără să ştiu; s-a tratat singură. Profesorul Mangiulea mi-a spus că e un caz extrem de rar; organismul meu s-a concentrat singur în lupta cu boala despre care nu aveam cunoştinţă şi acum e sleit, imunitatea – serios afectată. M-am bucurat că n-am făcut cancer pulmonar; unii dintre membrii clanului meu dinspre Papà de această molimă au murit. De la Institutul de pneumologie „M. Nasta" am ieşit veselă, îmi venea să dansez; mă bucuram că n-am cancer, de el mi-era frică; cu boala gânditorilor – tuberculoza – ne vom război noi cumva.

Am răcit rău de tot. Ultimele săptămâni, trăite din resursele spaimei, îşi spun cuvântul. Amân vizita la medic, din frică, laşitate sau, cine ştie?, comoditate. Aceeaşi feroce bănuială: nu am caracter, de aici – multiplele hăţişuri ale ezitărilor în care mă împotmolesc.

Orele petrecute cu Gabriela (Melinescu) – un dar indiscutabil. O mare femeie, un creator de prim rang, care, iată, a rezistat multiplelor examene destinale. E micuţă, fragilă şi este, totodată, un ghem de nervi; o făptură imposibil de înfrânt. Gândul la ea mă binedispune, îmi dă curaj şi... nebunie.

Moartea? Ce muncă, Doamne.

Îndoiala faţă de realitate naşte dorinţa de a o re-creea, de a aşeza altceva în locul celei existente, vag existente (în capul meu, cel puţin!).

Din nou: cerul de la Fundata – acest cătun românesc care mă apropie de Dumnezeu sau, cine ştie?, de mine.

Aici, la Fundata, cerul poate fi atins, noaptea târziu, cu mâna care creşte din mâna reală.

Cum ştie iubirea să-ţi cutreiere sufletul, invadându-l: centimetru de centimetru. Da. Eu, cea bănuită de sterilitate sentimentală, iubesc. Tot ce fac, gândesc, visez, tot ce lucrează în mine, prin mine, se întâmplă în raza piezişă a dorinţei de a cuceri obiectul pasiunii mele, de a-i readuce aminte că sunt cea mai bună, că el este cel mai bun. Să faci totul pentru *asta.* Tot timpul.

Ştiu că e o nebunie ce mi se întâmplă. Şi îmi doresc ca această nebunie să nu se mai termine.

Mi-era teamă că bărbatul iubit mă va ocoli după ce va afla de boala mea. S-a întâmplat exact invers. Sunt o răsfăţată. Unul din zeii mei nu uită de mine. Pentru ce atâtea daruri, Doamne, mie, care sunt nevrednică de-atâta har cât ai aşezat în mine?! Norocul vieţii mele: de a avea în preajma mea un un mare om. L-am urmărit în mii de circumstanţe, atunci când credeam că mă dezamăgeşte. Denigratorii lui habar n-au cine este ţinta insomniilor lor. Nu vreau să insist; oare merită denigratorii mai multă atenţie decât li se dă din când în când? Mă îndoiesc.

Peter Kien, un cărturar notoriu, pentru care sinologia constituie un soi de religie, se plimbă dimineaţa, adâncit în el însuşi, „dresându-şi" caracterul dificil, privind fascinantul spectacol al străzii. Vede, la un moment dat, un băiat. Romanul eliascanettian, *Orbirea,* începe, de fapt, abrupt, cu o întrebare pusă acestui băiat de vreo zece ani, se pare: „Ce faci aici, băiete?" Sinologul s-a apropiat de acest june simpatic pentru că l-a surprins în faţa unei librării; a rămas frapat don profesor (aşa îi spune constant administratorul blocului în care stă sinologul, posesorul unei uriaşe biblioteci, Benedikt Pfaff; administratorul e un pensionar, fost poliţist, cu o vagă reputaţie, căruia i-a murit soţia, apoi fiica, victime ale vocaţiei sale de călău, ce are un singur zeu imbatabil, etern convingător: pumnul). A fost cucerit, celebrul savant, de faptul că între o ciocolată şi o carte, tânărul coleg ar alege, indubitabil, cartea. O scenă clasică. *Orbirea* – un roman situat alături de capodopera dostoievskiană *Fraţii Karamazov*, nu departe de joyceanul *Ulisse,* alături de *epopeea* robertmusiliană *Omul fără însuşiri*. Un roman de idei, se înţelege. Un roman fără subiect, ar afirma un critic ranchiunos. Un roman în care, neîntâmplându-se nimic, se întâmplă totul. Şi nu e numai un paradox acesta, făcut de dragul paradoxului. Fiecare dintre cele câteva personaje principale ale naraţiunii – şi sunt, acestea, doar câteva (Peter Kien, Georg Kien, fratele savantului, iniţial „doctor pentru femei", apoi psihiatru, Theresa, mai întâi menajera sinologului, apoi soţia lunecată în impostură a acestuia, administratorul, Benedikt Pfaff, o „aşchie" din Karamazov-tatăl, Fischerle, *omul subteranei*, ahtiat să devină campion mondial la şah) –, majoritatea personajelor centrale, aşadar, au câte o obsesie-cheie. Sinologul este *orbit* în sensul că nu se mulţumeşte să vadă realitatea aşa cum este ea; realitatea, pentru el este o proiecţie a lumii lui livreşti – o lume în care atotputernică este cartea, tiranică şi invincibilă –, memoria, inteligenţa constituie un temei, un cvasipanaceu (primul capitol e intitulat sugestiv *Capul fără lume*). Profesorul-sinolog respinge funciar lumea; pentru el realitatea sau ceea ce numim noi realitate este un *ceva* deplasat, denaturat. Doar cartea tronează, ea este ubicuă pentru el, cuceritoare. Cartea este o puternică obsesie pentru acest straniu personaj, ce face parte, desigur, din galeria, puţin numeroasă, reprezentativă, a eroilor isusiaci, şi stă alături de dostoievskianul Mîşkin, de Alioşa Karamazov, considerat de părintele său spiritual drept un ciudat făcând parte din stirpea celor extrem de puţini pentru care cvasitotala transparenţă devine de la un punct încolo o forţă ascunsă viclean-doct sub platoşa unei aparente lipse de vitalitate. Peter Kien stă alături şi de brebanianul Castor Ionescu, ce-şi urmează *drumul la zid*, urmărindu-şi morbid căderile de energie vitală, apoi adunând-o, depozitând-o în solitudine, fugă de social, de familie, de prieteni, pentru ca să se reîntoarcă, total metamorfozat – „o copie" în miniatură, un proiect al unui posibil supraom – în lumea aşa cum este. Alături de – asta,

bineînțeles, în primul rând! – cavalerul rătăcitor, creat de Cervantes: Don Quijote, acest trist visător, acest tragic visător, ce găsise un substitut realului: grandilocvența iluziei.

Rudă spirituală extrem de apropiată cu aceşti eroi ai literaturii universale (termen inventat de Goethe), Peter Kien este – în descendența transparenților, a marilor creatori de iluzii formatoare de personalități, caractere, drame – un personaj complex, scindat, schizoid. Primul semn caracterologic ce anunță (şi revine circular, la finele narațiunii) căderea acestei fascinante personalități, este admirația față de Eratostene – „marele bibliotecar din Alexandria, un savant universal din secolul al treilea înainte de Hristos”, care la adânci bătrâneți își pierde vederea. Spaima de cecitate, aflăm dintr-un solilocviu al fratelui sinologului, invitat la Viena de o telegramă „năbădăioasă”, scrisă de falsul campion mondial, Peter Kien o moştenise din copilărie; avusese atunci o scurtă cecitate. Peter face legătura dintre cecitatea proprie şi cea a bibliotecarului din Alexandria şi îşi propune să-i urmeze exemplul când va veni vremea, adică aidoma emeritului deținător de suluri de pergament (era vorba de vreo jumătate de milion) să recurgă la sinucidere prin inaniție. Savantul va completa cohorta sinucigaşilor, la finele romanului, fiind grav bolnav mental; va da foc bibliotecii sale care cuprindea circa 25 de mii de volume şi va arde, între rafturi ticsite cu cărți, de viu.

Cum am putea caracteriza succint traseul epic al acestui personaj dificil, Peter Kien? Să fie oare vorba de o înaintare, orbecăire prin labirintul unei iluzii, ce capătă accente morbide, de un traiect al dezumanizării, al golirii treptate de propriul alter-ego, de substanța puternică a acestuia? Nu este exclus şi, totuşi, e, la mijloc, ceva mai mult. Viața savantului este inițial, în primele segmente epice, una obişnuită; obişnuită pentru un intelectual, desigur. E o existență desfăşurată la o tensiune intelectuală înaltă: lecturi sistematice, metodice, ore de meditație, ore de scris, plimbări. Zilele sunt măsurate în pagini scrise şi pagini citite. După ce este angajată o menajeră, Theresa – o femeie simplă, cvasianalfabetă, o fată bătrână, curată –, în existența sinologului practic nu intervin decât schimbări extrem de mărunte. Theresa este o femeie docilă şi-i cucereşte atenția profesorului, ba chiar admirația, prin grija manifestată față de cărți. Aceste minuscule imperii de hârtie sunt tratate inițial cu iubire de către menajeră. Tocmai această iubire față de carte îl face pe sinolog să ia o decizie nesăbuită.

Profesoarei Alice Voinescu, cred eu, i se potriveşte perfect definiția dată de către Novalis omului: „flacără cuvântătoare”. I-am citit jurnalul – un document istoric, cultural, afectiv, de o reală importanță. Efortul lui Alice Voinescu de a rezista ca model este evident; luciditatea acerbă cu care se judecă e benefică, cu toate că adeseori, judecându-se cu un exces de cruzime, nu are dreptate. Ceea ce este cert: e o făptură rară Alice. Jurnalul ei emană echilibru, cultură, o excelentă pregătire filosofică (a urmat şcoala neokantiană de la Marburg, şi-a susținut doctoratul la Sorbona, predând ulterior la Conservatorul Regal de Muzică şi Artă Dramatică din Bucureşti). O calitate extrem de rară: fidelitatea. De fapt, marea parte a jurnalului e alcătuită din scrisori neexpediate către soțul ei defunct: avocatul Stelian Voinescu, un bărbat inteligent. Şi după afirmația lui Alexandru Paleologu, cam chefliu, cam Don Juan, petrecându-şi timpul mai ales în mediul unor actori celebri. Dacă în timpul vieții Alice îl judecă, îl condamnă, după moartea lui profesoara îi dă dreptate, judecându-se cu asprime pe ea însăşi, blamând închiderea ei în lumea idealurilor, inaptitudinea de a percepe viața aşa cum e. Alice, vulnerabilă, dreaptă, generoasă cu ceilalți dimpre-

jurul ei, uită să fie la fel cu ea însăşi. Admirabilă, aproape ireală forța ei de a recurge la asceză totală, benevolă; asceza „ca mijloc de umanizare”, scrie ea.

Alexandru Paleologu vorbeşte despre profesoară ca despre o zână, „da, da, scrie eseistul, o zână”. O femeie divină, cu un suflet de o rară expresivitate şi bogăție, care a crescut câteva generații de tineri, presupunând că rămâne în urma lor, când în realitate a depăşit vremile în care a trăit. Îndemnul ei de a transforma cultura în faptă vie, îndemnul ei de a te dărui total în tot ce faci, punând un semn de egalitate între dăruire şi autodepăşire – nietzscheana autodepăşire – o treaptă către supraom... „Trebuie să trăieşti regal dacă eşti de neam regal!”; „Tot ce a rămas viu în mine e luciditatea”. Tot jurnalul aproape, în pofida unor note triste, amare, presărate pe ici-colo, are o tentă net romantică. Alice Voinescu este, poate, unul dintre ultimii romantici.

O mare de oameni, fascinată de muzică, comunicând, prin intermediul monştrilor sacri ai muzicii, cu Dumnezeu; o mare de oameni, pentru care unul dintre principalele evenimente din ultimele zile este Festivalul *George Enescu*, ajuns la ediția a XIV-a. Personalități eminente ale țării, ale lumii întregi, prezente la concertele ce au loc cu această ocazie. Zilele acestea, se pare, tot ce se întâmplă important, sub auspiciile muzicii se-ntâmplă! Regret din adâncul inimii că Iosif Sava nu se bucură împreună cu toți melomanii; n-a mai avut zile să ajungă până aici, până în luna septembrie.

Am ascultat zilele trecute Beethoven, concertul pentru vioară şi orchestră, interpretat de orchestra simfonică Tonhale din Zürich, având-o ca solistă pe violonista Victoria Millova, triplul concert beethovenian (pian, vioară, violoncel) op. 85 cu Silvia Marcovici şi orchestra simfonică „Transilvania”; Mozart, gravul, melancolicul, jucăuşul, ades veselul, somptuosul, pateticul maestru din care a crescut Beethoven. Discuții, satisfacții superioare, savurare a esteticului, muzica – artă a artelor. Nicolae regreta că nu avem un pick-up; amândoi avem discuri şi e păcat că nu le atingem din cauza lipsei unui aparat. Am învățat să scriu ascultând muzică, am învățat să construiesc un poem, o carte de poezie după felul în care Beethoven construieşte un text muzical. Dacă nu aş asculta muzică, cred că... aş înceta să scriu. Trilogia *Ultimul zid* este construită după modelul sonatelor beethoveniene.

Muzica, o respirare a zeilor poate... Un liant între noi şi Dumnezeu. Țin minte portretul pe care-l face Alice Voinescu lui George Enescu: „Enescu crede în Dumnezeu direct, comunică cu el”; „parcă îi cresc sunetele din degete”, „trăieşte cu o rară intensitate şi înălțare”.

Filmul vizionat de mine acum câțiva ani la Paris, film ce-l are ca protagonist pe celebrul pianist Glenn Gould. Pentru el, muzica este mistică. Atunci când e în fața pianului, în plin recital, e-n transă; cred că în acele clipe lumea începe cu Glenn.

Nietzsche percepe devenirea ca dans – e o percepție prin excelență dionisiacă, apolinică, cultivată ulterior de Herman Hesse, de pildă, în *Jocul cu mărgele de sticlă*, unde devenirea e tratată în Castalia – un soi de republică a spiritului asemănătoare întrucâtva cu republica sub ale cărei auspicii se întruneau, de două ori pe an, la Pontigny, intelectuali europeni de prima mână – ca un joc superior, iar virtuțile seninătății sunt situate printre virtuțile de frunte. Interesant este (şi în aparență paradoxal) că ambii scriitori, şi Nietzsche, şi Hesse, sunt schopenhauerieni; ambii glosează indirect pe marginea depăşirii voinței de a trăi, suprimarea intuițiilor imediate,

contingente, depăşirea suferinţei prin esteticul pur, accesibil conştiinţelor superioare. Durerea, în acest context, este văzută prin prisma lui Leibniz, ca accesoriu, după cum explică profesorul Ioan Petrovici, ca o treaptă ce duce la bucurie, punând-o în valoare, în lumină, aşa cum petele de umbră scot în evidenţă petele de lumină. Îmi aduc aminte sfârşitul filmului fellinian *La dolce vita*, unde existenţa e privită ca o sărbătoare, ca un festin, la care participăm cu toţii.

De ce aceste constatări? Afară plouă, e o zi închisă, inaccesibilă. Iar eu mă las, pentru că îmi doresc *asta,* prinsă în siajul entuziasmului, în mâinile nevăzute ale dorinţei de a mă juca, de a mă bucura de această zi. Să ne jucăm cu noi înşine, să ne jucăm până la saţiu, să ne bucurăm că suntem aşa cum suntem, pradă armoniei interioare construite asemeni unui templu eteric. Eteric şi durabil, construit din necesitate. Împăcarea cu tine însuţi este o formă a armoniei, iar bucuria de a fi împăcat cu tine însuţi e o formă a legitimităţii, a recunoaşterii redobândirii de sine. Kierkegaard susţine că „lucrul cel mai important al vieţii" este „să te redobândeşti pe tine"; „în interiorul fiinţei", scrie filosoful, se află condiţia indispensabilă faptului de a te bucura de existenţă. Bucuriile cauzate de lucruri exterioare nu sunt durabile. Îndemnul gânditorului danez – „Bucură-te de tine însuţi [...] Bucură-te de tine, respingând orice condiţii exterioare" – constituie o percepţie sintetică privind nevoia de-a alege (*sau sau*) a unei personalităţi în formare. Încă o definiţie a scopului vieţii: „scopul vieţii echivalează cu ceea ce face să fii în mod direct ceea ce eşti". Rolul „înclinaţiei", cel al „regăsirii spiritului" propriu, este, se înţelege, imposibil de neglijat. Kierkegaard izbuteşte, în *Scrisoare către un prieten*, să dea mai multe sfaturi *ipoteticului amic,* aflat la răspântie – ocolind posibilitatea de a alege (*sau sau*); a respinge alegerea înseamnă sau poate însemna: a-ţi nega fiinţa – fără să fie pedant, sâcâitor sau mai ştiu eu cum. De fapt, dificultatea e să te alegi pe tine însuţi mereu. A te alege pe tine însuţi nu constituie doar o opţiune estetică, ci şi, de bună seamă, una etică – o opţiune fundamentală. Devin pedantă. În realitate mă bucur de mine însămi şi nu pot garanta că în clipa următoare această bucurie nu va fi urmată de o pocnitură de bici a lucidităţii mele sau de o rafală a maliţiei.

Am scris un eseu despre Alice Voinescu, *la géante,* vorbind în limbajul lui Baudelaire. Autoportretul acestei mari femei apare, în paginile jurnalului său, viu, prezent, necesar nu numai în perioadele de tranziţie, voioase şi triste, contradictorii şi neîngăduitoare cu misterele. Nu sunt tentată să fac supoziţii pliate pe jocul de-a „ce-ar fi fost, dacă..." Alice ar fi rămas profesoară la Sorbona, nerefuzând propunerea sub pretextul că este aşteptată de logodnicul ei în România (superbă nebunie conţinută în fidelitatea unei femei rare!). Alice Voinescu şi-a împlinit destinul ei uman, a format câteva generaţii de intelectuali în calitatea ei de profesoară, s-a format pe sine; până şi felul în care s-a zidit într-o căsnicie inegală este o pildă de rar devotament, de împlinire în ratare. Gândurile ei pe marginea căsniciei cu Stelo Voinescu, gânduri notate după decesul acestuia, sunt o mărturie pregnantă a faptului că prin modul în care Stelo a ştiut să se bucure de viaţă, el a trăit, a savurat existenţa în toate manifestările caracterului ei de diversitate ameţitoare, firească. În timp ce Alice, constrânsă de parti-pris-uri, de preceptele eticului pur, s-a izolat tot mai mult în turnul ei de fildeş, în turnul idealurilor ei. Este o opţiune aceasta, un stil de viaţă, o forţă exprimată, prin urmare, adevărată, superioară.

Recitesc „Cum am scris *Doctor Faustus*" şi *Moarte la Veneţia*; înaintez în lectura romanului *Doctor Faustus* altminteri destul de greu; e vorba, probabil, de eforturile solicitate de lucrul la *Vulturi... Doctor Faustus,* citit pentru

prima oară în studenție, la a doua lectură mi se pare la fel de dens, straniu ca o boală de origine necunoscută. E romanul despre care, se știe, Th. Mann spune că îi este „cel mai scump, pur și simplu fiindcă m-a costat scump, fiindcă am investit în această operă de septuagenar cea mai mare parte din viața mea, din ființa mea lăuntrică, dăruindu-mă fără cruțare, într-o continuă agitație, pe care n-am s-o uit niciodată". Urmează o afirmație tulburătoare, ce-i aparține unui artist care a scris, totuși, peste zece mii de pagini de proză: „Țin la această carte ca la nici una din celelalte. Pe cel ce n-o iubește nu-l voi mai iubi nici eu". Scurt. Fără digresiuni. Adrian Leverkühn este cea mai îndrăgită plăsmuire a lui Mann. Plăsmuire care i-a cerut totul părintelui său spiritual, ce n-a pregetat să-i ofere totul.

Zilele trecute am ascultat mult Ceaikovski. Simfonia a VI-a, *Patetica*, interpretată de Orchestra Simfonică din Chicago; Concertul pentru pian și orchestră, apoi *Cântec de toamnă*; la pian, maestrul Dan Grigore. Am ascultat *Dansul ungar* al lui Brahms în interpretarea Orchestrei Naționale a Academiei Santa Cecilia din Roma. Momente de delectare, visare (visul e un pregând?). Atmosfera Festivalului internațional „George Enescu" – încărcată. Ceaikovski. Ce forță uriașă are. O forță de zeu. În minte îmi este vie definiția dată muzicii de Thomas Mann: „Muzica este ambiguitatea ridicată la rangul de sistem." Poezia, la fel, poate fi considerată (este de fapt!) însăși ambiguitatea ridicată la rang de sistem.

M-am surprins zilele trecute, în momente de înaltă tensiune sufletească, exclamând în gând: „Oprește-te, clipă! Ești atât de frumoasă!" Goethe e cu noi, e alături, e chiar în noi. Beatitudine. Fericire trăită până la durere. Și amintirea acesteia – de asemeni.

Îmi sună în urechi replica unui prieten vechi de când lumea: „Vrei să fugi de mine? Sunt în tine, din mine te-am rupt, ești bucată din bucata ce sunt". Țin minte expresia feței acelui prieten: zâmbea când îmi spunea acest lucru, în timp ce eu eram înfășurată în acel zid gros, greoi, ce refuza comunicarea, pentru că nu aveam nevoie de ea, pentru că eram atentă la problematica mea interioară, de care, câteodată, sunt sătulă până peste cap; zâmbetul lui însemna o jubilare a suferinței. Suferința de a fi definitivat lucrul asupra „bucății" rupte din „bucata" care este el însuși își permitea luxul de a zâmbi tentativei mele de a mă închide în mine însămi, de a fugi de el, de toți, dar, în primul rând: de el.

Ce-am făcut astăzi? Nimic. M-am mutat dintr-un loc în altul prin casă, m-am uitat afară la ziua închisă, gri, cu o atmosferă dezarticulată; mi-am privit îndelung mâinile, am încercat să scriu și… n-a mers, n-a mers deloc; am urmărit cum respir, înfășurându-mă tot mai mult în *zidul* acela știut, construit, bine gândit, visat în cele mai mici detalii, m-am afundat în carcasa mea. Dacă aș fi rămas acolo ceva mai mult! Am ales nimicul, alegându-mă astfel, iar și iar, pe mine – bucată smulsă din bucata ce n-ar fi exclus să fi fost, să mai fie cândva.

De fiecare dată când lucrez la o carte de poezie, am senzația – nu, nu senzația – certitudinea că mi se cere totul. Dacă ar sta în ordinea puterilor mele, știu, mă știu: aș oferi mai mult decât atât. „Zeii ascultă mai mult pe acela ce lor se supune".

Ottilia se întreabă, în jurnalul ei, din care Goethe citează cu parcimonie, pertinent, pentru a oferi lectorului posibilitatea de a vedea ce se întâmplă în sufletul acestei făpturi rare: „Oare tot ce facem e făcut pentru eternitate?"

Dacă tot ce facem ar fi făcut pentru eternitate, lumea, cu siguranță, ar fi altfel. Adrian Leverkühn creează, există, raportându-se, direct sau indirect, la eternitate. După premisa minoră, după premisa majoră, urmează în chip firesc concluzia: un creator, prin tot ce face, se raportează la eternitate. Dincolo de aceste constatări aleatorii, e lesne detectabilă o înrudire dintre *Afinități elective* şi *Doctor Faustus*; ambele romane, deşi sunt scrise la o distanță de mai bine de un secol, sunt înrudite, firesc, prin clasicismul lor funciar. Ceea ce le separă, într-un fel miraculos, de la un punct încolo prinde să le unească. *Afinitățile...* respectă un clasicism bazat pe simțul proporțiilor, al simetriei construcției, al detaşării în expunere, în timp ce *Doctor Faustus* e scris cu liniştită fervoare, tremurul mâinii biografului venind în sprijinul luptei acestuia pentru o cât mai echilibrată, obiectivă redare a biografiei, creației prietenului său. Ce construcție solidă în *Doctor Faustus,* febrilitatea naratorului dând un plus de veridicitate acestui basm modern care e Faustus. Mann mărturiseşte undeva că în timp ce scria la romanul său a recitit de cinci ori *Afinitățile...*

Am recitit jurnalul semnat de Cornel Ungureanu – oază de frumusețe între alte câteva lecturi. Zilele trecute am scris un eseu, intitulat *Cum se moare în Tibet*, în care am comentat traducerea din *Cântecul colunilor* făcută de exegetul timişorean la Zăgujeni, în 1968, pentru că acest pasaj din *Cântec...*, inclus la addenda, conține în germene unele teme majore tratate în jurnal, ca, de pildă, tema maestru-ucenic, credința, renunțarea la spectacolul aparențelor în favoarea spectacolului adâncimilor ontice. Milarepa, văzând că ucenicul său, Reciunpa, trimis după apă, întârzie, absorbit de spectacolul colunilor (nişte animale de povară), îl crede mort şi-i arde cărțile, pentru că – îi explică guru la venirea ucenicului – acestea „nu aduc fericire şi pot tulbura şi un sfânt". Văzând reacția celui păgubit, văzând că acesta vrea să-l părăsească, pedepsindu-i astfel, prin renunțarea la un guru în favoarea altuia, cruzimea de a-i fi ars cărțile, Milarepa îi dă o lecție de credință, de forță, o lecție prin care îi indică focarul adevăratei minuni. Pentru a-şi atinge țelul, pentru a-l seduce, convingându-l astfel pe Reciunpa, Milarepa, dă el însuşi un spectacol: se metamorfozează şi cântă pentru odrasla sa spirituală: „[...] Dacă ai şti să vezi cu ochii credinței,/Binecuvântarea te-ar adăpa ca o ploaie mult aşteptată". Ceva mai târziu, fiind în *Palatul Zeilor,* Milarepa îi oferă lui Reciunpa „o viziune magnifică": o lecție de dematerializare a trupului: „[...] Fiule, dacă ai învățat prin meditație să-ți identifici trupul/Cu acela al zeilor/Corpul meu, care a realizat inconsistența şi strălucirea curcubeului/Ți-ar apare luminos şi pur./Dacă există o minune, aceasta este./Fiule, nu-ți pierde credința, fă-o de nezdruncinat".

A-ți modifica trupul prin exerciții de meditație, a-i diminua consistența, identificându-l astfel cu trupul zeilor, constituie evident o minune. O minune care cere, fireşte, credință de nezdruncinat. Căci, glosează apostolul, „prin credință umblăm, nu prin vedere".

În ultimele zile am scris poezie. Mintea mea lucra tot timpul aproape, gândurile aveau alte ritmuri decât cele obişnuite; o imagine creştea din alta, o metaforă venea pe urmele alteia. Am senzația că mi s-a schimbat maniera de a scrie poeme sau n-am scris de mult poezie „neconstrânsă" de rigorile genului fix: rimă, ritm, muzicalitate. Deşi e vorba de vers liber, există, totuşi, o anume muzicalitate, o simetrie. Totuşi, e altceva decât era până acum; altceva.

Mă gândesc că există relații care trebuie trăite ca o boală şi curmate atunci când acestea ajung în vârful lor,

pentru a le păstra savoarea, parfumul, altitudinea spirituală la care au avut forța şi farmecul (aceste noțiuni sunt nu rareori identice în mintea mea) de a urca.

După-amiaza am stat (urmărind cum îmi repară maşina) cu nea Constantin Pelin. E un bărbat în crepuscul, destul de voinic, mucalit, păr cărunt, într-o dezordine *tout de même* plăcută ochilor, mâini fine, expresive, mari şi abile. Mi-a reparat maşina de scris în mai puțin de douăzeci de minute – răstimp în care mi-a povestit despre scriitorii cărora obişnuia să le repare maşinile de scris. Eugen Barbu îi spunea să nu ia maşina cu el acasă, ca să nu-i schimbe piesele; iar „micuțul" Andrei (actualul ministru de externe, Pleşu), ori de câte ori venea nea Pelin să-i pună la punct maşina tatălui său, îi făcea revizie în trusa cu scule. „Era atâtica dom´ ministru", arăta ridicându-şi antebrațul nea Pelin puțin deasupra mesuței mele din lemn de stejar. M-am amuzat, am râs amândoi. La plecare, nea Pelin mi-a sărutat mâna spunând „săru´ mâna, Domniță". Parcă e un erou liric/ un profet din poemele de maturitate ale lui Blaga. Un profet senin, calm, ce răspândeşte în jur un soi de benefică serenitate. O să-l mai invit la mine, când mi se va mai defecta maşina de scris. Şi o să-l rog să-mi povestească ce mai făcea Andrei Pleşu când îl vedea pe nea Pelin „umblând" la maşina de scris acum câteva decenii. La întrebarea câți ani are, nea Pelin mi-a răspuns: „Mai am 23 şi ajung la o sută; îi bat pe toți. Aveți răbdare – numai să vedeți".

Acum câțiva ani, pe 18 octombrie „debarcam" în Gara de Nord Bucureşti, pentru a-mi răsturna destinul literar, destinul uman. Eram puțin speriată de „nebunia" mea de a o lua *da capo* la 26 de ani; mă simțeam bătrână, pierdută, derutată într-un Bucureşti zgomotos, pus pe băşcălii, într-un Bucureşti străin mie, neinvadat de tropote de cai, cu tot mai puține case boiereşti păstrate, cu tot mai puțină linişte în care să ai răgazul să te aduni, să fii. Şi, totuşi, în cei câțiva ani ('90-'93) în care am făcut naveta Bucureşti-Chişinău, îndrăgisem acest oraş şi pentru că urbea nr. 1 a României era iubită de Tatăl meu. Prin urmare, judecam Bucureştiul văzându-l, înainte de a-l vedea, înainte de a-l parcurge la picior, prin „lentila" iubirii. Numai cinci-şase-şapte ani să mă despartă de făptura ce-şi lua destinul în mâini, cinci ani de bucurie, suferință, victorii, pierderi necesare, irecuperabile?; ani de existență, respirare la alte altitudini spirituale.

Ultimele însemnări de ieri – prea omeneşti. Şi acest lucru îl scriu eu, mai exact, îl scrie acea făptură din mine care vrea să învețe a iubi ca într-o pagină de Dostoievski: mai viu, mai activ, mai mult?! *Hélas.*

Ieri după-amiaza şi azi: cădere a tonusului vital, alunecare în avalanşele propriei mediocrități, odihnitoare şi epuizantă (psihic) în egală măsură. Cât de măruntă, cât de vierme pot fi uneori. Vitalitatea mea ezitantă – un travaliu. Lamentații departe de a fi metafizice.

Spre seară mi-am ars aripile citind din cartea lui Ernst Bertram *Nietzsche · Încercare de mitologie*. Mi le voi arde şi în zilele următoare.

Frumusețe? Carcasă, refugiu. Esteticul pur – un pretext de a fi.

Discrepanța dintre exteriorul meu şi ceea ce Joyce numeşte, repet, iată, iarăşi, *duhul lăuntric*. Când mă purta în pântec, Mamei i s-a spus că va avea un băiat. Nouă luni Mama a vorbit, i-a citit „băiatului" aşteptat. De aici, poate, încleştările dintre feminitatea mea accentuată (şi asumată cum îți asumi un dar oferit cu ezitare, târziu descoperit şi

cu atât mai prețios) şi o anume masculinitate, pe care oricât aş nega-o, negațiile mele nu fac decât să-i confirme existența.

Un articol despre poezia mea (jenant de elogios), publicat de poetul Eugen Evu în *Semne;* altul, frumos, parvenit cu întârziere – în revista *Unu.* Discuție teoretică agreabilă, densă, cu Mircea Valeriu Popa. Afinități elective. Joc de nuanțe. Când vorbeşte, Mircea lasă cuvintele să respire; lasă mereu o pauză între ele, respiro ce le dă greutate, miez, o anume ritmicitate. I-am vorbit despre teama mea de a scrie, ivită din experiența scrisului: uneori trăiam unele versuri, unele poeme cuvânt de cuvânt, silabă de silabă. Poezia ca profeție subtilă, imediată.

Când trăieşti pe limită, fă un efort: mimează înțelepciunea, mimează echilibrul; joacă-te puțin cu tine însuți şi imaginează-ți că furtunile declanşate în interior sunt o expresie a armoniei, văzute altfel. Complexitatea unei lumi interioare, hrănindu-se dintr-o minte androgină, dintr-o minte ce nu vede lumea decât prin pielea transparentă a metaforei.

Lucrat mult la *Vulturi...* Hectare de realitate ce-şi găsesc locul în text după ce sunt descrise ca şi cum s-ar afla sub sticla unei lupe, detalii descrise cu acribie, puțin prea insistent, încât te poți alege cu impresia lipsei unei coerențe necesare. *On va voir, tout de même.*

Am scris, zilele trecute, un eseu despre poezia lui Valeriu Mircea Popa, războinicul cu joben galben. Aşa mi l-am imaginat după ce i-am citit cele două volume de poeme, ce pot fi aşezate, cu insignifiante rezerve, în siajul expresionismului nevrotic, bacovian. Mi-am amintit – scriind despre acest războinic – de tânărul Werther care, aidoma tatălui său spiritual, Goethe, îşi punea fracul albastru, vesta galbenă şi cizmele negre, nu atât pentru a-şi pune în valoare egocentrismul, solipsismul sau mai ştiu eu ce fel de *isme,* nici pentru a-şi exprima, la nivel vestimentar, iubirea de sine; ci pentru a arunca o lumină asupra neadeziunii sale la rigorile, tabieturile micii burghezii, ale burtă verzimii, care îngrădesc personalitățile puternice. Mircea scrie o poezie denudată, e un protestatar prin definiție, prin felul său de a fi; are o rostire gnomică, sentențioasă, pe marginea unei lumi văzute cioranian: ca un fund de infern în care fiece clipă e un miracol.

Afară e o zi cu un soare puternic, indecent. Lecturi: presa literară, *Însemnări din subterană* (Dostoievski) – însemnările unui antierou, ale unei *insecte metafizice*. Dincolo de sentimentul de inutilitate al eroului dostoievskian, de plictis funciar, obsedant – o vie desfătare, voluptate a suferinței de a fi un gânditor, un om mărunt care face exerciții de gândire, înfruptându-se din fatalitatea imposibilității de a se schimba.

Tirania devenirii, tirania de a fi şi verbul *a fi* asemeni unei coaste de copil. Discutam, zilele trecute, cu Octavian Soviany. Îmi spunea criticul şi colegul de redacție că nu se prea ocupă de viață. Dar cine dintre noi se ocupă de viață? Am senzația că existența mea trece pe alături; eu nu trăiesc, eu îmi contemplu existența. Iată sursa multiplelor suferințe. Sursa diverselor căderi, frustrări. Uneori mă gândesc, în efluviile idealismului meu lucid (luciditatea? o armă întoarsă împotriva mea) şi utopic, că voi ajunge la sfârşit, mă voi uita la destinul meu încheiat, şi voi regreta, voi regreta până la supliciu că n-am trăit. Am alergat de la o carte la alta, de la o pasiune scriptică la alta, de la o discuție la alta, de la un poem la altul, de la mine la mine, şi... Aşa,

evident, arată viaţa de scrib: lecturi, scris, visare, contemplare pe muchie, zădărnicie, suferinţă, veghe. Oare aşa ar trebui să fie viaţa unui intelectual? Obsesie cvasimaladivă, cvasimanie, cvasinebunie. Aş.

Spaima de a fi cuprins, la un moment dat, de nebunia adevărată. Lenta grabă de a o teoretiza. Speranţa că închizând-o într-un sistem, te protejezi de ea, când, în realitate, anume astfel îi creezi teren să se înrădăcineze în tine. O viaţă interioară întortocheată, complexă, extrem de tensionată; în afară se vede puţin, îi protejez pe cei dimprejur de vulcanele mele interioare; în afară – dorinţa de a trece neobservat, de a fi lăsat în pace, de a fi lăsat să-ţi urmezi drumul... şi uneori: inflexiuni de eroism estetic cu riscul de a fi băşcălizat, de a fi ridicol, de a fi miticizat. Ei, şi?

E ceaţă-n jur, e frig, e iarnă, dar e bine, e bine.

Mi-aş dori să mă închid în casă, mi-aş dori un program care să fie construit în felul următor: Luni: am stat cu mine; Marţi: cu mine; Miercuri: cu mine; Joi: tot timpul – cu mine; Vineri: în exclusivitate: eu; Sâmbătă: mi se face din ce în ce mai dor de mine; Duminică: speram s-ajung la mine şi nu sunt sigură că am ajuns. Şi, începând cu ziua de luni, s-o iau de la capăt. Mi-aş dori să fiu un Sisif ancorat în realitatea imaginată de mine. Reuşesc însă rar. Vina este a mea. Sunt doar pe jumătate; de aici – insatisfacţiile, căderile. Radiografia situaţiei este, se pare, exactă. Mă gândesc la clipa în care voi trage o linie şi voi începe să fiu mai mult, mai total, eu însămi. Clipa în care voi avea dreptul moral să repet acel vers programatic din *Valea Regilor*: „Spun: *eu*, şi lumea începe să fie”.

„Şi, ca nicicând, începe cartea Ta”: „Se-nclină-acum era; bătăile-i clare/metalice sunt, atingându-mă, şi/ simţirile-mi tremură. Simt, sunt stare –/şi prind plastica zi.// Nimic, înainte să văd, nu a fost împlinit,/stătea liniştită orice devenire;/mi-s privirile coapte, şi lucrul dorit/fiecăruia-i vine precum unui mire”. Lecturi din *Ceaslovul* lui Rainer Maria Rilke, recitit, iată, în ultimele zile. Este, dacă nu greşesc, a treia sau a patra carte a marelui poet; e prima sa carte de nivelul zero. Rugăciunile monahului din care sunt alcătuite poemele sunt create din vechiul arhetip al divinului atotputernic, ubicuu. E vorba, se ştie, de un arhetip clasic. Câtă vigoare, câtă virilitate imagistică găsim în fiece rugăciune-poem; marea poezie, ce-şi trage sevele indomptabile din paradigmele originare. Poezia ca modalitate/ instrument de autoexprimare, de autoseducţie (cred că e singura formă profundă a seducţiei!). În poeme se întrevede influenţa presocraticilor, influenţa puternică a lui Nietzsche; conceptul veşnicei reîntoarceri a aceluiaşi nu-i este străin lui Rilke; veşnica reîntoarcere, apoteoza celei de-a treia părţi a poemului filosofic nietzschean *Aşa grăit-a Zarathustra*. Iată cum este exprimată eterna reîntoarcere, revăzută, la Rilke: „În cercuri ce cresc îmi duc viaţa, şi-aşa/tot trec peste lucruri din cerc în alt cerc./ Pe ultimul poate nu-l voi încheia,/dar vreau să-l încerc:/În jurul Domnului, turlă străbună,/mă-nvârt de milenii mereu –/şi nu ştiu încă: sunt vultur, furtună/sau cântec prea mare sunt eu...” Pretutindeni: o linişte întrebătoare, un prea plin sufletesc; monahul, protagonistul cărţii, alter-ego-ul poetului, se pare, e frământat, dar şi prea plin de misterul sacrului, prea plin de menirea sa şi a Lui. Increatul este exprimat cu forţă profetică: „Trăiesc acum, când veacul stă să-ncline./Simţi vântul unei file mari, de-abis,/în care Domnul, Tu şi eu am scris,/şi-ntoarsă, acolo sus, de mâini străine./Simţi strălucirea noii pagini, clară,/în care *totul* poate fi latent./Puteri tăcute-ntinderea-şi măsoară/şi, sumbre, se privesc atent.” Mă întreb: câtă eternitate va fi smulsă acestor poeme?

Eu? Cine sunt eu? Eu trebuie să scriu zeci de versuri, ca să ajung la splendida profunzime a unui singur vers rilkean. Ca să fiu un profet pentru propria-mi ființă, ascunsă, contorsionată, dificilă. Niciodată, e adevărat, nu mi-am propus să devin un mare scriitor, un mare poet. Ceea ce vreau să fac cu seriozitate maximă este să fug cât mai departe, cât mai adânc în mine însămi, şi să descriu exact *acel* adânc, *acel* departe, felul în care alerg. Trăind pe limită, să mă inventez neobosit, descriind acea limită; orice devenire însemnând, mai întâi, autolimitare, renunțare, frustrare. Dar, se vede limpede, şi frenetică, inspirată cădere. Ardere de tot. Şi, dacă se poate, mai mult decât atât. Ardere *cvasi*mistică, oferind totul şi neaşteptând răsplata; fiind însă pregătit să plăteşti mereu.

Să intri-n tine însuți ca într-o arenă, în liniştea apoteotică a unei benedicțiuni, aşezată în spirit de o mână necunoscută, aparent străină. Să-ți fii fidel ție însuți; să te apropii de tine însuți ca de un rău inevitabil, ca de o boală ce te apasă precum teascul unui destin ieşit din comun. Să fii aspru cu tine însuți, să nu-ți pese de tine; să tratezi propria existență ca şi cum n-ar fi a ta, pentru că nu-ți aparține. Să fii asemeni unei făpturi în pântecul unui animal părăsit; asemeni ultimului lup. Literatura nu admite somnolența, gâfâitul; este inuman de aspră (aşa trebuie!) această doamnă. Şi este capricioasă. Fiindcă aşa trebuie. De ce? Vorba lui Nichita: fără pricină.

A doua sau chiar a treia zi: un cer închis, apăsător, dramatic, iar ieri: o ploaie excesivă în monotonia ei. Faptul că învăț să iubesc asemenea zile apăsătoare prin închiderea lor, îl resimt ca pe o victorie aproape. O victorie ce-mi umple sufletul, creierul, îmi face simțămintele extrem de ascuțite. A te învinge încă o dată. A face praf melancoliile insinuante. A te lăsa invadat de bucuria vieții, folosită ca instrument, ca materie primă.

Stări sufleteşti inconstante, schimbătoare la extrem. Mă întreb (nu rareori) ce s-ar alege din existența mea, dacă n-aş scrie? Cu ce-aş rămâne? Un amestec de stări contradictorii. Ieri îi spuneam unui vechi prieten – după ce citasem replica Cocăi din *Culoarul cu şoareci*: „E mizerie, şefule, dar e bine... e bine...” –: mă miră faptul că până acum nu m-am sinucis. A urmat o replică, cum să-i spun?, cel puțin stranie: „N-ai nici un motiv s-o faci. Eşti celebră ca Mureşan. Şi Mury e cu cel puțin 15 ani mai în vârstă ca tine”.

Gloria, fireşte, nu rezolvă dilemele morale. Nici disperările. Nici crizele. Şi-au frânt gâtul scriitori ce au avut o glorie incomparabilă cu a mea, care este la jumătatea drumului. Cine sunt eu; ce vreau în realitate; de ce acest zbucium? Nu sunt, poate, decât un dans pe marginea unui abis în care privesc, încercând să-l descriu, încercând să urmăresc felul în care contradicțiile mele se întâlnesc uneori, se iubesc. „Ghemotoace” de fulgere ce se încaieră, pentru ca, istovite, să se împace în perimetrul unei estetici poetice, să se împace pentru o perioadă scurtă, un segment de respiro, după care... reîncep confruntările interioare. Dezlănțuirea. Neîmpăcarea. Insatisfacția. Apoi, chinuitor, plăcut de încet, iar şi iar, contemplarea. Autoseducția. Adâncirea în forurile interioare. Contemplarea lumii. Virilizarea propriului sistem poetic. Invadarea realității, „înghițirea” şi sublimarea acesteia. Conflicte rezultate din multiplele discrepanțe detectate. Fuga în ireal, în imaginar, în nevăzut, mai adevărat decât ochiul meu, mai concret decât brațul meu. Nu merită oare să trăieşti pentru reiterarea unor bătălii de acest fel?

Trezirea din somn, amorțirea ce urmează după orele în care nu-ți aparții, te laşi parcă într-o mână uriaşă, invi-

zibilă, ce te poartă, pe parcursul câtorva ore, printr-o altă lume, identificată (după trezire) ca fiind a ta. Trezirea este identică cu lunecarea în vid. Ca şi cum ai ieşi dintr-un luminiş abisal, dintr-o prăpastie plăcută, tentantă. Trebuie să te recunoşti. Descoperi că eşti pentru tine însuţi *altul* şi te vezi în situaţia de a-l recunoaşte pe celălalt, de a intra încet în pielea lui. Trezindu-te, trebuie, de bună seamă, să redevii tu însuţi, cel de toate zilele. Ţin minte oroarea, puţin narcisiacă, a lui Borges, de a reîncepe să fie, în fiecare dimineaţă, Borges.

Teama de a fi devenit peste noapte altcineva, teama de a fi fost însoţită în timpul somnului de cineva care m-ar schimba în esenţe; teama de a nu mă recunoaşte după împlinirea orelor de odihnă.

Un vis ce revine cu ostentaţie; trebuie, deci, să-l descriu. Mă văd pe un platou montan, nisipos, cu multiple, ininteligibile desene pe suprafaţa lunecoasă, ştearsă. Încerc să descifrez desenele, caut semne, mă simt derutată, speriată de singurătatea care mă cuprinde brusc, de vidul căscat în faţa mea, dar mai ales în mine. Incapacitatea de a decripta acele semne, adăugată faptului că nu e nimeni în preajmă, mă debusolează. Rătăcesc pe acel platou montan, e un aer ucigător, sălbatic; rătăcesc parcă într-o sferă reflexivă. Vreau să dorm ca să uit şi nu izbutesc. Vreau s-alerg, să ies din acea sferă care mă încinge şi nu pot. Continui să rătăcesc, speriată, pe acele nisipuri mişcătoare; încep să lunec pe o pantă abruptă, trăiesc spaima, o spaimă ce mi se încolăceşte în vintre. Dar nu cad, nu cad. Abia după ce mă obişnuiesc cu gândul că mă voi rostogoli fără oprelişti, abia după ce spaima cucereşte, centimetru de centimetru, făptura mea de carne şi spirit, în faţa ochilor apare un arbore în care mă opresc. Stau încremenită printre crengile abundente, exotice, ale acelui copac uriaş; privesc înspre prăpastia în care aş fi căzut. Privind fundul acelei prăpastii, mă trezesc. Mintea mi-e grea; mă mişc ca printr-un vis livresc, rarefiat; mă simt asemeni unui obiect, din fericire, uitat. Afară e un cer de plumb.

Strategia adoptată de mine (am şi eu strategiile mele!) este exactă; când scriu despre o carte, mă văd între autorul ei şi odrasla textuală, nu pot să scriu despre cărţi la care nu ţin. Ca să scriu despre un scriitor anume, între mine şi el trebuie să existe afinităţi. Decât să vexez pe cineva pe care nu-l înţeleg sau nu vreau să-l înţeleg, mai bine nu scriu deloc! De aici caracterul subiectiv al eseurilor mele interdisciplinare. Subiectivitatea exacerbată da, devine cu totul altceva de la un punct încolo. Gombrowicz: „Descrieţi-vă doar reacţiile. Să nu scrii niciodată despre autor sau despre operă – scrie numai despre tine confruntat cu opera sau cu autorul respectiv. Despre tine îţi este îngăduit să scrii”. Câtă servitute există în aceste afirmaţii, cât respect pentru operă, pentru literatură. Tot în jurnalul scriitorului polonez: „Destul cu opere nevinovate, care intră în viaţă de parcă habar n-ar avea că vor fi violate de mii de aprecieri imbecile; destul cu autorii care se prefac că violenţa exercitată asupra lor de o judecată superficială, întâmplătoare, este neînstare să-i atingă, ba chiar nici nu se cuvine a fi luată în seamă. Opera, ivită fie şi din cea mai pură contemplare, trebuie să fie scrisă în aşa fel încât să-i asigure autorului supremaţia în înfruntarea cu oamenii. Ne putem însă apăra doar atunci când recunoaştem cu umilinţă cât de importante sunt pentru noi aceste critici, chiar şi când provin de la un prost. Vulnerabilitatea artei în faţa judecăţii oamenilor este trista consecinţă a orgoliului; o, ei sunt deasupra acestor lucruri, ţin seama numai de opinia celor cu scaun la cap! Dar asta e o ficţiune absurdă! Adevărul – un adevăr dificil şi tragic – este că şi judecata

unui prost are importanța ei, că şi ea ne creează, atât din interior cât şi din exterior, că atrage după sine consecințe cu bătaie lungă de natură practică şi existențială”. Gombrowicz e dur evident. Dar are dreptate. Eu îi dau dreptate şi atunci când notează: „Criticii doresc să dea sentința despre artă! Ar trebui mai întâi să aibă acces la arta, în a cărei anticameră se află; dar ei nu pot ajunge nici la stările spirituale din care provine arta şi nu ştiu nimic despre tensiunea acesteia. [...] literatura nu este pentru ei un joc al puterilor doar într-o măsură controlabile, o explozie de energie, lucrare a spiritului pe cale de a se crea [...]”. Se înțelege, există excepții. E o banalitate ce spun, dar aici, în acest context, banalitatea devine necesară. Exegeții care judecă literatura din miezul ei, din aerul ei, sunt extrem de rari. Numai aceştia ştiu care sunt jocurile puterii, jocurile tiranice ale frumuseții la noi, aici, în literatură. La noi, în literatură, domnilor, spunea papă Dostoievski... guvernează alte legi, alți zei, alte puteri care au dreptul de a ne tutui, de a se pronunța pe marginea opusurilor noastre.

Ascult partitele lui Bach, interpretate de Schering. Mata ascultați iarăşi muzică.

O zi bună, aşteptată, cu o zăpadă venită parcă de altundeva. Zăpada ca semn al comuniunii cosmice, ca semn al conservării candorii unei făpturi nevăzute, superioare. Îmi plac iernile... care ştiu să fie iarnă: cu viscole cumplite, cu omăt cât un stat de om, cu friguri ce anunță neaşteptate geneze, cu fulgii ce mă fac să şterg gracilul hotar dintre real şi ireal, să le confund, pierzându-le până în clipa în care se produce acel scurt-circuit mirabil: mă regăsesc pe mine însămi, punând mereu la îndoială personajul care sunt, şi, prin hățişurile îndoielilor, apropiindu-mă de mine. Poate. N-ar fi exclus. *On va voir. On attend toujours. C´est mieux que rien. Je crois, je rêve; le rêve est mon chevalier servant*.

Acestor note, marginalii, însemnări de scriitor li s-ar potrivi probabil titlul *Însemnările unui egocentric/ Însemnările unui solipsist*. Sunt personajul meu, în primul rând. Exist pe măsură ce învăț să mă autocreez, să mă automodelez. E puțin? Uneori această aventură, pentru mine, circumscrie totul, însemnând totul. „Spun *eu*, şi lumea începe să fie.” Alte dăți însă…

Am scris un eseu despre volumul *Drumul până la ospiciu şi întoarcerea pe jumătate*, semnat de Paul Vinicius. Un debut la 46 de ani; aproape ca Arghezi! Matur, lucid, colcăind de viață, de acea materie vie, de viul necesar; metafore puternice, memorabile; în pofida interdicției autoimpuse, lirismul se strecoară în poemele de un prozaism voit. Abilitatea de a schimba registrele; ironia e urmată de gravitatea iminentă, dramaticul – de ironie, apoi vine pe amarii cai albi sarcasmul. E un carusel benefic de imagini, metafore, personaje, un carusel stăpânit cu măiestrie. Şcoala e făcută, se simte, la poezia lui Virgil Mazilescu, dar Paul, se vede, are forța să se desprindă de maestrul său, îl trădează; ca să mă conving că nu dau greş în această ordine de idei, iată, îl recitesc acum pe Virgil. Evident Paul face altceva după ce a învățat lecția. Mă bucur din adâncul inimii pentru această victorie a lui; ştiu că în complicitate am, da, am geniu. A fi complice din plăcere, a servi un text, scriind despre el din egoism, din dorința de a împărtăşi bucuria unui text valoros cu un prieten. Cu maşina de scris, de pildă.

E zi, e bine, e cald. Scriu. Citesc. Dorm. Visez. Stau ore întregi cu ochii rătăciți în tavan după fantasme; e bine.

Plutesc aproape fără să mă mişc, biblioteca mea pluteşte; mă adâncesc în mine însămi şi dau de o lume din care ies, regretând nevoia de a ieşi. Ca să pot face peripluri în *lumea mea*, ştiu: trebuie să dau nas în nas cu lumea de-afară. M-am exprimat inelegant. *Tant pis.*

N-am făcut de mult exerciţii de asprime, exerciţii de autocritică, pe parcursul cărora enumăr defectele mele, o parte din ele. Care sunt acestea? Tendinţa, nu rareori supărătoare, de a pierde vremea; incapacitatea de a-mi umple cu lucruri utile timpul în care nu scriu, nu citesc; furiile stârnite de lucrurile mărunte; tendinţa de a lenevi (lenea nu e totdeauna fecundă); tentaţia de a mă izola, de a ocoli lumea, amânarea clipei în care trebuie să ies în realitate; excesiva îndoială – de la un punct încolo îndoiala blochează, distruge, ucide; incapacitatea de a-mi doza eforturile intelectuale, excesele în acest sens provocându-mi diverse suferinţe, afectându-mi adesea ochii (miopia galopantă, suferită acum mai bine de un deceniu a fost, pentru mine, o experienţă dramatică, dar şi una minunată; oare mi-aş fi descoperit altfel puterea, vocaţia?).

Să vedem ce defecte mai avem? Dorinţa de a sta în pat încă cel puţin o jumătate de oră după ce m-am trezit, răutatea explozivă, lipsa de răbdare în lucrurile mărunte, fals mărunte, lenea, cruzimea; inapetitul pentru mişcare etc. Unele calităţi ce ţin strict de meserie, în viaţa de zi cu zi se transformă în defecte.

Nu stăm prost deloc, nu-i aşa? Defectele noastre sunt pe măsura calităţilor. Enumerarea poate fi continuată.

Mai e *ceva* extrem de supărător (pentru Mama supărător): predispoziţia anorexică; sunt perioade în care lunec în anorexie, anorexiile mele coincid, de regulă, cu segmentele de inactivitate, de „clocire sterilă". Sterilă?

Aţi văzut vreodată un leopard tânăr, viril, crescut, împotriva legilor naturii, între oameni şi împuşcat pe neaşteptate de un nerod care nu ştia că e vorba de o fiară îmblânzită? Aţi văzut suferinţa ce-i pecetluia ochii devoratori, privirile hulpave, căutând, în răstimpul celor câteva secunde care-l întârziau în viaţă, să se lege de ceva anume, nu ştiu de ce, nu ştiu cum – numai să mai rămână, să mai fie ca pe vremuri: închis în el însuşi, în aparenta-i lipsă de libertate, lipsă ce i-a dat şansa libertăţii amar-mistice aproape? Aţi remarcat puternica, pătimaşa-i singurătate, construită aidoma unui templu al grecilor copilăroşi, singurătate ce se căsca în faţa rarei feline asemeni unei prăpastii, unde-şi vedea răsfrânt chipul adânc, precum apele nelocuite, iar acum îl fixa şi mai adânc în el însuşi, făcându-l să vadă, din moarte aproape, dincolo de tot ce vede un ochi obişnuit să privească mai mult înăuntru? Aţi văzut copilul acela care-i strângea laba, uimirea ce i se citea în oglinda suavă a feţei, dorinţa de a ţine locului clipa, prezentul, cu toţi zeii săi ambigui, tiranici, sereni? Aţi văzut?

Este tot ce îmi doresc să exprim în poezie. În această ordine de idei, poezia este un instrument, un pretext pentru buna organizare a gândului de a fi aşa cum sunt în interstiţiile livreşti ale visului de a deveni ceea ce sunt astăzi: poet.

...Prezentul e al nostru şi acum. Cred că ruşii au acest obicei: de a trăi adânc înfipţi în realitatea rotundă a clipei; ruşii şi înţelepţii, desigur. Auerbach vorbeşte despre acest tabiet slav; Auerbach, promiţându-şi, la începutul eseului monografic *Mimesis,* să nu scrie decât despre cărţile citite în original, îşi calcă promisiunea, când e vorba de prozatorii ruşi ai secolului de aur, al nouăsprezecelea. Nu se poate trece peste ei; sunt uriaşi; sunt uriaşi şi pentru că – explică redutabilul eseist – izbutesc, pe porţiuni mici, să descrie

trecerile, aparent violente, neîntemeiate, de la ură la iubire, de la putere (şi exprimarea ei) la slăbiciune, de la afabilitate la injurie. Au făcut, aceasta, bineînțeles, şi alți scriitori, din alte culturi europene. Ruşii, însă au ajuns la o expresivitate, la o tensiune neatinse de prozatorii altor literaturi. Slavii au acces la abisal; ei au izbutit să dea expresie „mişcării pendulare" – noțiune emisă, teoretizată inspirat de Auerbach când vorbeşte, în primul capitol al monumentalei cărți, despre trădarea lui Petru. Când apostolul se dezice de Iisus de trei ori după cântatul cocoşilor, în duhul acestuia credința efectuează o „mişcare pendulară"; Petru trebuie să trădeze inițial, pentru ca să devină piatră la temelia învățăturii creştine, piatră a Bisericii. Ca să crezi cu putere, trebuie evident să vrei să crezi, să te îndoieşti de propria credință („Cred, Doamne, ajută necredinței mele"); dar, mă întreb, e nevoie oare şi să trădezi? Petru a fost pus la încercare. Când Hristos, în timpul Cinei, îi proroceşte ce i se va întâmpla acestui ucenic iubit, Petru neagă capacitatea lui de a trăda, se crede funciar nepregătit pentru renunțare. Aici ucenicul iisusiac se declară inapt pentru „mişcarea pendulară", realizată, totuşi, când vine momentul. Or, când se dezice, el se dezice în absolut, pentru a putea crede în absolut. Negația, şi în acest context, e o altă modalitate de a afirma credința.

O zi frumoasă, de primăvară. Lecturi: Goethe, poeme, elegii: *Poezie şi adevăr. Din viața mea*, trad. de Tudor Vianu; un studiu amplu semnat de marele cărturar şi reprodus la începutul primului volum. Anul acesta va fi pentru mine „anul Goethe"?

Seara târziu am citit din Simone Beauvoir, *Puterea vârstei,* jurnalul prietenei lui J.P. Sartre. Meditații. Linişte. Echilibru. Studiu. Lucrat la poemele ample, scrise la sf. anului trecut şi începutul a.c. Un vers din epigramele lui Goethe: „Scrie poeme, trăieşte!" Elegiile goetheene, scrise în epocile senectuții, sunt un imn al tinereții, iubirii, un imn întors către vârfurile antichității. Un patetism echilibrat, superior, vibrează în fiecare vers aproape. La 74 de ani, tânăr fiind, se îndrăgosteşte de extrem de juna Ulrike Levetzow, îi cere mâna şi e refuzat. Elegiile sunt scrise exact în acea perioadă, din câte țin minte din facultate. „Geniul este, va scrie Goethe, o pubertate repetată". Copiez prima elegie, dragă în mod deosebit:

„Pietre, dați-mi un semn, vorbiți înalte palate,
Străzi, o vorbă rostiți! Demone, nu te arăți?
Însuflețit este tot, da, între sfintele-ți ziduri,
Veşnică Roma, şi mut, doar pentru mine, e totul.
O, dar cine-mi şopteşte, la ce fereastră zări-voi
Dulcea făptură ce-n flăcări mă răcoreşte?
Încă nici nu presimt calea pe care urma-voi
Spre ea, de la ea, şi timpul cel scump voi jertfi.
Tot mai contemplu biserici, palate, ruine, coloane,
Aşa cum un om chibzuit se cade la drum să se poarte.
Dar asta îndată va trece şi-un singur templu rămâne,
Templul lui Amor care pe inițiat îl primeşte.
Da, eşti o lume, tu, Roma; dar fără iubire
Lumea n-ar mai fi lume, Roma n-ar mai fi Roma."

Lăcomia lecturii. Lăcomia lui „sunt". Şi – nu în ultimul rând – lăcomia de a iubi mai mult, mai adânc.

Zilele trecute am lucrat la un studiu despre antologia critică a profesorului Marin Mincu, o antologie polemică, provocatoare, argumentată axiologic; un dar pentru mine. Fenomenologia „eului poetic" este ieşită din comun. Şi, da, îmi este dragă. Găsesc similitudini îndepărtate între

odiseea „eului poetic” în poezia română a secolului douăzeci şi „eul absolut”, fichtean, despre care am scris de câteva ori. În cazuri de excepţie, în cazuri-limită, „eul poetic” se identifică, da, cu „eul absolut”, scriitura, textul devenind un soi de vampir care se hrăneşte din vitalitatea superioară a poetului, iar existenţa se transformă într-o experienţă *întru* devenirea exprimată prin poezie. Eul poetic absolut dictează viziunea lumii, realului, lumea lui de litere, *urania* lui livrescă invadează realul, înscriindu-se explicit în ceea ce Leibniz afirma despre lumile imaginate ca lumi posibile. Lumea e o efigie vie, diversă, ce „înghite” universul imaginat poetic, hrănindu-se din el, făcând posibilă existenţa.

Regret că marea majoritate a criticilor s-a cramponat de absenţele, altminteri notabile, din antologie (Cezar Baltag, Mircea Dinescu, de pildă), ocolind un eventual duel scriptic, teoretic, privind poetica nouă a ultimei generaţii, post-proletcultiste. Prin studiul meu eseistic am încercat să pun, măcar cât de puţin, punctele pe i. Această antologie critică, „ilustrată” copios cu texte, merită, se înţelege, mai multă atenţie. Poetica (semiotică, structuralistă etc.) e aptă de a ne îmbogăţi cunoştinţele privind această artă exactă care este poezia.

Când aştepţi să oferi mai mult, când, fiind realist, îţi ceri ţie însuţi imposibilul, nu e oare firesc să le ceri celor dimprejur din ce în ce mai puţin?

După ce ating lucrurile, observ că ele învaţă a spune „eu”.

Între mine şi text: Vocea ca un zid invizibil, ca un cerc vrăjit în care stă încolăcit eul meu absolut. Nu sunt decât mâna prin care Eul Absolut scrie, se scrie. Nu sunt decât instrumentul.

Ce ai putea scrie despre o singurătate care, dimineţile, ridică munţii lumii acesteia la cer?

Cu toţii ne-am născut din iarba unui zeu despre care nu ştim aproape nimic. Gândul la El ne ţine închişi în viaţă, într-o viaţă care nu ne aparţine.

Cineva mi-a spus că am intrat din nou în viaţa sa. Eram *acolo* dintotdeauna. Norocul de a fi într-un loc anume. Norocul de a popula chiar toposul şi populându-l, existând în aeru-i rarefiat, să revii încă o dată *acolo* după ce ai fost văzut.

Daruri imperiale: clipele în care crezi că dacă nu vei scrie un vers frumos despre cerurile imprecise ale lunii martie, primăvara nu va veni. Absurdul e apt de a te harpona spre absolut. Acesta, descris cu inspirată exactitate, se transformă în altceva. Poate că în mistică. Mecanismele misticii se declanşează când atingi punctul în care devii mai mult decât tine însuţi. Adică devii tu însuţi. Probabil. Totul e întortocheat. De neînţeles. Şi atât de simplu, Doamne!

Uneori spaţiul ce-ţi aparţine exclusiv e atât de plin de fiinţa ta, de gândurile tale, încât te simţi ca o silabă dintr-un vers de Pindar. Ahmatova afirma că fiece cuvânt trebuie să fie aşezat în vers astfel, ca şi cum ar sta acolo de milenii. Un astfel de poem, Poemul Absolut (da, aşa, cu majuscule) n-are cuvinte, ci forme goale, vii, coexistând între lumi, forme ce păstrează, revivifiind, Legea, *vocea,* din care se hrănesc, hrănind-o.

Sentimentul că în afară de lecturi, pagini, poeme scrise, în viaţa mea nu se întâmplă nimic cu adevărat important. Ce monstruozitate! O monstruozitate... necesară?

Două poeme traduse, pentru mine, din germană. Primul e semnat de Goethe. Iată-l:

„Peste toate vârfurile este tăcere.
Peste toate culmile simți tu abia o boare.
Păsările tac în pădure.
Aşteaptă, în curând,
Ai să te odihneşti şi tu.”

Cel de-al doilea poartă semnătura lui Rilke:

„Moartea e mare.
Suntem ale ei guri râzătoare.
Când ne credem în mijlocul vieții
Începe ea să plângă
În mijlocul nostru.”

Ambele poeme sunt traduse de Nicolae (Breban).

În germană, se ştie, substantivul *moarte* e de genul masculin. Moartea are chipul unui bărbat şi în una dintre gravurile lui Dürer.

Zilele trecute, gândindu-mă, probabil, la cele două poeme ce au o anume simetrie în construcție, am scris un text alcătuit din cinci versuri.

Cineva ne ține fixați în viață.
Suntem respirarea unei făpturi nevăzute.
Când ființa ne este casă – ne ridicăm
spre noi înşine. Ce linişte peste
culmi. Ce adiere.

Blaga, ultimul. *Noapte la mare:* „Vine cândva şi odihna./Ce ispăşire va fi/anilor, aprigei sete,/febrei de noapte şi zi”.

Gabriela (Melinescu), pentru mine cel puțin, este ca o prințesă descinsă din basmele lui Andersen. Am văzut-o pentru prima dată *in vivo* la Neptun, în 1995, se pare, la prima Întrunire a Scriitorilor români din întreaga lume. Afabilă, cu alură ezitantă, de tânără îndrăgostită, priviri extrem de vii, pătrunzătoare, priviri volubile. Îi lipseşte cu desăvârşire graba, în ale cărei gheare tandre, după toate probabilitățile, nu puțini dintre noi sunt prinşi. Vorbeşte rar, de parcă ține să lase un spațiu între cuvinte. Ascultă atent şi înțelegător, ca un guru tibetan, şi doar ochii surâd cu blândețe seniorială; e un surâs ce sugerează că ştiu acei ochi ce ştiu. Marin Mincu îi remarca inteligența, pentru că, scria exegetul şi profesorul în antologia apărută anul trecut la Editura Pontica: „(...) era singura ființă (nu chiar atât de abstractă) cu care puteam să discut despre poezia lui Ion Barbu”. Tot redutabilul critic scria că poemele Gabrielei „emit acel halou de semnificații ce caracterizează totdeauna discursul unui mare poet”.

Când îi recitesc poemele de o rară forță imagistică, de o virilitate stilistică şi vizionară ieşite din comun, îmi readuc aminte, iar şi iar, de ceea ce spunea Goethe despre poemele lordului Byron, apreciat cu superlative de artistul de la Weimar, în fața căruia se închinau regi: „Sunt ca luciul sabiei de Damasc”.

Poetului Gabriela Melinescu nu-i este străină rigoarea, exigența tăioasă, luciditatea. Are o calitate rară, aşezată înaintea inteligenței: candoarea. Ce este candoarea? Darul de a înainta printre vârstnici, în plină maturitate, „ca un copil printre oamenii mari” (Rainer Maria Rilke). Atâta timp cât acest *organ* miraculos, indispensabil unui Poet, candoarea, e viu, gheizerele încordate din care țâşneşte poezia sunt intacte, iar întâmplarea de a fi este mai mult decât atât.

A impus, în solitudinea-i de vestală înverşunată, un stil, o fractură anume a versului, ce pare mereu sincopat, rupt, smuls dintr-o tensiune spirituală, sufletească incandescentă. Îi este caracteristică o radicalitate poetică, existențială, căreia i se poate găsi cu dificultate un corespondent potrivit în spațiul liricii române contemporane. Poezia ei, nota criticul Nicolae Manolescu, „reprezintă una dintre cele mai radicale confesiuni lirice din întreaga noastră literatură”. Scrie texte. Nu poeme: *texte.* Acestea sunt, precum se mărturiseşte Angela Marinescu însăşi, „instrument de seducție integrat ritualului”. Nu-i stă în intenție să seducă pe cineva anume. Față către față cu alter-ego-ul său superior, declară orgolios (pentru ea orgoliul e o formă a dăruirii totale): „Cred că am realizat acte de seducție pură numai față de divinitate. Singură divinitatea a rămas vie în fața textelor mele şi a ființei mele”. Poezia ei (ca şi personajul incomod care este, ca şi legenda ei) este extrem de vie: e o poezie a purităților obscure, absolute în prima perioadă a creației sale poetice, şi una a reveriilor sumbre, a coşmarelor tot mai intense, a lunecărilor într-un infern construit cu acribie, pe parcursul celei de-a doua părți a carierei sale lirice. Se pare că acest poet a făcut tot ce i-a stat în puteri – şi nu i-a stat deloc puțin! – ca să respingă lectorii, criticii, prietenii. Este incomod, nu rareori intolerabil, de un radicalism ce sfidează bunul simț, burtăverzimea etc. Face eforturi să meargă împotriva valului. Atunci când e lăudat că scrie „bărbăteşte”, elogiază feminitatea, afirmând că „bărbații constituie o altă specie”; ei fac parte dintr-o altă rasă. Se lasă judecat clipă de clipă, pendulând, ca Proserpina, între lumi: „Ție, blândă stea luminoasă-ți dau să/Judeci. Câtă linişte-n seara plină./ Cât de-adânc mă-ndeamnă să-mi spulber vraja/ Melancoliei// Floarea pur-a luptei.(...)//Grija morții ochii-mi îndreaptă către/Veşnica luptă.” (*Floarea luptei*).

Mi-este rudă apropiată, rudă de gradul unu această afirmație, care nu mai țin minte cui anume îi aparține: „Când mă analizez – mă detest, când mă compar – mă admir”.

De fiecare dată când trebuie să ies din casă, mă pregătesc pe îndelete sufleteşte, de parcă urmează să plec într-o călătorie prelungită. Ieşind din casă, intru într-o altă lume ce-mi este din ce în ce mai străină: lumea din afara mea e o altă planetă. Ceilalți alcătuiesc pentru mine o altă planetă, pe măsură ce eu devin tot mai mult eu însămi. Ce este, ce poate fi acest „eu însămi”? Un vis? O himeră? Un artificiu? Toate laolaltă şi nimic din ce-am spus. Acest „eu însămi” este, evident, o altă identitate a mea, pe care o construiesc metodic, grav, şi în care țin să mă instalez. De ce? – iată o întrebare copilăroasă şi vie. Pentru că, deşi această identitate îmi este cu desăvârşire străină, presimt că ea îmi este casă; o casă ce se vrea locuită dincolo de voința mea, întoarsă cu fața spre un soi de postromantism lucid. Poate *acea* casă este corespondentul, vehicolul eului ideal, al eului absolut, al „eului profund” (Proust). Poate acea casă, soră geamănă cu imponderabilul întemeietor, este o instanță auctorială superioară, net superioară mie: fãpturii de carne şi oase ce sunt. Poate acea casă este Vocea care mă foloseşte ca instrument. Nu sunt decât un biet autor. Nu sunt decât instrumentul.

Ce soare puternic, tiranic, e-afară.

Sunt o utopică iremediabilă. *Tu parles*!

Literatura, scrie undeva Anna Andreievna Ahmatova, este o luptă a caracterelor puternice. E o afirmație făcută în absolut; condiția esențială e să ai caracter – o pasăre rară, nu-i aşa? – şi să joci cu cărțile pe față. Să lupți ca să fii

tu însuţi şi atunci sau mai ales atunci când nu mai poţi fi. Să loveşti, dacă e nevoie. Să te aperi. Cea mai eficientă este aşteptarea activă, pe limită. Mă gândesc la felul meu de a lovi, tărăgănarea ce intervine atunci când sunt lovită. Reacţia interioară e imediată; în exterior însă nimic, uneori perioade destul de îndelungate. Amân să lovesc din dorinţa de a-mi proteja adversarul, din egoism; vreau să-mi conserv energia pentru altfel de lucruri: lectură, scris. Apoi fac exerciţii de intrare în pielea celui care m-a lovit. Încep să-l înţeleg; încerc să-i înţeleg motivele gestului, motivele invidiei, urii, ale formelor de manifestare ale acestora. Pe parcursul analizei, tentaţia de a răspunde se atenuează; văd cu limpezime inutilitatea de a mă consuma în lucruri mărunte, în false suferinţe de doi bani; există suferinţe mai importante de suportat, am lucruri infinit mai...

Important e să ştii să distingi lucrurile importante de cele mici, secundare; important e să nu te consumi în lucruri de mâna a doua. Mă gândesc uneori cât de tânără aş fi, dacă m-aş scuti de întâmplările mărunte, dureroase, şi, în consecinţă, de suferinţele provocate de acestea! Intriga, bârfa, calomnia, denigrarea, vituperările sunt semne ale succesului; nimic mai mult. Şi acestea te ajută să înaintezi pe drumul tău îngust, unic.

Mi-amintesc un vers al Annei Ahmatova: „Dacă aţi şti din ce gunoi se naşte uneori poezia".

Să refuzi să te laşi târât în noroi; să rezişti tentaţiei celorlalţi de a fi maculat. Rămâi în turnul tău de iaspis. Taci, citeşte şi scrie. Aşteaptă-te pe tine însuţi. Restul e zădărnicie. „Şi toate se vor trece/cum s-au trecut în Troia veche grecii,/cum s-au trecut în Grecia toţi zeii."

Totuşi, totuşi... Zeii sunt pretutindeni. Heraclit, fiind surprins la bucătărie, a spus: „Zeii sunt şi aici". Noi suntem atât de mărunţi, încât îi vedem extrem de rar. Marea majoritate dintre noi n-au ochi pentru zei.

2002. *August*. Vreme agreabilă. De vreo două săptămâni plouă relativ des, iar căldurile demente s-au retras. Scriu; scrisul îmi dă sentimentul stabilităţii, al echilibrului; scrisul îmi conferă un sens, îmi face curaj să înaintez în ceea ce numim existenţă. De aproape o lună bătută pe muchie lucrez la *Noaptea Străinului* (după o pauză de circa trei luni, în care n-am izbutit să-mi găsesc locul); am ajuns, cred, la jumătatea romanului, jumătate datorată lunilor decembrie, ianuarie, februarie, martie pe întinderea cărora am lucrat excelent; excelent pentru mine înseamnă: în ritmuri susţinute, scriind câte două-trei pagini pe zi. Un asemenea gen de contabilitate mă amuză, e adevărat, dar, dincolo de amuzament, mă ajută să menţin un ritm, o tensiune, mă ajută să urc la mine – un urcuş dificil, întortocheat, împânzit de capcane de tot soiul.

Acum, pentru mine, e foarte important să menţin ritmul la care am ajuns. Revin în fiecare dimineaţă (ciudat, noctambula de mine scrie mai ales dimineţile în ultimul timp!) în faţa computerului, da, cu bucurie, după cele două cafele băute şi indispensabilele ţigări. Romanul lucrează în mine oriunde aş fi, orice aş face; şi bucuria cu care constat acest lucru, ciudat, mă face să mă simt un om întreg. Da. Un om întreg, împlinindu-se din mers. De când nu m-am regăsit aşa?! În ultimele luni de sterilitate tristă îmi doream să scriu până la destrămare; totul împrejur era inconsistent, lipsit de noimă, culoare, gust – senzaţii fireşti, ce mă scot din minţi adesea în perioadele sterpe.

Dar dacă reîntoarcerea la jurnal, la acest fals jurnal, anunţă o altă perioadă de sterilitate? Mi-ar plăcea să cred că e o falsă profeţie asta. Oricum, după ce am scris zilnic

trei săptămâni, astăzi dimineaţa am hotărât să-mi dăruiesc o mică vacanţă. În zilele următoare voi redacta paginile scrise, şi sunt circa 270 – întreprindere ce îmi va solicita, fireşte, întreaga atenţie; nu-mi place să lucrez textul lăsat în urmă; e o muncă neplăcută, solicitantă, dar ştiu că nimeni nu o va face în locul meu; prin urmare, nu-mi rămâne decât să apelez la „pedagogia curajului”, invocată de Ţepeneag în jurnalul său parizian. Voi înainta încet; nimeni nu mă mână din urmă… cu excepţia mea, desigur.

Încă nu m-am obişnuit cu felul meu de a mă lega de masa de scris, cu voinţa aceea străină şi atât de a mea, voinţă ce mă aduce în faţa ordinatorului, pentru a mă elibera de chipurile inventate ce-mi cutreieră somnul, visele, ceasurile. Pe măsură ce le dau viaţă personajelor mele – şi cât îmi doresc, Doamne, să fie la fel de vii în pagină precum sunt în mine, în mintea mea! –, ele se conturează mai limpede, continuând să mă bântuie. Mă întreb, stoarsă şi fericită: până când vor sta în mine Andrei Rogujiv, Miroslava Plămădeală şi alte chipuri, inventate de mintea mea monotonă, monocordă, a cărei încetineală nu e atât expresie a comodităţii, cât formă a unei atenţii încordate, cred eu. Dar cine să-mi spună dacă e aşa sau altminteri? Cel puţin pe terenul scriptic o făptură plăcută şi caldă, uneori, pe bună dreptate, aspră, mă secondează; cel puţin *acolo* mă simt în pielea mea destul de bine, desigur până vin îndoielile, fără-de-care-nu-se-poate.

Lipsa incertitudinii pentru un scriitor este echivalentul morţii.

Probabil.

Straniu e că atunci când scriu, dorul de mine e aidoma unui obiect ascuţit. Scriind, mi se face din ce în ce mai dor de mine. Aş.

Lecturi. Nietzsche (veşnicul Zarathustra); D.H. Lawrence, *Fii şi îndrăgostiţi*, Saul Bellow, *Darul lui Humboldt*, Berdiaev, *Cunoaşterea de sine · Exerciţiu de autobiografie filosofică*.

Mi-am călcat promisiunea de a nu scrie un timp, de a-mi acorda o vacanţă; ieri am scris două pagini, am redactat, ieri şi azi, cincizeci, introducând corecturile făcute în mare parte. Iar astăzi, răpusă de o cumplită migrenă, am ajuns, într-un târziu, în faţa mesei mele din lemn de stejar, şi, iată, scriu aceste rânduri în speranţa că mă voi linişti, iar migrena va ceda. Senzaţia că cineva îşi strânge ghearele între tâmplele mele nu e decât, după cât se pare, repercursiunea încordării cu care lucrez la *Noaptea străinului* (cred că acesta e titlul ultim al romanului meu). Cad. Totul împrejur pare să se mişte cu încetinitorul; şi dacă această senzaţie îmi place când mă aflu într-o altă stare de spirit, fiindcă îmi dă răgazul, timpul necesar observaţiei atente, contemplării, acuma nu izbutesc să mă aleg decât cu o acută insatisfacţie, descumpănire, legate de ceea ce sunt, de ceea ce fac. Trebuie să mă las locuită de această stare, să cedez până vor seca vigorile-i flămânde, şi pe urmă, facă-se voia Ta, Domine. Sper ca peste câteva zile să-mi revin, să pot continua lucrul la roman; personajele mele sunt atât de prezente! Ieri, descriind scena din restaurant (Rogujiv-Petrescu), auzeam vocile celor doi prieteni, le simţeam mirosul, ascultam, împreună cu ei, cântecele interpretate de lăutari. Iar astăzi, uite, praf şi pulbere s-a ales din mine. Praf şi pulbere.

Suferinţa, durerea, totuşi, par să mă părăsească. Încet, încet. Cât de dificil şi încâlcit e totul. E de-ajuns să decojeşti lucrurile de aparenţe, să priveşti în adâncuri, şi totul se înfăţişează în altă lumină. Una puternică, groasă. Pe măsura beznei. Da.

Zilele trecute am lucrat la paginile scrise; tectonica mersului de până acum se înfăţişează în culori inegale: sus-jos, sus-jos. Dezamăgiri, greşeli de gramatică – de care mi se face ruşine – comise în fuga gândului, fraze cu topică defectuoasă (lecturile în rusă îşi spun cuvântul!); ieri dimineaţă mă cuprinsese o disperare, o amărăciune, încât voiam să las totul baltă, să şterg putina. În asemenea clipe de deznădejde, iremediabilă derută, mă ajută caracterul meu, încăpăţânarea de care Liuba cel puţin face caz.

Astăzi însă mi-am revenit. Am muncit toată ziua, şi acuma mă cuprinde bucuria de a fi avut puterea să scot la capăt cel puţin 160 de pagini. Unele dintre ele le-am recitit aseară; sunt rotunde, pline, de o densitate scontată; am făcut foarte puţine modificări. Dar nu e timpul să dau verdicte. Acuma, mă aflu, mai degrabă, la o răspântie; trebuie să termin prima redactare, şi, oho, mai am cel puţin o sută de pagini. Iar pe urmă să reintru în circuitul epic. Verdictele vor veni mai târziu. Deocamdată, mă adun în mine ca să continui lucrul început, să-l duc la bun sfârşit.

Bucuria cu care-mi citeam fragmentele, publicate în foileton, pe întinderea a circa două luni, în paginile *Ziarului de Duminică*, era atât de plină! De fapt, ele, paginile acelea, mi-au trezit pofta de a scrie! Aş. Îmi fac, vai, curaj. La arme, băr'tâne! Restul e luptă.

Septembrie. Am terminat redactarea paginilor scrise până acum; am făcut intervenţii, am revăzut anumite pasaje, dar am şi tăiat fără milă. În total, după calculele mele, cred că am renunţat la vreo cincisprezece-douăzeci de pagini. Două-trei scene le-am scurtat la sânge, şi constat, la finele acestui necesar travaliu, că decizia mea de a revedea paginile scrise până acuma la *Noaptea Străinului* a fost una exactă, dar mai ales bine venită. Îmi pot permite luxul de a mă odihni, în sfârşit, măcar câteva zile. Aş. Asta îmi spusesem acum două-trei zile, după ce izbutisem să introduc pe ordinator corecturile, dar… Spre surpriza mea, m-am trezit, chiar a doua zi după ce încheiasem revizuirea, scriind mai departe. M-am urnit încet, ca de obicei, şi constat, iată, în clipele când scriu aceste rânduri (după ce am scris două pagini la roman), că înaintez bine, încurajant. Am reînnodat firul istoriei lui Theodor Volceakovsky, cu care am început romanul, în intenţia de a face o diversiune. Istoria de început a lui Theo este, de fapt, radiografia unei căderi psihice a unui tânăr de 24-25 de ani. După ce firul e tăiat brusc, pe la pagina 60 şi ceva, mă reîntorc la naraţiunea începută în primul volum (*Sculptorul*). Totul se leagă foarte bine, doar că revenirea la Theo după circa 140 de pagini, am făcut-o extrem de greu. Cum poate un cvasiadolescent ce are o cădere, un acces de nebunie, în primele pagini ale unei scrieri, să-şi revină? Pentru că Theo reintră pe o şină a normalităţii, ba chiar, situându-se într-un unghi pozitiv începe să trateze experienţa-i de om-cârtiţă ca pe o şansă de a se purifica, ca pe o puniţiune „din partea spiritelor corectoare" (Strindberg) pe care el a trebuit s-o suporte pentru a ispăşi erorile comise. Totul apare foarte greu, scenele se urnesc din loc totuşi, şi e suficient să reintru în atmosfera naraţiunii, pentru ca fraza, acţiunea să curgă nu vreau să spun uşor, pentru că aş emite un neadevăr. Probabil, falsa, de altminteri, senzaţie că scriu uşor, vine şi din faptul că mă gândesc aproape tot timpul la această carte; orice fac, oriunde sunt, mă regăsesc meditând pe marginea romanului. Ieri, noaptea, trezindu-mă din somn pe la trei-patru, m-am gândit la *Noaptea* Străinului „meu", încât o vreme n-am putut adormi la loc. Am făcut un efort să nu mă ridic din pat, pentru a merge la masa de scris. Trebuie să-mi măsor bine puterile, să-mi dozez cu răbdare orele de scris, să mă mişc încet; şi asta numai pentru că mă încăpăţânez să cred că eu lucrez la o carte ce nu poate fi

scrisă dintr-o suflare. Da. E o carte dificilă. Vreau să spun: dificilă pentru mine. Nu numai fiindcă tema aleasă – maestru-ucenic – e o temă imposibilă.

Cum îmi doresc să fie *Noaptea Străinului*. M-am gândit la acest subiect, în timp ce ziua se îngâna cu noaptea; era o linişte de care nu avusesem parte de mult. Este şi, sper, va fi o carte dificilă, de vreme ce mă ține în tensiune – o tensiune şi o încordare a minții incomparabile cu cele avute în timpul lucrului la *Vulturi de noapte*, deşi, ca să fiu dreaptă până la capăt, primul meu roman mi-a dat nu puțină bătaie de cap. Deosebirea dintre cele două romane stă în ritm; dacă *Vulturii*... i-am scris dintr-o suflare parcă, *Noaptea*... e chinuită, nu ştiu cum, fiecare scenă mă solicită enorm, elaborarea vreau să spun, căci scrisul în sine înaintează relativ repede. Orice fac, gândul, fără să vreau poate, mi-e la roman. Acest text va fi complicat, dens, extrem de dens (uneori nu pot să recitesc mai mult de zece-cincisprezece pagini pe zi), întortocheat cumva, în sensul că sunt mai multe unghiuri, paliere narative de urmărit; în definitiv va fi, a şi început să fie o construcție solidă, calmă, aşezată, mai egală decât primul roman, unde sunt expansivă, prea lirică, metaforizantă. Sper că aşa va fi. Că aşa este.

Noaptea trecută m-am trezit din somn pe la două şi jumătate şi n-am putut adormi vreo două-trei ore. Un vis straniu, cu scene bine delimitate, culori vii, stridente aproape. Mergeam pe un câmp împânzit cu flori ciudate, de un roşu incendiar. Mi se spunea – vocea impersonală care mă conducea era distinctă, mă urmărea parcă, deşi făptura ce avea vocea aceea era una abstractă, n-am văzut-o – să nu ating florile acelea. Sunt florile iubirii, şi dacă le ating, ele se transformă instantaneu în viermi. Eram vrăjită de câmpul prin care înaintam, ascultând vocea străină, poruncitoare. Nu țin minte să fi atins vreo floare. Îmi este vie în minte seninătatea de care eram cuprinsă, deşi era vie şi teama de a asista la un îngrozitor spectacol: transformarea unui câmp de flori în viermi. Nu vreau să banalizez visul interpretându-l; dar, totuşi, vecinătatea florilor intangibile şi a amenințării de a deveni acestea viermi, mă duce cu gândul la vechea mea convingere că iubirea şi moartea, cel puțin în sufletul meu, sunt extrem de aproape, sunt înrudite, sunt aidoma a doi frați siamezi, culcuşiți în uterul unei femei. Iubind, am fost mereu în proximitatea terifiantă, firească, a morții.

„Gândisem moartea pân' ea m-a atins cu botul."

Viața şi moartea, ca la Thales, sunt un întreg, nu-i nici o deosebire între ele. Ca la Rilke.

Apoi, în acelaşi vis, am văzut un turn medieval, înalt, frumos, fascinant. Îl urmăream de la distanță, ochii îmi erau lipiți literalmente de zidurile lui de un cenuşiu aprins, viu; de departe studiam treptele de la intrare, îmi imaginam interioarele, încercam să ghicesc câte camere are în partea de răsărit. Straniu vis. M-am trezit ca purtată de vrajă, şi, iată, după câteva zile de sterilitate, care mă protejează, pare-se, de surmenaj, astăzi am lucrat bine la roman; un ochi din afara mea mă urmărea scriind încet, fără pripă, cu pasiune. Textul, firul narațiunii, scenele mele se re-instaurează iarăşi în mintea mea, încât înaintez tot mai pasionat, tot mai stăpânit în nucleele epice. Mă las con-dusă ca să-mi fac datoria față de această carte, pe care, sper din toată inima, să-mi dea Dumnezeu puterea s-o termin până la finele lunii noiembrie.

Liuba a ajuns cu bine la Verona, unde va sta pe întinderea a trei luni la verişoara mea, Alla. Am vorbit cu ea la telefon. Avea o voce profundă, calmă; vocea Mamei mele care mă face să simt cum îmi cresc flori în inimă. Acolo trebuie să-mi concentrez atenția întreagă, să ascult

şi să scriu. Restul se va rezolva cu de la sine putere. Fac un efort teribil să judec astfel; strâng pumnii ca să rezist, să nu recurg la jurnalism pentru a-mi câştiga pâinea de toate zilele, problemele de ordin financiar devenind presante, sâcâitoare.

Un alt vis. Eram îmbrăcată într-o rochie lungă, vaporoasă, de un alb copleşitor, mă aflam în faţa unei ape limpezi, curgând domol, foşnitor, mi-am scos de pe cap o coroniţă, împletită (nu ştiu de cine) din ramuri de salcie şi i-am dat drumul pe oglinda apei, urmărind cum se lasă dusă de curentul leneş, lipsit de viaţă, al râului. Apoi m-am trezit între pereţii unei încăperi acoperite cu rafturi cu cărţi; o cameră pătrată, cu trei dintre cei patru pereţi acoperiţi de sus până jos cu sute, mii de tomuri; în cel de-al patrulea perete, pe mijloc, exista o uşă, de o parte şi de cealaltă a acesteia fiind cărţi, cărţi, ce prinseseră să se înmulţească instantaneu, acoperind treptat locul unde se afla uşa, încât aceasta dispărea fulgerător, sub privirile mele căscate de mirare, de spaimă. Da, mi se făcuse teribil de frică de ce se întâmpla în raza privirilor mele; teama de a rămâne închisă de tot în acel mormânt de hârtie mă paralizase, nu făceam nici o mişcare, pentru a împiedica acel eden de hârtie să se transforme într-un iad artificial. Cu aceeaşi spaimă mă trezisem; mai precis: un amestec de spaimă (avusesem în somn un coşmar) şi fascinaţie: asistasem, în somn, la un spectacol monstruos, derulat în limitele inconştienţei, spectacol, care, har Domnului, nu fusese decât un vis. În realitate, camera mea o regăsisem aceeaşi, iar uşa, aidoma celei din vis, din prima parte a lui, era intactă. Visul acesta mă făcuse încă o dată să mă gândesc la importanţa legăturilor, a relaţiilor cu cei din jurul meu, de care am nevoie; o nevoie, mea culpa, mărturisită extrem de rar, spre ruşinea mea! Trebuie să fiu mai atentă la ceea ce se întâmplă alături de mine, la cei de care mă ating zilnic, la cei dragi inimii mele, la cei datorită cărora sunt ţinută în viaţă.

Mă dor ochii. Cumplit. Şi nu vreau să merg la medic, pentru a-mi face un examen oftalmologic. Deşi simptomele unei desprinderi de retină, ca în primăvara anului 1995, la Paris, sunt evidente; nu sunt pregătită acuma pentru alte intervenţii chirurgicale. Mai târziu. Da. Mai târziu.

Zilele trecute un text despre mine, *Septentrion imaginar*, semnat de Irina Petraş, şi publicat de mine în *Conte...* Interesant, extrem de viu, critic. Era să spun cârtitor. Dar nu e aşa. Poate, este nedrept. Mi-aş dori să fie nedrept şi niţel grăbit. Dar nu mai vreau să mă gândesc la asta, nu, cel puţin acum. Vorba lui Scarlett O'Hara: „Mai este şi mâine o zi!"

Mâine însă, ştiu, îmi voi interzice să mă gândesc la el, la textul Irinei, la faptul amar, trist, că acest critic rafinat, inteligent, mă consideră… o fată de hârtie cu priviri întoarse, concentrate, o fată care nu ştie (e o presupunere) să râdă (între paranteze fie spus, râd enorm, în cascade, de mine, de alţii, de lume, dar, întâi de toate, de mine, de limitele mele, despre care scriu, oferindu-le unora dintre criticii mei pretexte de care să se agaţe!). Nu m-am recunoscut în schiţa de portret făcută de Irina.

„Mai este şi mâine o zi!" E mai bine aşa. Probabil.

Zile în care n-am făcut nimic sau aşa mi s-a părut; mi-am mutat trupul dintr-o parte în alta; inutilitate, zădărnicie – stări ce m-au însoţit aidoma unor câini de vânătoare. Pentru ca astăzi, duminică, spre seară să ajung la concluzia că în asemenea stări cineva lucrează în mine, nimic nu se pierde, toate simţurile au fost, acolo, în adâncuri, în alertă, au muncit în afunduri. Morţile sunt

extrem de dificile, lente, învierile însă… Pentru prima dată, după aproape două săptămâni, dorința de a reveni la lucru, de a mă întoarce la masa de scris. De restul… aproape a încetat să-mi pese. Importantă este cartea la care lucrez; tocmai de aceea pauzele intervenite în scrierea ei mă deranjează, mă fac să mă simt vinovată. Important e să mă gândesc cât mai puțin la mine. Să fiu pur şi simplu. Or, eu complic mereu lucrurile, țes împrejurul lor, le încarc în tentativa de a le pătrunde înțelesul; uneori mă opresc din această activitate laborioasă, îmi trag sufletul şi-mi zic să mă potolesc, să aştept lucrurile să se împlinească, să nu mai caut, să fiu. Dar ce m-aş face, mă întreb, fără aceste incursiuni, introspecții, alergări metafizice (aş!); oare aş fi la fel de pasionată, la fel de atentă, la fel de…?

Mi-am propus să nu mă mai gândesc la mine, şi, uite, ce fac!

Basta. Mergem la teatru – eu şi Andy. La Teatrul de Comedie ca să vedem o piesă a lui Gellu Naum.

Un soare încă puternic, deşi se apropie de ora şase după-amiaza. Lumină violentă. Linişte. O senzație de împlinire, echilibru. Nu e oare ceea ce-mi doream zilele trecute, când mă pomenisem în fața unui impas, ce-mi apăruse insurmontabil. (La revistă – interminabile probleme de ordin administrativ, care-mi mănâncă timp; am perioade în care uit de mine, de romanul meu, răstimpuri în care simt cum mă deprofesionalizez; activitățile de care mă ocup îmi sunt cu desăvârşire străine, dar, totuşi, stă în obligațiile mele să le duc la capăt. Straniu e că tocmai la *Conte*... a venit în control Curtea de Conturi, apoi Ministerul Culturii, şi din nou – Curtea de Conturi. Motivele sunt de departe de ordin politic; nu văd pe cine ar interesa cum leagă tei de curmei o revistă care o duce de azi pe mâine, gospodărindu-şi ultramodestul buget după principiul răscunoscut al anteriului lui Arvinte).

Mă gândesc la felul în care boala mă doboară pur şi simplu; am fost bolnavă şi starea mi s-a agravat pentru că a trebuit să fac drumuri pentru revistă. Am dormit enorm. Febră mare; o voce străină, ca de mormânt. Apoi, spre uimirea mea, am început să-mi revin tocmai atunci când mă obişnuisem să cred că se termină totul. M-am adunat în mine, şi acuma, iată, sunt din nou pregătită să iau totul de la capăt. Pentru că, pare-se, sunt puternică, aleg din nou lupta. Triez între lucruri importante şi lucruri de mâna a doua, a treia, şi, bucuroasă, urmăresc cum mă adun în mine însămi, pentru a mă arunca, iar şi iar, în iureşul amețitor, tentant, al luptei. Nu vânez victoria. Interesantă e lupta; izbânda, înfrângerea devin fapte de natură secundă. Din nou mă gândesc la mine. De fapt, eu tot timpul nu fac altceva decât să scriu despre mine însămi; e un subiect pasionant acesta, recunosc, da, în pofida acceselor în miezul cărora mă detest, nu mă suport, mă urăsc în toată puterea cuvântului. Ceea ce mă uimeşte este acest fel al meu de a fi… crispant de vie, vie până la destrămare. Liuba spune că acolo unde apar eu, lucrurile se urnesc din loc, tind să acceadă spre altceva. Exagerează, desigur, din iubire. Şi, totuşi, cât mă bucur – e o bucurie disperată, ascuțită – că sunt aşa cum sunt: senină şi echilibrată, alteori furibundă (din fericire, rar), disperată şi încrezătoare, naivă până la o cvasitotală transparență, de o generozitate pripită, frizând uneori prostia; marcată de o ranchiună care taie şi biciuieşte, împinsă de un demon insomniac, dement (curajul se vede răsfrânt în apele statice ale nebuniei hrănite din interminabile contradicții; şi de acolo, vreau să zic). Uneori mă desființez, mă sfârtec, mă calc în picioare (mental). Dar e suficient să recitesc pagini scrise de mine, pentru ca să resimt o bucurie sălbatică. Poate am norocul de a da mereu peste pagini bune sau, mă rog… Nu scrisul de dragul de a scrie, ci scrisul ca manifestare plenară a dorinței de a

înțelege, de a da expresie înțelegerii. Că, scriind, te îndepărtezi de aprehendare, e un alt subiect acesta, despre care, poate, voi scrie.

Mă visez printre morții mei dragi. Un straniu sentiment de echilibru mă însoțește în somn; umblu printre morminte, încerc să descifrez inscripțiile de pe cruci, dar nu reușesc să înțeleg nici un nume, nici un mesaj. Dimineața sentimentul de a mă trezi în altă parte decât la mine, în studioul-bibliotecă. Ies afară, plutesc, totul îmi apare străin, sentimentul că îmi fuge pământul de sub picioare, totul se clatină, e șubred, se cutremură din rădăcini. Nu pot miza decât pe mine. Dar mă gândesc, nițel uimită, unde se află sentimentul acela plin de realitate; totul e învăluit, mi se ascunde parcă, și bănuiala că îmi revin din nou impulsurile paranoide nu-mi dă pace, se ține scai de mine. Realitatea dimprejur se învăluie, fuge de mine. Dacă acesta e un simptom că mă voi afunda în roman, voi reveni la el, atunci e bine; dar câtă spaimă neînțeleasă, dușmănoasă aproape! Șiruri de frici, spaime, printre care înaintez ca printre rândurile alcătuite de niște coloane de soldați, una dintre ele e o parte dintr-o armată întoarsă dintr-un lung război, în care a pierdut, alta pare a fi învingătoare, însă lupta a solicitat-o atât de mult, încât picioarele se împleticesc, pasul e nesigur, iar bucuria cu atât mai intensă. Sentimentele acestea sunt trăite acut, pe limită, mă storc de energie, înmulțindu-mi forța interioară, multiplicându-mi eurile mele lăuntrice, îmbogățindu-mă și torturându-mă în egală măsură.

Sunt cu nervii la pământ. Revista îmi mănâncă incredibil de mult timp; nu, nu revista, de fapt, pe care o elaborez cu reală plăcere, ci, mai degrabă, problemele de ordin strict administrativ, o bună parte din acestea acumulându-se pe întinderea a cinci ani bătuți pe muchie și nefiind rezolvate la timp. Am senzația că stau în fața unui munte, și oricât aș încerca să-l mut din loc, în clipa în care el pare a se urni puțin câte puțin, intervine o altă necunoscută, după care lucrurile se bulucesc laolaltă, se declanșează alte și alte mecanisme, ce funcționează adoptând principiul reacției în lanț. Adevărul e că toată această situație, repet, ținând exclusiv de domeniul administrativ, mă sufocă, și nu rareori mă depășește dintr-un singur motiv, cred eu: lipsa banilor, apoi lipsa unui număr suficient de angajați. Eu cu cinci-șase persoane elaborez un săptămânal, totuși. Mă bate gândul să plec. De două luni, oho, m-am înstrăinat de romanul în care intrasem binișor, și de cum am revenit la redacție, uite, m-am împotmolit în lucruri departe de nivelul meu, de meseria mea. Mi-am făcut o profesie secundă din a salva această veche și prestigioasă publicație, dar fără un sprijin real, inclusiv financiar, tentativele mele vor eșua într-un consum inutil, ridicol.

Mă simt debusolată; nu știu încotro s-o iau, ce voi face pentru a-mi câștiga viața de zi cu zi, iar și iar voi apela la ai mei, și asta până vom vinde o altă parte din moștenirea de dincolo de Prut. Nu știu. Nu mai știu nimic. Senzația de derută se accentuează până la o panică acută ce nu-mi stă, vai, în fire, și pentru că n-am mai avut în ultimele săptămâni, vai, nici un vis. Nici un semn venit din subconștientul care alte dăți mă ghida.

Teama sălbatică de a-mi pierde sufletul, de a nu mai putea scrie niciodată, nici un rând. Trebuie să-mi lucrez firea; numai, tocmai două luni de sterilitate și mă simt aruncată într-o altă lume, pe care o percep prin filtrele unei lucidități acerbe, negativiste, sălbatice. Nu mai sunt eu cea care scrie aceste lucruri ce-mi dau fiori. Vreau să dorm. Să mă odihnesc. Să uit. Și apoi, în liniște, să mă re-apropii de mine însămi. Mă voi regăsi oare aceeași? Cât de palid,

incolor, inutil e totul atunci când nu pot scrie, când viața mă aruncă departe de sensul vieții mele ce stă în exprimare! E patetic ce-am afirmat adineaori, dar acesta-i adevărul. Sfatul Marinei Țvetaieva de a scrie despre neputința de a scrie.

Cineva mă întreabă dacă *mai* cred în Dumnezeu. *Cred* atunci când ascult muzică clasică şi sunt, astfel, aproape de tribul dragilor mei romantici; atunci când îl visez pe Papà, care a murit acum şase ani, şi simt cum zeul meu protector, la trezire, mă ridică în viață; *cred* atunci când Mama, dezarmată, privindu-mă, întreabă: „Doamne, pentru care dintre lumi am născut-o?”; *cred* atunci când scriu. Şi vreau să cred atunci când mă rog să fiu lăsată să mai întârzii încă o zi, încă un an... ca să mi se îngăduie să exprim semnul pentru care am fost, cred eu, trimisă.

Nu mai scotoci în tine însuți; ascunde-ți frigul dinlăuntru, suportă-l, tratează-l ca şi cum, prin el, ți s-a făcut o favoare, şi mergi mai departe, fără să scrutezi trecutul.

Te lansezi, nu fără plăcere, în ironii ranchiunoase, de care te prinzi, ca de un colac de salvare, pândindu-te să nu cazi în unul dintre păcatele dâmbovițene: sarcasmul excesiv, muşcător.

Ce sunt aceste note, dacă nu exerciții de evadare pe celălalt versant?

Mi-e dor de ceva definitiv. Oho, mă recunosc!!

Îmi fac bagajele după un an amar; înfiptă pe muchie, constat, excedată, că am rezistat, spre uimirea mea, datorită somnambulei din mine, datorită acelei făpturi care, văzând că aşa nu se mai poate, brusc se rostogoleşte în sine şi asistă la ceea ce i se întâmplă, simulând inițial detaşarea şi constatând, treptat, că, da, se poate, trebuie. Probabil e o teorie de doi bani asta; de vreme ce mă ajută să rezist însă...

Nu ai încotro, căci, vrei-nu-vrei, îți redescoperi o bună parte din rădăcinile proprii, înşurubate în trecutul, cunoscut pe sfert; din grădinile-i contradictorii, luxuriante, negre şi luminoase, te hrăneşti. Da.

În ce zi uriaşă m-ai azvârlit, Doamne!

Una dintre „problemele blestemate” ale adolescenților ruşi consta nu în dificultatea de a suporta existența, ci în reacțiile proprii la modul de a o suporta.

Spaima de existență care te readuce în fața mesei de lucru.

Trădându-te, el se preface că, de fapt, îți face un bine nemaipomenit, un bine fără de care te-ai stinge (exagerez, dar foarte puțin!). Perversitatea nu stă în viclenia de a-i da dreptate, ci în dexteritatea de a-l face să creadă că situația este exact cum şi-o închipuie el; şi, în fapt, aşa e!! Trădându-te, el te serveşte, te aruncă în tine însuți, încarcerându-te în străvechiul tău ideal auster, în...

Lipeşte-te de tine însuți, limitează-te şi bucură-te că ți se îngăduie asta. Bucură-te.

Descoperirea abruptă a unui vechi prieten că eşti altcineva decât crezuse el tot timpul, straniu, îl înfurie, instigă bestia din el, cruzimea; te trezeşti lovit din senin, pe urmă te retragi, te închizi în tine însuți, în acea întrebare

stupidă: „De ce?" O altă lovitură, neaşteptată, contrariantă. Te înzideşti în pândă, îi dai alte şanse, prilejuri, pentru a-i crea condiţii să se reafirme mirabilul prieten, complice de altădată. Dar el nu mai apare, de parcă s-ar fi stins. Urmează o altă lovitură, apoi alta...

Manifestări ale propriei limite încăpăţânate de a nu fi în stare să accepte descoperirea făcută, vizându-te direct. Forme primitive de exteriorizare a geloziei. Nu-i nimic de făcut. Aşteaptă.

N-a rămas decât o umbră. Atunci, de unde senzaţia de plinătate suferindă, însorită, când nu eşti decât o umbră?

În ultimii trei-patru ani trăiesc într-o tensiune insuportabilă; adesea am senzaţia că peste mine dintr-o clipă în alta se va prăbuşi o stâncă. Cum rezist? Nu ştiu.

Nimic mai greu decât moartea. Să înveţi să mori încet, treptat. Ca şi când moartea ar fi singura ta vocaţie.

Martie 2005. Una dintre cele mai interesante publicaţii de cultură apărute în ultimele luni este *Suplimentul de cultură*, realizat de Editura Polirom şi *Ziarul de Iaşi*. Găsim în paginile acestui supliment – făcut de o echipă de tineri – anchete, dialoguri, cronici, recenzii, ştiri din varii domenii culturale, de la cinematografie şi arte plastice până la ultimele apariţii editoriale situate rapid în topul vânzărilor, inclusiv cărţi valoroase traduse în străinătate. Din ultimul număr al suplimentului ieşean (nr.15/2005) aflăm că trei scriitori români – Marin Mincu, Mircea Cărtărescu şi Norman Manea – sunt nominalizaţi la Premiul italian „Giuseppe Acerbi": „Naraţiunea pentru cunoaşterea şi apropierea popoarelor". Cei trei oameni de litere au fost nominalizaţi cu următoarele titluri: Marin Mincu – *Jurnalul lui Dracula* (Editura Bompiani, 1992; Editura Polirom, 2004); Norman Manea – *Întoarcerea huliganului* (Grupul editorial Saggiatore, 2004; Editura Polirom, 2004); Mircea Cărtărescu – *Nostalgia* (Editura Voland, 2003, Editura Cartea Românească, 1989, reeditată de Humanitas, 2003).

Din dialogul realizat de George Onofrei cu Şerban Foarţă reţin, în primul rând, elogiul adus de autorul volumului antologic *Opera somnia* singurătăţii. „Artistul este, însă, neînregimentabil. E singuratic, chiar şi când nu este singur. Nu e propagandistul nimănui – nici baremi al propriei sale arte." Câtă dreptate are poetul!

Faste, evident, faste s-au dovedit schimbările intervenite în structura, formula, paginarea, redactarea *Observatorului Cultural*. „În noua sa formulă, scrie în editorialul său Carmen Muşan, *Observator cultural* va continua să spună lucrurilor pe nume, la fel de tranşant, cum a făcut-o până acum. Revista îşi va păstra radicalitatea, nu şi idiosincraziile. [...] Nu vom ocoli «subiectele sensibile», vom «observa» şi vom sancţiona derapajele etice, incongruenţele de atitudine, dar nu vom inventa «legionari» şi «bolşevici» acolo unde nu sunt". În acelaşi număr (seria nouă, nr. 1/258, martie) găsim alături de texte incitante, interviuri, articole, recenzii, un grupaj intitulat *Ministerul Culturii adoptă politici „anglo-saxone"*, semnat de Doru Mareş, articol din care aflăm că Marko Bela recunoaşte că a greşit „după '89, considerând cultura ca marfă ce trebuie supusă vitregiilor tranziţiei; optez pentru bugetare şi anularea intervenţiei politice, prin transfer de capital către societatea civilă" – tardivă, însă, totuşi, bine venită schimbare de atitudine. Domnul secretar de stat Virgil Niţulescu este de părere că „Nu putem lăsa actul de cultură pe mâna finanţiştilor... Finanţăm industria etc., iar

cultura am lăsat-o de izbelişte”, iar dl secretar de stat Ioan Onisei susţine că „cultura naşte cele mai vii dezbateri şi primeşte cele mai mici fonduri”. Adică 0,15%. Dincolo de constatarea dramaticei situaţii arhicunoscute de toţi oamenii de cultură (şi nu numai), mai avem, da, mai avem – e de mirare că nu s-a epuizat! – răbdare să aşteptăm ca lucrurile să se schimbe odată şi odată. Vrem să spunem că aşteptarea noastră nu e pasivă. Cele mai importante şi cele mai bune reviste de cultură din ţară (cu unele excepţii ştiute de toţi) – şi cele săptămânale, şi cele lunare, inclusiv *Contemporanul. Ideea Europeană* (care a realizat, între altele fie spus, o anchetă „La ce bun reviste de cultură în tranziţie?”) – continuă să apară ritmic, aruncându-se în gol; este o realitate de netăgăduit care ne face să ne întrebăm, firesc, cât va dura tratamentul de o crasă indiferenţă faţă de cultura română?

Noul supliment al revistei *22 – Bucureştiul cultural* – condus de Gabriela Adameşteanu îşi propune să atragă atenţia bucureşteanului grăbit asupra culturii acestei urbe care se vrea europeană: „[...] aceste pagini nu au intenţia să privească Bucureştiul cu acel gen de umor care te consolează, scrie G. Adameşteanu în editorialul său, pentru lucrurile rele pe care trebuie să ai înţelepciunea să le accepţi, pentru că nu poţi să le schimbi. Dimpotrivă: ele încearcă să oprească asupra Bucureştiului privirile grăbite sau sătule, să le insufle mai multă atenţie şi chiar un pic de tandreţe. [...] Publicaţia va semnala Bucureştiul ca punct luminos pe o hartă culturală, ca reprezentant al unei identităţi culturale deschise, flexibile, eteroclite”. Suplimentul abundă în informaţie culturală; astfel, avem prilejul să aflăm ce se întâmplă în lumea teatrelor, în muzeele capitalei, ce expoziţii au fost vernisate sau ce cărţi se pot procura la preţuri promoţionale (*Bucureştiul cultural*, nr.4/martie 2005) la Salonul de Carte Amplus ltd, desfăşurat în incinta Muzeului de Istorie. Un supliment incitant, dens ca informaţie, în care am vrea şi în viitor să găsim dialoguri, ştiri, dezbateri, anchete, în care să se manifeste plenar şi constructiv spiritul critic.

Presa literară? Ce spectacol pestriţ, uneori fascinant, alte dăţi – de o tristeţe… căreia i-aş găsi cu dificultate un calificativ, de bună seamă, dacă mi-aş propune să-l caut. Dincolo de obligaţie de serviciu, pentru mine, lectura presei de specialitate e şi un prilej de a mă plimba puţin prin lumea ce nu-mi este străină. Un pretext de a mai vedea ce se petrece – vorba lui papá Dostoievski – la noi, în literatură.

Cine îl cunoaşte pe poetul Ion Mureşan, ştie că autorul *Poemului care nu poate fi înţeles* este foarte zgârcit în ceea ce priveşte confidenţele; ca un poet sadea, le face rar, chiar foarte rar – fapt ce ne îndeamnă să fim mai atenţi atunci când face mărturisiri. Premiat de curând de Uniunea Scriitorilor, Filiala Cluj, Ion Mureşan e intervievat de Daniel Moşoiu (*Tribuna*, mai 2005); din respectivul interviu aflăm că lui Ion Mureşan îi este dor de statui, dar – precizează cu fineţe Mury –: „nu neapărat de statuile de altădată. Mi-e mai degrabă dor de mine cel care «vedeam statui» la fiecare pas şi mă cutremuram în faţa lor plin de respect”. Statuile în ultima vreme însă se răresc, „se micşorează şi le scade numărul”; e un adevăr care îl întristează pe poet. Premiul luat de domnul poet de curând la Cluj îi stârneşte sentimente de respect, căci „este un premiu care se acordă fiinţei mele de copil”. Mury a scris o carte pentru copii, inspirat şi susţinut de eterna-i complice, Ana; acest premiu confirmă, de bună seamă, că Mureşan-poetul mai poate fi copil. Şi ce copil, Doamne! Un mare poet şi un foarte mare copil. Citiţi dialogul şi vă veţi convinge. Tot Mury laudă *Tribuna* – o veche instituţie

prestigioasă – care a izbutit să depăşească dificultăţile financiare, redevenind una dintre cele mai bune reviste ale Ardealului. Noi, cei din tribul *Conte…*, n-am depăşit dificultăţile financiare. Edităm, lună de lună, revista, aruncându-ne în gol, aşa cum facem de ani de zile. Pentru că e vorba de o instituţie naţională de cultură. O instituţie veche şi prestigioasă. Prin urmare, ţine de datoria noastră s-o menţinem în viaţă. Cu golul însă avem o relaţie de altă natură. Mai ales atunci când el este umplut – în lipsa unei legi adecvate a sponsorizării, în lipsa unor fundaţii şi a unor vechi organisme cu tradiţie care să investească în cultură! – cu politici de liberalizare în cultură. Să te mai mire că dispar statuile, editurile vechi, instituţiile naţionale?

Revista *Ramuri* alege şi publică comentarii critice despre două cărţi semnate de doi poeţi. E vorba de *Migraţia pietrelor* de Dinu Flămând despre care scrie Constantin M. Popa – remarcând cu fineţe: „Mereu imperativ şi oarecum eticist, Dinu Flămând descoperă în subversivitate şi cinism resurse revitalizante pentru poezie. […] Migraţia pietrelor, metaforă a mobilităţii esenţelor şi a ranversării ontologice, resituează în contextul literaturii actuale un poet de anvergură, meditativ şi vizionar, profesând un expresionism al deziluzionării.”; e vorba şi de *Conversaţii cu…* de Marta Petreu, un volum de interviuri luate de poetă de-a lungul anilor. Iată ce scrie despre acest excelent volum L. Corneanu: „Reuşita certă a Martei Petreu în acest volum este faptul de a surprinde general-umanul, universalul din fiecare parcurs existenţial (şi literar) în parte, ca şi faptul că interlocutorii ei spun o poveste coerentă, unitară, despre închisorile comuniste, exil, literatură, relaţia intelectualului cu lumea şi, nu în ultimul rând, despre fericire”. Se lasă intervievaţi, în cartea Martei Petreu, Ion Negoiţescu şi Norman Manea, Andrei Pleşu şi Mircea Zaciu, Andrei Marga şi Alain Paruit, Gabriela Melinescu şi Alex Ştefănescu. Şi lista nu e, nici pe departe, completă.

În *Caligraf* (nr. 51) citim un grupaj tulburător de psalmi scrişi de Paul Aretzu (după poemele cu Omul gri), despre care Adrian Popescu nota, între altele: „*Cartea Psalmilor* are notele de bucurie ale convertitului, plinătatea de durată a celui ce descoperă o altă dimensiune, libertatea celui care scrie după cum crede, convins că se apropie pin scris de izvorul bucuriei sale. Limbajul poetului e cel consacrat de Biblie, modernitatea sa arhaică are luminozitate şi forţă spirituală, tonalitatea e a psalmilor davidici, cu gama lor de infinitezimale nuanţe, cu elanuri, laude şi tânguiri ale păcătosului care se întoarce la Dumnezeu”.

La sfârşitul lecturii *Echinoxului* (nr.1-4/2005), te simţi „absolut fantastic”, ca după „un periplu imaginar la capătul căruia te simţi epuizat, fericit şi înduioşat”. CV-uri atipice, „împotriva plictiselii”, „prefaţă la un miez de noapte”, studii serioase şi ghiduşe, însemnări din care afli „cum e să fii postmodern cu Nietzsche sub pernă, în buzunar sau în pantaloni?” etc. – toate textele laolaltă bucură ochiul şi înseninează, căci denotă, întâi de toate, tinereţe, inteligenţă, atipicitate.

Nicolae Manolescu susţine, pe bună dreptate, în paginile revistei *22* (3-9 mai), un adevăr răscunoscut, neremediat însă de ani de zile, şi anume că piaţa culturală autohtonă nu este, nici pe departe, saturată de reviste culturale, „dar din păcate nu există nici un management performant, în special al distribuţiei. Eu cred că, dacă ar fi bine şi profesionist distribuite, «culturalele», indiferent dacă sunt literare sau de alt gen, ar vinde mai mult decât vând acum. Cred că piaţa ar înghiţi mai mult. Dar cu condiţia să avem o distribuţie corectă.” Ei, aici e problema. Corectitudinea şi, nu în ultimul rând, profesionalismul distribuitorilor-mamuţi!

Stelian Tănase consideră că integrarea în UE va impune, în chip inevitabil, o schimbare şi în mass-media.

În *Lettre internationale* (nr.53) citim o incitantă proză, semnată de Ion Vianu; fragmente splendide despre Montparnasse-ul nostru, în care „luxul şi plăcerea nu au şters ce a fost”, iar – notează, cu fineţe tristă, romancierul care a acceptat să fie invitatul special al Clubului Ideea Europeană – „disperarea de-acum câţiva ani, pe care o întâlneai la tot pasul, s-a transformat în absenţă”.

Din convorbirea realizată, pe vremuri (martie 1997), de Mircea Iorgulescu cu regretatul istoric literar Zigu Ornea, pentru Radio „Europa Liberă”, reţinem tristeţea marelui cărturar în ceea ce priveşte moştenitorii d-sale: „Din păcate, la ora actuală situaţia este, pentru disciplina noastră de istorie literară […], foarte tristă. […] Tinerii nu vin spre istoria literară. Din păcate, găseşti greu pe cineva să-ţi facă o prefaţă la o ediţie, găseşti greu un tânăr care să se îndrepte spre o ediţie critică, editorii de ediţii critice sunt şi ei cam de vârsta mea, din generaţia asta a noastră care se duce. Mă gândesc cu groază că nu vine nimeni în urma mea. Eu sper mult ca ceea ce spun acum să nu fie adevărat, să fie infirmat de faptele viitoare şi să apară noi istorici literari”. Printre faptele viitoare care au confirmat spusele marelui cărturar stă desfiinţarea Editurilor Minerva şi Univers, dispariţia – aproape în întregime – a ediţiilor critice.

În *Apostrof* (nr.4/179) Ion Mureşan îi face un impresionant portret regretatului Adrian Marino, din care cităm: „A murit ca un om liber, între cărţile sale. Probabil că a visat de multe ori Raiul ca pe o Bibliotecă. Primit fie spiritul său în Marile Biblioteci ale Cerului!”

Consistent, numărul pe lunile ianuarie-martie al revistei *Ex Ponto*, în care găsim poeme de Radu Gyr şi Lucian Vasiliu, proză de Horia Gârbea şi Daniel Corbu (încă un argument că poeţii intră, tot mai dezinhibaţi, pe teritoriul epicului pur, nu neapărat din dorinţa de a trăda demonul liricii); invitatul revistei este Dinu Flămând, care susţine, pe bună dreptate, că „niciodată nu a fost mai valorizată negativitatea care se străduieşte să demonstreze că nu există nimic mai complex.” Exact în aceeaşi cheie este scris editorialul acestui excelent număr – *De-ale tranziţiei*, semnat de prozatorul Ovidiu Dunăreanu, care scrie despre falsele modele ale tranziţiei un excelent text ce are izul amărăciunii.

Derizoriul mă înhibă sau, în cel mai bun caz, mă sileşte să mă retrag. Vulgaritatea dintotdeauna m-a crispat, ca să nu spun oripilat. Realitatea dimprejurul meu – copleşită de elemente prin excelenţă derizorii, de vulgaritate, de întâmplări aşezate sub orice nivel – mă face să mă simt străină. Prin definiţie. Nu am nimic comun cu ceea ce se petrece în jurul meu. Absolut nimic. Am terminat – ca să fiu exactă, în data de 23 august (suntem în 2005) – romanul *Marile jocuri.* Va urma redactarea paginilor scrise. Am în cap următorul volum. Andy mă întreabă cum se va numi următorul roman. Înseninată, îi răspund: *Zăpada mieilor*. Între altele fie spus, istoria titlului fiecărui volum de poeme, al fiecărui roman, ar putea constitui un pretext pentru nişte însemnări nelipsite de importanţă, cred eu. Dar nu. Nu despre asta voiam să scriu. E bine. E cald. Sunt epuizată după scrierea celui de-al treilea volum din ciclul *Vulturi de noapte.* Nici nu ştiu cel puţin cât de amplu va fi. Însă nu asta contează. Important este că sunt vie – cum spuneam altedăţi – până la destrămare. Important este că – prin tot ce fac, prin tot ce gândesc – sunt eu însămi. Sunt. O insulă vie, de carne şi spirit, încercând din răsputeri să se radicalizeze, deşi este conştientă până în cea mai ascunsă celulă că abia se menţine pe linia de plutire. Abia de este. Pur şi simplu: este. Nimic mai mult. Oare e puţin?

Deocamdată, ştiu un singur lucru: deşi epuizată, stoarsă, deşi la pământ, mi-e dor, mi-e foarte dor de mine.

Mai exact, de celălalt versant. Restul aproape că nu contează. Nu există. Aproape. Cobeşti, ultrascorpie. Ridică-te la tine, opreşte-te. Dar până atunci: dormi. Poate aceste rânduri sunt o expresie a somnului de tine. Boje moi[1], ce expresie!

Dă-mi putere şi răbdare, Doamne; păstrează lumina ochilor mei. Dă-mi linişte, singurătate şi forţa de a mă izola zilnic, între 9.00 şi 12.00/13.00. Măcar şapte-opt luni pe an, să stau singură, cu mine şi să lucrez, să citesc, să ascult muzică şi să scriu. Nu-mi doresc decât să fiu lăsată în pace; să fiu lăsată în legea mea.

Friedrich Nietzsche: „Ce are a le mulţumi Europa evreilor? – Multe, bune şi rele, mai ales, un lucru ce ţine şi de bine şi de rău: stilul grandios în morală, maiestatea şi onoarea nesfârşitelor cerinţe, nesfârşitelor semnificaţii, sublimul şi întregul romantism al îndoielilor morale – şi, necesarmente, acea atrăgătoare, înşelătoare şi aleasă parte a acelui miraj, a acelei seducţii a vieţii în al cărui reflux târziu arde astăzi cerul culturii noastre europene, arde cerul ei de seară – poate deja stins. Pentru aceasta, noi, artiştii, printre spectatori şi filosofi, le suntem evreilor recunoscători."

Relativ de curând, Fundaţia Culturală Ideea Europeană a organizat cea de-a III-a Ediţie a Clubului Ideea Europeană, axată pe următoarea temă: „Modele Europene – Ion Ianoşi. Cărturarul în tranziţie". I-am avut ca invitaţi pe Mircea Martin, Gabriel Dimisianu, Adrian-Paul Iliescu, Nicolae Breban – cărturari şi prieteni ai marelui profesor, care au încercat să schiţeze un portret al autorului monografiilor despre Dostoievski, Th. Mann şi Tolstoi. Ion Ianoşi a împlinit 77 de ani. E o vârstă magică. Domnul profesor e un model în siajul modelelor create de Mittel Europa, modele, se ştie, din ce în ce mai puţine, din ce în ce mai rare. Textul celei de-a treia Ediţii a Clubului Ideea Europeană va apărea în unul din numerele viitoare ale *Conte...*

O altă aniversare – a Janinei Ianoşi – cărturarul ce a dăruit literaturii române circa 30 volume traduse din germană, rusă şi franceză. La mulţi ani! Janina şi Ion Ianoşi sunt pe malurile Senei.

Ion Vianu – aflându-se pentru două luni în Elveţia – lucrează la dialogul ce va fi publicat de noi în toamna acestui an. Dialogul e o pauză de respiro, de bună seamă, căci scrisul la romanul d-sale deţine întâietatea.

După o pauză, o călătorie la Cluj, apoi la Fundata, Nicolae (Breban), revine la cel de-al treilea volum din memoriile sale: *Sensul vieţii III*. Ni s-au promis mai multe surprize, între care portrete ale prietenilor din prima tinereţe, tratarea uneia dintre cele mai dificile perioade – anul ´71, intrat în istorie ca an al Tezelor din Iulie, an în care autorul *Animalelor bolnave* îşi dă demisia din c.c., se reîntoarce în ţară, stârnind stupoare, nedumerire, fiind izolat şi ocolit de colegi. De unii colegi. Între timp, *Conte...* va publica fragmente din paginile scrise deja.

Uneori, nu există trecut fără dorinţa de a-l regândi, recrea, revisa la nesfârşit. Se pare că tocmai tentaţia asta te situează pe limita unde descoperi că, refăcând, regândind la nesfârşit trecutul – cu personajele, dialogurile, întâmplările, împlinirile şi căderile sale, care revin şi revin în lumina experienţei, filtrate prin sitele lucidităţii –, îmbogăţindu-l, rişti să devii paramnezic, adică să amesteci – dincolo de voinţă – „fărâme de realitate cu invenţii", până

[1] În limba rusă; echivalentul în rom.: Doamne al meu.

la imposibilitatea de a deosebi realitatea propriu-zisă de complicatul univers enigmatic al fantasmelor. Este tocmai ceea ce face prozatorul Ion Vianu în volumul *Paramnezii*. Invadat de trecut, de istoriile fie dramatice, fie însorite ale acestuia, autorul se transformă, transcriindu-le, treptat-treptat, într-un savant al melancoliei, marcat fiind de o singură, capitală, vină: incapacitatea de a se desprinde cu rădăcini cu tot de matca trecutului, care, involuntar, se reinstalează în magmele liniştite ale prezentului, confundând timpurile, asimilând ritmurile unui perpetuu anotimp al tinereţii, ahtiate, nietzschean, să rumineze, să priceapă, să asimileze totul, nu rareori pronunţându-se în defavoarea sa, ba chiar detestându-se taman pentru această foame de a aprehenda, revoluţionând, iubind, detestând şi recunoscându-şi vârfurile, ezitările, limitele. Astfel, în siajul fiului lacrimilor Monicăi (Sf. Augustin), dispare „trecutul trecut", pentru ca acesta – laolaltă cu învăţămintele, funcţiile şi materiile sale – să se aşeze într-un perpetuu „prezent al trecutului", replămădit cu rece fervoare fierbinte, asimilat şi metamorfozat într-un prezent pur, fantastic. Trecutul devine – fie îmboldit de boală (ca în *Sincopa*), fie de o furtună declanşată la munte (*Cutremur de umbre*), fie de amintirea unei nevinovate şedinţe de ghicit în palmă (*Chiromanţie*) – sursă vie pentru revivifierea prezentului, a zeilor acestuia, pentru priceperea unor sensuri nelipsite de importanţă, a unor mesaje, semne încifrate şi înţelese altedăţi pe jumătate, sau pe sfert doar: „În acest an de graţie, două mii şi… trăiesc în trecut şi numai în trecut. E atât de sensibil, uneori de dureros, încât *îl simt prezent*… refac dialoguri, convorbiri cu oameni iubiţi, detestaţi, sau numai întâlniţi, aruncaţi în calea mea, ca o piedică". (s. n.) Cele şaisprezece proze extrem de dense, comunicând subteran între ele prin câteva motive care revin obsesiv (timpul, moartea, prietenia, iubirea) dovedesc cu lux de amănunte că distanţa, nobleţea ei funciară, au o menire precisă, şi anume rescrierea/regândirea existenţei întru transformarea ei într-o existenţă activă, vie, iar liantul viguros, luat fără odihnă la întrebări, este însăşi rezistenţa, fiindcă, în definitiv, pentru unele personalităţi toate drumurile duc într-acolo; iar Ion Vianu face parte din această categorie, să recunoaştem, rară, tot mai rară. În această ordine de idei, nu e deloc accidentală aparent exagerata fixaţie pe modelul desemnat de Mihu Leoni, spectrul căruia revine terifiant-salvator la protagonistul din *Sincopa,* făcându-l să salahorească – o dată găsit într-o clinică, la limita fragil-decisivă ce desparte viaţa de moarte – în minele ideatice ale primei tinereţi, când Mihu – purtând în suflet patima pentru unghiurile ascuţite ale absolutului, ale lucrurilor rotunde, ferite de negoţul murdar, de aburii corupători ai mundanului – „se situase la polul refuzului absolut", întrucât „era născut pentru a rezista. Era geniul lui"; geniul protector al acelui cvasiadolescent, aşadar, se impune, iar şi iar, din găvanele trecutului, devenind un model absolut al rezistenţei şi veghind din umbră, din luminoasa umbră ineluctabilă a morţii fără de moarte.

Oricât ai încerca să te tragi pe sfoară, scriind despre ceilalţi, tu, în realitate, scrii despre tine tot timpul. Iată o frază plină de orgoliu. Da?

Oboseală acumulată în straturi. Dureri reumatice. Mă simt umilită. Umilită şi aruncată departe de tot ce sunt, de ceea ce îmi doresc să devin. Abia acum, când am scris rândul anterior, mi-am amintit că ori de câte ori termin o carte, mă simt exact la fel. Ca şi când, o dată încheiată, cartea te azvârle cât acolo, devii inutil, căci stors, secat, bolnav. Golul de după scrierea unei cărţi, Doamne, cu ce poate fi comparat? Un gol bolnav, vinovat fără vină. Un gol viu, muşcător, ca o viespe.

După o lungă disertaţie edificatoare pe marginea spiritului împovărării, Zarathustra – un sfânt monstru extatic, constructor al teoriei „omului care este ceva ce trebuie depăşit” – ajunge, treptat-treptat, la concluzia că se află în posesia artei de a aştepta: „[...] şi eu am învăţat să aştept – dar numai să mă aştept *pe mine*”. (s.a.) Acesta este adevărul la care melancolicul gânditor ajunge „pe felurite drumuri şi mijloace”; e vorba, în acelaşi timp, şi de un crez de făuritor-tălmăcitor de sine. Pentru a atinge răsvisata ţintă – depăşirea a ceea ce eşti – „n-am folosit *numai* (s.a.) o scară ca să ajung pe înălţimea de unde ochiul meu s-a năpustit în depărtare”; recurgând la diferite făgaşe, instrumente, mijloace, niciodată, în nici o circumstanţă – orişicâtă nevoie ar fi avut –, Zarathustra n-a cerut, aşadar, informaţii, detalii privind direcţia, utilitatea, lungimea drumului său, preferând să înainteze în singurătate, îmbrăţişând astfel exclusiv adevărurile revelate în timpul vorbirii „din măruntaiele fiinţei”, în vreme ce el, gânditorul, era „înghiţit de solitudine ca de-o balenă”. Departe de oameni, între care se simte întotdeauna „sălbatic şi străin”, lipit de animalele sale dragi, complice fără pată, extaticul învăţător şi etern ucenic descoperă, în lumea sa dionisiacă, lucruri legate – printr-un invizibil cordon ombilical – de intimitatea răsucită în abisul fiinţei: „orice fiinţă vrea aici să fie verb, şi orice devenire vrea să înveţe de la mine să vorbească”. Tot aici – în catacombele gravului for lăuntric – se ajunge la dificila artă a iubirii de sine – şi nu a iubirii aproapelui! – artă identificată, goethean, cu nerisipa de sine, cu limitarea la esenţe: „A te iubi pe tine însuţi – aceasta este-nvăţătura mea – cu dragoste puternică şi sănătoasă: încât să te păstrezi în tine însuţi şi nu să te împrăştii împrejur”. „Împrăştierea împrejur” – echivalată cu iubirea creştină a aproapelui – e tratată ca ceva ucigător, ca un echivalent al minciunii şi păcălelii, iar limitarea la iubirea de tine constituie „arta cea mai fină şi mai vicleană dintre toate artele, artă supremă care cere răbdarea cea mai prelungită”. Toate aceste trepte ale iniţierii sunt parcurse cu infinită quietudine, cu răbdătoare tenacitate amară; nimic nu e în stare să-l clatine pe iubitorul de sine însuşi, care de bună voie se pune la grele încercări, depăşite cu perseverentă astuţie, cu răbdare monstruoasă, alambicată, avidă să-şi asume deliberat alte poveri superioare, majore, pentru a le duce astfel mai lesne pe cele circumscrise contingenţelor, înşurubate în zestrea moştenită prin „grele cuvinte şi valori” care „ni s-au menit aproape din leagăn prin «rău» şi «bine»”.

Trepte, ţinuturi imaginate, meandre, cotloane, urcuşuri, suişuri ameţitoare, revivifiante, văi destinale, păduri, vârfuri, explozii, erupţii – toate laolaltă, aşadar, sunt înşurubate în pământul fiinţei învinse, readuse în faţă, revăzute, gândite, ruminate, explorate din unghiuri diferite; şi toate aceste şi alte examene iniţiatice, gnoseologice, se desfăşoară fascinant şi teribil, mereu pe muchie de cuţit, veşnic pe limită, în şcolile depăşirii de sine, cu toate mizeriile, imploziile, cedările, victoriile, spaimele acesteia, neînţelese, abia pronunţate, abia atinse, însă limpede exprimate în arborescenta umbră a solitudinii de profet aplecat peste cartea vieţii, percepută, indubitabil, ca un *bildungsroman.*

Cât de departe e celălalt versant! Şi dacă mă gândesc bine: capul îmi vuieşte de planuri; atâtea intenţii neduse la capăt, gesturi scriptice tăiate la jumătate, cărţi începute şi abandonate la mijloc, la jumătate sau aproape de sfârşit! Nu mai scânci. Ai terminat un roman de circa şase sute de pagini; d´aia te simţi epuizată! E firesc. Ieşi din tine. Vagabondează. Contemplă lumea din afară: mizerabilă şi divină, mică şi sublimă cum este, fugi spre ea, bucură-te că

ai terminat lucrul la acest roman care, iată, te-a stors, făcându-te să te simţi abandonat, singur, gol şi pustiu; fericit, totuşi. Totuşi, viu. Aşteaptă. Încolăceşte-te în tine. Ucide mila faţă de tine însuţi; e de prost gust mila. Nietzsche e cu tine; pururi alături. Un uriaş. Un sfânt.

Îmi propun să-mi trag sufletul şi ajung, invariabil, în faţa ordinatorului. Umilinţa de a nu şti să faci nimic altceva în afară de ceea ce faci. Vocaţia ca vină fără vină. Poate.

O dezlegare a tăcerii; o modalitate de a o reabilita. Un început ce-şi visează vârful şi iminenta cădere luminoasă. Un înger cu aripile împlântate în pământul durerii. Vis ce muşcă din hălcile misterului nedefinit. Făptura de aer care dă un pinten legendei. Are înfăţişarea unei nevăzute fiinţe luminoase, cu ochii locuiţi de disperare, nicicând formulată până la capăt. Spectacol de semne care nu duc nicăieri, dar fără de care nu se poate. Linişte locuită de cineva nevăzut şi prezent până la tiranie. Boală de care nu vrei să te vindeci, deşi o blestemi nu o dată. *Un ceva* insidios ce dă cu copita lucindă neantului. Rană în care îşi moaie degetele Toma necredinciosul, rană ce se rosteşte pe sine. Vorbire cu îngerii, întreruptă, când şi când, de moarte, încurajată mereu de *ea*. Între silabele amare şi vii îşi dau întâlnire viaţa şi moartea.

Candid suferindul surâs al morţii din urmă. Amestec de tină şi tristeţe, zbor cu aripile ascunse înlăuntru prin lumea de noroi şi de neagră humă sperând. Dimineaţă începută invariabil cu gândul la moarte. Iubită cu picioare de sfântă decăzută, mereu vinovată, ca Maria Magdalena. Jurământ de dragoste făcut în iureşul unui război pe viaţă şi moarte. Fragment de cer pe care pariezi cu viaţa ta. Luciu cântător al armei soldatului căzut în luptă. Foc înalt din sobele cazarmelor populate de heruvimi şi de solii teribili ai morţii. Zbucium scris în ochii animalului rănit de moarte. Suferinţă dansând languros pe mormintele acoperite cu şerpi de iederă, de uitare căzută pe gânduri. Dragon căruia i se interzice, minut de minut, bucuria pândindă, cu sufletul la gură. Ochean în plasa bubuitoarelor lumini ce te iau drept ostatic. Fulger şi tunet de dulce apocalipsă nicicând terminată, jubilând în exces. Inevitabilul *viu* nemernic, ce te trage din adâncuri, aşa cum pescarii îşi trag, din timp în timp, năvoadele. Miere ce-şi conţine otrava eşecului. Sfântă erezie la picioarele suferinţelor. Teatru ce stă la temelia fantastică a lumii. Zână ce şi-a vândut de secoli lăuntrici sufletul. Tot ce-i pierdut şi zadarnic, tot ce are gustul veşnic al sfârşitului fără de capăt. Dimineţile de rouă şi zăpadă ale munţilor cu o culme monotonă şi plată, pe care te rătăceşti în căutarea marilor boli semănând cu destinul. Pantă abruptă a declinului spre ceea ce eşti de când ai ales să devii.

Noroc de a fi ales pentru *înzidire* în fiinţă. Praf şi pulbere din care se nasc, iar şi iar – ca într-un terific joc de copii – praful şi pulberea. Teren pe care moartea stă pururi alături, se mută apoi în tine. Coamă înzăpezită peste trupurile alte dăţi vii ale alpiniştilor. Drum presărat cu morminte şi cruci, cântec şi boală, dans şi ispită. Dulce otravă ce se întoarce împotriva ta; suferindă istorie obligându-te să o trăieşti, susurându-ţi cu voce de iederă ştiutoare că totul, totul se plăteşte. Istm unde ţi se aduce aminte cum oamenii pot, da, mai pot deveni zei. Vremea când secundele îşi zornăie neruşinat pe masă arginţii. Mare sălbatică ce-şi dă fustele peste cap, rozând din malurile ce se refac şi murind clipă de clipă, la loc. Pământ cu osia lumii gemând de milenii. Durere, uitare, candoare încercănată; marea belea de a nu te schimba, de a fi tu însuţi – pentru tine în primul rând – o pacoste cât casa, vai, care îşi găseşte locul sub un alt soare, dând viaţă lumii,

dând acesteia, uneori, rar de tot, ceea ce numim stângaci „sens”, prin acest cordon ombilical, prin invocatul, blestematul, hulitul, râvnitul, invidiatul, călcatul în picioare, prin el, da, prin cel ars pe rug, prin cel învins, revenit printre noi, din noi, din sufletele noastre pierdute în mireasma de jar a luminii – o, vină fără de vină!; da, prin măria-sa, nemernicul, divinul, prin el, Poemul.

Cascade de imagini. Definiția poemului, firește, îți scapă.

Un cer înalt, cu nori de sidef; toamnă, devreme, soare-apune. Nimicul foșgăie alături, poate în mine. E bine. E cald. Sunt acasă. În mine.

Tema maestru-ucenic este, de bună seamă, una dintre dominantele obsesive ale lui Thomas Mann – spirit prin excelență nordic, interesat, pe întinderea întregii sale existențe derulate sub semnul faptelor întru spirit, de obsesii majore, între care cea enunțată deține – alături de altele câteva – întâietatea. *Iosif și frații săi*, deși neconsiderată de autorul *Muntelui vrăjit* o „operă cu adevărat mare, ci doar un mijloc personal de a împărtăși până la un anumit grad experiențele oamenilor mari”, se află printre operele cele mai importante care tratează acest motiv biblic. Înclinăm să credem că Th. Mann, emițând opinia conform căreia „povestea existenței” lui Iosif n-ar fi o operă cu adevărat mare, o subliciteză deliberat, din modestie asumată, căci, scriind un text de o evidentă importanță, în umbra Sfintei scripturi, nu-ți poți permite, se înțelege, adjective exagerate, oricât de important te-ai considera sau ai fi în realitate. Iată de ce, pare-se, scriitorul își argumentează aserțiunea prin faptul că, scriind la *Iosif...* – o „epopee mistic-umoristică a omenirii” –, el încearcă „cum e să fii un om mare”, cele peste o mie de pagini aducându-l, după mărturisirea sa, „într-un contact de cunoaștere intimă cu măreția. Iată o distracție de o viață, care e și o înălțare și o potențare a vieții, dacă vrem, în orice caz însă ceva ce ține de viață și subiect, și mă feresc să iau teribil de în serios tot ce iese din asta pe plan obiectiv”. Pe plan obiectiv autorul – cu vorbele lui Fiodor Mihailovici – se înalță în spirit, ocolind – în discursul pe marginea poveștii despre copilul fântânii – să indice o evidență flagrantă, sugerând-o prin recursul la limbajul ambiguității.

Inițierea lui Iosif – fragilul, deșteptul, precocele, viclean-trufașul care va declanșa catastrofica înstrăinare inevitabilă în sânul familiei sale, e drept, îmboldit de propriul tată, Iacob, care „l-a iubit pe acesta îndoit și cu totul nebunește, oferind astfel destinului un nou și cumplit punct vulnerabil” (după cel oferit prin iubirea lipsită de măsură față de Rahila, cea pierdută la vârsta de 41 de ani) – se derulează în ritmuri calculat de încete, cu inspirat-priceputa conlucrare a lui Eliezer, bătrânul vechil – „o instituție, ce știa să spună «eu» într-un fel atât de deosebit și căruia pământul îi sărise în întâmpinare”; Eliezer era „cel mai vechi argat al lui Avraam”, dar, în același timp, era și învățătorul stângaciului și subtilului Iosif, îndrumătorul care – cu vorba lui Ruben cel degradat din drepturile întâiului născut – adoptase din obligație, transformată prematur în condiție, în vocație, un comportament după care „Ne purtăm după datorie și poruncă, și lăsăm deoparte multe întrebări amare”. Eliezer semăna cu Avraam, sau cel puțin așa susțineau oamenii, care nu aveau de unde să știe cum anume arăta Avraam, însă aproximau chipul celui din urmă după înfățișarea lui Eliezer, totuși, tocmai pentru că vechilul era de un calm imperturbabil și trimitea cu gândul „la o divină lipsă de conținut, ceea ce ușura atribuirea înfățișării sale unui venerabil necunoscut din trecutele vremi”. Sub divina

lipsă de trăsături aparentă, menționează scriitorul, Iosif detecta o altă față, după care se afla – credea junele învățăcel – „adevărata față a lui Eliezer”, şi era suficient ca aparenta față să fie smulsă de pe chipul maestrului, pentru ca fața cea lăuntrică să se arate în toată splendoarea şi misterul ei. Vechilul lui Iacob, de o vârstă cu acesta, făcea cu Iosif „exerciții de perspicacitate şi memorie”, îi preda conştiincios-înflăcărat cititul şi scrisul – „temelia a toate” –, îi povestea „snoave şi istorioare”, îl învăța cum să facă tabele meteorologice, scheme, îi aducea la cunoştință legende, istorii despre păcat şi despre Babilon (unul dintre centrele lumii), lecțiile nefiind altceva decât o pregătire pentru legenda care urma să devină Iosif cel stângaci-fermecător.

Revin la Ediția a III-a a Clubului Ideea Europeană, axată pe tema „Modele Europene – Ion Ianoşi. Cărturarul în tranziție”. Motivul? Îmi stăruie în minte. Lume bună. Multă. Rotonda Muzeului Național al Literaturii Române – arhiplină. Mircea Martin, Gabriel Dimisianu, Adrian-Paul Iliescu, Nicolae Breban, Janina Ianoşi, şi mulți alți cărturari şi prieteni ai marelui profesor. Am încercat să schițăm un portret al autorului monografiilor despre Dostoievski, Th. Mann şi Tolstoi, căruia nu-i este străină marea şi rara forță de a-şi trăi viața între uriaşi maeştri de hârtie. Ion Ianoşi a împlinit în primăvară 77 de ani. E o vârstă magică, spuneam... Domnul profesor e un model în siajul modelelor create de Mittel Europa, modele, se ştie, din ce în ce mai rare. Ion Ianoşi este cunoscut de câteva decenii bune publicului larg; este doctor în filosofie, predă de câteva decenii Istoria mentalităților, filosofia, estetica; a predat de altminteri mai multe cursuri. Este autorul a mai bine de 30 de cărți; a format generații de studenți. Apropo… surpriza mea este că în ultimul timp, de când ies tot mai frecvent din turnul meu de fildeş, cunosc tot mai mulți tineri şi mai puțin tineri care sunt, au fost sau îşi doresc să fie studenți ai domnului profesor. Ianoşi este un cărturar atipic, izbuteşte performanța de a sparge tiparele. D-sa şi dna Janina Ianoşi au fost şi sunt foarte iubiți de studenți. „[...] pentru mine şi pentru mulți studenți ai Facultății de Filosofie, profesorul Ianoşi a fost un exemplu stabil, un exemplu continuu al felului în care cineva poate lua atitudine fără a ceda ideologiei. Şi în acest domeniu cred că noi şi societatea românească avem anumite dificultăți”, spunea domnul profesor Adrian-Paul Iliescu.

Fugi de tine. Prefă-te că totul e O.K. Dacă te vei preface bine, totul va începe să se deruleze conform dorinței tale, la nivelul dorit de tine. *Tu parles*! Revine insistent-pervers spaima de nebunie. Spaima de a te pierde, mai exact, de a-ți pierde sufletul. Ai suporta multe, ai şi suportat. Pierderea sufletului însă este echivalentă, în percepția ta, cu o catastrofă, un formidabil început de apocalipsă.

Fugi. Fugi. Fugi. Odihneşte-te de celălalt versant. Evident, pentru a te reîntoarce mai temeinic acolo.

Incitante şi dense, marcate – în chip constant şi imprevizibil în egală măsură – de stranietate, cu o frază firească şi simplă şi totodată savant elaborată, prozele fantastice ale Anei Blandiana au, în marea lor majoritate, un început desfăşurat în ritm foarte lent, ca şi cum în fața ochilor ai o secvență de film derulată cu încetinitorul, pentru ca de îndată respirația frazei să se precipite, să adopte suişurile şi coborâşurile şi învârtejirile calculate, conduse de sirenele unui capricios râu de munte. Nici un gest epic, nici un personaj, nici o secvență liminară nu prevestesc fantasticul deznodământ; de fiecare dată aproape, tensiunea epică creşte miraculos, se învolbură, izbutind să te aducă

treptat, treptat, la un deznodământ insolit, neintrat, din capul locului, în calcul, deşi de pretutindeni scriitorul a avut grijă să-ți dea semne, să te persuadeze că, de vreme ce lui, creatorului, i s-au întâmplat atâtea incredibile lucruri pline de o fantastică vrajă amară, şi tu, firesc, vei asista la desfăşurarea unei enigme, chiar dacă resursele ei, odată atinse, şi subteranele ei, odată explorate, vor rămâne, de fiecare dată, din fericire, intacte. Fiece proză, fiece secvență – fie că e vorba de textele ce poartă, între paranteze, numele celor patru anotimpuri, fie că aducem în discuție *Proiecte de trecut* ori *Zburătoare de consum*, ori *Biserica fantomă*, *Rochia de înger*, de pildă, ca să ne referim la câteva exemple numai – încep discret, sugestiv, cu câteva piste epice, ca într-un grațios scenariu puternic, în care regizorul scoate la vedere personajele, se joacă nestingherit cu ele, transformând tot ce atinge, tot ce spune prin gura fiecărui protagonist, într-un fascinant spectacol epic, izvodit din parfumurile abstracte ale „singurătății esențiale" – după autorul *Cimitirului marin* – „extrema rarefiere a ființei". Blandiana are forța copilăroasă şi gravă în egală măsură – scriind despre lucruri, întâmplări greu/imposibil de crezut – de a te transforma în martor al descoperirilor proprii; aidoma copiilor puşi mai tot timpul pe joacă, poeta vrea să vadă şi să afle cât mai mult, să exprime cât mai sugestiv tot ce vede şi află, păstrând – din resursele unui frecvent explorat miracol – intactă şi vie, neobosit-laborioasă, calitatea de a se mira şi de a te face complice, uimit tu însuți de modul ei unic, proaspăt, revivifiant de viu, în care se miră autoarea *Ochiului de greier*.

Universul, pentru Blandiana rămâne a fi o nestins de sagace enigmă, existența – o sursă de bucurie şi un pururi reluat pretext de a-l explora, chiar dacă sau cu atât mai mult, cu cât nu rareori lutul lui metafizic îți oferă şansa de a te recunoaşte în suferință, în senina-i disperare. Unică în stilul ei de a te lumina – fie că scrie despre o prezență inefabilă urmărită la începutul primăverii, fie că se referă la istoria unei profesoare, ateistă convinsă, care veghează o cloşcă ce scoate, dintr-un teribil şi fast accident, doisprezece pui de îngeri, fie că vorbeşte despre ultima, presupusa moarte a unui delfin, arcuit în văzul unor indivizi corupți de aburii lumii tehnocrate –, arborând involuntar un zâmbet superior-viclean-uimit în colțul buzelor, scriitoarea, cu fiecare prilej, te poartă prin lumile ei încărcate de o întunecată, căci adâncă, lumină, dându-ți mereu *semne* şi *pretexte* de a trata lumea aidoma ei: cu inepuizabila dorință de a înțelege, chiar dacă – alarmant-disperat de frecvent – dorința aceasta se izbeşte de incapacitatea de a pricepe. De unde şi privirile scriitoarei, surprinse în unele fotografii, ghicite şi în unele proze-spectacol, în care epicul, din timp în timp, preia fața şi rigorile secrete ale poemului – după Valèry, o „ezitare prelungită între sunet şi sens" –: priviri senin-deznădăjduite, amar-luminos fixate asupra lumii scăldate în oglinzile reci, senzuale, ale minunii ce nu se lasă prinsă în țarcurile comprehensiunii; priviri optimiste, conținând luciul acela disperat şi metalic nestrăin îngerilor care desluşesc ropotul afund al marilor fapte secrete.

Grație lui Ion (Ianoşi), iată, am colindat Piterul de altădată, de fapt Piterul dintotdeauna. Volumul (*Sankt Petersburg · Romanul şi romanele unui oraş*) despre oraşul întemeiat de Petru cel Mare este extrem de dens, bine construit, şi conține atât informație referitoare la istoria acestui monumental şi blestemat oraş înălțat pe mlaştină, cât şi nenumărate romane, inserturi strict literare, circumscrise literelor ruseşti. E un festin al culturii această carte; inclusiv un festin sentimental, detaliu greu de neglijat, dat fiind ataşamentul acestui ilustru cărturar față de una dintre capitalele marii Rusii, capitală iubită şi detestată în egală măsură de un Puşkin, Gogol, Dostoievski, Ahmatova, precum şi de alți monştri sacri ai literaturii universale dăruiți

de cultura rusă. Un noian de informație bine filtrată, inteligent asimilată și expusă, textul purtând germenii seducției; cultură, farmec, inteligență – și nu în ultimul rând –, o enormă iubire față de ceea ce se numește într-un limbaj ultrabanalizat, ruginit: „sufletul slav”. Mi se încălzește sufletul când Janina și Ion, în timpul discuțiilor, pe ici și colo, folosesc cuvinte rusești. Mă simt nu știu cum mai acasă, mă simt mai puțin venită de pe altă planetă.

…Înainte să devină în ochii săi „o urbe miraculoasă”, elogiată și, în secolul al XIX-lea, într-o măsură incomparabilă, detestată de marii poeți și de uriașii epicului pur, de la Pușkin la Nekrasov, de la Lermontov la Dostoievski, pentru Ion (Ianoși), Sankt Petersburgul a fost o experiență de viață. Ferocele iubitor de literatură rusă – care a dat literaturii române două monografii unice (inclusiv în contextul literelor ruse) despre Tolstoi și Dostoievski, precum și acea fascinantă *Poveste cu doi necunoscuți* din care aflăm nu puține lucruri despre relația dintre monstrul de la Iasnaia Poliana și inegalabilul autor al *Demonilor* – ajunsese în orașul lui Petru cel Mare în 1949, fiind repartizat pentru studii de filosofie la Universitatea din Leningrad, situată „într-o zonă splendidă de pe Insula Vasilievski”. Foarte curând, orașul de pe malul Nevei va exercita asupra tânărului cărturar o atracție fantastică, devenită – vreau să spun în timp – fantastică tocmai dată fiind durata ei de mai bine de o jumătate de secol! Anii de ucenicie ai lui Ianoși se desfășoară în acest leagăn ultradisputat al civilizației ruse care îl obsedează, făcându-l să revină pe malul Nevei în 1970, de astă dată în dorința fermă de a se documenta în vederea elaborării unei monografii-eseu intitulate, spuneam, *Sankt Petersburg · Romanul și romanele unui oraș*.

De ce *romanul* și *romanele*? Fiindcă acest impunător volum – impunător prin erudiție, cantitatea de informație ținând de varii domenii, de la literatură și filosofie, până la arhitectură și istoria mentalităților, ca să ne referim exclusiv la o parte a evantaiului strict informativ – e alcătuit, înainte de toate, din istoria unuia dintre cele mai mărețe orașe ale lumii; apoi, întrucât romanul (povestea propriu-zisă) celebrei urbe construite pe mlaștină de Petru cel Mare ar fi incomplet fără presupusele romane ale existenței fiecărei personalități marcante care a locuit ori (și) s-a născut pe malurile Nevei, dedicând pagini semnificative Petersburgului; e suficient să pomenim doar câteva pentru a pune în valoare – în aceste însemnări lapidare, succinte – amploarea discursului eseistic: Pușkin, Gogol, Dostoievski, Nekrasov, Bielîi, Blok, Gorki, Maiakovski, Ahmatova, Nabokov, Brodsky ș. a., cărora le sunt dedicate capitole separate, pagini bine structurate, menite să lumineze dramatica istorie a uneia dintre cele mai disputate urbe – „capitala fastuoasă și malefică a noii Rusii”. Nu sunt trecute cu vederea nici clădirile, „prospektele”, insulele, bisericile, catedralele, locurile, monumentele pomenite în operele literaților petersburghezi; nu sunt lăsate în umbră nici tipologiile/personajele tipic pertersburgheze prezente, bunăoară, în romanele dostoievskiene ori în cele gogoliene. Unul dintre personajele cele mai fascinante este chiar Sankt Petersburgul, căruia – afirmă fascinat autorul – „îi lipsește veselia Parisului, în schimb el impune respect prin severitatea proprie parcă unui senator din Roma antică, înveșmântat într-o togă purpurie, prin ordinea sa dură și mecanică, spiritual poate nefirească, dar formal desăvârșită, și care s-a dovedit, în orice caz, mult superioară rânduielilor antipatice dintr-un Berlin prea îmburghezit”.

Ce este, ce poate fi un jurnal? Însemnări zilnice, aproape zilnice, menite să te ajute să te menții pe o linie de plutire. O definiție posibilă. Nu însă exhaustivă; departe de așa ceva. În realitate nu-mi doresc să țin *stricto sensu* un jurnal (motiv pentru care consider că ceea ce scriu aici

e mai degrabă un soi de antijurnal). Nu mă văd capabilă să descriu, zi de zi, cum mă trezesc, ce mănânc, ce citesc, cu cine mă văd etc. Nu mă văd acceptând prescripția obligatorie a unui Radu Petrescu apropo de caracterul voit banal, voit şters pe care trebuie să-l comporte un jurnal în strictul înțeles al termenului. Nu. În primul rând, cred că nimic nu este banal; purtători ai microbilor banalității suntem noi înşine, ochiul nostru care poate fi şi obosit, şi lehămetit, şi mărunt, şi superficial. Apoi… cotidianitatea strictă depune prea multă rugină în noi ca să tindem şi noi spre banalitate, şablon, tipar, clişeu! Mi-aş dori, mai degrabă, ca aceste pagini să rețină golurile dintre cărțile scrise; să mă regăsesc în ele aşa cum sunt, în toată confuzia mea destinală, cu căderile, văile tensionale, ticurile, stângăciile mele, asta pe de o parte; pe de alta însă mi-aş dori ca în aceste file să notez, câteodată, ce îmi trece prin cap: adică o întorsătură de frază, un gând oprit la jumătate, un fragment de realitate agreabilă, ceva ce țin foarte mult să intre aici nu neapărat pentru a fi folosit ulterior în alte cărți, ci pur şi simplu. Fără pricină. Mi-aş dori să scriu aici despre prietenii mei, dragii, puținii mei prieteni. Mi-aş dori să scriu despre evadările mele, confuziile, frustrările strecurate din fisura cotidianului. Apoi, îmi doresc – ferm convinsă de faptul că fiece carte este o construcție – să mă odihnesc de mine, lăsând să se aşeze în magma acestui manuscris lucruri plăcute, uneori uşoare, alte dăți nu tocmai senine, micile amănunte care fac existența vie, exasperant de necesară, pretext de a fi pentru a exprima modul în care eşti aşa cum eşti în realitate: cu ezitările şi căderile tale, cu perplexitățile destinale, cu împlinirile iute negate, trăgând cu ochiul flămând spre muntele următor ce se cere escaladat, îmblânzit, măsurat. Dacă romanele, cărțile de poeme, cele de eseuri se construiesc, se edifică în timp – şi e nevoie, pentru a duce la capăt o construcție, de ştiință, de teme obsesive şi iarăşi de ştiință, răbdare, de alte calități la care nu am chef să mă gândesc în clipa asta – acest fals jurnal vreau să fie edificat din mers din lucruri, spuneam, mai mult sau mai puțin importante, câteodată din nimicuri dulci, din fleacurile care să mă readucă, în timp, la mine, iar alteori să mă ajute să fug de mine, de acele „motive obsesive” (ar spune Nicolae Breban), la care, mai târziu, după ce voi da ocol lumii, voi da ocol mie, să mă reîntorc altminteri, dintr-un alt unghi, cu un alt ochi: proaspăt, odihnit, lacom să vadă, să fie, să-şi pună întrebări, alegându-se cu prea puține răspunsuri, şi să descrie.

Ştiu că mâine – ori poate în una dintre zilele viitoare – voi reciti rândurile scrise adineauri, şi, evident – oho, totuşi, totuşi, mă cunosc nițel! –, voi avea tentația să le rescriu, să cioplesc în trunchiul lor de aer, de litere. Voi căuta subterfugii, explicații, şi voi găsi zeci de trucuri, pentru a revedea rândurile aşternute, scriind şi cioplind, rescriind şi revăzând şi…

Grea meserie e şi înălțarea templelor!

Dacă n-ai da tu însuți apă la morile tale…

Rândurile acestea nu cred că pot fi calificate drept un jurnal. Nici pomeneală!

Văd că simt nevoia de a comenta pagini din lecturile făcute. E bine. Da?

Mă joc. Mă odihnesc. Mă răsfăț. Cum se numeşte jocul meu? *Trei mii de semne.*

Îndeletnicirea cu ştiințele – în paginile romanului thomasmannian *Iosif şi frații săi* – se desfăşura, în special, sub copacul Domnului, ca şi exercițiile obligatorii pe care

trebuia să le deprindă, de la o vârstă crudă, Iosif, şi le însuşea, de altminteri, cu brio, aşa încât învăţase devreme să farmece oamenii, dar, poate, în primul rând, sclipitorul copil al fântânii îl fermeca pe Iacob cel infinit mai sensibil la subtila graţie a fiului favorit; pierderea prematură a femeii iubite şi „adevărate" îl făcuse pe tatăl celor doisprezece copii să-şi transfere întreaga forţă a sentimentului asupra celui dintâi născut, încât sentimentul nutrit faţă de fiul celei adevărate era lipsit de măsură, şi în vreme ce Iacob realiza propria sa lipsă de măsură manifestată în relaţia cu favoritul lui, el îşi dorea să se încurajeze, să insiste parcă în acest sens, ca şi cum ar fi vânat orice posibilitate să se debaraseze de libertate, de linişte, sau, mai degrabă, să le investească în cel iubit, în alesul fiu ce-i aducea netulburat, viclean-nevinovat în şiretenie, nestingherita bucurie de a iubi, limitându-l astfel, transformând imprudenţa sa în necesitate, iar iubirea în destin: „Ar trebui cumpănit dacă omul cu sentimente puternice dispreţuieşte, de fapt, în mod conştient libertatea şi liniştea, provoacă în mod deliberat destinul şi nu doreşte să trăiască decât bântuit de temeri şi sub ameninţarea spadei. E limpede, însă, că o voinţă atât de cutezătoare este absolut necesară negrăitei bucurii de a iubi, şi oricine ar trebui să ştie că iubirea presupune o mare disponibilitate pentru suferinţă şi că nimic nu este mai imprudent decât să iubeşti". Imprudenţa de a-l iubi pe Iosif nu-i era străină nici lui Eliezer, de la care Iosif va moşteni, între altele, fascinaţia pentru numerologie, secretele zodiacului şi ale numerelor, mânuite cu măiestrie greu de întrecut, aşa încât junele alumn putea calcula fără vădite dificultăţi, ba dimpotrivă, cu o uşurinţă fascinantă, zilele faste şi zilele nefaste, iar în timp va căpăta dexteritatea – încercând de timpuriu s-o dibuie – de a accepta necesitatea şi de a pricepe „cu acest prilej felul de a fi al Domnului"; răsfăţatul fiu ştia să perceapă timpul ca volum, ca pondere, învăţase să calculeze, aflase o sumedenie de lucruri despre boli şi leacuri, despre geografie (calitate ce-l va servi în călătoria sa spre Egipt, de pildă) şi despre trupul omului, părţile componente ale căruia corespund anumitor semne zodiacale etc. Toate lecţiile lui Eliezer – un perspicace pedagog – se desfăşurau în registru ludic, iar Iosif se minuna nu o dată de grămada de lucruri nemaipomenite ştiute de Eliezer, precum şi de modul firesc în care i le comunica, mai mult în joacă, acolo, sub pomul Domnului. Eliezer era, aşadar, în posesia mai multor taine care transformau „truda învăţăturii", pentru Iosif, „într-o mare şi măgulitoare plăcere", taine ce-i creau sentimentul că face parte dintr-un „mic număr de iniţiaţi din temple şi de pe şantierele de construcţii". Progresele făcute de Iosif erau impresionante şi dădeau apă la moara iubirii paterne a lui Iacob, încât emoţionat, părintele, ascultându-şi fiul şi minunându-se de nivelul atins de acesta, se uimea în prezenţa odraslei sale, exclamând: „Ca un înger! Întocmai ca un înger al lui Arabot!" Alături de Eliezer, Iosif îşi cizela limba, scrisă şi vorbită, aşa încât ucenicul ajunsese până acolo unde „Limba Babelului îi curgea [...] din gură cu întunecată măreţie", iar învăţătorul era literalmente încântat de progresele alumnului său, de forţa lui de a se depăşi neostenit, pe când fraţii lui îl ironizau, făceau glume răutăcioase pe seama lui, împunşi de individie şi – susţine autorul – de îngâmfare.

…Mai presus de toate cele învăţate se situa faptul că atât de la Iacob, cât şi de la Eliezer tânărul Iosif învăţase – ceea ce, de fapt, ştia instinctiv – să raporteze faptele existenţei sale, gândurile şi visele, lucrurile în plină zămislire contemplativă, la divinitate, căci în sânge îi sta dorinţa să „îşi lege viaţa de divin", felul în care muncea la această legătură deosebindu-se net de cel practicat de tatăl său – sentimental, cumpătat, neinstruit. Iosif însă – spre deosebire de părintele său – avea o manieră sagace, „isteaţă

şi calculată”, de a-şi construi relaţia sa cu Dumnezeu; maniera alumnului se sprijinea pe „convingerea că o viaţă şi evenimente fără certificatul de autenticitate al unei realităţi superioare, ce nu se întemeiază pe date sacre şi cunoscute şi nu se sprijină pe ele, ce nu se poate oglindi şi nu se poate recunoaşte în nimic ceresc, nici nu sunt viaţă şi evenimente [...]”. Accentele, se vede, sunt puse limpede-categoric, cu vădită perspicacitate, de junele în plină formare; el ştie exact ce vrea şi în ce mod să-şi taie punţile cât mai directe care l-ar duce spre realizarea celor dorite, paşii îi sunt iuţi, iar mintea sa ageră caută pretutindeni argumente nu atât pentru a se convinge de lucrurile descoperite, constatate fie în realitatea propriu-zisă, graţie lui Iacob, graţie lui Eliezer, fie prin intermediul viselor, povestite, tălmăcite, uneori, din egoism şi exagerată iubire de sine, în prezenţa fraţilor lui. Mintea lui nesăţioasă, avidă de îndumnezeire, caută şi descoperă conexiuni, legături, interdependenţe, teze şi antiteze, astfel încât lumea de jos se înfăţişează ca o oglindă a celei de deasupra capului, iar tot ce se petrece aici şi acum devine o prelungire a voinţei de sus, căci nimic de pe pământ nu se poate urni fără îndemnul ochiului atotvigilent, atotstăpânitor de deasupra –: „cele de jos nici nu s-ar pricepe să se întâmple şi nu şi-ar da sieşi în gând, fără un model şi o replică în cerul înstelat” – credea tânărul, şi convingerea asta era imposibil de clătinat, căci – luată în serios – se cerea consolidată pururi, inventiv, cu dăruire. Aşadar, cerul şi pământul se află într-o interdependenţă imposibil de clătinat ori de pus la îndoială, „iar unitatea dublului, prezenţa a ceea ce este în prefacere, faptul că susul şi josul sunt interschimbabile, astfel încât unul se schimbă în altul şi zeii pot deveni oameni, însă şi oamenii pot deveni zei, constituia, şi în viaţa sa, principala certitudine”. Aceste învăţăminte – „certificate ale unei realităţi superioare” – erau, în bună parte, moştenite, treptat-treptat, de la Eliezer, iar vecinătatea Iosif/Eliezer nu era, de bună seamă, întâmplătoare; oare nu Eliezer ştia să spună, ca nimeni altul, „eu”, „eu”, „eu”, şi modul în care pronunţa pronumele personal, persoana întâia singular, nu putea fi copiat, reprodus de nimeni, căci, irepetabil, „eul” dascălului ştia să închidă între graniţele-i presupuse, intangibile, dar existente în mod cert, întreaga lume, deodată, iar dascălul însuşi, repetăm, când pronunţa pronumele *eu* „într-un mod atât de îndrăzneţ şi de liber”, „privirea se frângea îngându-rată pe făptura lui”, deoarece la mijloc era nimic altceva decât credinţa – „credinţă fundamentală” – care îşi avea sălaşul de eter, e limpede, şi în Iosif. Lucruri fireşti, îşi spune, după toate semnele, gânditor, lectorul. Lucruri fireşti, constată scriitorul, pentru ca de îndată să deturneze atenţia de la credinţa ucenicului şi a învăţătorului său spre înclinaţia oarecum atipică (în contextul schiţat între marii oameni biblici), deplasată, a lui Iosif „de a trage foloase din modul de a gândi îndeobşte adoptat şi de a lua cu el ochii oamenilor, pe calea unei autosugestii conştiente” venite din egolatrie, din admiraţie de sine de departe ieşită din comun – un punct de divergenţă între el, Iosif, şi fraţii săi, care – într-un târziu de legendă – îi vor pune gând rău şi-l vor arunca, după cum se ştie, în fântână. Azvârlindu-l astfel în mit.

…Mărul discordiei pentru fraţi, iar pentru Iosif „certificatul de autenticitate al unei realităţi superioare” fusese, se ştie, vălul purtat de Rahila (moştenire de la taică-său, Laban, preluată de Iacob de la soţia lui după moartea ei fulgerătoare, şi înmânată fiului său ales, la insistenţele viclene, disperat-senine, ale acestuia). Excepţia este, fără îndoială, Ruben, care va avea o atitudine contradictorie faţă de gestul lui Iosif de a accepta vălul, dar şi faţă de fratele său în general, căci, în definitiv, el, Ruben, fusese cel căruia

i s-a luat, în urma greşelii comise (păcatul cu Bilha), dreptul întâiului născut în favoarea lui Iosif, fiul cel adevărat – „copilul fântânii” –, prin urmare, Ruben era îndreptățit să fie supărat şi să adopte una dintre cele mai fățiş răuvoitoare atitudini – ceea ce el – cu o excepție (scena aruncării în fântână) regretată şi din interes – nu face. Ba mai mult. Ruben, câteodată, îi dă dreptate lui Iosif. Îi apreciază frumusețea, farmecul cuceritor, dându-le dreptate şi oamenilor ce zâmbesc la vederea lui Iosif, a fiului favorit, iar comparându-se cu fratele său vitreg, ajunge la concluzia că, spre regretul lui, fiul preferat al lui Iacob îi este net superior, deci, dreptul întâiului născut, spre nemulțumirea lui, îi revine într-o măsură mai mare lui Iosif: „Are tocmai statura potrivită şi ridică spre mine ochii lui frumoşi şi duioşi cu o tainică ironie, de parcă ar întreba dacă mi-e la îndemână să stau în fața lui, prea mare şi necioplit, ca un turn de târlă, cu acest trup neghiob, pe care parcă-mi plesnesc vinele de putere, încât am uitat de mine ca taur [...]”, „el este înțelept ca şerpii şi blând ca turturelele, aşa ar trebui să fie omul. Viclean în nevinovăție şi nevinovat în viclenie, încât nevinovăția să fie primejdioasă şi viclenia sfântă, astea sunt semnele Binecuvântării şi împotriva lor n-ai ce face, chiar de ai vrea, dar nici nu vrei, căci acolo este Dumnezeu”. Acolo unde se află Dumnezeu, se împlineşte voia Sa, şi, de vreme ce voința superioară nu poate fi pusă în discuție, orice crâcnire, orice împotrivire cârtitoare sunt inutile.

Ce trăsături, dincolo de cele enunțate de Ruben – cel plin de o forță uimitoare – îl servesc pe Iosif, transformându-l, până la un punct, într-un cuceritor (e ştiut că Iosif fermeca în doi timpi şi trei mişcări pe oricine, până şi pe frații săi, de care tocmai această putere, cât şi iubirea fără de măsură a tatălui, îl despart)? Th. Mann găseşte explicația în rara întâlnire – în sufletul şi mintea acestui tânăr – a frumuseții şi a ştiinței bine echilibrate în cazul junelui căutător, precum şi în inexistența „prăpastiei aflate între spirit şi frumusețe” şi o „divină lipsă de tensiune” – calități ce constituie „cea mai pură încântare pentru un ochi neprevenit”, iar, pe de altă parte, ele, calitățile, declanşează „cele mai amare resentimente la cei ce au temei să se simtă jigniți şi întunecați de lumina lui”. Copilul cel mai iubit al lui Iacob, Dumuzi – „copilul celei adevărate” –, purta, aşadar, laolaltă cu alte calități notabile, „pecetea grației” – încă un motiv pentru a-i crea toate condițiile prielnice strunjirii de sine, învățăturii, familiarizării cu artele, unele dintre acestea fiind „primejdioase”, întrucât îi încurajau îmaginația, visele junelui diversificându-se şi depăşind limitele acceptate, precum şi buna-cuviință – ceea ce nu-l făcuse pe părintele iubitor să-i interzică să studieze în continuare artele –: „din orgoliu”, din iubire şi din dorința ca fiul său să aibă mai departe „preocupări educative”, pentru a putea să-l aşeze, mai târziu – în viitorul nu foarte îndepărtat – „pe acest sosit târziu pe locul cel mai înalt, înaintea celorlalți mai mari, în fruntea lor [...]”, fără îndoială, din motive destul de clare, dar şi din altele, rămase obscure, căci, în definitiv, demonicul Laban – cel care-l înşelase cumplit pe Iacob, transformându-l pe el, cel înghesuit în nenorocirea de a fi obligat să stea departe de ai săi – a avut dreptate: „Părinții şi zeii îşi binecuvântează aleşii în acelaşi chip îndoielnic”.

Ceea ce nu ucide, întăreşte. Întâmplarea ca devenire împlinită şi pururi flămândă de sine: „Numai că faptul acesta făcea parte din caracterul rolului său, iar el, fiind avertizat că orice întâmplare este împlinire, ştia că tot ceea ce se petrecuse în trecut era în conformitate cu un plan statornicit de mai înainte: adică însemna că nu se ivea pentru prima dată, ci se producea într-un ritm ritual, potrivit unui model dat, redevenind prezent ca şi prăznuirea unei sărbători, deci cu periodicitatea unei sărbători”.

Zile ultraploioase. Cei din jur se plâng de micile dezagremente create de ploaie: durerile reumatice, articulare, răceala etc. Mie îmi place ploaia. Îmi place să mă închid în casă, să mă întind sub plapumă, având la îndemână un ceai cald, să ascult muzică şi să citesc în voie. E un lux pe care mi-l pot permite. Har Domnului, mi-l pot îngădui. Graţie echipei mele, a echipei noastre, membrii căreia îmi ţin locul la Fundaţie.

Am lenevit. Plăcut. Lenevirea îmi place. Îmi creează condiţii să mă adun în mine, să mă concentrez asupra bietei făpturi dinlăuntrul meu care îmi dă de lucru, altminteri spus: nu mă lasă să şomez. În cazul meu, se întâmplă ca lenevirea să fie fertilă. Chiar dacă nu mă mişc din pat. Nu mă laud. Constat. După un efort susţinut, de durata câtorva luni – cum a fost cel legat de scrierea *Marilor jocuri* –, brusc, obosită, epuizată, din inerţie, vreau să scriu mai departe, şi atunci caut, răscolesc prin celelalte volume în lucru (lucrez, de obicei, la câteva cărţi odată; şi asta nu din hărnicie, ci din instinct, întrucât atunci când mă împotmolesc în cazul unei cărţi, mă mut la alta; şi tot aşa, în cercuri ce se deschid generos, oferindu-mi mai multe căi de acces deodată), stoarsă fiind însă, văd cum încep un lucru, un pasaj, o carte, şi, uimitor, eu cea care duc la capăt ceva început – vreau să spun că aşa fac tot timpul, şi nu e un merit al meu, vine din educaţie, din cei şapte ani de-acasă –, mă împiedic, devin neîndemânatică, mă înnămolesc, caut pretexte de a amâna, de a trece la altceva, la o altă lectură, un alt manuscris în lucru. E un carusel ameţitor. Ştiu că nu trebuie să mă las prinsă în jocul acesta. Trebuie să aştept timpul să treacă. Eu am timp destul. Deşi uneori pare că mă sufoc: am atâtea lucruri de făcut, de terminat, de început. Capul îmi vuieşte de planuri, iar ziua are, vai, numai douăzeci şi patru de ore. Mă încăpăţânez; şi văd, tulburat-uimită, cum creierul – mecanism ce funcţiona alte dăţi ireproşabil, nebănuit de precis, îmbucurător de prompt, elastic – nu ascultă, nu mă mai ascultă! Îşi cere drepturile, îşi revendică timpul menit odihnei. După o altă luptă – în fond absolut falsă!, şi eu ştiu asta – încep să cedez, mă supun, deprind, treptat-treptat, legile nescrise ale leneviei inevitabile, impuse cu punctualitate de trup. Nemernicul, salvatorul trup.

Din timp în timp, trebuie să înveţi supuşenia, rigorile acesteia. Lenea e obligatorie. Adu-ţi aminte că îţi place atât de mult să leneveşti, să nu faci nimic. Adu-ţi aminte un lucru ştiut de o vecie: lenea, în cazul tău, har Domnului, este o altă faţă a fertilităţii. Taci. Încolăceşte-te înlăuntrul tău şi ascultă marile larme secrete ale *celui* ghemuit acolo. El îţi va spune ce să faci mai departe, după imnele dedicate lenii obligatorii. Aş.

Dens, marcat de stranietate şi de rigorile subterane, insidios-tenace impuse de legile acesteia, volumul *Temă la insomnie*, semnat de Alina Beiu-Deşliu, surprinde, înainte de toate, prin imprevizibilitate. Poetă fiind în primul rând, autoarea ne lasă să credem că nimic din jurul nostru nu este banal; totul atârnă de prospeţimea, neliniştea, frământarea ochiului nostru lăuntric, totul stă la pândă, vorace ţintind fiinţa care alege – invariabil, vrând-nevrând – solitudinea, ca mod de exprimare, fel de a fi, semn al imposibilităţii de a comunica deschis, fără zăgazuri. Nu în zadar, aproape toate personajele acestui impresionant florilegiu de proze scurte, sunt solitare prin definiţie, iar de aici până la stranietatea lor nu e decât un pas, e adevărat, unul decisiv. Daniel – protagonistul primei povestiri – este scriitor, un poet de prima mână, un maniac al demonilor liricii, marcat de iminenţa sfârşitului prematur; naratorul face exerciţii de literatură, frământându-se pe marginea greutăţii şi a invaziei cuvintelor, a ponderii unui sentiment

filtrat clipă de clipă, falsificat şi iscodit fără odihnă, date fiind cuvintele strecurate insidios-felineşte peste tot. Textul curge simplu, nezăgăzuit; simplitatea însă e înțesată de capcane, întrucât dincolo de fiece scenă vocea auctorială are grijă să strecoare prevăzător-viclean îndoiala, neliniştea, parfumurile abstracte ale solitudinii unui ego care nu este – nici n-a fost vreodată! – sigur de nimic, iar incertitudinea, treptat-treptat, lucrată migălos, devine armă; astfel, textul se stratifică discret-subtil, îți pregăteşte accesul spre alte înțelesuri, date, de cum se iscă acestea, peste cap, pentru ca de îndată să asişti la o explozie de sensuri diferite, uneori incifrate, alteori lăsându-te gură-cascǎ la porțile amărăciunii de a nu pricepe, de a fi pocnit peste față de enigmele seci şi rele. Performanță dorită de condeie de prima mână, prozele scrise de Alina Beiu-Deşliu pe marginea insomniilor – croşete rafinat-subtile ale unei Penelope moderne – ne fac să credem că asistăm la un spectacol de o remarcabilă densitate ideatică şi stilistică, spectacol în timpul căruia eul auctorial, eul poetic, pentru a prinde de trena mesajelor incifrate cât mai multe sensuri, gânduri, răscruci obsesiv-ontice, îşi arborează fără voie – în siajul nietzschean – alte şi alte măşti: cea a ego-ului împătimit de sunete, căutând în muzica clasică (Bach, nocturnele lui Chopin, de pildă) nu atât alinare, nu atât împlinire, cât alte pretexte de a accede spre lucrurile imposibil de priceput, cea a ego-ului scriptic mânat de tentația de a săpa la infinit în luturile de eter ale sinelui, exersând la nesfârşit – într-un teribil-scrâşnit, efort – exprimarea de sine, cea a ego-ului-artist, a ego-ului ireal, a ego-ului-fantasmă, a ego-ului însoțit de dulci-terifiante-necesare spectre, cum ineluctabilă este fantoma tatălui prințului Danemarcei –; toate aceste jocuri „de-a masca" sunt puse, prin urmare, la cale în intenția de a răspunde la câteva, esențiale, întrebări, reduse la titlul celebrului tablou al pictorului „sauvage" Gauguin: „Ce suntem noi? De unde venim? Încotro mergem?" Neostentative, răspunsurile date pe jumătate sau pe sfert – *nec plus ultra*, mai mult nu se poate! – nu lasă niciodată impresia unei victorii eclatante, a sațietății; e vorba, mai degrabă, de un țipăt afund, strecurat ambiguu pretutindeni, impunându-se, clătinându-te şi dându-ți de înțeles că suntem vii atâta vreme cât visăm că suntem ceea ce devenim aici, în vreme ce pendulăm obosit-pierduți între viață şi moarte, cu spaimele care, şi ele, ne remodelează, urmărindu-ne cu toți ochii deodată din aceste proze poetice de o originalitate evidentă, aproape flagrantă. E vorba de un ochi iscoditor, înlăcrimat-luminos care se încăpățânează să vadă lumea nu atât îngrozitoare, mizerabilă, măruntă, de doi bani, ci aşa cum e în momentele ei de atroce splendoare, adică fantastică!!

Joseph Brodsky: „Dacă am fi fost mai puțin obraznici,/Nimeni nu ne-ar fi respins./Să căutăm puterile obscure/ Şi ceilalți ne vor iubi."

Născut într-o familie de preot, slujitor la templul de pe insula Nariu – o aşezare cvasipustie „ce dădea spre Marea Japoniei" – Mizoguchi – protagonistul şi naratorul bildungsromanului *Templul de aur* de Yukio Mushima – se consideră un „suveran al lumii interioare". Dată fiind lipsa unei şcoli elementare în localitate, copilul-narator se mută la un unchi al lui, în Shiraku, satul de baştină al tatei, unde domnea o climă foarte schimbătoare: ca din senin se declanşau câte „patru-cinci răpăieli" pe zi, încât elevul, vreme îndelungată, bănuise că felul său de a fi, schimbător până-n măduva oaselor, fusese impus întrucâtva de mofturoasa climă. „Umbra invizibilă" a Templului de aur – un monument religios, arhitectonic şi turistic, construit în secolul al XIV-lea – îl urmăreşte din copilărie, prima dată, despre celebrul, somptuosul lăcaş vorbindu-i chiar

tatăl său, care îi cultivă progeniturii sale cultul Templului, imaginat ulterior de copilul ultrasensibil în zeci de ipostaze, din felurite unghiuri, toate deopotrivă decurgând dintr-o viziune filtrată prin sitele unei lumini idealizate, utopice, familiare însă băiatului retras, care, dat fiind defectul cu care se născuse – era „puțin bâlbâit” şi avea, colac peste pupăză, o înfăţişare respingătoare – alegea, între o companie zgomotoasă de semeni de vârsta lui şi singurătate, retragerea, ferecarea în solitudinea tot timpul primitoare, caldă, promițătoare de multiple daruri, posibile descoperiri, ca, de pildă, imaginea răsvisată, gândită de nenumărate ori, a Templului. Bâlbâiala ridică, se înțelege, un zid impenetrabil între june şi lume; dificultatea de a vorbi, de a rosti sunete, cuvinte, la îndemână oricărui copil de seama lui, oricărui matur, profesor, constând, în special, în pronunțarea primului sunet: „acest prim sunet constituie cheia de la uşa ce separă lumea mea interioară de cea din afară, şi nu m-am priceput niciodată să învârt această cheie lin în broască”, deoarece „a ruginit probabil”. Mizoguchi se percepe „ca o pasăre ce încearcă să scape din laț”, o zburătoare marcată, deosebită de celelalte vietăți înaripate. Relația lui cu ceilalți, cu realitatea propriu-zisă, e împiedicată de acest defect; după ce-l pândeşte viclean-pervers şi e gata-gata să-l cuprindă, acceptându-l, realitatea îl descoperă nepregătit pentru gradul ei de alterare; conținutul realității e, oricum, mai de fiecare dată, sub nivelul aşteptărilor lui; e „o realitate ce şi-a pierdut prospețimea pe care o consideram demnă de mine, care emană miros de putregai”. Căutarea realului imaginat până la sațiu, îmbogățit într-un perpetuu clocot al lumii interioare, găsirea acestuia, urmată brutal de constatarea că el, realul, e net inferior aşteptărilor, „emană miros de putregai”, creează premisele atracției pentru „năzuințe complet opuse”, pentru apariția contradicțiilor, iscarea luptelor de o intensitate nebănuită în forul intim al băiatului. În aceste circumstanțe, cruzimea devine, fireşte, o componentă a caracterului său complex, labirintic, de „personaj problematic”, care, stând fața către fața cu lumea, o pune la încercare; mânat de o viață interioară tensionată, opulentă, puştiul încearcă s-o abordeze, să şi-o apropie, însă contactul cu lumea exterioară, filtrată prin frumusețe, prin obsesia Templului de aur din Kyoto, e însoțit, invariabil, de o tremolentă dezamăgire, incitată pururi de contingentul sărăcăcios şi mucegăit, de colegii ranchiunoşi, profii mediocri, împunşi de resentimente, de dorința de a chinui un semen însemnat de un handicap, un semen care, tocmai datorită handicapului ce-l aruncă în țarcul singurătății formatoare, edificatoare de sine, descoperă în sine însuşi o lume, începe „să se considere o ființă aleasă”, apărută pe lume ca să exprime un lucru esențial, dacă nu să realizeze o misiune. În această ordine de idei, celui însemnat i se dă o „revelație neaşteptată: intuiția că, într-o lume obscură, eu sunt cel ce aşteaptă cu ambele mâini întinse. Că într-o bună zi, florile de mai, uniformele, colegii mei rătutăcioşi vor ajunge cu toții pe mâinile mele... întinse. Să ajung să-mi dau seama că eu eram cel ce stăpânea lumea strivind-o până-n temelii”.

Lui Mizoguchi îi lipseşte un maestru. Fără să-şi dea seama, el caută încăpățânat, în cercurile solitudinii lui, un aliat, un semen, un complice, dar nu-l găseşte nici în persoana tatălui său, în ultimii ani ai vieții sale de preot fiind grav bolnav, nici în persoana mamei sale, față de care nutreşte, mai degrabă, un amestec de răceală şi ascuns dispreț, dată fiind promiscuitatea în care se aruncase în vreme ce bărbatul ei era suferind. Lipsa unui maestru îi joacă festa, târându-l într-o eroare destinală.

25 septembrie. Aseară vorbeam îndelung despre inundații; e al şaselea val terifiant, de o forță nebănuită, care a cuprins România. Liuba spune că l-am supărat pe

Dumnezeu, d´aia El ne pedepseşte. Potop. Oriunde te îndrepţi: lacrimi, case dărâmate din temelie, întregi localităţi şterse de pe faţa pământului, copii rămaşi singuri, mii, milioane de animale sacrificate potopului. Mă simt vinovată că – în acest dramatic context – eu mă bucur că am terminat romanul, care, să recunosc franc, mi-a dat de lucru nu puţin; am scris la el cu o încordare a minţii şi a sufletului de neuitat, deşi adesea mă oprea înmărmurită locului senzaţia de zădărnicie, senzaţia că pun umărul – cu perseverentă încăpăţânare, evident, demnă de cauze mai bune – la un eşec; între timp însă continuam să scriu zi de zi; ceasurile dimineţii erau pline; şi acum când mă gândesc la acea perioadă încă fierbinte, în actualitatea sufletească îmi revine sentimentul că totul din jur dă semne de împlinire, totul zvâcneşte şi cântă şi se mişcă spre un vârf abia întrevăzut, abia simţit, intuit mai mult. Când totul se năruie împrejur, se clatină şi se cutremură, a vedea peste tot semne de împlinire, imbold de a fi plenar, fără zăgazuri, e un semn de laşitate?, un semn de forţă?, sau un semn de pură nebunie? Nu ştiu ce să cred. Pentru că, oricât m-aş feri de adevăr, dacă îl privesc bărbăteşte direct în ochi, e şi laşitatea la mijloc, şi forţa, şi nebunia.

…Mă gândesc că timpurile de azi nu sunt prielnice construcţiilor durabile; dar, Dumnezeule, când au fost ele, timpurile, prielnice?!! Oricât aş ocoli acest subiect, oricât aş încerca să-l mistific – deşi nu văd nici un motiv pentru a recurge la mistificări neavenite, cu excepţia unei singure împrejurări: când e nevoie, din motive pedagogice, să-ţi faci curaj, da, atunci, dacă nu găseşti alte mijloace, mistifică realitatea!, stoarce aurul din ea, sau, pur şi simplu, întoarce-i spatele!, trânteşte-i uşa în faţă, fără să-ţi faci reproşuri!! –, ajung faţă către faţă cu următorul adevăr: realitatea socială, culturală, economică, este ostilă valorilor reale, creatorilor de cursă lungă, în schimb, deschisă modelor culturale, mai tiranice ca altădată, mai agresive ca niciodată, lansărilor zgomotoase, de respiraţie scurtă, trivialităţii, aculturaţiei, vulgarităţii, penuriei sufleteşti şi spirituale, manelelor difuzate la scară naţională; e o lume în care mă simt străină şi nu văd cum m-aş simţi acasă! Şi marasmul de care suntem cuprinşi e schiţat de mine prea blând! Aici e nevoie de nervi din cel mai dur şi elastic oţel! Aici e nevoie de duritate, dar mai ales de megatone de răbdare! Căci întorc cealaltă faţă a realităţii – da, realitatea, aidoma lui Janus, are două feţe, cel puţin două! –, şi mă întreb: oare când, în ce epocă, mediul, realitatea (ca să mai repet încă o dată acest nesuferit cuvânt; hm, ce-i aia, în definitiv, realitate?!), au fost prielnice valorilor, cum spuneam, reale? Dacă n-ar fi existat posteritatea, istoria civilizaţiilor s-ar fi arătat ca un imens cimitir fără viaţă!, ba mai mult, nici cimitirul n-ar fi existat. Un fapt terifiant cu care nu am puterea să mă împac este următorul: cultura română, cum afirma cineva, este o cultură de parastas. Nu avem geniul de a ne bucura de oamenii mari atât timp cât ei sunt în viaţă, de a ne bucura de ei şi de a-i onora; în schimb, de cum unii dintre aceştia se sting… li se înalţă statui, li se fac priveghiuri la emisiuni TV, moderate de ziarişti agramaţi, bâlbâiţi, certaţi irevocabil cu limba română; ca şi cum personalităţile-statui-axe ale unei culturi mici, marginale şi majore – cum este cultura română –, ar fi câtă frunză şi iarbă! E jale.

Scriam zilele trecute – pardon, mă autocitez:

Grea meserie e şi înălţarea templelor!

Probabil, fiecare început – ca îngerul din *Elegia a doua*, rilkeană – este teribil. Cum teribilă rămâne a fi pasărea morţii, care – deşi stă ghemuită în gravul nostru for lăuntric, de bună seamă, din clipa naşterii sau poate că înainte de a vedea lumina zilei – ne găseşte mereu

nepregătiți, mereu dezarmați: veşnic copilăroşi, soldați ai destinului, vâslaşi prin marea noapte, stând față către față cu moartea, şi neînțelegând decât foarte puține lucruri. „Moartea, scrie Matei Călinescu în *Portretul lui M,* e începutul oricărei biografii, al poveştii oricărei vieți. Adevăratul început". Sunt la capătul lecturii unei cărți ieşite din comun. O carte-document, o carte bulversantă nu numai fiindcă, azvârlindu-mă în epicentrul unei dramatice experiențe prin care trece o familie de intelectuali români stabiliți la Bloomington, mă readuce pe o limită şi mă sileşte – pe măsură ce privesc în abisul unei drame ce a durat circa douăzeci şi şase de ani şi continuă să se impună, să cutremure – să aleg cuvintele cu grijă, cu o încordată luare aminte, trăgând cu coada ochiului spre felul în care e contemplată, gândită, descrisă obscura enigmă luminată, rămasă în urma lui M – fiul autorului romanului-eseu *Viața şi opiniile lui Zacharias Lichter*; stau față în față, aşadar, cu portretul biografic al unui copil, transformat într-un „profesor de candoare", „născut la 24 august 1977, în Bloomington, Indiana, Statele Unite ale Americii", „decedat, înainte de a fi împlinit 26 de ani, la 1 martie 2003, în oraşul natal". Cartea-portret – o cutremurătoare mărturisire – a fost scrisă „în acele patruzeci de zile simbolice de după moartea oricui" – perioadă în care, se confesează cărturarul ce s-a autoexilat de mai bine de treizeci de ani în Statele Unite ale Americii, „n-am putut face nimic altceva decât să mă gândesc la el [la M – n. n.], scriind, transcriind fragmente despre el din vechile mele jurnale intermitente, încercând să desluşesc adevărul fragil al unor amintiri care m-au cutreierat în tot acest timp şi care, ştiam, urmau să se risipească inevitabil în târziul cețos al memoriei. N-am numărat zilele, dar întâmplarea a făcut ca în cea de-a patruzecea zi să mă simt împăcat cu tristețea mea, înseninat în tristețe". Rodul – luminat în melancolia sa – al celor patruzeci de zile este *Portretul lui M* – o „meditație despre viața lui, dar şi despre acea parte din viața mea în care m-am străduit să înțeleg enigma întrupată de el. Enigma n-am înțeles-o, dar am înțeles altceva: că el a fost, aşa cum a fost şi cum continuă să fie pentru mine, un dar. Un dar al lui Dumnezeu? Chiar dacă eu nu pot fi sigur de asta, o murmură numele lui, care este şi al meu, din adâncurile etimologiei biblice. Un nume, se zice, este un semn – nomen est omen – dar acest omen e totdeauna indescifrabil, un mic mister înfăşurat într-un mister mare, foarte mare, infinit." Cartea despre M constituie, pe de o parte, o linie de total, ce rămâne – în chip firesc, enigmatic – deschisă, transparentă, iar pe de alta – iscată din necesitate, din nevoia de a-şi scruta fiul, de a-l cunoaşte şi de a dezlega misterul care l-a adus printre noi – cartea e şi rezultatul unui „soi de exercițiu spiritual", din care, fireşte, ar putea trage învățăminte şi alții – speranță care îl face pe autorul îndurerat al acestor pagini sfâşietoare „s-o încredințeze tiparului". Evident, Matei Călinescu ține – în vreme ce scrie, mărturisindu-se, acceptând să vorbească despre lucruri intime sau aproape intime, cu o sinceritate cvasi-dostoievskiană – să-l întârzie pe M în preajmă, în lumina sfârşitului, spuneam, teribil, care e, în opinia domnului profesor, „începutul oricărei biografii"; după moartea unei ființe iubite, lumina aşază lucrurile, fireşte, într-un unghi diferit, spusele, privirile sugestive ale făpturii plecate *dincolo* sunt ruminate îndelung, pentru a depista sensuri, nuanțe, accente, peste aura cărora s-a trecut în monotonia cotidianității. Matei Călinescu, aşadar, evocă – în luminata sa tristețe – chipul fiului său – revăzut, descris, analizat, rememorat după moartea-i fulgerătoare – la diferite vârste; imaginile copilului autist, mai exact, având sindromul lui Asperger – o boală diagnosticată târziu – se succed una după alta, astfel încât, ajutat şi de jurnalele ținute cu o anume

regularitate, din care transcrie pasaje referitoare la M, scriitorul reface traseul lui M, constituit – cred eu, dincolo de voința autorului – într-o „galaxie de fragmente, de amintiri, de reflecții, de anecdote, de note de lectură (totdeauna legate de el), de vechi sau noi însemnări de jurnal din timpul în care trăia, de comentarii la însemnări de jurnal, de comentarii la comentarii, într-o ordine aproximativă, în genere mergând în sensul invers al acelor unui ceasornic, dar nu neapărat". De ce o galaxie? De ce concentrarea atenției, reducerea privirii asupra unui singur centru vulnerabil, răsucindu-se în florilegii de semnificații, înțelese pururi pe sfert, pe trei sferturi, niciodată însă până la capăt? Interogații, peste care se suprapun, în grămezi ordonate, alte şi alte interogații cu iz metafizic. Întreaga carte, de altfel, e împânzită de întrebări, nu puține dintre ele retorice; mărturisirile scriitorului mustesc de o sfâşietoare durere, viul suferind, în ebuliție, pâlpâie între rândurile scrise în raza cernită a morții; poate şi de aici dificultatea de a scrie un comentariu.

Matei Călinescu încearcă să dezlege, spuneam, misterul copilului ce i-a stat în preajmă – un copil stigmatizat de o boală rară, mai târziu agravată de atacuri de epilepsie, un copil care, în pofida bolii, trecând prin existență, semăna lumină şi seninătate în cei dimprejur (există, în această ordine de idei, atâtea pagini în care lumina curge, se rostogoleşte în cascade!, încât una dintre primele porniri înregistrate, în chip firesc, la încheierea lecturii, este, neapărat, să revii, să reiei volumul, pentru a mai culege, pentru a te mai hrăni din lumina de o rotundă generozitate molipsitoare!); un copil care – perceput într-o altă ordine a lucrurilor, „într-o altă logică" – „chiar asta era: un profesor, nu universitar, desigur, dar un profesor sfios, discret, tăcut, de angelism şi inefabil, dăruind celor cu care venea în contact lucruri de taină şi seninătate, lucruri fără preț", deoarece, scrie Matei Călinescu, „venea, oricum, din altă lume, cu un mesaj pe care nu-l puteam descifra, cu un mister pe care nu-l înțelegeam, decât ca pe o lumină îndepărtată, rară, infinit stranie în direcția ei". E una din moştenirile lăsate în urma sa de M această lumină „aproape indiscernabilă care-l înconjura, afecțiunea pe care o atrăgea ca un magnet şi de care se bucura, bucurând". Dar mai sunt, desigur, şi alte lecții-moşteniri. Cu ani în urmă, când Matei Călinescu a aflat că fiul lui suferă de sindromul lui Asperger, previzibil, s-a simțit lovit în orgoliul patern; aidoma altor părinți, scriitorul imagina, în fantasmele sale a căror țintă era M, un viitor grandios, inimitabil, pentru copilul său; or, diagnosticul pus i-a tăiat, în acel întunecat moment, orice speranță, cu atât mai mult cu cât lucrurile ştiute despre autism se reduceau la câteva, sumare, lecturi, ce erau, în plus, nu tocmai fast alese, tatăl pomenindu-se deodată în ipostaza unui „vinovat fără vină". După o depresie, după ce s-a lăsat locuit – insistent şi tenace – de „fantasma unei duble cvasi-sinucideri, a unei ieşiri definitive din lume", a „unei vieți monahale, sever ritualizate", Matei Călinescu, treptat-treptat, iese din capcana „mândriei luciferice şi a ruşinii de a avea, târziu în viață, un copil handicapat, iubit cu disperare", şi se mută pe celălalt făgaş, mai dificil, ce a constituit „începutul unui proces lent de înțelegere, fie şi a faptului că nu puteam înțelege", înțelegere ajutată considerabil de multiple lecturi despre această boală în tiparele misterioase ale căreia sunt închişi unii oameni, lecturi despre psihologia infantilă, zeci, sute de texte medicale, literare (din Schopenhauer, Dostoievski, Platon, ca să invoc exclusiv trei pilde); au urmat consultații, examene, peripluri pe la diverşi specialişti consacrați ai domeniului respectiv (Stine Levy, de exemplu, specialistul care l-a urmărit pe M pe întinderea a mai bine de trei luni, i-a spus scriitorului cu o brutalitate impregnată în „pielea" memoriei, că autismul este „o condiție gravă

[«pervasive»], incurabilă, care rămâne esențial neschimbată pe durata întregii vieți"), lecturi ale unor volume scrise de autiști, boala propriului copil, iubit cu disperare, constituindu-se treptat, în timp, într-un pretext de afirmare a iubirii, într-o școală a iubirii, în dorința – perpetuată de la o zi la alta – de a-l ajuta, de a-l înțelege, dar, înainte de toate, de a-l smulge din tenebrele suferinței necunoscute prin iubire. Atâta cât omenește e posibil. Miracolul care îi ajută pe toți trei – și pe Matei Călinescu, și pe Uca (soția scriitorului), și, poate, în primul rând, pe M – este și felul de a fi al lui M: deschis până la transparență, candid, senin, dar și „autoimaginea atât de bună și de nezdruncinat de mândră" a lui M despre el însuși – lucru extrem de rar, după opinia lui Stine Levy, la autiști sau la cei care sunt marcați de sindromul lui Asperger.

…M este urmărit zi de zi, aproape ceas de ceas, cu mersul lui stângaci, greoi, iubit, cu trezirile lui grele din somn, cu modul său inimitabil în care fuge de reciprocitate, se supără că i se fac daruri, considerate o pură risipă, cu spaimele lui de singurătate, cu fugile, rezervele exprimate față de mângâieri, atingeri, cu ocolirea scenelor de manifestare a sentimentului, cu modul lui în care vede lumea exclusiv în alb-negru, cu felul lui de a se manifesta la cei peste douăzeci de ani în preajma copiilor, a infirmilor, iubiți fără măsură, cu întârzierile sale – în plină maturitate – la o vârstă sentimentală de 4-5 ani, cu umorul său specific, înclinat spre serpentinele imprevizibile ale absurdului, cu tabietul de a se retrage, în dorința de a fi lăsat în legea lui, cu accesele de nostimă avariție scurtă, ca o ploaie în inima caniculei, urmate de o indiferență absolută față de bani (atitudinea față de bani a lui M rămânând, în ultimă instanță, neelucidată de părinți), cu accesele de epilepsie, la început inobservabile, succedate însă, mai târziu, de căderi cumplite, în timpul cărora în mintea lui M, ca și cum s-ar fi stârnit furtuni, trăsnete (în miezul unui atac epileptic îl va culege, din copacul vieții, moartea), din camera lui M sau de pe canapeaua din fața televizorului se aude „zgomotul caracteristic de dinți clănțănind și scrâșniți și acel geamăt lung care însoțește convulsiile", ce răsucește, de fiecare dată, un cuțit în inima celor doi părinți, azvârlindu-le un „întuneric greu ca plumbul în inimă"; M este urmărit în prieteniile lui „solare", de o stranie fidelitate lungă, cu Phil Wheeler, cu Julian, relevându-se, astfel, evident parțial, „misterul comunicării între autiști", cu discuțiile despre moarte, despre copii, despre Dumnezeu, despre naștere și înviere, despre viața marcată de solitudine funciară, despre boală (teme de care erau bântuiți, după Belinski, adolescenții ruși ai secolului al XIX-lea), despre cântec sau despre rezultatele sportive; disperările sunt, în mod constant, printr-un sisific travaliu ineluctabil, depășite, Matei Călinescu – situându-se în fața propriei conștiințe, hărțuit de o nedescifrată enigmă neagră – se analizează la infinit, în intenția de a pricepe ce se petrece („Așteptând să fie văzut de un doctor [după o teribilă criză epileptică – n. n.], mi-a spus Uca, M a izbucnit în plâns. Pare copleșit de o imensă greutate care i-a căzut din cer pe umeri și nu înțelege nimic. Dar parcă eu înțeleg?"), în dorința obsesivă de a-și cultiva – în clocotul întunecatelor odisei ale cotidianității – „speranța în disperare", în dorința de a deschide cât mai multe uși spre mintea copilului său locuit de boală, ce este, în altă ordine de idei, lipsit de organul adaptării sociale, de posibilitatea de a face lecturi temeinice (am recitit de mai multe ori paginile în care profesorul Călinescu descrie cutremurul declanșat la rădăcina ființei sale când i s-a spus, când, de fapt, a constatat, în consecința unei consultații medicale, că fiul lui niciodată nu va citi *Război și pace* de Lev Tolstoi, ca să înțeleg ulterior, dându-i dreptate cărturarului, că nu asta este important) – un copil

dotat, lipsit însă de ceea ce numim cu toții, în inconștiența noastră salvator superficială, normalitate, de care știm rareori să ne bucurăm tocmai pentru că ea, normalitatea, face parte din ființa noastră, e ceva firesc, precum mâna, glezna, ochii. Știu ce spun când afirm că bucuria de propria normalitate, de propria sănătate, este *o rara avis*. Ne aducem aminte că suntem, în existența de zi cu zi, sănătoși, aproape exclusiv atunci când, evident, ne încolțește boala, iar sănătatea devine o amintire, o parte a trecutului exorcizat în suferință, tratat cu neglijență în perioadele în care ești un om întreg. E o stridentă banalitate ce spun, dar mă gândesc și acuma, în vreme ce aștern aceste rânduri gâfâite în patetismul lor, că banalitatea, câteodată, trebuie pusă în valoare nu numai fiindcă repetiția – cum spunea celebrul gânditor – e mama învățăturii, ci și pentru că, în realitatea propriu-zisă, așa cum este ea monotonă, încărcată de rutină, de fapt, nu există banalități, există, în schimb, ochiul nostru ce se lasă cuprins, când și când, fie de inerție, fie de oboseală, astfel încât lunecă, într-o inconștientă voioșie, peste fețele lucrurilor fără să tresară. Felul în care Matei Călinescu învață – alături de copilul său – să contemple, să (re)învețe lucrurile simple, ce ascund jerbe de complicații, influorescențe de sensuri, chiar dacă înțelese într-o măsură insignifiantă, plină însă de greutate, atenția cu care îl tratează pe M, privind, totodată, altminteri – cu ochii măriți de îngrozită și fascinată în egală măsură uimire în fața miracolului existenței, în fața bolii, în fața suferinței, în lumina ubicuă a morții – lumea, viața, modificând, dureros de încet, accentele, revăzându-și, iar și iar, atitudinea, reluându-și gândurile, meditând pe marginea lucrurilor, a întâmplărilor cu adevărat importante, lentoarea – formă a înțelepciunii, uneori-adeseori – cu care scrutează tot ce i se întâmplă, lecturile anxioase, iluminările, căderile, labirinturile traversate, onticele subterane dramatice prin care trece cu sufletul la gură, cu conștiința lucrurilor ireversibile – așadar, stilul, făgașul ales, inspiră, în primul rând, o imensă admirație și un respect profund, de neclătinat. Matei Călinescu – incredibil! – se raportează mereu la copilul lui, vede dincolo de tot ce-i sugerează aparențele, și are, indiscutabil, forța, repet, admirabilă, de a-și cultiva seninătatea, mai exact, voința de seninătate, contemplă abisul – cu vorbele lui Nietzsche – până se simte privit de pe fundul lui; azvârlit în inima infernului, profesorul Călinescu transformă o experiență sfâșietoare într-un dar, da, un dar; un copil stigmatizat de o boală incurabilă, un copil infirm este un dar exclusiv pentru părinții cărora nu le este străin geniul de a iubi. Un infirm are nevoie de tone de iubire pentru a rezista tensiunii, suferințelor cărora este supus, pentru a lupta cu demonii care îl golesc de bucuria de a trăi, supunându-l unor încercări inumane, groaznice; doar din când în când, puțini dintre puținii infirmi aleși sunt reumpluți cu bucuria de a vedea în experiența lor dramatică un dar imens, puțini au forța de a se lăsa modelați – în vreme ce trupul fizic și cel psihic este frământat, pustiit, sfârtecat, zguduit, cutremurat, brăzdat, cutreierat, milimetru de milimetru, de suferința fizică – la școlile bolii. (Eu am avut parte în prima tinerețe, la nouăsprezece ani – când, de fapt, m-am născut cu adevărat – de experiența unei miopii galopante; devenisem, răstimp de nici două luni și jumătate, un individ infirm, când – după o lungă depresie, după intervenții chirurgicale ratate, apoi alte și alte intervenții, consultații, peripluri pe la medici celebri, după gânduri sinucigașe, care, paradoxal, m-au ținut în viață, mi-au sporit curajul de a înainta, de a mă ridica, mi-au îmboldit vitalitatea – am înțeles că sunt, în realitate, da-da, unul dintre cei mai norocoși oameni din lume; i-am mulțumit lui Dumnezeu pentru boala dată – un dar – din care am învățat enorm – și învăț și astăzi, când

odată la câțiva ani mi se fac intervenții laser pentru a remedia desprinderile de retină ori alte probleme de ordin oftalmologic – şi care m-a făcut să descopăr – prinsă de riscul cecității în raza unui mister care mă menține pe linia de plutire – că sunt vie, vie, nebuneşte, impardonabil, insuportabil, sufocant, aiuritor, conciliant de vie; boala m-a făcut să-i descopăr pe uriaşii mei părinți pe care nu i-am văzut până atunci aşa şi care au investit în mine tone de iubire – un infirm e un „vampir" candid, avid de iubire –, renăscându-mă şi redăruind vieții un cu totul alt copil decât fusesem până la ruptura provocată de boală, când „năpârlisem" pe dinlăuntru, devenisem altcineva, cu acelaşi psihic puternic – îmi permit să afirm asta pentru că forța mi s-a dat, nu e vorba de o performanță a mea –, aşezat, din pură întâmplare inexplicabilă – într-un trup kafkian, somatic fragil. Iertată să-mi fie această paranteză, probabil, inadecvată.)

Ştiu că M a fost fericit, pentru că a fost „iubit cu disperare" de părinții lui, şi de sora lui, şi de cei câțiva prieteni. Sfâşietorul portret făcut de Matei Călinescu e un document în acest sens. E dovada unui act de enormă iubire reciproc formatoare, care se inventă şi se va inventa în continuare, în sufletele altora, la nesfârşit. Îi sunt recunoscătoare lui Matei Călinescu. Un mare cărturar. Un om-munte. Îi port recunoştință pentru că este aşa cum se vede din *Portretul lui M*, cu care, după cum susține, se identifică, fără a izbuti să se identifice până la capăt. După multă vreme de „secetă", citind această carte, am plâns, căci ea – vorbindu-mi despre enigma unui copil stigmatizat „de inocență esențială", despre doi oameni mari care sunt părinții lui – mi l-a readus în inimă pe cel mai iubit dintre morții mei: Tatăl meu, care a fost pentru mine un „profesor de candoare", un profesor de iubire, de la care am învățat, învățând şi acuma, să iubesc ca într-o pagină dostoievskiană. Cum să rezişti în afara iubirii? Altminteri aş fi simțit vreodată, oare, ceea ce straniul şi fantasticul Zenon numise o fericire rotundă?

Oct. Zi de toamnă. Plină. Cer de plumb. Înnourat. O tensiune afundă se dispersează în oameni, în lucruri. Străzi aproape pustii; senzația de lipsă, de gol abstract, vuitor, nu-mi este străină. M-am culcat aseară cu gândul la moarte, l-am visat pe Papa – l-am văzut în vis ca prin ceață; am impresia că voia ceva foarte important de la mine, iar eu nu înțelegeam ce anume –, şi m-am trezit tot cu gândul la moarte. Sunt o angajată a morții; oricât mi-ar displăcea acest gând – nu-mi convine să-mi pierd libertatea în nici un chip! – asta e realitatea. Moartea face parte din viața noastră, moartea *vie.* Cel puțin aşa o văd eu: dezarmant, periculos şi relaxant, inevitabil de vie. Cui i-ar conveni să conviețuiască zi de zi, clipă de clipă, cu o mortăciune? Cioran ajunge până acolo, încât, ardeleneşte, îi spune „morțişoară", adică o dezmierdă pe draga, iubita de *ea.* Irina (Petraş) o tratează ca pe o ființă vie, mereu prezentă, insinuându-se în gesturile, în celulele noastre, existând de fapt *acolo* dintotdeauna. Irina e unul dintre experții în domeniul morții. Dacă se poate spune aşa.

De mult mi s-a spus că am o relație cu totul aparte cu morții. Am surâs atunci; am scos din teaca ființei surâsul acela – mai mult un rictus de fapt –, cum să-i spun?, poate că sceptic, deşi în cazul meu nu există, cred eu, scepticism în stare pură, ci mai degrabă, unul pătimaş, întortocheat. Eu atunci când nu găsesc complicații, le inventez, şi, culmea, îmi face plăcere să o fac! Aşadar, când mi s-a vorbit de relația mea cu morții, n-am crezut, sau, mai degrabă, m-am mirat, ridicând, a stupoare din umeri. Ei bine, surpriza (nu ştiu să spun dacă e plăcută, dar nici nu contează asta, cel puțin acum) e că făptura care mi-a dezvăluit un lucru considerat fals, ba chiar deplasat, a avut dreptate: morții

mei sunt pretutindeni cu mine, în mine, cu mine, secundă de secundă, şi asta nu numai în somn, în vis adică, unde prezența lor este – noapte de noapte aproape – familiară, constantă până la derută, până la pierderea sporadică a hotarului dintre lumi. Adesea am senzația că *nu sunt aici.* Atunci, mă întreb, îndreptățită, fireşte: unde să mă aflu? Ceea ce simt e următorul lucru, şi, apropo, habar n-am dacă voi fi în stare să-l descriu, habar n-am dacă bruma de meserie pe care o ştiu, mă va sluji şi de data asta, căci, e limpede, intru – sunt deja! – pe un teritoriu minat, plin de multiple pericole, capcane: *ea* smulge cu neobrăzare, puțin câte puțin, din mine, *ea* muşcă hălci din ființa mea, dar în ce scop şi pentru cine?; *ea* se fofilează, se impune, îmi mişcă un braț, e în mine, o simt, o adulmec, îi simt mirosurile de fiară pricepută, oho, atât de pricepută. Între noi există, desigur, o relație de pândă (nu ştiu, nu am cum să ştiu!, în ce măsură) reciprocă, o spionez, pentru că, evident, îmi este frică de *ea* – şi chiar dacă această frică, în timp, a devenit ceva mai relaxată, asta nu înseamnă că ea încetează a fi în esențe ceea ce este –, o caut, sap în misterul ei negru, fiindcă, da, eu am nevoie de *ea,* de complicitatea *ei,* complicată, afundă, ranchiunoasă, nelipsită de umbre, tone de întuneric; o complicitate nebuloasă. Cine ştie, poate că, încet-încet, voi deveni un savant înfricoşat care lucrează în catacombele morții; am şi devenit între timp. Poate. (Hm, detaliul cu „savantul" mi se pare ridicol, puțin umflat dacă nu deplasat de-a dreptul; de bună seamă, aici intervenise Aura cea cârtitoare.) Poate că acest amănunt mă face să mă gândesc şi la bătrânețe, crezându-mă – o, nu rareori – un pensionar, care, spre deosebire de tinerii dimprejur, mereu grăbiți (unde?), iute plutitori (încotro?), preocupați etc., are timp, enorm de mult timp, fără să fie sigur până la capăt de faptul că aceasta ar fi o calitate. Şi tocmai fiindcă am cantități mari de timp, îl împart cu… morții mei, stinşi prea devreme, prea abrupt, prea nedrept. Şi continui să-i port în mine, de parcă asta ar fi o formă nimerită de a le face dreptate.

Mi-e dor de ceva înalt, definitiv. Oho. Mă recunosc.

Marcate de stranietate, inegale, adesea contradictorii, sunt cuplurile spirituale din romanul lui Haruki Murakami, *Dans dans dans*. Cuplurile alcătuiesc în acest fascinant roman, „cu o narațiune care pare un vis suprarealist", cu o intrigă polițistă şi câteva nuclee epice de un erotism rafinat, cu o scriitură aparent simplă (autorul a făcut şcoală, e limpede, traducând, între operele altor scriitori şi texte de-ale lui F. Scott Fitzgerald) – „amețitoare ca un *montagne russe"* – o lume contradictorie, nu atât originală, cât seducătoare, nu atât revelatoare, cât de departe captivantă. Eroul solitar, la vârsta de treizeci şi patru de ani – după o suită de vise obsesive cu un hotel numit Delfin, unde cu ani în urmă a trăit împreună cu amanta sa, Kiki, pierdută, între timp, fără urmă –, trecând printr-o vale existențială, pleacă în căutarea iubitei sale de odinioară. Semnificația acestei incursiuni în trecutul perceput de Thomas Mann ca o fântână adâncă, fără fund, este, de bună seamă, multiplă. E vorba, în primul rând, de o aventură spirituală realizată în scopul regăsirii de sine, a regăsirii identității rătăcite de mult, din neglijență, lipsă de timp, din alte motive „de suprafață", ce ascund, bineînțeles, lucruri grave, ba mai mult decât atât: dramatice. Apoi, e vorba de strunjirea de sine, de nevoia de a dibui un propice făgaş echivalent cu firul Ariadnei care să-l scoată din impasul existențial pe eroul nostru fără nume. Şi, nu în ultimul rând, angrenarea pe o pistă fantastică, în miezul căreia nu se va distinge cu claritate granița dintre real şi ireal, existența eroului nostru derulându-se în ritmurile impuse de un mister fără nume,

imposibil de limpezit, mister ce izvorăşte, îşi dispersează puii, învățămintele, splendorile calculate din umbra unei figuri semimitice, fantastice şi reale în egală măsură – Omul Oaie –, pentru ca, odată împrăştiate în lume, acestea să conveargă, iar şi iar, în direcția vechiului epicentru: acelaşi Om Oaie, care nu poate fi văzut, nici descris, dar prezența căruia este pregnant-hotărâtoare, dacă nu întotdeauna, în marea majoritate a cazurilor. Fie că eroul nostru se află în Sapporo, în Tokyo, fie că o ia spre Hawaii, prins în iureşul unor întâmplări, succedate cu iuțimea declanşării fulgerelor, în ritmuri impuse de stranietate, de pulverizarea hotarului dintre realitate şi fantasmă, pretutindeni el este urmărit de imaginea Omului Oaie (descoperit, între altele fie spus, la sugestia unei femei în incinta Hotelului Delfin, preluat de o celebră rețea hotelieră şi reconstruit din temelii) sau de sfaturile acestuia. Astfel, vârsta de treizeci şi patru de ani se transformă în pretext de autoscrutare, de examinare cu ochi atent-rece, diagnosticul fiind pus cu luciditate maximă, neiertătoare; existența i se înfățişează eroului nostru solitar, cu rădăcinile înfipte în epoca capitalismului cu atrocele-i reguli adesea contrariante, nu atât ca o hidoşenie, ci, mai degrabă, ca un eşec (fără adjectivul „mare”, alăturat celor două substantive de filosoful de la Sils Maria), deoarece deceniile rămase în urmă, după convingerea de nestrămutat a eroului nostru, nu pot fi numite ca atare viață: „N-am avut nici un fel de culme. Privind în urmă, am senzația că tot ce am trăit până acuma nici nu se putea numi viață. Am avut câteva suişuri şi coborâşuri. M-am târât în sus şi-n jos, atâta tot. N-am făcut nimic, n-am creat nimic. Am iubit şi am fost iubit, dar n-a rămas nimic din asta. Mereu acelaşi peisaj plat şi monoton. Mă simțeam ca într-un joc video. Ca în Pacman. Înghit liniile punctate ale labirintului, hap, hap, hap, fără vreo țintă, doar cu certitudinea că la un moment dat o să mor”. Omul Oaie, reprezentând simbolic un soi de guru situat la granița dintre lumi, unde, în chip misterios, existența se confundă cu moartea. Moartea devine, paradoxal, un imbold spre depăşire.

Zile negre. Tot ce atinge, se împotmoleşte parcă, zace într-un gol deloc agreabil. Inutil şi vâscos. Totul pare a fi imposibil: mişcarea, gândul, ziua de mâine. Totul pare că se împiedică. Vinovatul? Ea este. Ea. Ea. Eu. Mă gândesc la Bacovia, care a fost toată viața lui un funcționar al golului, un fidel locatar al plumbului, care a transformat existența într-un pretext de afirmare a ființei prin elogiul în negru al ființei. E puțin sofisticat ce scriu acum, aici, şi, totuşi, atât de adevărat. Să ocheşti o viață întreagă metafizica neființei, şi, prin intermediul metaforei, al versului aparent şters, aparent inexpresiv, să o transformi în elogiu întunecat al ființei; negarea ca afirmare, ca pretext de a fi, ca imbold de a rămâne.

Ce sucit şi nedrept mi se pare, câteodată, croit totul; da, am nevoie de timp, de tone de răbdare, de imperii de neființă, pentru a redeveni ceea ce sunt în realitate, în realitatea eului meu profund vreau să spun. Dar ce sunt?, ce pot să fiu de fapt? Hm, sunt un biet scriitor care se agață de el însuşi, de accesele sale de orgoliu nemăsurat – şi asta pentru a urca (a rămâne acelaşi, în vârfurile sale), aidoma alpiniştilor, care pentru a înainta pe verticală, înfig în stâncă, pe porțiunea de mai sus, *pitonul* care îi face să se depăşească, rămânând aceiaşi învinşi bolnavi de înălțimi. Sunt un om căruia (apelez, iar şi iar, la litote) nu-i displace exprimarea, ba mai mult, şi-a făcut din ea – din exprimare adică – un sens, mai exact, şi-a găsit în bolgiile ei un rost, şi încearcă să reziste astfel în regatele ei de argint viu. Mie însămi îmi scap adesea printre degete; şi e bine că este aşa. Căci, mă gândesc, ce am deveni dacă am fi în stare să exprimăm

totul, dintr-o singură ochire?, dacă am epuiza divinele mistere vii care, har Domnului, ni se ascund, şi în razele cărora suntem, mai suntem îngăduiţi!?

N-am voie să mă lamentez. Întrucât – cel puţin deocamdată – am noroc; scriu, deci, exist.

„Ce vei face când nu vei mai putea scrie?” m-a întrebat odată Nicolae (Breban). Niţel surprinsă de întrebare, am răspuns (m-am auzit spunând): „Mă voi sinucide”. Şi acum acest răspuns sec, tăios, mi se învârte în minte. Nu ştiu ce să spun, cum să comentez. E nevoie oare? De ce mă complic şi complic totul, aproape totul? Ca şi cum n-aş avea altceva mai bun de făcut, eu sap şi sap şi întorc lucrurile pe toate feţele, făcându-mi din acest tic o meserie. E bine?, e rău? Habar n-am. Ceea ce ştiu e că, propunându-mi să renunţ la supărătorul tabiet de săpător livresc, voi uita ce anume mi-am propus şi, într-un târziu, voi reveni la el, aşa cum te întorci din lungi călătorii acasă, adică firesc, însetat, nostalgic, nerăbdător, reluând vechile fire, străvechile trasee, ca şi cum, după o infimă pauză, te-ai reapuca să respiri.

Impetuos şi rece, imprevizibil şi năvalnic, capricios şi tensionat, romanul Dorei Pavel – *Agata murind* – se circumscrie celor mai mari surprize epice, înregistrate în ultimul deceniu. Excelent construit, romanul e axat pe un subiect generos şi riscant – deshumarea unui vechi cimitir avariat, în prezenţa rudelor celor plecaţi dincolo de râul Lethe – temă ce implică, e de la sine înţeles, o bună cunoaştere a psihologiei umane, o sensibilitate acută (nu spun monstruoasă), disponibilitatea pentru câteva registre epice, şi alte câteva calităţi importante, ca de pildă spiritul observaţiei, capacitatea de a face asociaţii fulgurante, exacte, comparaţii neobişnuite, accesul la detalii ţinând de eul profund, dialoguri, întorsături de frază imprevizibile. Dora Pavel este imprevizibilă în text – amănunt ce ţine, neîndoielnic, în tensiune lectorul. Agata – marele personaj absent ce regizează, domină acţiunile epice, e moartă de mult –, însă, în realitatea epică, ea re-învie graţie Augustei, care din abilitatea superioară de a lăsa moartea concretă, *vie,* activă, să treacă prin memoria, duhul, mintea ei, încă şi încă o dată, cu o forţă nebănuită, se autostrunjeşte, îi redă surorii sale liniştea, îi re-dăruieşte, într-un fel, moartea, prin înţelegerea ei, vindecându-se, salvându-se astfel. Totul pare simplu, dar e suficient să te afunzi în fluxul epic... pentru ca să decelezi fiecare detaliu, o adâncă scurtă ochire din alt unghi, pentru ca să dai de firul unei percepţii diferite, ce impune o altă respiraţie. O angulaţie neaşteptată. Există planuri suprapuse în roman; există câteva niveluri scriptice, urmărite cu liniştită, echidistantă fervoare. Există porţiuni întregi pe parcursul cărora, cântărind fragmente de realitate şi fragmente de ficţiune percepute, descrise şi analizate de Augusta, te întrebi care dintre feţele oferite de protagonistă e cea reală, realizezi după excavări în fluviile textului că cele câteva Auguste (Augusta cea calmă, lucidă, fermecătoare, Augusta cea nevrotică, erotomană, Augusta-victima, Augusta-stăpâna etc.) sunt convingătoare; nici una nu e artificioasă, calofilă, imberbă, întrucât cele câteva proiecţii/feţe ale aceluiaşi personaj sunt prinse – aproape brutal, câteodată (brutalitate ce atinge forţa vizionară)! –, în carcasa lucidităţii, mai exact, sunt trecute prin malaxorul analitic al lucidităţii încântate şi cârtitoare în egală măsură a protagonistei. Stranietatea e blazon nobiliar şi blestem pentru Augusta. Nevrotică, senzuală şi morbidă, erotomană şi excesiv de lucidă, felină de rasă, pe veci marcată de moartea prematură a soră-sii, ea trage după sine întregul flux epic al romanului, ea domină – de departe! – scena epică, se impune, parcă, uneori, dincolo de voinţa ei, asistă la spectacolul care este ea însăşi, spre uimirea ei detaşată, uimită, buimacă. Trauma trăită în copilărie – trauma de a-şi pierde în moarte sora –,

reactualizată de ritualul deshumării, readuce în fluxul conştiinţei lucruri, gesturi, evenimente, întâmplări, priviri de mult uitate, o tulbură, o răscoleşte, o dezaxează, astfel încât mundanul apare într-o vorace lumină excesivă, revăzută, morbid ruminată. De aici, probabil, şi evaziunea acestei capricioase feline traumatizate în eros, vecinătatea morţii şi a vieţii fiind răscolitoare; moartea şi viaţa sunt, astfel, inseparabile, ca la Thales, ca la Rilke. Dominând. Şi dându-i pulsiuni genialoide. Ca şi cum ar arunca-o într-o falie a postpubertăţii, a frământărilor atipice sau sub zodia „blestematelor probleme" de care se arătau interesaţi, spuneam şi alte dăţi, până la manie unii adolescenţi ruşi ai secolului al XIX-lea.

Note, fragmente, însemnări de lectură, stări, tristeţi, căderi, segmente de existenţă consemnate, uneori, cu răceală aproape (de fapt, e un *montagne russe*), alteori cu stângăcie, gâfâite, sacadate, ori lente, uşoare, ca o ploaie de vară – toate laolaltă adunate, depuse, strânse aici, sub genericul *Trei mii de semne* (iniţial, un titlu de rubrică găzduită în paginile *Conte…*). Pentru cine scrii şi tot scrii? Ei, pentru cine? Când stau în faţa ordinatorului şi scriu roman, poezie, eseu, n-am în minte, de bună seamă, decât ceea la ce lucrez. Metafora, personajele, o anume imagine mă acaparează, firesc, întru totul, încât nu mai am răgaz, nici timp, nici răbdare să mă gândesc la lectorul pentru care scriu, sau la criticul care mă va pocni peste degete în cronica încropită între două întrevederi, ori într-o după amiază, după ce s-a certat cu soţia, ori când nu-i dădea pace o migrenă sâcâitoare. Nici nu trebuie. În timp ce scriu, încerc să-mi fac meseria. Încerc să dau ce am mai bun. Să sap cât de adânc îmi va îngădui Dumnezeu. Povestea cu lectorii urmează după ce cartea a ajuns în rafturile bibliotecilor, în cele ale librăriilor. Ei bine, care lectori vor fi cei ce vor pune mâna pe cartea scrisă de mine şi o vor citi? Probabil că am noroc şi aici. Căci nu e cazul să mi-i imaginez. Îi am. Sunt prietenii mei. Ei îmi citesc, primii, cărţile; unii dintre ei, îmi spun, referindu-se la romanele mele, că se citesc dintr-o suflare, deşi sunt dense, ba chiar imposibile. Alţii însă îmi mărturisesc că sunt dificile, irespirabile, prea încărcate. Ilizibile, ce mai! La poezie, e altceva. Aici totul se vede ca în palmă. Se simte – pe spaţii foarte mici – dacă ştii sau nu meserie. Se ştie dacă se produce acel familiar scurt-circuit fiebinte şi glacial în egală măsură care trădează poezia. Am – cel puţin deocamdată – răbdarea de a le da tuturora dreptate. De a asculta atunci când e cazul un sfat, o sugestie. De a face abstracţie de o remarcă nu tocmai binevoitoare, emisă din oboseală sau din pură neatenţie. Repet, le dau tuturora – în primul rând detractorilor mei – dreptate. Şi merg mai departe, în cerul gurii ivindu-se din nou gustul acela inconfundabil al singurătăţii fireşti, ca ochii, ca cerul, ca iarba. Ca libelulele rătăcite accidental în poiana unei păduri. Scrii, aşadar, pentru tine în primul rând. Scrii, crezând, vrând să crezi că astfel te salvezi, îţi salvgardezi *viul.* Şi speri – în intimitate – că prin scris te vei mântui. N-ai la îndemână nici o dovadă palpabilă că aşa se va întâmpla. Nimic. Şi totuşi te arunci în continuare în gol. Şi spui… că eşti fericit. Că aşa te salvezi, s-ar putea să te salvezi. Rişti totul pe o carte. Ei şi?! Ştii să faci altceva la fel de bine? Prin urmare, nu ai de unde alege. Când nu ai de unde alege, mergi mai departe, pe drumul o dată ales. Pe drumul care *te-a ales*.

Ce altceva este *Aşa grăit-a Zarathustra* (O carte pentru toţi şi nici unul) decât un bildungsroman? O introducere în arta cunoaşterii creatoare de sine, un promontoriu în lumea dionisiacă, un început de înzidire în destin, „ca o devenire care nu cunoaşte nici o saţietate, nici un dezgust, nici oboseală – această lume dionisiacă ce este a mea, aceea a eternei creaţii de sine, a eternei distrugeri

de sine, această lume misterioasă de voluptăți duble, această lume a mea ca «dincolo de bun şi rău» fără finalitate, dacă nu cumva există o finalitate în şansa cercului, fără a voi, dacă nu cumva un inel poate avea bunăvoință față de sine însuşi [...]". Numele dat lumii acesteia, precum şi „o soluție pentru întreaga ei enigmă", este „voința de putere". Această lume e percepută ca „o masă enormă de forță fără început şi sfârşit, o masă de forță solidă ca bronzul, care nu devine nici mai mare nici mai mică, ce nu se epuizează, ci doar se modifică [...] o mare care se metamorfozează veşnic, care în sursa ei eternă revine cu ani de uriaşă reîntoarcere, cu un flux şi reflux al structurilor sale, alungând pe cele mai simple pentru cele mai complexe, ceea ce este mai imobil, mai rigid, mai rece pentru ceea ce este mai ardent, mai sălbatic, ceea ce în punctul cel mai înalt se contrazice pe sine însuşi, şi apoi din nou revenind de la abundent la simplu, de la jocul contradicțiilor la plăcerea acordului, zicându-şi «Da» sieşi, până la egalizarea căilor şi anilor săi, binecuvântându-se ea însăşi drept ceea ce nu poate decât să revină veşnic [...]". În acest pasaj – un citat inevitabil întins, elocvent – cărturarul şi traducătorul Şt.Aug. Doinaş vede „corelația între voința de putere şi eterna reîntoarcere", vârful în care cele două constante teme majore ale sistemului filosofic nietzschean îşi dau întâlnire, identificându-se, de fapt revărsându-se una în alta, ca două fluvii ce adastă cotitura în care să se contopească, păstrându-şi, cu toate acestea, invidualitatea formatoare, caracteristicile definitorii, şi devenind totodată un întreg, un organism complicat ce implică alte reîntoarceri la epicentrul său încărcat de semnificații, conotații – sursă a posibilelor învățăminte –, dând astfel un alt pinten cizelării de sine, muncilor de autostrunjire.

În istoria literaturilor se poate găsi cu vădită dificultate un personaj care să-l concureze pe Zarathustra. Zarathustra învață pururi din orice atinge, din orice vede. Lipitoarea şi vrăjitoarea, „omul cel mai respingător" şi regii, „cerşetorul de bună voie" şi papa, umbra şi amiaza, „fiicele pustiului" şi profetul, bătrânul nebun şi asinul etc. reprezintă – fascinant – alte şi alte pretexte de învățare de sine, de depăşire a omului care eşti, pretexte ce sunt, concomitent, şi ipostazieri ale vocilor multiple din care se consituie, se clădeşte contorsionatul, râvnitul om superior, întrucât „Le cri de l'homme supérieur est multiple" (Gilles Deleuze). Omul superior constituie expresia voinței ultime; „să trăiască [omul superior – n.n.] – aceasta ne va fi cândva, în crucea amiezii celei mari, voința ultimă!" (Fr. Nietzsche).

S-a întâmplat ca, pe întinderea anilor, după relectura bildungsromanului *Aşa grăit-a Zarathustra*, să resimt nevoia de a reveni la alte cărți iubite, ce se constituiau, pentru mine cel puțin, într-un soi de afluenți metafizici, „derivații" – orânduite după legile epicii – ale nietzscheanului poem filosofic, un fel de supralumi erupte din huma ideatică zarathustriană; pe protagoniştii acestor opuri îi vedeam, pe parcursul lecturilor reluate, ca pe un soi de aşchii smulse din personajul central al lumii dionisiace izvodite de solitarul de la Sils-Maria (facem această pripită constatare, fireşte, fără a diminua câtuşi de puțin din importanța opusurilor la care ne vom referi în continuare; din contra, reconcentrând, poate, altminteri, lumina în care sunt aşezate, reorganizând-o, după toate probabilitățile, altfel, captivantă fiind, în această ordine de idei, odiseea cuplurilor maestru/ucenic şi, respectiv, călău/victimă, legile, în ultimă instanță, necunoscute, după care se formează asemenea tandemuri elective, traseul sinusoidal parcurs de ele, vârfurile trăite la cele mai înalte cote ale dăruirii, pentru ca, în cele din urmă, să intervină, câteodată, inevitabilele, iar alte dăți ucigătoarele rupturi). Care sunt rudele spirituale ale lui Zarathustra? Hans Castorp, Castor Ionescu, Grobei… Sunt primele nume ce mi-au venit în minte. Ipostazieri ale lui Zarathustra, despre care s-ar putea scrie tomuri întregi.

Să te afunzi – cu voluptate! –, după un efort îndelungat, cvasiinuman, în mâlurile mediocrităţii calde, bune, veşnic primitoare. Mă gândesc, abia reprimându-mi surâsul, la faptul că marea majoritate se plânge neostenit – o, inepuizabila voluptate a lamentărilor de tot soiul! – de vreme, de dureri reumatice, de îngustimea minţii cutărui sau cutărui ins, de acreala etern pânditoare a şefilor etc., dar, vai, n-am auzit pe nimeni niciodată plângându-se de mediocritate! Nici eu nu mă plâng de ea în această fracţiune de secundă; ba dimpotrivă, o cânt, o laud! Căci este salvatoare, bună şi caldă, spuneam, plină de bun simţ, nu-i e străină ospitalitatea etern ghiftuită, etern mulţumită de sine însăşi. Mă voi odihni în braţele ei. Îmi voi trage sufletul, adăpându-mi neastâmpărul, viul, neliniştea. Uah.

Ion Vianu şi Matei Călinescu recurg la un schimb intens şi relativ îndelungat de scrisori – aventură ontică desfăşurată peste Atlanticul sfârşitului veac, din care, în timp, creşte fascinantul şi controversatul volum *Amintiri în dialog* – un volum ajuns, iată, la cea de-a treia ediţie. Nu în zadar începuturile Editurii Polirom – care acum zece ani a publicat acest volum în premieră – sunt legate la modul cel mai direct de acest masiv volum de memorii. Gen mai liber şi mai puţin restrictiv în comparaţie cu jurnalul propriu-zis, memoriile implică, de bună seamă, un impresionant escavaj al trecutului, o aplicată lectură de sine – a sinelui prezent, dar şi a celui ancorat în pururi misteriosul, inepuizabilul şi viul trecut; privirile ambilor cărturari îşi cercetează existenţa, destinul, cu o răceală participativă şi extatică nu rareori, deşi pururi exactă, pururi tinzând spre o obiectivare subtilă – priviri emancipate de vremile negre cărora le-au supravieţuit, active ori stânjenite întrucâtva de posibilităţile limitate ale unui singur individ de a sfida cruzimea istoriei, însă cu atât mai încărcate de responsabilitatea de a-şi construi un destin singular şi prin acest fapt de a da o temerară replică făţişă unui sistem totalitar, unei farse destinale. Cartea este construită dintr-o succesiune de monologuri desfăşurate de la distanţă de cei doi cărturari; ceea ce fascinează din primele pagini – până ce firele a două destine exemplare şi, respectiv, naraţiunea care încearcă să le surprindă în momentele cele mai reliefate, să se încingă – este cultul goethean al prieteniei, cult ce-a rezistat în chip miraculos anilor de război, foametei, negrului sistem totalitar şi atrocităţilor acestuia, a rezistat dramaticelor încercări ale exilului, invidiei, laşităţii, negurii înţelepte a timpului. Este uimitoare, reconfortantă şi încurajantă în egală măsură căldura evocărilor, căldura recilor analize aplicate, căldură numită nu rareori, pe bună dreptate, fie complicitate infiltrată printre rânduri, fie pur şi simplu prietenie, căci, în definitiv, şi aceste memorii în dialog se nasc dintr-o profundă şi exemplară, durabilă şi vie, prietenie – sentiment considerat fie oază, fie istm de rezistenţă, fie platou de formare/lectură de sine făcută în prezenţa *celuilalt* care – în percepţia înţeleptului şi profeticului Zenon – nu este altceva decât „un alt tu însuţi". Traseele celor doi vechi prieteni sunt, în foarte multe privinţe, asemănătoare. Ambii provin din familii burgheze cu o solidă poziţie şubrezită vădit însă după ce România, ieşită din cele trei dictaturi (cea carlistă, legionară – de o durată scurtă şi devastatoare – şi, respectiv, cea antonesciană), intră în cea de-a patra, de durata unei jumătăţi de veac, marcată de bolşevismul distrugător. Anii de copilărie stigmatizaţi de seninătate, candoare, vor fi înneguraţi de catastrofele istorice survenite; cu toate acestea, paginile despre familia Vianu şi primele lecţii de existenţă date de Tudor Vianu (ca lecţia despre originile evreieşti ale unei aripi a acestei familii, lecţie dată târziu fiului său de către exemplarul cărturar, în scopul firesc de

a-l proteja), precum şi paginile despre Dârvari şi verile petrecute în parfumurile abstracte şi concrete în egală măsură ale normalităţii descrise cu o nu mai puţin parfumată nostalgie de Matei Călinescu, sunt memorabile, întrucât conţin, fiecare în măsură diferită dar mereu pregnant, mereu sugestiv, imposibil de trecut cu vederea, insule de normalitate ce vor deveni – în anii cumpliţi şi inuman restrictivi ai dictaturii – un *no man's land* secret, ireversibil, din proviziile căruia, din timp în timp, se vor hrăni cei doi prieteni pentru a-şi menţine speranţa; amintirile din perioada interbelică vor constitui, uneori, echivalentul acelei guri de aer curat în condiţiile în care atmosfera socială şi politică devenise tot mai irespirabilă. Matei Călinescu urmase cursurile facultăţii de filologie, specializându-se în engleză (pe atunci secţie a facultăţii respective); şi dacă în ceea ce priveşte alegerea meseriei după terminarea liceului autorul excepţionalului volum *Portretul lui M* nu are nici o ezitare, Ion Vianu în schimb, în timp ce urmează literele, e măcinat de îndoială, ca şi cum ar simţi, la un moment dat, nevoia de a se opri din drumul destinal, înţelegând că filologia nu este vocaţia sa şi alegând, după o triere insistentă, eliminatorie, după ce susţine examenul alegerii vocaţiei, singurul făgaş ce i se potriveşte: psihiatria, taxată mai târziu de un psihoterapeut celebru, respectat şi admirat, ca fiind inaptă funciar de înregimentare, incapabilă de concesii de ordin moral, social, politic, şi, prin urmare, transformată, firesc – în condiţiile în care firescul se simţea exilat pe altă planetă într-o Românie batjocorită, umilită, prostituată, alienată, bolşevizată până la isterie, până la o „beţie a puterii" (Matei Călinescu) – într-o „psihiatrie sălbatică".

Primele lecturi, incitant-laborioase, urmate de adolescentinele „beţii de lectură", iar apoi de studii aplicate, harnice, întrerupte, când şi când, de aventuri bahice şi erotice prin cartierele cu iz exotic, abandonate iute, trec relativ repede într-un plan secund, deoarece teroarea roşie instalată abrupt devine din ce în ce mai brutală. Se reţin – din vremea aceea discutată şi sumbră – amintiri legate de prietenii literare, chipuri de tineri literaţi care abia intrau în templul literelor, ca de pildă Cezar Baltag, Nichita Stănescu, Mircea Ivănescu, Nicolae Breban. Faţă de Nichita, Matei Călinescu nutreşte o „atracţie vecină cu fascinaţia"; comparat cu un alt prieten, Mironel, ca şi acesta, Nichita – marele poet de mai târziu – în prima sa tinereţe părea „o fiinţă străină parcă de lumea înconjurătoare, înzestrat atât fizic (era frumos, înalt, subţire, «tras ca prin inel», cu părul mătăsos, de-un blond ireal, cu ochii de-un albastru care te umplea de-o bucurie fără pricină), cât şi psihologic, cu atributele angelismului. Sursa primordială a angelismului său era credinţa lui – una din acele credinţe spontane şi naive care-ţi sunt date ca un har – în poezie". „Filmul memoriei" i-l arată lui Matei Călinescu pe Mircea Ivănescu „ca pe-o siluetă scundă, slabă, cu umerii lăsaţi, uşor adus din spate, purtând cu sine peste tot o uriaşă servietă de piele neagră burduşită cu cărţi, mergând cu paşi mici, dar foarte repezi printr-o infinită ploaie măruntă sau prin iluzia ei, căci acele picături negre care cad neîncetat într-o tăcere ireală sunt mici zgârieturi sau fire de praf pe-o veche peliculă, ca-n filmele mute în care plouă aşa tot timpul şi, foarte misterios, în scenele de interior"; Mircea Ivănescu e poetul ce-şi poartă prin existenţă, ca pe un blazon dramatic, printre ale cărui mici basoreliefuri stau înscrise misterioasele semne ale sinuciderii fratelui său, Emil. Amintindu-şi de casa din Andrei Mureşanu, în care şi-a petrecut copilăria, Ion Vianu are sentimentul că „ea nu adăpostea un număr mai mic sau mai mare de cărţi, ci că era făcută din cărţi"; „Cărţile erau somptuoase şi inaccesibile în «biroul negru», rareori deschise acum chiar şi de proprietarul lor, tata"; „Cartea era pretutindeni, dar

trebuia cucerită, nu se recunoştea învinsă cu uşurinţă”, iar lectura nenumăratelor tomuri era legată, în chip neaşteptat, de o sumedenie „de obiceiuri bizare”, fiind însoţită (mai ales când era prematură, ca bunăoară *Moby Dick* a lui Melville), mai tot timpul de acel amestec „de plăcere şi chin, până la nivelul fizic cel mai elementar”. Fascinaţia cărţii, apetitul pentru lectură şi dorinţa de a cunoaşte scriitori vii aduce în paginile acestor „duble memorii” chipurile lui Tudor Arghezi, Ion Barbu, George Călinescu, Edgar Papu, Nicolae Balotă, Mircea Eliade şi ale altor cărturari celebri ce alcătuiesc – în paginile acestei cărţi de referinţă – o impresionantă galerie, adesea umbrită de intruziunile brutale ale regimului restrictiv specific închisorii impus de totalitarismul roşu. În asemenea condiţii – paginile care tratează acest subiect sunt pregnante – literatura constituia un refugiu, gura de aer curat, prilej de strunjire de sine; „De câte ori, în faţa insuportabilei platitudini sau a cruzimii timpurilor, nu m-am refugiat între filele cărţilor ca într-o plapumă caldă care îmi îngăduia să dorm şi să visez dulcele vis al poeziei? De câte ori, dimpotrivă, cu mintea proaspătă, în culmea treziei, nu m-am folosit de carte ca de o armă împotriva imposturii brutale sau a ispitei de-a accepta? Un martor al somnului şi insomniilor, al luptelor şi al retragerilor, un ajutor şi un prieten, întotdeauna cărţile au fost pentru mine scut, cetate şi sabie” (Ion Vianu); „A citi într-o lume totalitară e aproape acelaşi lucru cu a citi în închisoare – atunci când paznicii o îngăduie” (Matei Călinescu). Cu cât regimul se transforma într-o bestie din ce în ce mai barbară, cu atât plăcerea lecturilor interzise era mai accentuată, aşa încât autori subversivi, ca bunăoară Nietzsche sau Dostoievski, deveniseră un cult intens susţinut.

Peste paginile referitoare la dictatura ceauşistă, în elementele ei cele mai sumbre, declanşate după tezele din iulie, pluteşte un amestec de melancolie fără leac şi mânie bine reprimată, mai exact, stăpânită. Matei Călinescu şi Ion Vianu, ca şi alţi intelectuali de altfel, sunt contactaţi de securişti; lui Matei Călinescu, recunoscându-i-se meritele în domeniul literaturii (era un tânăr scriitor de succes, autor al câtorva volume de poeme, creatorul canonicului Zacharias Lichter), i se impută prieteniile neortodoxe cu foştii puşcăriaşi Negoiţescu şi Doinaş, Alecu Paleologu, Adrian Marino, cu „scandalagiii” Ţepeneag (căruia, printr-un decret prezidenţial, i s-a retras cetăţenia română) şi Breban, care „făcuse o rapidă ascensiune politică între 1968 şi 1971, devenind membru în comitetul central al partidului” (detaliu biografic, între altele fie spus, neiertat nici în ziua de azi de unii colegi-scriitori care, orbiţi de oportunisme mărunte şi, nu rareori, penibile, pomenesc exclusiv această parte a adevărului – N. Breban a fost membru al c.c. –, calomniind astfel impardonabil unul dintre cei mai importanţi romancieri; căci punerea în discuţie a jumătăţilor de adevăr înseamnă a difuza calomnii ticăloase), după acea ascensiune fulminantă, Breban „criticase, la Paris, într-un interviu în *Le monde,* «tezele din iulie» şi îşi dăduse demisia din postul de redactor-şef al *României Literare,* pe care-l deţinuse pentru scurtă vreme; după care – absent din ţară pentru mai multe luni şi bănuit de a fi luat drumul exilului – se întorsese, spre surprinderea generală, în România, spre sfârşitul lui 1971 sau începutul lui 1972”. În acea perioadă, Matei Călinescu ia decizia de a pleca şi de a nu se mai întoarce în România; i se revelase „esenţa comunismului: beţia puterii – a puterii nude, primare, cu orice preţ. […] Mi-am dat mai târziu seama că percepţia acestei atotputernicii (oricât de iluzorie ar fi fost ea şi oricât de groteşti formele prin care se manifesta), ca şi a posibilităţii accesului la ea, au fost elemente importante în formula, desigur, mult mai complexă, care a făcut din comunism, alături de fascism sau nazism, una dintre marile, sinistrele religii seculare

ale secolului 20”. Dezgustat, oripilat de formele barbare ale socialismului real, Matei Călinescu recunoaşte cu francheţe că nu era făcut „pentru o rezistenţă reală; îmi lipsea […] acea îndârjire inflexibilă, acea vocaţie eroică pe care au dovedit-o adevăraţii disidenţi […]” – fapt ce l-a făcut să opteze pentru „rezistenţa estetică”, iar mai târziu, e ştiut, pentru exil.

Conştient de faptul că se înmulţesc numărul internărilor „psihiatrice în scopuri politice” şi refuzând colaborarea cu organele securităţii, Ion Vianu, un psihiatru admirat, apreciat şi recunoscut, în februarie 1977, se auto-denunţă, simţind în clipa aceea crucială „că se prăbuşeau fără zgomot şi efort, ca prin minune, ascunderile şi prefăcătoriile, toată magma groasă a ipocriziei care mă acoperise ani de zile; redeveneam eu”; era vremea manifestului intelectualilor cehi, „Carta ´77”, când „Goma trimisese o scrisoare de solidarizare cu semnatarii «cartei» şi acesta fusese începutul aventurii”. Ion Vianu scrisese o scrisoare de adeziune şi, la câteva zile după devastatorul cutremur din ´77, se prezentase împreună cu Ion Negoiţescu în „modestul apartament din Drumul Taberei” al lui Paul Goma, pe care urma să-l viziteze zilnic până disidentul a fost arestat, celebrul psihiatru rămânând „singurul om cunoscut aparţinând mişcării lui, în libertate”. Mai târziu, după plecarea din ţară, Ion Vianu a înţeles că „plecarea nu trebuia înţeleasă ca o ruptură, ci ca o continuitate şi că, deci, noi cei care ne găseam aici trebuia nu să tăcem (ceea ce ar fi continuat să ne menţină în condiţia unor *ostatici de lux*, spre deosebire de ostaticii săraci pe care îi lăsasem în urma noastră), ci, dimpotrivă, să vorbim tare şi pe şleau.” (s.n.)

Beneficul refugiu în lectură. Eu nu vreau să trăiesc; vreau să citesc, să visez şi să scriu. Scriitorul care sunt are un concurent pe măsură: lectorul.

Lectura? Refugiu, balsam, panaceu, oază, otravă, istm salvator, şansă de auto-strunjire, prilej de formare, mod de a te menţine în formă, prilej de a-ţi ţine trează adolescenţa eternă…

Un roman puternic, dens – cu scene de o stupefiantă atrocitate rece, un roman scris de o mână care ştie meserie, autorul permiţându-şi, în consecinţă, luxul de a intra pe terenuri minate, asumându-şi fără şovăială multiplele riscuri ce stau la pândă – este *Un an în paradis* semnat de Liliana Corobca. Autoarea scrie cu dezinvoltură şi răceală (uneori, izbutit trucată) despre experienţa traficului de carne vie, în vizorul ei aflându-se, de astă dată, o lume terifiantă, în care totul e de vânzare – o lume din bolgiile căreia Dumnezeu este izgonit, candoarea e mutilată, valorile sunt sufocate de ororile decăderii, regele suprem adulat fiind, înainte de toate, banul, banul şi iarăşi banul. Scene atroce cresc din eşecul, altminteri minor (nereuşita la examenele de admitere la Universitate; „Nu moare nimeni dacă nu intră la facultate”), al eroinei centrale, Sonia, acostată de Pavel, un traficant de carne vie, care, din bogata-i experienţă de peşte, alege ca posibilă pradă „fete simple, sărace, femei tinere, chinuite, cu un copil sau doi, care se îndrăgostesc imediat, dar poveştile trebuie să fie scurte. Două-trei episoade, atât”. Astfel, peste destul de puţin timp, Sonia, pornită, la sugestia lui Pavel, spre Cehia, unde speră să găsească de lucru şi să adune bani ca să intre în anul următor la facultate, ajunge în realitate la barul Paradis, unde, împinsă de circumstanţe, se prostituează. Ca şi alte fete, destule de altminteri (fiecare cu istoria ei, cu un destin care, iată, sub ochii noştri iscoditori, înspăimântaţi, se frânge, în marea majoritate a cazurilor, sub acoperişul Paradisului), tinere sănătoase şi puternice, aduse de aiurea: Liuda, Catia, Nataşa, Sveta, şi alte năpăstuite, supra-

vegheate de Anişoara, care le şi găteşte (practicând de fapt şi ea o formă de prostituție), de Andrei şi Petru, patronul de temut al întregii afaceri fiind un ex-puşcăriaş, temuta bestie Zeca.

Observația este mai pretutindeni exactă, descrierile sunt sugestive, iar vocea auctorială aproape absentă; fiecare scenă, fiecare detaliu, gest, replică, sunt înregistrate cu acribia unui colecționar de obiecte rare şi studiate în amănunțime, fără tremur, cu nepăsare bine trucată, pe ici-colo strecurându-se câte o notă infinitezimală de duioşie, tandrețe iute reprimată. Deşi păşeşte pe terenuri minate, spuneam, riscul de a luneca în vulgaritate, în melodramă, fiind în maximă alertă, Liliana Corobca (scriitor care a făcut şcoală la feroce iubiții de noi ruşi; *Un an în Paradis* poate fi considerat o aşchie din tolstoiana nuvelă *Moartea lui Ivan Ilici*) izbuteşte, de fiecare dată, să ocolească multiplele capcane, textul ei – deşi ancorat într-o realitate dură, crudă, în care laşitatea e lege, iar amoralitatea singura autoritate probabil – rămâne curat, limpede, de o simplitate clasică, aproape cristalină. Moartea e ubicuă, rapace, între a rămâne între zidurile Paradisului (unde sunt păstrate timp de un an de zile) şi a evada, fiind pedepsite prin împuşcare pentru tentativa de a-şi redobândi libertatea, unele dintre „deținute" optează pentru moarte, pentru ele această ultimă alegere constituind un triumf al disperatei incapacități de întinare, căci atunci „când nimic nu se poate, totul se poate"; acest „totul se poate" cuprinde în interstițiile sale şi şansa de salvare, şi ascuțitul dor de firul ce te aduce la pierdutele altădată candori, amintirea lor tensionat-fierbinte redându-ți, în definitiv, libertatea, şi, nu rareori, condiția de a deveni ceea ce eşti: un om care îşi redobândeşte puterea inclusiv sau mai ales din slăbiciunile lui, din căderile în abisurile neființei. Când „totul se poate", iar „moartea are un abur molipsitor", şi „Paradisul este atât de aproape, bărbații sunt pe-aproape, mulți, moartea este aproape", poți accede la o existență firească. Cu puțin noroc. „Norocul ți-l faci", spune un personaj în timpul unei încăierări verbale.

Un roman puternic. Un adevărat tur de forță acest *Un an în Paradis*, în care lumile se amestecă, se suprapun, valorile se îmbulzesc, se dau peste cap, totul devine amețitor-terifiant, existența se labirintizează până în punctul în care accederea spre normalitate devine scop, iar moartea, uneori-adeseori, un instrument care conduce – în siajul lui Osip Mandelstam – spre triumful conştiinței în esență nepătate.

E zi de toamnă plină. Senină. Soarele arde necruțător, înşelând. E suficient să ieşi afară, ca să-ți dai seama că eşti tras pe sfoară, puloverul luat e prea subțire. Păcăleli dulci. Dorite. Cerul e înalt. Subțire. Dogmatic aproape. Cristalin. Aproximativ. Înşelător şi el, complice al atâtor salturi, al atâtor zboruri intime, de o gratuitate copleşitoare. Fiece gând culminează cu o cădere, proptindu-se în veşnicul „în zadar", însoțit de astă dată de un surâs copilăresc, de o seninătate derutantă aproape. Nici umbră de tristețe. Disperarea şi-a luat o vacanță. Mă refer la disperarea iscată din atingerea unor terenuri labirintizate din aiuritul tău for lăuntric, disperarea întunecat-închisă în care te-ai împotmolit în una din zilele trecute, depuse undeva filă peste filă şi date cu nonşalanță uitării. Spre binele tău. Şi al larilor secreți, scurşi din mierea otrăvită a văzduhurilor imposibile.

Nu e nimic de văzut, de descris. Totul a fost încercat, gustat, otrăvit. Taci. Încolăceşte-te în tine însăți. Ca felinele când îşi fac siesta. Adormi în tine însăți. Trage plapuma peste ochi, fă-te covrig şi toarce, uitând de toate. Nu există decât respirația ta, acordându-se după respirația amintirii

zeului care, pe vremuri, îşi făcuse un tron în tine; poate. Acum tronul e pustiu. Dans e totul. Amintire a zeului plecat, lăsând nevăzute dâre lungi, persistente, în existenţa ta redevenită măruntă şi jalnică, de doi bani; şi, totuşi – contorsionată în aşteptarea crispant de goală, vie, laborioasă în aceste momente –, constaţi ceea ce ştii, da, ştii, într-un fel, dintotdeauna, şi anume: existenţa e fantastică, absolut fantastică! Ce mare zi crescută din nimic. Din nimicul dulce, foşgăitor, viu, visând să cuprindă dintr-o ochire totul. Cerul e înalt, amiaza înaltă, subţire, iar ochii nebănuit de mari.

Nocturna de Schubert

Nu-i plăcea să întârzie. Lipsa de punctualitate o considera drept sfidare. A bunului simţ. A timpului. A *celuilalt.* Îşi grăbi paşii. Ieşi în pripă din birou; după ce coborî cele trei etaje, se regăsi cu sufletul la gură. Afară turna cu găleata. Dacă nu ar fi luat un taxi, ar fi fost pierdută. Se apropie de o Dacie galbenă. Întrebă şoferul dacă e liber. Avu noroc. Era. În maşină era prea cald. Îşi aprinse o ţigară – un pretext de a deschide geamul maşinii. Ajunşi în Piaţa Victoriei, taximetristul o anunţă că nu ştie cu exactitate unde se află strada. Iese chiar din Piaţă, nu e prea mare, mai degrabă, medie, cochetă însă. În regulă, îngăimă taximetristul, nemulţumit de faptul că tânăra femeie nu vorbea decât strictul necesar. Intră pe o stradă îngustă. Nu, nu e cea de care avem nevoie; o luă pe alta; nici asta nu e; probabil fusese prima, da, în mod sigur. Reveni la răscrucea iniţială. O, de aici mergeţi singură. Preluă şi el tonul ei. Alb. Neutru. Merci. E în regulă. Xenia închise uşa. Se uită la ceas. Venise prea devreme. Ar fi putut să meargă direct. Chiar dacă… Nu. Lipsa de punctualitate e o catastrofă de proporţii reduse şi totuşi vădit deranjantă. Îşi propuse să identifice, mai întâi, casa. Nu era departe. Făcu până acolo cinci, poate şase minute. Mai rămâneau douăzeci până la întrevederea fixată la ora 13.00. Ploaia încetase. Şi totuşi circulaţia era poticnită, întrucât zilele trecute plouase cu nemiluita. Bucureştiul cunoscuse noţiunea de „potop". Vina era a bucureştenilor, ori, cel puţin, aşa susţinuse un vajnic demnitar cam tâmpit: dacă bucureştenii, la prima oră, ieri, nu s-ar fi sculat din pat, nu s-ar fi spălat şi nu şi-ar fi făcut cafeaua, sistemul de canalizare, e adevărat, depăşit, ar fi făcut faţă ploii torenţiale. Asta e culmea. Auzi? Să nu te ridici din pat, să nu-ţi faci duşul scoţian, evident, obligatoriu, să nu-ţi savurezi cafeluţa, şi ea obligatorie, ca să facă faţă canalizarea ploii torenţiale ce durează, oricum, de trei-patru zile. Alt demnitar era de părerea că nu canalizarea e de vină, nici faptul că e depăşită, nici bucureştenii, ci ploaia. Desigur că ploaia. Iarna nu-i ca vara!

Xenia se uită iarăşi la ceas. Până la 13.00 mai rămâneau şaptesprezece minute. Ce straniu e şi timpul ăsta! Când ai nevoie de el, fuge, ca argintul, printre degete, iar când nu, se strecoară leneş-aiuritor, ca o anacondă la pândă. Bon, făcu sec-gânditor tânăra femeie. Avea în jur de treizeci de ani; trup mărunt, nu era nici înaltă, nici scundă, bine făcută, totuşi puţin prea subţire; faţă prelungă, păr negru, lăsat până la umeri, nas lung, obraji supli, ochi mari, negri-căprui, bărbie accentuată la bază, ten curat, ireproşabil, buze subţiri, leneşe, dinţi albi, lucind. Era îmbrăcată în blugi, pulover grena, deasupra o scurtă de piele, cu glugă. Detesta cordial umbrelele. Ce facem? Trebuie să ucidem mai bine de un sfert de oră. Hălăduim. Există zile când totul pare neterminat cumva, nedus la capăt, ca şi cum s-ar fi împotmolit un mecanism esenţial, n-ar funcţiona ceva nelipsit de importanţă care dă ritm, mişcare, suflu. Şi există zile în care totul parcă se mişcă de la sine, rotit blând-senin-scrâşnit de mâna divină. Bla. Bla. Pe alături trece o femeie

de o frumusețe rece; e grăbită, de fapt vrea să pară grăbită, se vede de la o poștă că e singură, ori nu este exclus că s-a despărțit de curând de amantul ei. E înaltă, încălțările cu tocuri o fac foarte înaltă, de vreun metru optzeci, pelerina mov o face strident deosebită de ceilalți trecători îmbrăcați în haine cenuşii, negre. Xeniei îi place să descrie tot ce vede; descrierea îi stă în sânge. E pictoriță. Împarte lumea în două categorii: cei ce descriu totul, mă rog, aproape totul, şi cei ce trec orbeşte printre lucruri, nepăsându-le de ceea ce foşgăie în jur; cei ce râd şi cei cărora le lipseşte organul râsului, care, de la Milton citire, este un dar divin. Dumnezeu a făcut lumea râzând: de ea, de opera iscată din mâinile Lui.

Mai rămân unsprezece minute. Ce belea mai e şi timpul! Mare belea. Pururi de neînțeles. Xenia se încruntă. E ceva ce nu merge. Devine uşor nervoasă. Şi nu are voie, flegmatică fiind, să se lase târâtă de lucruri de doi bani. Nu-i stă în fire. Se pune la punct. Vila în care va intra peste zece minute şi câteva secunde – precizie ce-o scoate, iată, din minți! – e simpatică. Nu prea mare. Un amestec de arhitectură clasică, austeră, şi de elemente pur baroce. Arcadele de la etajul superior sunt puțin prea încărcate pentru gustul ei. Dar, în linii mari, e simpatică. Se îndepărtează din nou. De teamă că va fi zărită de maestru. Ora întrevederii trebuie aşteptată cu răbdare. *Tout d´abord il faut avoir de la patience*. *Voilà*. Se îndepărtează iarăşi de vila cu pricina. La intersecție: două bătrânele. Vând flori. Amestecate. De toamnă. Crizanteme cu margarete, fire de floarea miresei. Nu sunt potrivite pentru o asemenea ocazie. Categoric. Cerul e de plumb. Nu curge de sus nici o picătură. Potopul luase sfârşit. Abrupt. Timpul nu mai trece. Xenia se comportă ca un om care are foarte mult timp la dispoziție. În acest sens, e un om rar. Marii majorității timpul îi lipseşte. Se uită din nou la ceas. Punctualitatea poate fi ucigătoare. Remarcă un uşor tremur în membre. Din cauza tensiunii. Terminase de curând ciclul ei de picturi axat pe motivul ochiului. Avusese parte de o perioadă tensionată. Cât pictase, vorbise limba culorilor, a îngerilor. Acum însă reînvață limbajul omenesc, prea omenesc. Bolboroseşte, se împiedică, întrucât nu prea îl posedă, mai exact trebuie să se familiarizeze din nou cu rigorile lui: pretențioase, simple, curate, cum e pagina albă, neatinsă de litere, cuvinte, pregânduri. Se mişcă lent, nesigur şi agitat întrucâtva. Se vede că există ceva la mijloc, ceva nu prea important care o macină. Un bărbat o întreabă cât e ceasul. Treisprezece fără nouă minute. O fixează cumva ostentativ după ce aude răspunsul, prompt, dat cu voce impersonală. Xenia îşi vede de drum. Strada nu e prea aglomerată. Ici-colo câte un bărbat, o femeie. Apar elevi, probabil ieşiți în recreație. Asfaltul e umed. Aerul ozonat intens. Plăcut. Tare. Neobişnuit pentru o capitală ultraaglomerată, cu o atmosferă care Xeniei îi face bine. Ei îi place mişcarea. Îi place să se piardă în mulțimi. Pentru ca apoi, o dată revenită în atelierul ei, să se regăsească aceeaşi: singură, caldă, bună.

Gata. Mai sunt trei minute. Se porneşte în direcția vilei. Se opreşte în fața portiței. E închisă. Caută o sonerie. Nu e de găsit. Aha, are o clanță minusculă pe partea interioară. Îşi bombăne stângăcia. Clanța nu se deschide. Ba da. Portița scârțâie. Intrarea din stânga, îşi aduce aminte femeia indicațiile domnului Vladimir Jitianu, date în ajun, când fixaseră întrevederea. Sonerie discretă. Apasă. Timid. De undeva de deasupra se aude o voce.

– ´Neața. Cobor imediat.

„Dumnezeu vorbeşte nestingherit. Dă semne discrete că există.” Xenia surâde sceptic. Ridică privirile. E domnul Vladimir Jitianu. Femeia aude paşi pe scări. Uşa se deschide. În fața ei apare un bărbat trecut de cincizeci (aşa arată, deşi a păşit de mult în cercul septuagenarilor), subțire,

înalt, faţă de culoare închisă (are, pare-se, probleme de ordin cardiac), îmbrăcat într-un pulover larg, de culoare maro, blugi, poartă adidaşi albi. O sărută, după ce o ajută să-şi scoată haina. O invită să poftească sus, în biroul lui. Ea simte o tensiune răspândindu-i-se în mădulare, apoi concentrându-se între tâmple. E deschisă. Ascultă. Răspunde niţel ezitant. Îl place. Biroul. Atelierul. Mersul uşor al maestrului. Parfumul discret al încăperii. Îi place tot ce face. E un maestru. În domeniul lui e considerat rege. E şi un om de lume. Agreabil. Plăcut. Imprevizibil. Totuşi. În sensul că poate întoarce orice situaţie în favoarea sa, însă nu totdeauna. Când nu-i convine ceva, hop, ia-l de unde nu-i. Abandonează terenul. Renunţă. Şi nu-i pasă în favoarea cui. Pentru cine. În ce scop. Literalmente. Nu-i pasă. De undeva se aude o melodie familiară femeii. Sunete dulci, abstracte şi calde în egală măsură. Muzica, un argument în favoarea existenţei paradisului.

E un început de nuvelă, intitulată de mine *Nocturna de Schubert*. Îmi tot umblă în cap în ultimele zile. Acroşant. Insistent. O am în mine. Să vedem ce va ieşi. Dacă va ieşi desigur. Deocamdată, gângania aia de fată – care excelează în gafe, în stângăcii – se ţine scai de mine. Interesantă făptură. Şi deşucheată. *Tu parles*!

Dacă mă gândesc puţin… Romanele mele, la început, erau concepute ca nuvele de maximum 100-150 de pagini. Mă miră că materia epică a crescut, s-a aglutinat, s-a umflat până la câteva sute de pagini (care sute, Doamne, că bat spre circa două mii în total?!). Oricum, nu mi-am propus să scriu un ciclu epic. După încheierea romanului *Sculptorul,* m-am trezit că personajele de-acolo nu mă lasă în pace; şi adevărul e că nu m-au lăsat până n-am scris *Noaptea străinului*, apoi, la scurtă vreme, *Marile jocuri*, pentru ca să încep imediat (şi să mă opresc, slavă Domnului, deocamdată, cum era omeneşte să fac) *Zăpada mieilor*. Ca să-mi trag şi eu sufletul. Şi de fapt asta fac aici, în aceste pagini inegale, dense, lunecoase, pline, gâfâinde şi nu-mai-ştiu-eu-cum: îmi trag sufletul. Şi, da, mă răsfăţ. Iar ca să fiu cu inima împăcată şi să mă chinui puţin (atât cât se cade), scriu tablete despre cărţile (unele dintre ele) citite; fiecare e musai să aibă circa trei mii de semne. Ca să mă disciplinez. Rareori, izbutesc performanţa respectivă. Cum să scrii despre o carte care ţi-a căzut cu tronc la inimă un text de ceva mai multişor de o jumătate de pagină? Încerc. „Transpir”. Şi râd… de mine, evident. Iar m-am lungit la vorbă. Punct. Iată cum!

Aş vrea să scriu ceva suplu şi simplu, ceva curgător şi expresiv, o poveste care să curgă liniştit, ritmic, aşa cum se perindă, într-o zi senină de toamnă profundă, norii buluc pe cer, aşa cum se rostogolesc castanele pe caldarâm, producând un zgomot surd, al cărui ecou vag-melancolic persistă îndelung în aer. Nu-mi doresc – nu mi-am dorit niciodată! – scheme şi planuri prestabilite, urmate cu acribia unui colecţionar de nasturi sau timbre; vreau ca scrisul să se deruleze simplu, în neştiute ritmuri impuse de instinct; murmurul lui metafizic, abia sesizabil, parcă-parcă se desluşeşte în momente faste. Asta visez: un text simplu, transparent, cristalin, fără ifose şi pretenţia de a şti sau de a fi în stare să explice totul.

Scriu aceste rânduri acasă, pe ordinator. E linişte. Mama e prinsă în dispute înalt-docte cu Kolly (pisoiul nostru; negrilă). Afară e o dimineaţă înaltă, de toamnă târzie, lungă ca un cortegiu funerar urmat de – straniu – inşi calzi, senini, nefiresc de senini, ca şi când moartea – care le ghidează gândurile, reveriile, împlinirile – n-ar fi decât un scurt popas într-o oază de pace şi armonie.

Pe când Nabokov nu era decât un puşti – e adevărat, destul de răsfăţat de părinţii lui înstăriţi, cu un impresionant arbore genealogic –, iar secolul (unul dintre cele mai sângeroase de care a avut parte omenirea) al XX-lea abia se înfiripa, nelăsând să se întrevadă dramele care urmau să se abată, lumea literară rusească era literalmente răvăşită de scandaluri iscate de un tânăr scriitor, apreciat de un Lev Nikolaievici Tolstoi, de unii critici de prima mână, şi hulit de alţii, poate la fel de importanţi. Cine ar fi bănuit că tânărul scriitor de origine poloneză, Mihail Arţîbaşev, va stârni prin scrierile sale şirul disputelor şi al ciocnirilor fierbinţi care, foarte curând, vor depăşi graniţele lumii literare, impunându-se în sferele moralităţii publice, precum şi în cele ale ortodoxiei care se va grăbi, de altfel, să excomunice autorul scandalosului roman *Sanin* (1907)? Pentru ce o asemenea, destul de aspră, evident, pedeapsă? Pentru – nici mai mult nici mai puţin – caracterul pornografic al romanului. Noua critică literară sovietică îl scoate pe Arţîbaşev din manuale, îl supune oprobriului public, taxându-l (şi atunci sau mai ales atunci când se întâmplă ca numele autorului de literatură „pornografică" să fie strecurat în vreo enciclopedie ori antologie) drept un „albgardist", „emigrant alb" (în 1923, Mihail Arţîbaşev emigrează în Polonia, stingându-se din viaţă la numai 39 de ani), „propagandist al dezmăţului sexual", „apologet al pornografiei" etc. Istoria receptării acestui ultracontroversat scriitor constituie un interesant subiect al unui eventual studiu axat pe reacţiile pe care le poate stârni o capodoperă, studiu în care, în chip obligatoriu, ar figura şi numele unor celebri „scandalagii" fără voie ca bunăoară Baudelaire, D.H. Lawrence, Oscar Wilde, Henry Miller, Proust (ca să ne referim la câteva nume). Dincolo de ecourile zgomotoase înregistrate, ecouri ce fac parte, fireşte, din culisele vieţii literelor, rămâne, evident, opera. *Sanin*, tradus excelent de marele iubitor (şi cunoscător) de literatură rusă Dumitru Balan şi publicat de Editura Ideea Europeană la începutul celui de-al III-lea mileniu, ni se înfăţişează ca un roman clasic, scris în siajul marilor maeştri ai secolului al XIX-lea (Dostoievski, Tolstoi), deci, având o transparenţă înşelătoare, cu personaje bine conturate (teribilul nihilist Sanin aşezat alături de un Bazarov, de un Peciorin, frumoasa-i soră vag îndrăgostită de fratele proaspăt revenit acasă, cu aerul că plecase de cinci minute, deşi lipsise ani de-a rândul, acrimogena Maria Ivanovna), puţină, extrem de puţină acţiune (spre supărarea multor exegeţi români care au oroare de romanele cu digresiuni şi dialoguri „infinite", grăbindu-se să taxeze asemenea opere drept neizbutite numai fiindcă nu au pregătirea necesară pentru a le recepta, judecându-le la justa valoare!), dialoguri incitante, adevărate bătălii ideatice axate pe temele familiare şi adolescenţilor/studenţilor ruşi ai secolului al XIX-lea: existenţa/inexistenţa lui Dumnezeu, rostul trecerii omului prin lume, nevoia de revoluţii ori inutilitatea lor etc., deci, aşa-zisele „blestematele probleme" (Lev Şestov) care pulverizau comoditatea junilor gânditori, pregătindu-i astfel pentru altceva.

Un roman sclipitor, de un erotism rafinat, aproape abstract pe alocuri, care pe Lev Tolstoi l-a făcut să exclame excedat: „[…] la Arţîbaşev avem şi talent şi substanţă". Acuzele de pornografie, dezmăţ sexual, precum şi altele de acelaşi gen, ne fac să ridicăm a mirare din umeri, singura lor scuză fiind… contextul eminamente restrictiv al începutului secolului trecut. Sau nici atât probabil.

Nov. Adineauri era un soare puternic afară. Violent. Pentru ca peste câteva fracţiuni de secundă să dispară, lăsând loc unui cer de plumb. Să fii schimbător, ca natura, şi, în acelaşi timp, constant şi fix, neschimbat – vorba lui Nicolae (Breban) – în esenţe.

Îmi pare rău că n-am mers împreună ieri la un concert. Mă invitase şi… inițial acceptasem, apoi însă m-am simțit extenuată din senin. Uite, acum, ca să mă revanşez pe acea slăbiciune de moment, o să-i fac lui Nicolae o schiță de portret, pornind de la o altă schiță, făcută acum câțiva ani. Să mă joc puțin, răzbunându-mă pe o absență. Să-i fac astfel un omagiu (în vreme ce ascult uvertura *Prometeu*, de Beethoven, atât de dragă mie!) acestui prieten de mai bine de două cincinale, prieten prin care redescopăr, iar şi iar, cultul goethean al prieteniei, rar, tot mai rar întâlnit în ziua de azi! Nicolae e o lume, ca să nu spun un fascinant univers. E un uriaş în regatul romanului. Şi în văile lui, şi în pasajele în care se vădeşte o scădere a tensiunii epice e un uriaş care abia de acum încolo urmează să fie descoperit. Existența lui aventuroasă, fracturată de câteva ori (inclusiv de tornadele istorice, inclusiv de prăpăstioasele – sub raport social – decizii luate de el), existență care seamănă în câteva locuri cu un roman de „aventuri”, cum susține, pe nedrept, bunul meu prieten la emisiunea realizată de Eugenia Vodă, împiedică, mai exact, întârzie receptarea adecvată a operei sale de prim rang. De importanță europeană. Altminteri spus, existența îi „deserveşte” cărțile (dacă nu este o enormitate ce spun; şi cred că nu este, sau… cine ştie?).

Îl cunosc de mai bine de zece ani, care au durat cât o clipă şi, totodată, cât secole. Zece ani, în lutul medieval al cărora am visat, am scris cu sufletul la gură, (re)descoperind – de fiecare dată consternată şi fericită – singura profesie fără profesie: meseria de a fi viu, meseria de a trăi ca şi cum fiecare zi ar fi ultima, ca şi cum fiecare vers ar fi ultimul, ca şi cum ai respira – întârziind în tiparele adolescenței – în raza privirilor morții la pândă. L-am văzut în sute, mii de contexte; l-am urmărit în timp ce vorbea despre maeştrii lui – Nietzsche şi Dostoievski; l-am văzut vibrând în vreme ce se referea la Shakespeare, considerat un sfânt, sau la Cervantes, întemeietorul romanului modern; l-am văzut fascinant, seducător, ca o hetairă, perspicace, complice, furios ca un herald solitar, calm precum e un răsărit de soare într-un peisaj montan, distant ca un rege ce se încăpățânează să protejeze imperiul său, crispat şi frumos ca un semizeu, distrat aidoma unui adolescent care descoperă inegalitățile funciare ale lumii şi continuă cu o încăpățânare de care sunt apți exclusiv oamenii mari să se cramponeze de bruma de superbie decelată în mundan, reinventându-l mereu, aducându-l pe limită. Este unul din cei mai frumoşi oameni pe care i-am cunoscut vreodată. Este singurul creator uriaş de care am avut norocul să mă apropii... Este singurul egal al lui Nichita. Deşi are nu puțini emuli, Nicolae Breban rămâne în esență inimitabil. Posedă – acesta e norocul existenței lui, trăită la tensiuni imposibile – o rară vocație, în care s-a înzidit răstimp de circa patru decenii. E constant, în ciuda aparențelor cultivate; e fidel, în ciuda atâtor tentații extraliterare, în ciuda „bolilor” adolescenței, grăbită să fugă dintr-un lucru în altul – ca o libelulă în neastâmpăr, sărind pe suprafața apelor –, adolescență pripită să judece fără nuanțe, aflată în căutarea unui lucru de negăsit. Nicolae (Breban) face parte din categoria restrânsă de inşi smulşi din adolescența ce se reinventă la nesfârşit; apropo, Goethe spunea, în această ordine de idei, că genialitatea este aptitudinea cuiva dat de a retrăi la nesfârşit adolescența...

„Ai răbdare, cu răbdare răstorni munții şi inventi alții. Ai dreptate, dar să nu uiți să ai şi memoria dreptății tale” – replici, nu spun sfaturi ce-i aparțin lui Nicolae – un complice cvasitotal, iată, de mai bine de doisprezece ani – boem, solitar, fermecător şi, *hélas,* „insuportabil” (el tot timpul vorbeşte şi trăieşte în literatură!; mai mult decât atât: are superioara stângăcie, mai exact, inefabila neruşinare, de a mărturisi în gura mare încrederea sa cvasimistică în

literatură, în *chemarea* sa de a construi un univers literar, de a dărui lumii un *sistem epic*!), ceremonios şi direct (câteodată, până la crispare), incomod şi agreabil, distrat (e o calitate rară), apt de a reduce totul la esenţă pură, blând şi aspru cu asupra de măsură când e vorba de meserie (încearcă şi-l întrerupe când, da, construieşte frazele sale aluvionare: te va biciui cu o privire „ucigătoare"; în plină mânie, demolează clădiri cu o privire inuman de concentrată)... Orgoliul lui e o formă a servituţii. Acest rege intră de fiecare dată în realitate ca şi cum s-ar aşeza în faţa maşinii de scris: Excelenţa Sa vrea să vadă, să ştie şi să descrie totul. A descris aproape totul în cele peste zece mii de pagini scrise până acum, locuind, tot mai mult, pe celălalt versant. Trăieşte într-un aer nietzschean – un irespirabil aer încins, tare, de munte. E de un egoism ireproşabil şi de o generozitate rară. Nu suportă să fie contrazis; are însă eleganţa de a asculta ore întregi părerea celuilalt despre lume. Are o vitalitate care parcă stă, câteodată, pe gânduri, şi se dezlănţuie, mereu cumpănit, în aventuri scriptice; e unul dintre puţinii oameni dragi mie care râd în cascade, din rărunchii inimii, nestăvilit: de ei înşişi, de lume, de prostia – rară! – a acesteia, şi suferă de micimea ei, bucurându-se alte dăţi de ceea ce numim noi doi normalitate aşezată în drojdia nobleţei; are un umor fin, dar poate fi, în acelaşi timp, şi caustic. Este adeptul egocentrismului/solipsismului şi posedă admirabila forţă de a crede că acolo unde apare el, se întâmplă tot ce este important. Uneori, adeseori, aşa e.

Nici o nedreptate din multele care i s-au făcut (şi înainte de Decembrie 1989, dar şi – cu duiumul! – după crucialul an istoric, când diverşi inşi sprinţari, pripiţi, dintr-un penibil oportunism mărunt s-au îmbulzit să vitupereze împotriva lui, să-l calomnieze, să-i conteste reala disidenţă) nu l-a otrăvit, nici nu l-a azvârlit în amara categorie a resentimentarilor. El se răzbună, continuând să fie fidel lui însuşi, vocaţiei sale. Nu e un om mărunt. Nici pe departe. Detestă vulgaritatea, bârfa joasă, ţopenia prosperă, francă. Unor indivizi înguşti la minte – care se pripesc să măsoare lumea după micimea lor sufletească – le poate apărea ca un laş, când de fapt el ocoleşte tot, aproape tot ce nu e în stare să urce până la un nivel superior. Preferă să piardă într-un context dat, ca să câştige în timp. Spune acelaşi banc, aceeaşi glumă de zeci, de sute de ori, însă – nemaipomenit! – niciodată nu se repetă. În contexte fals banale are forţa de a se desprinde de toate şi de a accede iute către esenţe: în literatură, muzică, filosofie. Consideră că viaţa e scandalos de scurtă, pentru a o irosi în nimicuri, dar, totodată, adoră să piardă vremea cu străvechi prieteni. E un mare om, care îţi oferă lumi de o calmă bogăţie fascinantă, din misterul cărora poţi să te înfrupţi la nesfârşit. Cu condiţia să nu ţi se epuizeze propriul mister. Dar cel din urmă lucru ţine de hazard. N-am spus noroc. E un străin prin definiţie; din această străinătate funciară şi-a meşterit un blazon. Niciodată n-o să-l auzi plângându-se de vreme, de dureri reumatice, de mediocritatea, ticăloşia sau meschinăria unora dintre contemporani. Sau de singurătatea, dorită de altfel, construită cu inventivitate şi autoimpusă răbdare. Are o sensibilitate atroce, exagerată; timiditatea sa reală, profundă, nu are divergenţe cu spiritul său dificil, imperialist. Voi contraria afirmând că e o personalitate de o rară modestie. Am ascultat o sumedenie de comentarii făcute de el, pândindu-l în sutele de după-amiezi în care îmi citea din Rilke, Nietzsche, când îi citeam, câteodată, din Dostoievski. Excelenţa Sa crede că trebuie să scrie un capitol de roman ca să ajungă la radicalismul unei fraze nietzscheene; iar pe Dostoievski, *Fraţii Karamazov*, a izbutit abia acum – după 40 de ani de carieră literară! – să-l recitească reprimându-şi gâfâitul admiraţiei, deşi continuă să-l vadă alături de Dumnezeu, să-l considere imposibil de depăşit. Preţuiesc, admir la Nicolae Vasilievici (aşa îi spun uneori, făcând

simetrie între el şi celălalt Nikolai Vasilievici – Gogol) fidelitatea faţă de majorele teme alese în prima tinereţe, forţa de a da lumii un univers epic puternic, original, forţa de a crea personaje, neîncrederea în realitatea aşa cum e (dar ce este, totuşi, realitatea?), inspiraţia de a o demola – piatră cu piatră, literă cu literă – şi de a o „înlocui” cu lumi superioare, cu suprapersonaje. Nu-i este străin cultul goethean al prieteniei, cult din care se hrăneşte Nicolae – aidoma unui vampir inofensiv –, azvârlindu-i în ei înşişi pe câţiva prieteni-complici. Puţini dintre vechii lui prieteni (Nichita, Matei Călinescu, Cezar Baltag şi alţii, câţiva) ştiu (ştiau) că el aproape tot timpul vorbeşte despre ei, despre primele lor izbânzi, eşecuri, dispute, lupte. Mi-a luat ceva timp ca să înţeleg un lucru foarte simplu, izbitor prin simplitate: Nicolae este locuitorul unui alt timp sentimental, al unui alt timp cultural. Şi faptul că l-am cunoscut îl interpretez ca pe un dar. Ca pe un imens noroc. Ştiu, da, ştiu că e o personalitate care nu place, iar pe unii îi crispează, fiindcă nu-i stă în sânge să facă un lucru după catastroficul principiu „merge şi aşa”, fiindcă iubeşte lucrurile „rotunde”, de care nu te mai poţi atinge, fiindcă e... venit de pe o altă planetă. E un nordic trimis într-o ţară care arată din ce în ce mai mult, pe spaţii alarmant de întinse, ca un ţinut – cu vorbele Anei Blandiana – al băşcăliei. Nu place, fiindcă e mereu afundat în proiectele lui scriptice, în romanele, eseurile, piesele, lecturile, muzica lui, în romanticii „lui” (Beethoven, Schubert, Schuman, Brahms) care stau – cu vorbele autorului *Buneivestiri* – la temelia lumii. Nu place, contrariază atipicitatea lui, perseverenţa – rudă a caracterului. Îi este rudă apropiată forţa de a construi un destin literar unic. Ştie (probabil) că este unul dintre cei mai importanţi romancieri europeni din ultimii 50 de ani, dar – repet, şi, spunând răspicat acest lucru, presimt, voi contraria nu puţini detractori, prieteni – este de o rară modestie profundă. Şi-a ales modele imposibil de depăşit dintr-un savant amestec de orgoliu şi umilinţă (orgoliul maestrului împlinit şi umilinţa eternului ucenic ce face şcoală la uriaşele spirite, arzându-şi periodic aripile în umbra maeştrilor săi); cum să depăşeşti sfinţi ca Nietzsche, Dostoievski?; şi, cu toate că este conştient că nu-i va ajunge din urmă niciodată, el, totuşi, luptă ca să se depăşească pe sine însuşi. Cum să nu cunoască gustul pierderii (el, care, după ce a ajuns, în 1967-68, în vârful piramidei societăţii pentru că a crezut în deschiderea forurilor de partid spre cultură, şi-a dat demisia în plină epocă Ceauşescu, după Tezele din Iulie 1971, şi a văzut cum unii prieteni – după acest gest singular în Estul Europei – l-au tratat ca pe un *trouble-fête* care a stricat regulile jocului, şi n-au găsit puterea de a se radicaliza, aidoma lui, aidoma lui Goma, aidoma lui Ţepeneag?), mizeria nietzscheană a oricărei depăşiri, amara solitudine dorită, construită?

– Şi toate acestea – iar şi iar, cu vorbele lui Nietzsche – pentru a vedea dacă rezistă, dacă va păstra vie, intactă, puterea de a crea în continuare, depăşindu-se, strunjindu-se pe dinlăuntru – meşter singuratic, hrănindu-se fericit din mierea eretică a solitudinii sale, maestru creând lumi din care se adapă întreaga lume, devenind astfel mai frumoasă, mai adâncă, mai puţin trecătoare, fără să ştie, uneori, adeseori, aceasta!! –, Poet care reinventă zeii în plină modernitate din absenţa lor vorbitoare, mutându-i – puţin câte puţin – „în de-a pururi ziua cea de azi”, aducându-i printre noi, umanizându-i şi îmboldindu-ne să ne înzidim în ceea ce visăm că suntem, cuprinşi „de febra de noapte şi zi” atunci când, precum într-un poem de Goethe,

„Peste toate vârfurile este tăcere.
Peste toate culmile simţi tu
abia o boare. Păsările tac în pădure.
Aşteaptă, în curând
Te vei odihni şi tu.”

Încheierea romanului meu, urmată de un gol viu, rapace. Foşgăitor. Îl umplu. Cu ce? Cu lecturi: variate, flămânde, interminabile. Cu prietenii. Tot mai zgârcite, tot mai drămuite, tot mai intense. N-o să mă satur niciodată probabil să repet admirabila formulă dată prieteniei de iubitul Zenon. „Ce este un prieten?" e întrebat gânditorul care a întemeiat stoicismul. „Un alt tu însuţi", răspunde relaxat înţeleptul. Un alt tu însuţi. Prin care ai dovada că ţvetaieveana „lege a mânii întinse şi a sufletului deschis" – spre uimirea scepticului din tine, spre uimirea celui care a încasat-o nu o dată – funcţionează, da, incredibil!, funcţionează. Un prieten la bine şi la rău. Un prieten care să ascundă cadavrul, fără să te întrebe motivul pentru care ai ucis, circumstanţele, imboldul. Un prieten absolut. Care să meargă până la capăt. Necondiţionat. Pentru că se recunoaşte în tine, iar tu însuţi te recunoşti în el. Pentru că, în ultimă instanţă, nu se ştie de ce. A venit, ca şi tine, din stea şi, într-un moment de ezitare, se va retrage acolo. La gândul că într-o clipită de somnolenţă sau pură absenţă Dumnezeu ar fi uitat să-l creeze, aducându-ţi-l în existenţă, tremuri. Da. Tremuri. Mă rog Dumnezeului meu, Dumnezeului literelor, să-i întârzie alături pe prietenii mei: Mama, Andy, Nicolae, Mutty, Ianoşii. Mai sunt. Câţiva. Foarte puţini. Între ei şi Tatăl meu care s-a mutat în ceruri, în paradisul cutreierat de avioane. Unde, în sfârşit, poate zbura fără oprelişti. Aşa cum şi-a dorit o viaţă. Aşa cum a zburat în realitate, învăţându-i şi pe copiii lui să facă la fel, familiarizându-i de la o vârstă precoce cu aerul tare al înălţimilor imposibile.

Citesc în paginile *României Literare* (nr. 44/2005) un excelent grupaj despre Salonul Internaţional de Carte Frankfurt 2005, grupaj realizat de o veche colaboratoare a acestei publicaţii literare, Rodica Binder. Veştile aduse de Rodica Binder sunt bune. Bunăoară, corespondenta a remarcat „revenirea autorilor la beletristică, fenomen reperat încă de anul trecut, şi despărţirea de «politic»"; „actualitatea politică cedează constant teren economicului – afirmă în continuare autoarea –; ea aproape că a pălit la Frankfurt oferind beletristicii ocazia să-şi reintre în drepturi" – ceea ce ne face să sperăm că acelaşi lucru se va întâmpla şi în România... peste circa un deceniu, un deceniu şi jumătate. Poate. O altă veste bună e că standul românesc a fost realizat, de astă dată, la un nivel european. Iată cum descrie R.B. standul românesc: „[...] un pavilion luminos, dosare cu material informativ despre literatură, edituri şi scriitori, elegant elaborate, cărţile expuse «la vedere», în jurul unui spaţiu colocvial, unde vizitatorii puteau să ia loc la mese, să stea de vorbă, să asculte «exponatele»." Printre momentele de referinţă figurează lansarea unui volum de poeme-colaj semnat de Herta Müller, dezbaterea publică susţinută de d-sa şi de Horia-Roman Patapievici, precum şi discutarea programului „Sibiu – capitala culturală a Europei în 2007". Reuşita României la Frankfurt se datorează colaborării dintre câteva organisme, şi anume: Ministerul Culturii, Asociaţia Editorilor Români şi Institutul Cultural Român. Concluzia? Prin urmare, se poate. Cu o condiţie; să conştientizăm faptul că Târgurile Internaţionale de Carte sunt un bun prilej de a forma, în timp desigur, o altă imagine a României în lume. Unde, vorba dlui Dumitru Ţepeneag, deocamdată nu existăm.

În acelaşi număr al *României Literare* – care se citeşte din scoarţă în scoarţă –: un text interesant, *Ahmatova în ediţie bilingvă*, text din care aflăm că editoarea Sophie Benech, care a predat franceza la Moscova, unde „a învăţat bine ruseşte", la ora actuală, în pofida lipsei suficiente a fondurilor, editează câte două cărţi pe an, „dar o face cu pasiune pentru marii autori ruşi". Sophie Benech a publicat texte traduse din Ţvetaieva (ca şi Ahmatova, o poetă foarte

iubită de franţuji de altfel), Vasili Grossman ş.a., iar de curând poemul ahmatovian *Requiem*, interzis în Rusia până în 1989. Ideea Europeană a reeditat de curând Lev Tolstoi, *Jurnal* (vol. I-II), în versiunea Janinei Ianoşi; *Dostoievski şi Tolstoi · Poveste cu doi necunoscuţi*, *Dostoievski · Tragedia subteranei* şi *Tolstoi · Romanul unei drame* de Ion Ianoşi; a văzut lumina tiparului (în două ediţii cvasiepuizate) romanul *Sanin*, semnat de puţin cunoscutul în România scriitor mort tânăr Mihail Arţîbaşev, iar la ora actuală este în lucru corespondenţa dintre cei trei titani Rainer Maria Rilke, Marina Ţvetaieva, Boris Pasternak, *Roman epistolar. Anul 1926* (Note şi comentarii de Ion Ianoşi, traducere din germană şi rusă de Janina Ianoşi). Urmează alte titluri-surpriză. Nu ne lăudam. Constatăm. Şi-i mulţumim *României Literare* pentru faptul că prin textul despre Ahmatova şi iubitoarea de literatură rusă, Sophie Benech, ne-a făcut să tragem o linie şi să vedem... ce anume am realizat noi înşine. Deşi banii – recunoaştem şi noi – nu ne dau afară din editură.

Cuvântul (nr.10/2005) găzduieşte o nouă Ediţie a Conferinţelor „Cuvântul", dedicată „Filo- şi antisemitismului în România", invitaţii acestei memorabile întâlniri fiind Marta Petreu, Maria Ghitta, Andrei Oişteanu. Atât textele cât şi dezbaterea au fost „extrem de interesante şi de pasiona(n)te", versiunea integrală a comunicărilor urmând să apară într-un volum special care va reuni toate Conferinţele.

Dispoziţie amară. Gândul îmi stă la *Contemporanul*. Va mai apărea? Editorialul scris recent este elocvent în această ordine de idei.

În anul 2006, revista *Contemporanul* va împlini 125 de ani. E ştiut că în România există puţine, extrem de puţine instituţii care au o vârstă identică cu cea a acestei vechi şi prestigioase reviste naţionale de cultură, politică şi ştiinţă; instituţii care – e în afara oricărei îndoieli, în afara oricăror discuţii – fac parte din patrimoniul naţional al României, întrucât au conservat de-a lungul deceniilor identitatea noastră naţională şi au contribuit la formarea României moderne. Asemenea instituţii – indiferent de faptul cine le ţine în viaţă, indiferent de faptul cine le elaborează – se află dincolo, mai exact, deasupra jocurilor circumstanţiale, deasupra partidelor politice, deasupra guvernelor, a grupurilor de interese, a jocurilor de culise. Sunt lucruri evidente acestea. Evidente şi fireşti.

După 1990, *Contemporanul* – condus de romancierul Nicolae Breban, unul dintre cei mai importanţi creatori români în viaţă – apare cu subtitlul *Ideea Europeană*; mai bine de un deceniu această publicaţie a văzut lumina tiparului săptămânal, cu sincope rare, cauzate de lipsa suficientă a banilor. De doi ani, *Contemporanul Ideea Europeană* vede lumina tiparului în fiecare lună, având, cu regularitate, 40 de pagini. Cui datorăm această performanţă? (Da, despre o performanţă este vorba în condiţiile în care nu avem suficienţi bani; revista – în actuala ei formulă – costă circa un miliard şi jumătate de lei vechi; Ministerul Culturii ne asigură – am spus şi cu alte prilejuri: cu întârzieri impardonabile, absolut nemotivate! – 10-15% din bugetul anual; e adevărat că sunt bani vitali, departe însă de a acoperi toate cheltuielile). Revista apare, în primul rând, datorită colaboratorilor ei fideli care scriu nefiind retribuiţi (decât cu câteva excepţii) în marea majoritate a cazurilor. E vorba de o seamă de cărturari de înalt profesionalism care asigură pilonii de rezistenţă ai fiecărui număr: Ion Ianoşi, membru de onoare al Academiei Române, reputata traducătoare Janina Ianoşi, Ion Vianu, Irina Petraş, critic şi istoric literar, Dumitru Balan, profesor universitar, specialist în domeniul culturii

ruse, G.G.Constandache (profesor de filosofie), Ionel Necula, exeget al operei cioraniene şi eseist, Adrian Mihalache, profesor, eseist, cibernetician, dramaturg, Henri Zalis, reputat istoric şi critic literar, Boris Marian, Cristina Sârbu, critic muzical, Mihai Cimpoi, preşedinte al Uniunii Scriitorilor din Moldova, excelenţii critici de film Călin Căliman şi Dana Duma, graficianul Mircia Dumitrescu şi talentata Laura Poantă care a creat vignetele revistei, poetul şi prozatorul Constantin Abăluţă, criticul şi istoricul literar Marian Victor Buciu, cercetătorul Marin Radu Mocanu, poetul, dramaturgul şi prozatorul Bogdan Mihai Dascălu, Nicoleta Sălcudeanu, eseistă a cărei pană zvâcneşte, Matei Călinescu, Marta Petreu, Horia Gârbea, Cassian Maria Spiridon, criticul şi istoricul literar Ovidiu Morar, un remarcabil cunoscător al istoriei avangardei române (care, între paranteze fie spus, ne dă nu rareori bătăi de cap cu textele sale incendiare!), Harry Kuller şi Lya Benjamin, criticul de arte plastice Mihai Rădulescu, criticul şi istoricul literar Ion Bălu, eseista şi criticul de arte plastice Luiza Barcan, Laura Pavel-Teutişan şi Călin Teutişan. Toţi aceşti scriitori publică cu regularitate, de ani de zile, în paginile revistei. Li se adaugă S. Damian (Heidelberg), critic, istoric literar şi eseist, Edgar Reichmann, romancier şi critic literar, redutabilii Dumitru Ţepeneag şi Nicolae Balotă din Franţa, Edward Sava (New York), cronicar de artă plastică, şi alţii. În total, colegii mei au numărat circa 70. (Între paranteze spunem că în paginile revistei au publicat personalităţi ca G. Călinescu, Tudor Arghezi, Iosif Sava, Nicolae Manolescu – lansat de G. Ivaşcu la *Contemporanul* –, Ana Blandiana – lansată, şi ea, de această revistă –, Şt.Aug. Doinaş, Tudor Vianu, Nichita Stănescu, Gabriela Melinescu, Alexandru Paleologu, Grigore Moisil şi alte personalităţi de prim rang.) În afară de colaboratorii menţionaţi, care asigură – prin prestigiul şi fidelitatea lor – stabilitatea şi nivelul intelectual, profesional, al publicaţiei, mai avem colaboratori ocazionali, tineri sau mai puţin tineri, sprijiniţi şi lansaţi de această veche şi prestigioasă tribună naţională. (Subsemnata a fost lansată acum circa cincisprezece ani de *Contemporanul*.)

Tuturor celor care sunt alături de noi, le mulţumim.

Tot... în primul rând, *Contemporanul* apare datorită Fundaţiei Culturale Ideea Europeană şi echipei formate de această instituţie. O parte din numele membrilor acestei echipe le vedeţi, număr de număr, în caseta redacţiei; ei se numesc: Cristian Negoi, Mihaela David, Alexandru Ştefănescu, Alina-Alexandra Preda, Adrian Preda, Georgeta Gheorghiu, Alina Beiu-Deşliu, Andrei Potlog. Şi lor le mulţumim.

...E sfârşit de an. Vin sărbătorile. Noi am terminat banii. Ne certăm cu tipografia care ne somează să plătim datoriile. Şi facem, în continuare, proiecte. La 99 % dintre acestea – da, ştim din experienţă – nu ni se va răspunde; de altminteri, în acest sens, se pot întâmpla lucruri şi mai grave. Bunăoară. Acum trei ani făcusem rost de bani. Ministerul Culturii – stupoare – i-a blocat. (!?) Pur şi simplu. Am sesizat administraţiile Ministerului Culturii. Nici un răspuns. Da. Noi continuăm să facem proiecte pentru a edita *Contemporanul* într-o ţară căreia rareori îi pasă de cultura ei. De scriitorii ei. De valorile ei. De patrimoniul ei. De faptul că – vorba lui Dostoievski – gândirea e scumpă. O ţară care vrea să se integreze în Europa şi cultivă, în continuare, la modul criminal, un soi de cultură de parastas, cum spunea Andrei Pleşu după moartea prozatorului Radu Anton Roman. O ţară căreia îi dispar, una după alta, instituţiile prin care s-a format, prin care a rezistat în perioada dictaturii. O ţară în care se vorbeşte tot mai mult despre reformă, integrare, schimbare a mentalităţilor etc., în timp ce creşte scandalos nivelul aculturaţiei, dispar una

după alta emisiunile dedicate culturii, tronează vulgaritatea, comentariul dubios, gluma de prost gust, jurnalele de ştiri axate pe senzaţii de nivel cel puţin dubios, pe comentarii agramate, făcute în doi peri. În ultimii patru ani facem *Contemporanul* cu senzaţia că fiecare număr este ultimul. Ne facem datoria faţă de cultura română. Faţă de scriitorii ei – conştiinţa vie a acestei naţiuni. Sărbătorim acest sfârşit de an greu, foarte greu (nu ne lamentăm, comunicăm), şi ne întrebăm cu amărăciune, cu tristeţe – ca şi anul trecut, ca şi în ceilalţi ani – dacă vom izbuti să edităm revista şi anul viitor.

Greu se construiesc templele în ţara asta, spune un personaj din romanul meu, *Marile jocuri*, uitându-se cu amărăciune la un bloc din centrul capitalei, nefinisat de mai bine de un deceniu.

O veste bună. Comitetul Director al Uniunii Scriitorilor decide ca de azi înainte *Contemporanul. Ideea Europeană* să vadă lumina tiparului sub egida Uniunii Scriitorilor. Sper să fim sprijiniţi financiar de Uniune. Preşedintele Uniunii Scriitorilor, Nicolae Manolescu – această conştiinţă vie a unei întregi epoci literare – mi-a promis sprijinul. Pe vremuri, *Contemporanul* l-a lansat.

Recitesc *Marile jocuri.* Nu-mi place. O sumedenie de erori, stângăcii, expresii preţioase. Senzaţia obsesivă că mi-am pus umărul la un eşec. Şi când mi-aduc aminte că am lucrat la el răstimp de circa doi ani cu senzaţia că o imensă stâncă stă să se prăbuşească peste mine. Stau la o răscruce. „Saliva capătă un gust amar.” Din ce în ce mai amar. E vorba de o carte ratată.

Sunt o leneşă. O leneşă iremediabilă. Nu mi-a ieşit nimic în ultimele zile. Nici un cuvânt, nici o virgulă, Doamne. Apără-mă de sterilitate. Apără-mă. Abia acum realizez că n-am scris poezie mai bine de un an. Ce-i cu mine? Ce se întâmplă? Unde am greşit? O oboseală şi o tristeţe imense îmi sapă în suflet. Mă doboară. Pur şi simplu, mă imoblizează.

Liuba are dreptate. Nu sunt bună de nimic. Câteva zile de Târg (se desfăşoară Târgul de Carte Gaudeamus) şi sunt la pământ. Aş dormi o sută cincizeci de ani ca să mă refac. Ca să reînviu. De ce mă simt, Dumnezeul meu, atât de stoarsă? De ce? Într-o scurtă vacanţă luată acum circa două săptămâni (n-am noţiunea timpului; carenţă, uneori, castratoare; şi aici cred că pun datele alandala, câteodată), am zăcut două zile, nu m-am mişcat. Liuba credea că nu e în regulă ceva cu mine. I-am spus că am senzaţia că nu am viaţă în mine. De ce notez aceste lucruri? Mi-e frică, mi-e nebuneşte frică pentru sufletul meu. Oare m-a părăsit? Nu ştiu ce mă face să cred că atunci când scriu, el, sufletul meu, e cu mine, pe când în segmentele de sterilitate…

Apără-mă, Doamne.
Iartă-mă.
Luminează-mă.
Şi arată-mi drumul.
Drumul meu.

14 ianuarie (2006). Caut ritmul meu de altădată. Nu văd de ce n-aş recunoaşte că – cel puţin deocamdată – nu-l găsesc. Vina, evident, îmi aparţine. Îmi irosesc energia în nimicuri, e adevărat, necesare, pierzându-se însă, invariabil, printre lucrurile mărunte. Aduc în faţă îndemnul goethean: „Limitează-te la esenţe”. Dar cât de lung e drumul până acolo! Da. Drumul până la mine e lung, anevoios, împânzit de capcane, e mult întuneric, şi suferinţă, şi singurătate; e o lumină atât de densă şi mare, încât se confundă cu bezna

cea mai groasă. Fără aceste încercări, trepte, ocoluri sinuoase şi perfide însă, de mult aş fi fost un om mort. Cern semnele zilei. Rămân în aşteptare. Aşteptarea e bună, caldă, insinuantă, haleşte imperii de timp, transformându-se în culcuş ontic, peste care se suprapun în straturi alte aşteptări.

Aşteptarea ca pândă a sinelui. Ca pârtie tocmai bună pentru învierea care nu mai vine. Iar şi iar, mi se face dor de „celălalt versant". Voi încerca să scriu mai des aici, poate aşa mă voi reapropia, treptat-treptat, de mine. Cine ştie? De fapt, îmi voi umple golul care stă cu ochii pe mine. De pretutindeni. Aş. Golul vindecător-aiuritor-viu-ameninţător.

„Totu-i joc, e vuiet şi hohot,/şi linişte, şi rătăcire,/ scurmată de marele nimeni,/din care revin peste fire.//Şi mă scufund. Mă scufund/ca-n sfântul abis neştiut,/ înfruptându-mă din marele nimeni/ în mine-azvârlit din alt trup." După ce am început – în sfârşit!, îţi mulţumesc că mi-ai dat putere Doamne – astăzi dimineaţa să scriu la următorul roman, *Zăpada mieilor*, mi-au venit în minte aceste versuri; umblam prin camera mea şi le cântam aproape, din ce în ce mai insistent; versurile mi se păreau familiare, apoi – râzând de mine, însă regăsindu-mă în acel râset – mi-am adus aminte că îmi aparţin. Le-am şi găsit în ultimul număr al *Conte…*, unde a apărut o pagină de poeme semnată de mine. Nu am răbdare acum să recitesc acea pagină în întregime. Pur şi simplu, vreau să spun că mi s-a făcut din nou dor mine; şi acesta e un lucru teribil de important (pentru mine, vreau să spun, important) care trebuie neapărat consemnat aici. Da. Slavă Domnului, am început cu seriozitate lucrul la roman. Ceea ce înseamnă că ritmurile mele – căutate în lunile precedente (dacă ţin bine minte, lucrul la *Marile jocuri* l-am terminat în august anul trecut; bine, ca să fiu exactă, am terminat scrisul propriu-zis, pe urmă a urmat redactarea, macheta, corectura; îl voi reciti peste două-trei luni, după ce textul se va răci şi numai pe urmă va merge la tipar; prin urmare, mai durează apariţia propriu-zisă) –, ritmurile mele, aşadar, se vor schimba; va urma un program dur, aspru, mă voi culca devreme, maximum la 22.00, mă voi trezi, de asemenea, devreme, adică în jurul orei 8.00, voi lucra acasă până la 12.00, după care va urma programul redacţional. Mă bucur. Mă bucur şi îţi mulţumesc, Doamne; eşti mereu cu faţa întoarsă către mine; îţi mulţumesc că mă iubeşti, îmi păstrezi lumina ochilor, îmi dai putere, căci de ea am nevoie. Da. Am nevoie – ca niciodată! – de putere şi singurătate şi răbdare şi linişte şi… Or, Tu, iată, îmi dai tot de ce am nevoie.

Mă întreb: de ce, pentru ce atâtea daruri unei nevrednice ca mine? Unei nevrednice şi rătăcite. Iremediabil rătăcite. Căci, asta, da, o ştiu cu certitudine, eu sunt rătăcită de turmă, de turma Ta, Doamne, iar Tu mă îngădui, îmi ţii sufletul, respirarea, şi mă veghezi, şi mă îmbrânceşti, iar şi iar, în fiinţă. Ce ai de gând cu mine, Doamne? În adâncul sufletului, presimt că nu sunt decât un soldat care îşi face datoria. Poetul, ca şi soldatul… Cât de aproape e Nichita! Îi simt prezenţa de abur, aproape că îi simt respiraţia; e aici, în preajmă, e alături. E în mine. Fantoma lui blândă şi caldă, fantoma lui de genial poet european mă ţine aproape, înfăşurată cum e în hlamida vaporoasă de vise, himere, necesară pierzanie în negura clară a timpului! Fantomă moştenită de la Nicolae.

Lucrez zilnic la *Zăpada mieilor*. Încerc să menţin ritmul de două pagini pe zi; pagini de-ale mele, meschine le spun, întrucât au câte 38 de rânduri; e adevărat că nu m-am uitat câte semne conţine o pagină. Da. Acum, după ce am deschis un fişier separat ştiu: circa trei mii. Dacă iau în

considerare faptul că o pagină obişnuită are două mii de semne, după un calcul rapid, constat faptul că, scriind câte două pagini pe zi a câte trei mii de semne, eu, prin urmare, scriu de fapt trei pagini a câte două mii de semne. Ceea ce e bine şi ceea ce nu mă împiedică să mă ironizez apropo de calculele astea contabiliceşti. E adevărat că acestea mă ajută să-mi menţin ritmul. În meseria de scriitor, ritmul este extrem de important, căci acesta e semnul profesionalismului; să scrii ritmic cinci-şapte luni pe an nu este în nici un caz mult, operaţiunea asta implică însă o disciplină de fier, o bună cunoaştere de sine, o bună cunoaştere a corpului, inclusiv a limitelor lui, precum şi o listă de obligaţiuni, în capul căreia stau – nu neapărat în ordinea propusă de mine: drămuirea energiei psihice, respectarea unui program riguros, nervi tari, somn bun, adânc, un psihic puternic, onestitate, instinctul de a discerne lucrurile cu adevărat importante, lecturi susţinute, nu foarte dificile însă, bref: reducerea la esenţe, fixarea maniacală a energiei într-o singură direcţie, chiar într-un singur punct, numit nevoia de exprimare. Un lector al acestor rânduri (pentru că, da, şi aceste rânduri, însemnări fugare vor avea, sper, un cititor; cei care susţin, din falsă modestie de tinichea, că scriu pentru sertar, căci, ah, ei nu au nevoie de glorie, mint, mint cu neobrăzare; fiecare rând care rezistă unui examen critic este scris pentru a fi publicat şi, în consecinţă, citit!!), lectorul, aşadar, va ridica nedumerit, cu dezamăgire, din umeri: chiar numai de aceste „chestii” e nevoie ca să te exprimi?! Da. Se adaugă la lista de mai sus: cunoaştere a mijloacelor tehnice, singurătate, suferinţă, întuneric transformat, uneori, la capătul tunelului, într-o lumină atât de deasă, încât, iar şi iar, devine confundabilă cu cea mai groasă beznă; apoi prietenii filtrate, exclusiv relaţii formatoare, un maestru, alegerea căruia arată în germene viitorul, scriitorul care vei fi, iar pe urmă consecvenţa cu propriile idealuri, simţ autocritic exersat mereu, vocaţie puternică. Şi lista poate fi încheiată. E mult? E puţin? După mine, e totul. Aş. Orgoliul meu – o formă de slujire a vocaţiei – e viu, e în alertă. Nota bene: a nu se confunda orgoliul cu vanitatea.

22 Janv. În prima jumătate a zilei – o cădere de tonus; o vale, cum spune Nicolae, cum am început să spun de mai bine de un deceniu eu însămi. Înainte vreme încercam să opun rezistenţă acestor văi – o luptă falsă, de bună seamă. În timp însă am învăţat să mă las locuită de ele, să cedez, să mă las doborâtă – lecţie învăţată de la Nicolae (Breban). Înspre seară, în jurul orei 18.00, în sfârşit, învierea. Am scris obligatoriile două pagini; e adevărat că nu le-am scris din obligaţie. Pândisem – pe întinderea întregii reveniri la linia de plutire normală, acceptabilă, vreau să zic – clipa în care va reveni pofta de a scrie. Nu, nu inspiraţia, ci pofta de a scrie. Eu nu cred în inspiraţie decât extrem de rar, în special, în cazul poeziei – o fulguraţie scurtă, ca o ploaie torenţială de vară, un taifun ireal şi prezent, tiranic, un uragan care te prinde, te ia şi te duce cu el. La proză e altceva. Cu totul altceva.

O pledoarie, să recunoaştem, de o acută actualitate, găsim în editorialul revistei *Cuvântul* (nr. 1/2006) semnat de domnul profesor Mircea Martin. „Ce mai presupune ideea de coeziune intelectuală?, se întreabă cărturarul. Nimic mai mult – dar nici mai puţin – decât asumarea condiţiei înseşi de intelectual. Ceea ce înseamnă, desigur, inteligenţă, competenţă, erudiţie, talent etc., dar mai înseamnă şi imaginaţie, inclusiv – şi mai ales – imaginaţia unor puncte de vedere diferite sau chiar opuse faţă de cel propriu, imaginarea altor persoane apte de performanţe cel puţin egale cu ale noastre.” Este, probabil, aproape im-

posibil să-ţi imaginezi o asemenea coeziune între intelectualii români de azi, între scriitorii de azi, împărţiţi în grupuri, grupuleţe, biserici, bisericuţe. Aserţiunea de la începutul acestui text poate fi reiterată şi argumentată cu asupra de măsură şi în cazul multiplelor comentarii, replici (uneori, suburbane!), atacuri (în anumite puncte, de nivel îndoielnic) iscate în urma publicării cărţii *Anatomia răului politic* – un studiu echilibrat şi incomod, bine documentat, de istorie a mentalităţilor, scris de domnul Adrian-Paul Iliescu (Editura Ideea Europeană). E suficient să răsfoiţi colecţia revistelor *Academia Caţavencu*, *22*, *România Literară* pe lunile ianuarie-februarie a.c., să căutaţi textele în care sunt citate numele dlui APL şi/sau al cărturarului Ion Ianoşi, precum şi denumirea editurii, ca să vedeţi, apropo de cartea pusă în discuţie, cum se polemizează într-o Românie care se vrea membră a ţărilor UE; nu se discută studiul propriu-zis, la ce bun?, ci culoarea ochilor dlui Iliescu (aluzie transparentă, se înţelege), gradul său de implicare în nu se ştie ce instituţii secrete, eventual mafiote, în ce măsură cărturarul Ion Ianoşi a fost „instructor al cc" (vezi *România Literară*, nr. 5/februarie 2006; *Umbra instructorului cc* de Mircea Mihăieş – un text de o duritate şi nedreptate flagrante!). În realitate, marele cărturar Ion Ianoşi e un profesor de filosofie care a dat culturii române monografii despre Th. Mann, Tolstoi, Lev Nikolaievici, Dostoievski, Fiodor Mihailovici, Hegel, Noica, a scris peste 30 de cărţi; a format generaţii de cărturari, între care Mircea Martin, Stelian Tănase, G. Liiceanu, Ileana Mălăncioiu, a susţinut pe vremuri publicarea unor cărţi (blocate de cenzură) semnate de Breban, Pleşu, Noica etc. (vezi dosarul publicat de *Contemporanul*, nr. 12/2005). Este incredibil, cât de uşor se împroaşcă cu noroi, la ce nivel se coboară atunci când judecata de valoare e întunecată de mânie, resentiment şi elementară grabă de a macula. În fine, calomnii.

Excelent ultimul număr al revistei *Vatra* (nr.11-12/2005), dedicat unei teme delicate, actuale, formulată în siajul unei cărţi de succes, însă de valoare îndoielnică, semnată de redutabilul Mircea Cărtărescu. Aşadar, *De ce iubim bărbaţii*. Răspund provocării acestei bune reviste târgu-mureşene, între alte scriitoare, Irina Petraş, Ruxandra Cesereanu, Magda Cârneci, Marta Petreu, şi alte autoare, care semnează texte incitante, pe alocuri incisive, ca, bunăoară, *O imagine licenţioasă în cosmos* (M. Cârneci), *Măgăriţa şi alte coarne de melc* (R. Cesereanu), *Dragă Nicoleta* (A. Marinescu). Şi chiar dacă nu aflăm la modul direct răspunsul la întrebarea din titlul aşa-zisei anchete, prozele, textele rămân a fi savuroase. Ca, de altfel, şi comentariul semnat de Al. Cistelecan, care trage – uimitor! – următoarea concluzie referitoare la amorul optzecist: „optzeciştii au fost extrem de iubitori ca poeţi, dar extrem de dezamăgitori ca bărbaţi. Căci cum altfel se poate justifica un concept de iubire atât de riguros desfigurată şi de lipsită de juisanţă cum e cel profesat de poetesele optzeciste? Numai printr-o mare şi ireparabilă dezamăgire, fireşte". Departe de dezamăgire, repetăm, este grupajul de texte, puse cap la cap de Nicoleta Sălcudeanu, a cărei pană, *comme d´habitude*, zvâcneşte.

Mozaicul craiovean (nr.11-12/2005) ne oferă iarăşi un număr consistent, dedicat aproape în întregime unei teme extrem de actuale: „Multiculturalitate şi identitate naţională în spaţiul european" – dezbatere la care participă, în afara echipei redacţionale (alcătuite din directorul publicaţiei, Nicolae Marinescu, redactorul şef – Marian M. Popa, Gabriel Coşoveanu, Sorina Sorescu, Ion Militaru), Livius Ciorcârlie, Viorel Marineasa, Mircea Martin, Carmen Muşat, Daniel Vighi. Mircea Martin susţine că „europenitatea nu este, desigur, altceva decât o universalitate accesibilă, imaginabilă. Românitatea şi europenitatea nu

trebuie, în nici un caz, concepute în conflict, în opoziție, nu e nevoie de o dezrădăcinare prealabilă de românitate spre a accede la europenitate". Comunicarea domnului profesor a stârnit o discuție încinsă şi lucidă în egală măsură. Un număr care merită citit în întregime.

La ora actuală, în România – un stat ultracentralizat sub dictatură – se aplică o liberalizare brutală, care va avea (are deja) consecințe dezastruoase în domeniul sănătății, învățământului şi al culturii. A desființa un spital de alienați mental, a închide un orfelinat, a distruge o prestigioasă editură națională, a arunca în stradă o revistă de mai bine de un secol, din motivul că aceste instituții nu sunt rentabile (!), sunt acte – e în afara oricărei discuții! – de genocid. [...] Țări cu o cultură uriaşă (de pildă, Franța, Germania, Spania, Rusia), cunoscută în toată lumea, nici vorbă să aplice liberalizarea în cultură; francezii, nemții, ruşii, spaniolii, e ştiut, îşi respectă valorile, le propagă, le sprijină, lansându-le, de secole, pe tot mapamondul. Guvernanții români însă distrug valorile, distrug cultura, praf şi pulbere fac din patrimoniul țării, pentru ca România să merite apelativul de Africă a Europei.

Revin la ritmurile de altădată. Încep să mă recunosc. Mă las prinsă în vârtejul calculat al scrisului. Acolo, în mâlul propriului eu scriptic, e bine, e cald, şi, straniu, mă simt protejată. La mijloc este, desigur, foamea de exprimare, foamea de mine însămi. Şi – nu în ultimul rând – foamea de poveste. Da-da, noi, martorii flămânzi de auto-construcție, ridicoli şi glorioşi pasageri ai începutului de mileniu precoce îmbătrânit, precoce obosit de existență!, flămânzi – într-un mod dizgrațios, strident, depăşit – de idealuri – oho!, ce cuvânt cu miros de alt secol cultural! –, aşteptăm, visând Povestea spusă cu o jumătate de gură, în ritmuri lente, nebănuit de încete, cu digresiuni multiple, savant-priceput inserate în corpul ei masiv şi cumva greoi, aparent greoi, cu acțiune – nu foarte multă, totuşi! –, cu eroi care au aerul de – şi, deci, sunt de fapt, într-o măsură mai mare! – antieroi, cu personaje problematice, cu dialoguri în perimetrul generos-calculat al cărora personajele se livrează, grăbite să se consume definitiv, se precipită, se nelinişteşc, prinse de un etern neastâmpăr rapace, de pofta – ca să nu zicem setea – de a spune totul, încolțiți de spaima venirii bruşte a unei Apocalipse.

Aşadar, foamea de Poveste.

Înaintez cu dificultate în *Zăpada mieilor*. Deşi marea majoritate a personajelor – cel puțin cele apărute în text până la ora asta – îmi sunt familiare: Rogujiv, Saşa Cerven, Sena. Dar nu, nu personajele sunt problema, ci densitatea textului. Tensiunea care mă prinde în ghearele ei şi nu mă sloboade. Gheara care se instalează în creierul meu şi mă strânge acolo. Mă strânge. Îmi doresc să mă strângă din ce în ce mai tare! Fac efortul de a nu scrie mai mult de două pagini pe zi, altminteri îmi fac rău, fizic vorbind îmi fac rău. Aşadar, două pagini. E devreme să ridic ştacheta, scriind mai mult. O, e prea devreme. Răbdare. Am nevoie de răbdare. Dă-mi zile şi putere, Doamne. Restul fac singură. Ce aroganță e în cererea de adineauri! Ce trufie! Iartă-mă, Doamne. Şi luminează-mi drumul.

9 febr. Întorc privirea în urmă; şi văd cum totul mă serveşte: şi căderile mele, şi bâjbâielile, şi rătăcirile, ezitările, îndoielile. Totul – adunat, concentrat, chircit, strâns înlăuntru – e înghesuit în efortul de exprimare. În efortul de a fi şi de a exprima felul în care sunt: aşa cum sunt, aşa cum ştiu că sunt. Dar cum sunt într-adevăr? Ah, cât de vie, actuală, e metafora lui Rilke, a iubitului meu

Rilke! „Aş vrea să mă descriu ca pe-o imagine privită îndelung!” Scriu – de la mijlocul lunii ianuarie – ritmic, zi de zi; în primele săptămâni, mai exact în primele două, mă duceam zi de zi, dimineața – după ce mă trezeam şi îmi beam cele două cafele obligatorii, plus țigările – la ordinator pentru a scrie cele două pagini; în zilele următoare însă cineva mă ridica din pat diminețile, şi după cafea, țigări, câteva cuvinte schimbate cu cei dragi – mereu zgârcite, mereu măsurate; ah, tentația de a economisi, de a drămălui energia; totul pentru orele petrecute în fața ordinatorului!! –, acelaşi cineva mă ducea la masa de scris. Efortul meu e canalizat exclusiv pe economisirea energiei – ceea ce înseamnă că ies mai rar, văd puțină lume, îmi respect totuşi obligațiile la revistă, la editură (ce bine am făcut, înființând-o!), dar mă surprind nu rareori că trişez, amân unele lucruri care îmi cer un consum interior prea mare, mă culc devreme, citesc puțin, în special cărți care nu mă solicită, vorbesc din ce în ce mai puțin; şi totul pentru a fi în formă *acolo*, la masa de scris. Până şi bolile mele, până şi lenea din trecut mă ajută, întrucât atunci când zac, depozitez energie, înmagazinez viață, mi se înmulțeşte materia aia obositor-înnebunitor-salvatoare: viul. Spaima de a o pierde, câteodată, mă imobilizează. Dar deocamdată e bine: scriu, sunt şi încerc să exprim felul în care sunt (atât cât sunt). Eu nu vreau să trăiesc; vreau să citesc, să scriu, să visez. Am mai scris asta. Şi abia acum realizez că pentru mine a citi, a scrie, a visa este egal cu viața. Atunci, totul e în regulă. E O.K., popor de zei! Sunt bună. Sunt caldă. Sunt vie. Şi lumea din nou îmi este complice; mă ajută, mă serveşte, mă împinge să fiu eu însămi, pentru a-mi servi, la rândul meu, vocația.

Totul cântă şi curge şi este; totul, o dată atins, exclamă: „Sunt!”, devine ceea ce este, ceea ce tinde să devină.

Să-mi drămăluiesc energia. Să fiu. Să nu mai repet greşeala de a scrie mai mult de două pagini, aşa cum mi s-a întâmplat, făcându-mi rău. Să nu uit de sfatul lui Nicolae: „Opreşte-te din scris atunci când mai vrei să scrii”. Nicolae. Un prieten. La bine şi la rău. Dacă mă gândesc bine, e unul dintre puținii, extrem de puținii mei prieteni. Care mă urmăresc. Îmi dau curajul de a fi bravă: cu spaima, cu moartea, cu tot ce – în perioade de secetă – pare că mă împiedică, mă deserveşte, mă sufocă. Atunci se pare că aşa este. Însă totul este altfel. Mereu altfel. Am nevoie de putere şi, da, de timp, ca să descopăr cum anume. Am nevoie de aceste segmente – ca cel din timpul fast traversat de mine acum – ca să constat încă şi încă o dată că iubesc viața. Enorm. Viața sălbatică, atroce, neîmblânzită, feroce, mizerabilă, de doi bani, şi tot timpul fantastică, absolut fantastică!! Mă voi hrăni îndelung din acest segment de destin. Dă-mi putere, Doamne. Nu mai lăsa trupul să mă trădeze. Ajută-l să alerge în urma creierului.

Taci şi scrie. Azi nu trebuia să scrii aici. Nu trebuia.

Îți mulțumesc, Doamne.

Mă simt vinovată în fața celor *Trei mii de semne* ale mele. Scriu rar aici, foarte rar, iar pe măsură ce înaintez în scrierea romanului, mai precis, al poemului epic *Zăpada mieilor*, deloc. Aproape deloc. Uneori, oprindu-mă din scrisul la poemul meu epic, mă gândesc – prinsă în circuitul unei melancolice visări – cum mi-aş dori, totuşi, să fie *Trei mii de semne.* (Romanul îl am, în întregime – cu excepția personajelor secundare, a personajelor-surpriză, şi, respectiv, a scenelor de legătură – în cap; nu el este problema!) Deşi cartea asta se scrie în fărâme, mereu drămuite, zgârcite mereu, îmi doresc ca ea să fie clădită în timp, după principiul urmat de albine în umplerea fagurilor: metodic, dar totodată spontan, firesc şi încet (firea, ay, mă

trădează, şi n-am încotro), şi în acelaşi timp să fie un text suplu, mlădios, plăcut. Să mă odihnesc de mine, scriindu-l. Scriind aceste rânduri, mă gândesc, iată, că n-ar fi exclus ca acest volum să fie o carte de vacanţă. Uneori, destinul îşi arborează masca unei vacanţe oarecare. Asta spune un personaj drag inimii mele: Sena Lupescu.

Copii ai abisului sunt Rilke, Ţvetaieva, Pasternak – trei vârfuri incontestabile ale literaturilor lumii, trei titani, care în afara unei opere – copleşitoare prin întinderea şi importanţa ei! –, ne-au lăsat o amplă, vie şi bogată corespondenţă. În realitate, după ce citeşti – cu sufletul la gură, însă nu pe întinderea câtorva ore, nici zile, dată fiind densitatea ei, uluitoare, ne-umană! – volumul *Roman epistolar · 1926*[2], realizezi că nu e vorba de o corespondenţă propriu-zisă, în sensul consacrat, în special, în contextul secolelor al XVIII-lea şi al celui următor, ci, mai degrabă, de proză epistolară sau, şi mai exact, de poeme în proză. Începutul subteran (totul se află într-un singur loc, dintr-o dată, prevestind ce va urma!) al viitoarei relaţii tensionate între cei trei scriitori (unul de origine pragheză, de expresie germană, ceilalţi doi fiind ruşi pur-sânge) se prefigurează la cumpăna dintre cele două veacuri, în timpul vizitelor făcute de Rainer Maria Rilke, Lou Andreas Salomée şi soţul ei, în Rusia – călătorii (două în total: 1899 şi 1900) de informare şi documentare, în timpul cărora, datorită neasemuitei Lou (fiică a unui general de origine slavă), Rilke se va apropia – incitat şi de originile-i slave – de cultura rusă; astfel, autorul capodoperei târzii *Elegii duineze* învaţă limba acestei uriaşe literaturi şi atinge performanţe evidente în studiul ei, îl cunoaşte pe Lev Nikolaievici

[2] Traducerea din germană şi rusă de Janina Ianoşi, adaptarea comentariilor şi note de Ion Ianoşi, Editura Ideea Europeană, 2006.

Tolstoi, face o pasiune pentru poezia simplă, profundă, a ţăranului pe atunci în vogă Spiridon Drojjin, citeşte Gonciarov şi Gogol în original, traduce din Dostoievski, Merejkovski, Drojjin, Cehov (tălmăceşte integral *Pescăruşul*, scriindu-i lui Anton Pavlovici cu încântare că ar vrea să-l pună în scenă, însă respectivele manuscrise vor fi pierdute ulterior), se apropie de Leonid Ossipovici Pasternak, pictor, tatăl viitorului poet-nobelist, întreţinând – o perioadă destul de îndelungată – o vie corespondenţă cu prietenii-artişti ruşi; în semn de suprem omagiu făcut marii literaturi ruse, scrie poeme în această limbă dulce-aspră, care îi aminteşte de limba germană. Ulterior, inimitabila Marina, într-un acces de genialitate grăbit-adolescentină, va scrie, cu un entuziasm în pură alertă, despre asemănările dintre limbile germană şi rusă (înrudite tocmai prin asperitate) şi diferenţa frapantă dintre germană/ rusă şi franceză: „Germana – o infinită promisiune (ceea ce *este* totuşi un dar), franceza – un dar definitiv. Platen scrie franţuzeşte. Tu scrii (*Vergers)* nemţeşte, cu alte cuvinte – te scrii pe tine, poetul. Căci germana este totuşi cea mai apropiată de limba maternă. Mai apropiată decât rusa, cred eu.” (*Saint Gilles-sur-Vie, 6 iulie 1926*)

Ce anume îl cucereşte pe marele poet de expresie germană în timpul periplurilor sale prin Rusia, ce îl sileşte să se întoarcă în ţara lui Puşkin? Are douăzeci şi patru de ani când se plimbă de mână cu Lou fie pe străzile Moscovei, alegând ulicioarele dosite, discrete, fie pe sanktpetersburghezul Nevski Prospekt, fie colindând cât e ziua de mare muzee sau izolându-se în liniştea vie, activă, a sălilor de bibliotecă, pentru ca numai peste câţiva ani (în decembrie 1906) – când relaţiile cu artiştii ruşi par să se afle într-o promiţătoare ascendenţă vie, dorinţa lui de a se integra culturii, vieţii ruse ajungând până acolo încât să tatoneze terenul în sensul unei eventuale mutări în Rusia – Rilke să-i scrie lui Leonid

Pasternak: „[…] sunt însetat, sunt înfometat, cu un cuvânt – mi-e dor de oameni ruşi”. Dincolo de interesul tot mai sporit, manifestat faţă de tot ce-i slav – fie artişti, fie literatură, fie vechi prieteni, sau relaţii închegate (ca cea cu scriitorul Ivan Bunin, spre finele vieţii) –, un impuls subteran, extrem de puternic, nu-i dă pace, cu atât mai mult cu cât realităţi taxate ca fiind apuse încă din anii copilăriei îşi fac temerar, cu neruşinare, loc în viaţa de zi cu zi a poetului, invadându-l şi prilejuindu-i o puternică revivifiere sufletească: „întreaga mea copilărie care, copleşită de anii unei tinereţi neliniştite şi confuze, se pierduse pentru mine, a ieşit din nou la suprafaţă, precum un oraş înecat”. Aşadar, o dată cu venirea sa în Rusia, poetul simte cum oraşul naufragiat al copilăriei sale reapare ca prin minune, impulsionându-l discret, din umbra fiinţei, şi ajutându-l, mult mai târziu, să traverseze una dintre cele mai îndelungate şi aspre „ierni a[le] fiinţei” sale puse la încercare, ţinute într-o imposibilă tensiune, în severa ţară întunecat-generoasă a singurătăţii. Iată cum este descris Rilke, apoi în ce fel e schiţat un portret al fascinantei Lou de către Sofia Schill în *Amintirile* (1927) sale (citām din explicaţiile şi comentariile amănunţite, bine puse în „scena” cărţii – aşa încât volumul se citeşte şi ca un roman poliţist de prima mână, un roman epistolar, cu multiple fire secundare, importante însă în economia relaţiilor dintre cei trei mari poeţi – de marele iubitor de ruşi, cărturarul Ion Ianoşi): „«Rainer Osipovici» (Rilke – n.n.), un tânăr subţire, de înălţime medie, într-o jachetă cu multe buzunare şi cu o pălărie de fetru originală; avea faţă ovală, nasul lunguieţ, tenul alb ca de fetiţă şi o bărbuţă blondă ascuţită. «Ochii lui mari, luminoşi, ca ai unui copil, priveau limpede viaţa străină». «Cei doi hoinăreau prin Moscova, prin Arbat, pe străzi şi străduţe, se ţineau, precum copiii, de mână.» Colindau prin ceainării şi cârciumioare, ascultau discuţiile din jur. Dimineţile se pierdeau prin galerii de pictură şi muzee; participau la slujbele din biserici; ajungeau până în ungherele întunecate ale oraşului, neafectaţi de grosolănie, murdărie şi mizerie, interesaţi de poporul care îi întâmpina – aşa li se părea – deschis şi prietenos. În orice caz, căutau *chipul autentic* al Rusiei […]” Apoi, cei doi amanţi întru spirit fac un pelerinaj prin Iasnaia Poliana, Kiev, Ucraina, Poltava, Kremenciug, urcă pe Volga, Cazan, Nijni Novgorod, oprindu-se pentru trei săptămâni în satul Krestî-Bogorodskoie. Preludiul prefigurat – cu un exces de benefice amănunte necesare – de Ion Ianoşi pregăteşte terenul de o intensitate superioară al minunatei relaţii care va urma. Aşadar, Rainer Maria Rilke va reintra în prim plan ceva mai târziu, pentru că episodul Rilke o dată adus în arenă este urmat, firesc, de un alt episod: Pasternak-Ţvetaieva.

14 martie. Am întrerupt lucrul la *Zăpada mieilor*. Redactez cele 125 de pagini scrise până acum şi nu ascund ciuda de a fi din cale afară de obosită pentru a continua firul naraţiunii care dă buzna peste mine, întrucât am romanul în cap. Există momente în care resimt caracterul otrăvit al scrisului; personajele mă ţin prizoniere, în dorinţa de a se elibera; or, trupul meu protestează, îşi arogă dreptul la odihnă; nemernicul, trecătorul meu trup frumos. Nu-i nimic. Trebuie să aştept, să nu mă grăbesc. Deocamdată voi revedea paginile scrise; le voi lucra pe îndelete. Să nu stric; la asta trebuie să fiu atentă. Festina lente. O oboseală atroce îmi dă târcoale; revine gustul morţii; da, simt moartea alături, în mine, e din ce în ce mai prezentă, devine tot mai rapace; şi e nevoie de timp, dar mai ales de răbdare ca să mă obişnuiesc cu prezenţa ei, ca s-o îmblânzesc. Probabil. Mă apropii de patruzeci de ani. E începutul sfârşitului. De fapt, dacă mă gândesc bine, acest început al sfârşitului îl

trăiesc de mult, de la finele adolescenței. Nu exagerez. Doar că acum disperarea se simte tot mai acasă, iar accentele ei, câteodată, sunt din ce în ce mai negre. De aici, umorul negru, involuntar adesea. De aici, dispozițiile întunecate. În sfârşit, încerc să-mi fac curaj, şi uite unde ajung. Acelaşi traseu somnambulic urmat în perioadele în care scriu: sus-jos, susjos, susjossusjos, şi totul acoperit când şi când de amara cenuşă a zădărniciei.

Mă leg de cărți. Lecturile din ultima vreme: Jung, *Tipuri psihologice* (o carte fundamentală), Dora Pavel, *Captivul* (un roman excelent scris, însă folosirea rețetelor sigure ale succesului – tratarea unor teme ca, bunăoară, incestul, crima, vinovăția – mă face să compar acest roman cu un bun film american, în care acțiunea, de la un moment încolo, devine previzibilă, iar ceea ce te îndeamnă să-l urmăreşti în continuare e faptul că regizorul, scenaristul, actorii ştiu meserie; am senzația că Dora ar putea da mai mult, îi este teamă însă să schimbe mijloacele, registrul, să recurgă la construcții epice mai ample; scrierea primului roman – excelent, excelent!, încununat, de altfel, cu Premiul Uniunii Scriitorilor – i-a oferit într-un fel rețeta succesului, aşa încât, în cazul celui de-al doilea, Dora a preferat să meargă pe căi bătătorite o dată; ideea unui teatru cu actori care se dovedesc a fi, în cele din urmă, pacienții unui spital de alienați mintal este foarte bună şi, se înțelege, ar fi fost fertilă în plan epic, însă prietena mea n-a explorat-o, cred eu, suficient; poate greşesc); Jacques Sojcher, *Nietzsche. Întrebarea şi sensul*, la care voi reveni şi, poate, voi scrie; Lev Tolstoi, *Jurnal*, 2 volume, din care citesc serile – simțindu-mă vinovată că îmi îngădui această plăcere, asemuită cu un furt! –, tradus de Janina Ianoşi, cu o prefață substanțială de Ion Ianoşi.

Pendulări între dorința de a da totul şi senzația apăsătoare – ca un teasc prea mare, imposibil de dus – a zădărniciei.

Senzații contradictorii. Liuba spune că nu ştiu ce-i cu mine, ba mai grav: nu ştiu ce vreau. Trebuie să fug. Din nou sunt smulsă de la masa de scris de obligațiile redacționale: trebuie să predau *Conte...* pentru a fi dus la tipar, apoi trebuie să termin programul editorial pe 2006, pe urmă – constat excedată – survin proiecte, telefoane, întrevederi; bref, chestii inerente unei vieți de redacție. Totuşi, e bine că sunt solicitată de lucruri mărunte şi inevitabile acum. Oricum, nu sunt bună de altceva. Nu sunt bună de nimic. Iar faptul că mă consum în căderi întunecate, mă stoarce, praf şi pulbere mă face.

Ce caut de fapt în aceste pagini? Ce intenționez să găsesc, revenind la ele? Din ce motive mă leg de aceste file, aidoma unui înecat de răsinvocatul colac de salvare? Din timp în timp, mă gândesc la faptul că aceste file, scrise câteodată cu sufletul la gură, nu sunt în realitate decât expresia nevoii mele de a-mi dovedi – mie însămi în primul rând! – că sunt, *mai* sunt, da, vie, mă aflu acum, aici; mă exprim fie stângaci, fie gâfâit, fie poticnit. Dar sunt în definitiv. Aici mă regăsesc, mă amuşin, mă vânez, şi, de fiecare dată, îmi constat eşecurile, ratările, rar de tot, izbânzile, convinsă fiind sau, mai precis, sperând în adâncurile mele, că, exprimându-le, le depăşesc. Uite, acum, de pildă, sunt obosită, stoarsă şi obosită; la o analiză ceva mai detaliată însă – o, analizele făcute de mine cu calmă furie îndreptată împotriva mea, ca să le fac rău mai puțin celor dragi inimii mele – ajung la concluzia că sunt nemulțumită de felul în care înaintez în scrierea *Zăpezii mieilor*. De fapt, în ultima săptămână n-am scris; am redactat cele circa o sută treizeci de pagini scrise începând

cu ziua de 15 ianuarie, dacă nu mă trage pe sfoară memoria. Ei şi? De ce să fiu nemulţumită (ce expresie idioată!)? E prima sută de pagini, care, de fiecare dată, s-a urnit, în chip inevitabil, greu, dată fiind construcţia dificilă, labirintică; şi la urma urmelor, e ultimul volum dintr-o tetralogie, deci, e firesc ca lucrurile să se mişte mai încet, mai studiat întrucâtva. Tot ce am scris aici nu este, nu poate fi o scuză! Nici nu ține ca… circumstanțe atenuante. Nici pomeneală. Problema e că nu-mi place ce am scris până acum, cu excepția câtorva pasaje (cel în care Sena Lupescu înțelege, de pildă, că lupul nătâng fără zgardă – Saşa Cerven adică –, e un mesager al viului; sau istoria povestită de aceeaşi Sena – femeia cu cicatrice – privind sinuciderea lui Cassi). Aceste fragmente însă nu sunt nici ele de natură să-mi cheme somnolența iscată din autosatisfacţie. De aici… senzația de bâjbâire. Ceva nu merge în adâncuri. *Acolo*. În subterane. Ceva insinuant, de neprins în cuvinte. Iar oboseala – probabil că reală –, insatisfacţia şi alte chestii nu sunt decât lucruri evidente prin care îmi transmite discret semnale acel *ceva* strecurător, insinuant, insidios, care mă macină, mă rumegă, mă sfâşie parcelă cu parcelă.

În timp ce scriu aceste rânduri igrasioase, arunc o privire scurtă afară: e un soare gălăgios, de primăvară, iruptă în sfârşit, după interminabile negocieri brutale cu o iarnă care refuza metodic să îşi facă în cele din urmă bagajele.

Nu, rândurile astea sunt o pauză între două capitole scrise, eventual, între două cărți; nimic mai mult. Jalnică prestanță. Cu opinteli. Scâncit. Lehamite. Nu ți-e ruşine? Pur şi simplu, ruşine!

De aici, bănuiala că…

Acest (anti)jurnal îmi este un prieten la bine şi la rău.

De ce pornirea de a face mereu lucruri rotunde? De ce nu aş zbura, ca fluturii, de la un lucru la altul, de pe o floare pe alta, nepăsându-mi de nimic, nici de floarea locuită un timp, nici de lumina de-afară, nici… Nu, eu trebuie să mă împrăştii, să mă dizolv în toate, pentru a mă aduna şi a fi într-un singur loc, de tot, definitiv era să spun! Eu mă oblig – cineva din mine mă obligă! – să termin lucrul început, să duc la capăt orice, oricât de greu îmi este sau cu atât mai mult cu cât e aşa. Stranie făptură! Trăsnită surcică! Mă gândesc la dragul de Rilke, divinul, iubitul poet, care ne îndemna să alegem lucrurile grele, ca şi cum noi înşine am fi în stare să fugim din calea lor, şi ele nu s-ar impune ca de la sine, imperativ. Rilke mai spunea că lucrurile mari în singurătate se fac. Aşa că… termină cu lamentările şi basta. La arme! Un alt eu dinlăuntrul meu sucit, labirintic însă spune stins-copilăros aproape: mi-e somn de tine, mi-e somn de mine. Vreau să dorm. Să dorm o sută, două sute de ani. Pentru ca să pot uita şi, în sfârşit, să mă scol din somn cu conştiința semitrează, să nu mai scormonesc împrejur, ca şi cum de felul acesta sucit-aiuritor de a săpa şanțuri nevăzute pretutindeni ar depinde ceva extrem de important. Dragă. Bați câmpii. Nimic mai mult. Sau poate în aceste file nu fac decât să țin cont de îndemnul Marinei Țvetaieva, conform căruia atunci când nu poți scrie, trebuie să scrii despre neputința ta. Nebunie la cub! Aş.

Ca să ieşi din cercul acestui început sigur de depresie, învață-te să nu-ți pese cel puțin un timp. E primăvară. E cald. E frumos. Ei şi? Păi, tocmai aia e! Îți pasă. Fă-ți bagajele şi fugi afară. Mai cască gura la oameni, la străzi, respiră. Şi vei vedea că orizontul nu e atât de îngust precum pare.

Am visat iarăşi un munte pe care îl escaladam. Era acoperit cu zăpadă şi gheață. Îmi era frică să nu alunec. Să

cad. Nu, în ciuda spaimei – reţinute în cele mai mici şi aparent neimpresionante detalii –, am urcat până sus, pentru a umbla haihui – stranie privelişte – printr-o casă ce nu-mi aparţinea şi, în plus, primele încăperi nici nu mi-au plăcut. Senzaţii amestecate la trezire. Unde am fost? Ce fel de munte? În casa cui fusesem? Rememorez visul de câteva ori; nu obţin nici un răspuns. Cu atât mai bine. Cu atât mai rău. De ce nu am pune, totuşi, binele în faţă?

Nu voi ieşi azi afară. Nu am chef de realitate. Nu-mi pasă de ea. Da.

Ce este, ce poate fi scrisul, dacă nu transcrierea unui vis văzut cu ochii deschişi? Nu pot să nu fie un vis toate aceste istorii prelinse din degete. Paralela dintre vis şi text/scriitură, de bună seamă, nu e nici pe departe nouă. Mă gândesc însă în ce fel să descrii ceea ce ţi se întâmplă când stai ore întregi înfipt în faţa ordinatorului. Ce e dincolo de povestea propriu-zisă – rezultanta unei activităţi subterane uriaşe? În anumite perioade – eu le spun de aur –, când scriu, spuneam, tot ce mă înconjoară mă serveşte, mă ajută, mă îmboldeşte, mă smulge din inerţie, comoditate, lene; un zâmbet al unui trecător, felul în care m-a privit un vechi prieten, jăratecul acelei priviri care mi-a ars sufletul, eşarfa unei distinse doamne grăbite, frântura de dialog între o ţigancă care vinde flori şi o fată căreia nu-i ajung cincisprezece mii de lei pentru a cumpăra lalelele destinate bunicii, panica vânzătorului (rămas singur în magazin) care aleargă după mine să-mi dea sacoşa cu cumpărături uitată după ce am achitat nota, zâmbetul insidios al operatorului care mă anunţă că îmi taie cablul TV fiindcă nu l-am plătit la timp, sudalma administratorului de bloc, urmată de o afirmaţie – „Eşti pierdută; dumneata chiar nu vezi că eşti pierdută?!”, îmi spune, răstindu-se supărat că nu observ un lucru atât de strident în opinia lui –, afirmaţie care îmi taie literalmente respiraţia, făcându-mă peste trei-patru zile, dezarmată, pierdută cu adevărat, cu ochii plutind în lacrimi (eu nu plâng uşor!!) să mă întreb: „Ce caut eu aici?” – totul, totul, văd cum totul (inclusiv amănunte înregistrate, când şi când, cu coada ochiului, cu o ureche distrată), intră în text, retopite, remodelându-se în magma densă a epicului. Nu am cum să stabilesc după ce criterii sunt selectate detaliile care îşi fac loc în pagină, se cuibăresc acolo după inerenta metamorfoză, în istoriile (Mama le spune „poveştile”) mele. Nici nu trebuie, cred eu.

…Când te trezeşti şi recapitulezi visele, dincolo de acţiunea propriu-zisă, te interesează să decriptezi, e ştiut, semnificaţia celor visate, nu? În scris, nu sunt mânată atât de acţiune; o, nici pe departe! Nici de dorinţa de a descifra, de a căuta sensuri ascunse în drojdia scriptică. Atâta timp cât dragii mei critici se vor crampona de tentaţia de a căuta acţiune şi iar acţiune în romanele mele, îi voi invita – mereu răbdător, insistent (o, răbdarea invocată de Rilke, „o răbdare îndelungată, sfâşiată, din nou cârpită”!) – să nu le citească. Pur şi simplu. Fiindcă nu mă interesează, în primul rând, acţiunea. E unul dintre puţinele, atât de puţinele lucruri limpezi pentru mine. Mă interesează, înainte de toate, tema/temele majore (relaţia maestru/ucenic se află în capul listei motivelor obsesive), apoi nu-mi este indiferent, nici pe departe, personajul care pentru mine e un om viu, mai viu decât nu puţini oameni (viul, de altfel, e foarte rar; de recitit *Drumul la zid*); apoi, maniacal, caut ce e dincolo de aparenţele cultivate de acest om-viu-mai-viu-decât-nu-puţini-oameni; mişcările duhului său lăuntric mă pasionează!, dar şi de nevăzutul, de neînţelesul transmise prin intermediul metaforei, al mijloacelor strict poetice. Cum se impune, se strecoară şi domină poezia care a dat

buzna în epicul pur! Bogăția/pauperitatea sufletească închise într-un psihic uman – o, aici văd imperii greu de cuprins, şi cu atât mai mare, mai intensă, este dorința de a pătrunde pe terenul lor simbolic, neuitând o clipă, nici măcar o singură clipă faptul că valoarea supremă este omul – cu stângăciile, lunecările, înălțările, zborurile, căderile, împiedicările sale – şi viața; da, existența, cu toate micimile şi îngustimile, mizeriile şi tentațiile ei de doi bani, cu grandoarea şi sublimul ei (Doamne, pe cine mai interesează astăzi sublimul?!), existența tot timpul, absolut tot timpul rămâne, repet, iar şi iar, fantastică şi, în ultimă instanță, imposibil de închis în nenorocitele tipare, definiții. (Opera însă le înghite pe toate.) Construcția, dialogul, personajele şi mai ales mişcările duhului lăuntric, iată, deci, ce anume mă interesează, în vreme ce sunt perfect conştientă că încerc să transmit – se întâmplă exact ca în poezie, doar că mijloacele, timpul sunt diferite! – lucruri imposibil de prins prin simpla, omeneşte limitata înțelegere.

Recitesc cele scrise până adineaori, şi îmi spun: ei bine, în tiparele impuse tiranic-amar de moda timpului nostru, nu mai încape interesul pentru construcție, personaje, tipologie, dialog – ceea ce înseamnă că romanul clasic nu mai e în vogă, nu mai e actual, nu mai are priză la public, în consecință… În consecință, mă întreb, stând față către față cu acest peisaj de litere, cu rădăcinile ancorate în prezentul imediat: cât de actual era Cervantes, dar Shakespeare, şi Bacovia, şi Emily Dickinson (descoperită la circa un secol după moartea ei!, taxată ca fiind egala absolută a unui Poe sau Emerson)? Mă întreb, apoi, cât de actuali au fost Dostoievski, dar Blaga, şi Eminescu, şi Dante? Oare aceşti mari scriitori s-au gândit la actualitatea operelor lor? I-a măcinat, dându-le insomnii şi tone de nelinişte neînțelegerea contemporanilor; sau grija lor era să-şi rămână fideli lor înşile, să se exprime, fără a ceda modelor, care, în mod cert, au existat şi în vremile lor, fiind la fel de tiranice, la fel de tentante şi lipsite de substanță, la fel de acaparatoare, în primul rând pentru cei cărora răbdarea şi geniul nu au nici o şansă să le fie rude de sânge!? Îmi pun aceste întrebări revenite obsesiv, abia îndrăznind să sper că mă voi alătura monştrilor de litere şi spaimă care s-au hrănit din fasta şi dureros-amara neînțelegere a celor ce aveau şansa să-i vadă, chiar să-i atingă ori să-i contemple de la distanța unei priviri, a unui an, a unui secol ori a unor milenii.

Rareori – nu glumesc câtuşi de puțin – realizez că am şi eu un trup. Trupul, în marea majoritate a cazurilor, e o entitate care îmi este străină. Tot mai străină. Percepută ca fiind altceva decât sunt eu în realitate; un fel de adăpost, casă, de care îmi aduc, câteodată, aminte, nu pentru că mi-ar face plăcere, ci fiindcă… nu ştiu de ce. Umilința în care mă azvârle trupul când mă obligă să mă opresc din scris.

Ceea ce scriu aici e un furt din timpul şi energia pe care ar trebui să le investesc în *Zăpada mieilor*. De aici – vinovăția. Şi o plăcere perversă. Fără de nume. Oricât aş răscoli să-i caut unul.

Am recitit cele o sută treizeci şi patru de pagini scrise la roman şi m-a apucat lehamitea, apoi spaima. În două luni şi jumătate, am fost departe de a fi grozavă. Sunt o leneşă fără pereche. Sunt excedată. Am intrat într-un proiect care, evident, mă depăşeşte. Mă de-pă-şeş-te. Pur şi simplu. Şi atunci de ce notez aici aceste lucruri, de care mi se face ruşine? Dintr-un impuls masochist? Să fie numai atât la mijloc?

Fug. Fuga e bună, inevitabilă. Aştept să se limpezească apele. Liuba spune că sunt rea cu mine însămi.

Citesc. Bulimic. E un mod de a-mi încărca bateriile. Stau ghemuită în mine şi mă entuziasmez. Iată de ce. Am citit un roman bun. Mi l-a dat Dodo (Daniela Tomescu). Trebuia să-i scriu prefaţa. Iniţial nu mă arătasem încântată. Asta însemna că voi lucra două-trei zile pentru altceva decât pentru romanul meu. Urma să mă simt vinovată faţă de *Zăpada mieilor*. Şi e ceva ce nu-mi place, dar deloc! Şi, totuşi… Am acceptat. Pe Madeleine Davidsohn am cunoscut-o la lansarea volumului său de proză scurtă, *Al cincilea anotimp*. O doamnă elegantă, distinsă, zâmbind mereu – ca şi când şi-ar fi făcut din zâmbet un viu scut –, retrasă în coconul unei sfieli aparent de neînvins, în primii timpi niţel distantă. Însă atunci când a început să vorbească despre prozele ei – avea o voce melodioasă, tremurândă; legăna cuvintele, le răsfăţa, se juca cu ele, ca şi cum înainte să le dea drumul în lume, ar fi avut nevoie să se convingă de faptul că îi aparţin în exclusivitate –, am văzut deodată un cu totul alt om: deschis, cald şi rece în egală măsură (aşa trebuie!), marcat de o lumină violentă ce imprima chipului său aerul caracteristic unui individ venit de altundeva. Apropierea de romanul *Femeile nopţii* lasă aceeaşi impresie. De lumină abruptă. Voltaică. Marcată de imprevizibilitate. Adunată, concentrată în sine însăşi. Având o tensiune cântărită. Stilul e clasic. Limpede. Cristalin. Iar imaginile, simple. Elocvente. Vii. Lipsite de stridenţa, libertinismul, recea dorinţă pripită de a recurge la scene erotice de mâna a treia, caracteristică multor tineri nelipsiţi altminteri de talent, care – înnămoliţi în confuzia dintre libertate şi permisiunea de a spune orice, oricum – ard de dorinţa de a câştiga cât mai iute gloria (e ştiut, mereu capricioasă, înşelătoare), abordând teme interzise odinioară, teme-capcană evidente, căci, bineînţeles, pentru a aborda sexualitatea, erotismul, trebuie să ştii meserie, meserie şi iar meserie; trebuie, credem noi, să-i aduci în faţă pe un D.H. Lawrence, un Henry Miller, un Mihail Arţîbaşev – cel admirat de Nabokov, pe atunci un puşti –, şi în preajma acestor vârfuri de necontestat să ai puterea de a-ţi arde aripile, pentru a învăţa meserie de la aceşti mari lorzi ai literelor. Puternici. Intuşabili în dorinţa de a exprima felul lor de a luneca prin lume – o lume cariată, înghesuită în spaimă, cu valorile-i reale aruncate pe margine –, găsindu-şi, câteodată, refugiul într-un eros morbid, atipic, menit să-i azvârle în abisurile fiinţei.

Madeleine Davidsohn vine dinspre poezie; volumul ei de debut se numeşte *Intrare liberă*. Ceva puternic şi insidios, de neprins în cuvinte, pare că o sileşte să evadeze din luxuriant-capriciosul imperiu al acesteia. Ceva o face să trădeze demonii amari ai liricii. Poate astfel scriitoarea îşi păstrează fidelitatea; cine să ştie? Madeleine aduce în faţă – romanul *Femeile nopţii* e un indiciu – modele majore; iată un semn nelipsit de greutate. Ţvetaieva – în special în perioada pariziană a exilului său, care, spunea poeta ce n-a iubit marea, e un soi de lume a neoamenilor – scrie, în afară de poemele-i mari, preponderent, proză „pe înţelesul copiilor”, susţine semnatara densului *Poem al Sfârşitului*, cu o furie casantă, precisă, când un critic de mâna a doua îi reproşează caracterul nebunesc-dificil al prozelor ei. Joseph Brodsky, de asemenea, în exilul său ales după ce fusese acuzat şi judecat în Rusia Sovietică pentru „parazitism social”, fuge către epicul pur. Dacă aruncăm o privire spre grădinile literaturii române, de asemeni, avem prilejul să constatăm existenţa unui masiv exod al poeţilor către disputatul regat/continent al epicului. Pildele – şi aici – abundă. De la clasici – Arghezi, Bacovia, Eminescu, Nichita, Doinaş, până la contemporani – Ruxandra Cesereanu, Gabriela Melinescu, Adrian Popescu, Blandiana, Nora Iuga. Eu însămi am urmat impulsul – după ce mă afirmasem, pare-se, ca poet – de a scrie proză, netrădând însă poezia –

oaspete rar, venit de pe o altă planetă, impunându-şi legile, rigorile mereu cunoscute pe sfert, scăpând definiţiilor, formulelor, etichetărilor; albatros năstruşnic şi grav, cu aripile prea mari – ca în celebrul poem baudelairian –, ca să zboare nestingherit, ca să se mişte fără să se împiedice în spaţii prea strâmte pentru sufletul său împătimit de altceva. Ce o fi la mijloc? Mi-am pus această întrebare de nu puţine ori, în timp ce scriam la tetralogia *Vulturi de noapte.* E o fugă de ritmurile vulcanice, impuse de Îngerii Teribili ai metaforelor? E la mijloc foamea de a construi altfel? O modalitate de a aştepta erupţiile liricii la alte răspântii? De a vedea lumea – inventând-o laborios, fără odihnă! – dintr-un unghi diferit, recurgând la alte mijloace? E în afara oricărei discuţii faptul că proza impune un alt ritm, o respiraţie diferită; proza cere un alt suflu, o ritmicitate străină – cred eu – poeziei. Da. Mai ales, ritmicitate. Şi efort bine dozat, cântărit; apoi o forţă total diferită de cea a poeziei – o explozie, o ardere de tot de foarte scurtă durată, care îţi cere totul, absolut totul, nepromiţându-ţi, în schimb, nimic. De aici, nobleţea. Şi aerul tare al dăruirii. Al înzidirii.

M.Davidsohn ocoleşte stridenţele, clişeele, libertinismele, prin care ar atrage atenţia lectorului. Nu agreează efectele de duzină. I se par ieftine. Prea trecătoare, poate. Respinge din start spectaculosul. Gălăgia. Rumoarea. Dimpotrivă. Scriitoarea alege drumul discret. Singuratic. Şi marginal. Cel puţin acuma. Nu ocoleşte însă temele mari. Puternicul roman *Femeile nopţii* e axat pe una dintre ele, să recunoaştem, bătătorită şi, prin urmare, riscantă: viaţa/moartea, încleştarea dintre cele două noţiuni, veşnicul război atroce dintre ele. Balanţa se înclină când treptat, când abrupt în favoarea uneia, pentru a-i da fulgerător prioritate celeilalte, răzgândindu-se la fel de repede şi amestecându-le miraculos într-o insidioasă melodie plină de amară vrajă. Ca în *Elegiile duineze* ale lui Rilke. Ţineţi minte? „Afirmarea vieţii şi a morţii se revelează [...] A o recunoaşte pe una fără de cealaltă fi-va [...] o restricţie... Nu există nici dincolo, nici aici şi acum, nimic în afara marii unităţi în care fiinţele care ne depăşesc, îngerii, sunt la ei acasă". Moartea/viaţa se constituie în spăimoasă limită exorcizată, chemată, respinsă, îmblânzită, înfiată, răsfăţată – toate acestea pentru a deveni un Început, pentru a regăsi târziu moartea „*înainte* de existenţă", iar şi iar, ca la Rainer Maria Rilke:

„Cine arată oare un copil, aşa cum el stă? Cine îl aşază
între astre şi îi dă în mână măsura
distanţei? Cine face o crimă infantilă
din pâinea gri, ce devine apoi dură – sau îl lasă
înlăuntrul gurii rotunde, precum cotorul
unui prea frumos măr?... Criminalii sunt
uşor de înţeles. Dar aceasta: moartea,
întreaga moarte s-o conţii blând
chiar *înainte* de existenţă şi fără mânie,
o, este de nedescris."[3]

E la mijloc un mister negru. Şerpuitor. Cu femei puternice, regăsindu-se în albia nopţilor. Cu bărbaţi pierduţi în hăţişurile existenţei. Cu adolescenţi care asistă gură-cască la felul în care morţii dau buzna în existenţa de zi cu zi. Sunt pagini dense, pe mari porţiuni memorabile, de un erotism subtil, năvalnic, împuns de botul fraged al morţii care-este-pretutindeni. Da, în primul rând, în noi. În clanul Hartmanilor, moartea rupe filmul unei vieţi. Se stinge capul familiei. Adam. Un inginer de seamă, căruia nu-i fusese

[3] Rainer Maria Rilke, *Elegia a patra* din *Elegii duineze,* în traducerea lui Nicolae Breban, Editura Ideea Europeană, 2006.

străin morbul construcției. Nu putuse trece altminteri prin existență decât formând și, respectiv, construind: destine, oameni, case, vile, cartiere întregi. Și familia Hartman e opera mâinilor și-a minții sale. Odată cu dispariția lui Adam – „motorul" clanului, învingătorul care „pierduse cel mai teribil război, războiul cu viața" –, se clatină echilibrul membrilor tribului. Melanie, soția răposatului, presimte dezastrul. Lumea se clatină, surprinsă în punctul maxim al tensiunii, după care va urma… Ce anume? Decăderea? Dariel – și el, fiul, fiind opera propriului tată – realizează că aproape tot ce-a făcut el însuși, a dus la capăt numai pentru că se afla mereu în raza autorității paterne, un soi de osie a lumii pentru copilul care fusese și care, ah, mai este, deși e absolvent al facultății de filosofie și urmează un stagiu la Los Angeles, de unde vine la înmormântarea tatălui său, însoțit de logodnica sa, Flora, Flora Cocor, tânăra pomenindu-se la Tel-Aviv, în miezul familiei viitorului ei soț, într-un context, evident, total nepotrivit. Toți sunt, previzibil, răvășiți. Moartea e alături. Nu, nu moartea abstractă, impersonală. Ci moartea concretă. Rapace. Făptura-de-nevăzut-care-îi-scrutează-pe-toți. Îi locuiește. Îi miroase. Îi pune la zid. Îi azvârle în esențe. Pentru Flora, șocul morții merge braț la braț cu șocul de a se afla în miezul unei alte lumi, al unei alte limbi, al unei civilizații diferite. În jur se vorbește „cu glas scăzut într-o limbă ciudată. *Ivrit.*" Protagonista nu are prejudecăți. Își iubește bărbatul. Îl urmează. De mult își dorea să călătorească în Israel. Nu excludea posibilitatea de a se stabili acolo, deși „Ea credea ca e un ținut sterp, secetos, nisip și piatră", fiind de îndată contrazisă de inventivul Dariel care își descrie patria îmboldit de demonii lirelor: „Era un tablou exotic, culori vii arzătoare, cu palmieri falnici și cu înserări bruște. Marea înghite soarele ca un pepene bine copt, felie cu felie, până la ultima fărâmă și, dintr-o dată, e întuneric. (…) I-a povestit [Dariel Florei – n. n.] despre văi și dealuri înflorite cu bugonvilii și miozotis, curmali, banane și ferigi uriașe. Un fel de Los-Angeles în stil mediteranean. Mai mic, dar mai poetic. Acum era [Flora – n. n.] aici și încă nu-i venea a crede, *atât de brusc s*e precipitaseră lucrurile". (s.n.)

O stranie tensiune se strecoară în relația celor doi. Flora vrea să rămână la hotel. Dar nu. Intervine Melanie, „firava, neajutorata, văduva, nenorocita doamnă Hartman". „Totul e absurd, absurd și îngrozitor." La tensiunile iscate, se adaugă și neliniștea de a se afla pentru prima dată într-un spațiu necunoscut, dominat de „Sărăcie și lux, într-un peisaj unic. Contraste frapante, uimitoare. […] clișee hollywoodiene. Zone de realitate fără legătură între ele". Amestec de lumi, civilizații, mentalități. Un carusel de impresii. Și spaime. De fețe noi. Un veritabil *montagne russe*. Care nu te lasă să fii singur, deși – în toiul aiuritoarei mișcări – te cuprinde o solitudine de lup smuls în ultima secundă morții. Flora. Melanie. Zara. Dariel. Lissa Blat. Natanel Hartman. Apoi, Sonia și mama ei – sinucigașa ratată; fuga puștoaicei răzvrătite de acasă – o formă de răzbunare pe taică-său și pe iubita lui, Madame Desert, cu care se iubea nopțile în patul în care până mai nu de mult se afla soția plecată dincolo de râul Lethe. Mara, „un copil al nimănui", Școala de Arte, chibuțul, jurnalul mamei acestei fetițe surdomute, Iaranga, și senzația obsesivă că acea stranie femeie – o rusoaică moartă – dă buzna în existența fiicei sale. Avram. Virginia. Colega de cameră. Nir – „un convalescent scăpat dintr-o boală mortală", din care îl smulge Sonia și „o iubire absolută, fără limite". Armata... Misterele unor femei care, după ce se prăbușesc în noapte, înțeleg că „există mistere al căror mister ne scapă și cel mai bine e să nu încercăm a le dezlega. La fel ca soția lui Lot, transformată în bulgăre de sare, la fel ca Orfeu,

pedepsit s-o piardă pe Euridice. N-ai voie să priveşti înapoi". Şi iar Dariel. Cel din urmă, purtând în numele său – silabisit, aşa cum copiii învață de la oamenii mari straniile cuvinte, adăpostind în lutul lor magmatic sensuri mustoase, străine, roind de-nțelesuri ca stupii de-albine cuprinse de-un neruşinat dezmăț – un indiciu plin de semnificații, ce-şi savurează amar-discret splendorile. Dariel e pierdut între mama şi logodnica sa. Se macină. Se frământă, considerându-se – spre deosebire de tatăl său cel smuls din „stirpea învingătorilor" – un individ eminamente slab. Zara, soră-sa, e altfel. Ştie să spună nu „atunci când vrea ceva". Moartea, aşadar, clatină echilibrul unei lumi considerate, mai ieri, ireproşabilă, lipsită de unghiuri ascuțite. *Ea*, divina, inevitabila nemernică, aduce disconfortul. Provoacă fisura în presupusa perfecțiune, care, iată, sub ochii lacom-atenți ai lectorului, se lățeşte, capătă proporții alarmante, îi smulge pe toți din ei înşişi, mai exact, îi ia cu rădăcini cu tot din confortul lor obişnuit, din mediocritatea lor, din albia zilelor banale, fără relief. Şi tot *ea* invită aparent ceremonios-calm, însă doar aparent – căci altminteri ştie să taie în carnea vie a psihicului, a realității, *ea*, necurata, sadica, blând-secerătoarea şi veşnic buna – la examene lăuntrice, rupturi, despărțiri, la o descindere în subteranele existenței, adică acolo unde suntem invitați rar, rar de tot, iar unii dintre noi, spre nenorocul lor – niciodată! Ah. Da. Subteranele. Alte dăți ocolite sau, pur şi simplu, prohibite, fără să realizezi. Chiar fără să-ți pui problema! Ca în cazul genialei nuvele tolstoiene *Moartea lui Ivan Ilici*. Oare până să cadă – ca din întâmplare – Ivan Ilici, exemplarul cinovnic se frământa, fierbea, asculta cum îi tremura carnea psihicului, îmboldită de spaima finitudinii proprii? Abia căzătura o dată produsă, totul se dă peste cap. Iar Ivan Ilici descoperă – ca lovit de fulgere şi trăsnete lăuntrice – că, da, nimic nu fusese rotund în existența sa, ba chiar totul se derulase anapoda. Strâmb. Pe dos. Şi, uite, abia, după o oarecare căzătură, se pomeneşte prins într-un vârtej care nu e altul decât cel din urmă. Stă față în față cu *ea*. Cu moartea. Moartea *lui*: „«Şi uite ce se întâmplă acum, îşi spunea el. E imposibil. E imposibil, dar aşa e. Cum aşa? Cum să înțeleg?» [...]//Şi el nu putea să înțeleagă şi se străduia să alunge acest gând, ca pe unul mincinos, incorect, maladiv, înlocuindu-l cu alte gânduri, corecte, sănătoase. Gândul acesta, care nu mai era doar gând, ci părea să fie realitatea însăşi, revenea însă din nou şi din nou, şi se proțăpea în fața lui.//El invoca pe rând, în locul acestuia, alte gânduri, în speranța că va afla în ele sprijin. Încerca să revină la raționamentele anterioare care, odinioară, îl feriseră de gândul morții. Dar – lucru ciudat –, tot ceea ce odinioară îl ocrotea, ceea ce disimula, anihila conştiința morții, acum nu mai avea efect. [...] *Ea* se ivea, dar el mai spera ca *ea* totuşi să dispară; fără să vrea, devenea însă atent la durerea lui – era tot acolo, într-o parte, îl sâcâia, şi acum nu mai putea uita de ea, iar *ea*, de-acolo, din spatele florilor, îl privea țintă. De ce toate astea?" (s.a.)

Nu se ştie. Ivan Ilici atâta pricepe: e moartea cea care îi macină sufletul, îi trece prin malaxoare examinatorii totul: existența, moralitatea, soția, profesia. Totul. Şi îl pune la zid. Făcându-l să tragă o linie: totul a fost în van. Strâmb. Necioplit. Chiar dacă ceilalți îl credeau surcică din trunchiul celor *comme il faut*.

„Acum două zile totul părea perfect", ne anunță vocea auctorială la un moment dat, inserând constatarea aceasta între două segmente de realitate epică oarecare: amintirea lui Dariel privind moartea bunicului şi imaginea unei Zara surâzând trist celor ce aduc flori, omagii învingătorului Adam, condoleanțe. Totul însă de la un punct încolo se dă peste cap. Ca şi cum s-ar fi declanşat în trena acelei banale previziuni enunțate într-un horoscop oarecare, dintr-o revistă pentru femei, o publicație de mâna a şaptea. Ca să vezi, câte fețe poate avea misterul; nici nu bănuieşti sub ce măşti anume se înfățişează! „Eveniment teribil." Zara

rememorează exact clipa în care citise zodiacul. „Vei câştiga, Agamemnon!, îi spuse Jana («cea de-a patra graţie din grup») atunci…, da… nu. Aşa preziceau Pitiile, toate Casandrele, toate Mafaldele, ca să înţelegi ce vrei din ceea ce doreşti. Puţintică răbdare şi misterul se va dezlega". Scriitoarea are grijă să dozeze porţiile de mister, şi, mai ales, felul în care acesta se dezvăluie. Dacă pentru Dariel, Zara, Melanie, de pildă, existenţa (după moartea „învingătorului" Adam) se metamorfozează radical, în absenţa axei ipostaziate în Hartman-tatăl, totul, aproape totul prinde alt gust, culoare, unghi, finalitate, fiind înclinat întrucâtva spre dramatizare – căci, lucidă, moartea întunecă lucrurile, arătându-le în lumina atroce a adevărului –, pentru Flora, călătoria în Israel, dincolo de suferinţa logodnicului, percepută acut, are greutatea unei ontice incursiuni într-o lume fascinantă, odinioară necunoscută; chiar dacă voiajul e întrucâtva umbrit de dramatica dispariţie a tatălui bărbatului iubit, el, voiajul adică – în lumina terifiant-intensă a morţii –, şi tocmai de aceea probabil capătă un dram în plus de strălucire şi, în mod cert, un surplus de tensiune.

Madeleinei îi place descrierea; se vede că e prinsă în păienjenişele abstract-exacte ale epicului, în timp ce degetele ei, captate de jocul descrierii („joc neîncetat, un joc – ba nu, jocurile !", exclamă, excedat-pornită, Marina) eliberează alte peisaje, descrieri, conflicte, mişcări înlăuntru. O interesează nu atât acţiunea, cât lumea interioară a personajelor; „mişcările duhului lăuntric". (Joyce) Scrie dezinvolt. Uşor. Cel puţin asta e prima impresie. Care persistă. La o lectură reluată. Îi plac lucrurile simple. Descrise fără pretenţii. Într-un limbaj curgător. Ne-strălucit. Are lejeritatea şi familiaritatea lucrurilor arătate la lumina zilei de creatorii obiectelor artizanale, confecţionate cu o artă moştenită din tată în fiu, ce-şi transmit reciproc secretele meseriei, trucurile ştiute exclusiv de membrii clanului de meseriaşi. Doar că din mijlocul unei scene descrise într-un limbaj simplu, clasic – „Ce grea e simplitatea", exclama cineva, pe bună dreptate, neuimit de propria uimire –, din magma aparent netedă a unei scene oarecare, circumscrisă cotidianităţii cvasiterne, printr-un declic abia sesizabil, mai mult intuit, se iscă imprevizibilul. „Evenimentul teribil." Iar marele eveniment teribil e urmat, în consecinţă, de altele: sateliţi minusculi, misiţi metaforici care pregătesc, întregind, treptat-treptat, metodic-doct, zâmbind-viclean-insidios, *povestea*. Povestea familiei Hartman. Care, de fapt, e un roman încorporat într-un alt roman, cel promis de Flora Cocor prietenei sale din adolescenţă, Sonia – minunata, fascinanta şi aspra femeie, nevăzută de doisprezece ani –, pentru care Flora părăseşte provizoriu casa Hartmanilor, devenită literalmente imposibilă, „cu Melanie, cu un Dariel înstrăinat, cu mulţimea aceea de lume, un du-te-vino nesfârşit". Voiajul la Sonia, la Beer Şeva, este, prin urmare, salvator, cum se arată salvatoare moartea pentru mai toate femeile din acest roman – femei numite generic „ale nopţii", întrucât îşi trag forţa din apele-i nevăzute, concrete; moartea se dovedeşte a fi nu numai pretext de despărţire, ci şi liant pentru cei rămaşi aici, imbold de a rămâne viu, de a iubi lucrurile simple, ucigând – atunci când e cazul – voinţa de a privi înapoi.

Să urmărim, aşadar, *povestea*. Cu calm şi cu sufletul la gură. Căci merită. S-o urmărim împreună. Împreună cu Madeleine. Madeleine Davidsohn.

L-am cunoscut pe profesorul de filosofie Jacques Sojcher[4] la o lansare organizată de Editura Libra. Daniela şi Tom (Tomescu), fericiţi ca nişte copii care au făcut o ispravă de zile mari. Afară, vântoase puternice, care anunţau

---

[4] Jacques Sojcher, profesor emerit de filosofie şi estetică la Université Libre de Bruxelles, director al revistei de etică şi estetică *Ah!,* Editura Cercle d´Art, Paris, autor al unor texte interdisciplinare, situate la graniţa dintre poezie, teatru, eseuri.

o primăvară capricioasă ce uită că a început în calendare de mulţişor; cu toate acestea, Sala de expoziţii a Muzeului[5], era arhiplină. Profesorul Sojcher – extrem de viu, retras, emanând o lumină discretă. De ce mi-a plăcut cartea publicată de Editura Libra? Înainte de toate, fiindcă volumul *Nietzsche. Întrebarea şi sensul* este o analiză calm-serioasă a motivelor obsesive ale sihastrului de la Sils Maria: reîntoarcerea aceluiaşi la sine însuşi, supraomul, voinţa de putere, anti-Hrist; modalitatea aleasă de profesorul Sojcher e una de o maximă prudenţă. Nici nu se putea altminteri în cazul unui discurs atât de criptic, radical şi dificil. Unde nu am găsit limbaj comun? Iubitorul de filosofie afirmă că Nietzsche nu are un sistem filosofic. Eu cred că îl are, întrucât abordarea permanentă, pe întinderea unei opere, a unor motive constante din diferite unghiuri, implică existenţa unui sistem coerent, cu ziduri, cupolă. Problema intervine – şi de aici deruta – în punctul în care devine evident că sistemul lui Nietzsche nu este expus în tratate, studii elaborate în stil academic – e cazul lui Hegel, Kant, de pildă. Sistemul lui Nietzsche este tratat în chip fragmentar, e adevărat, într-un stil fascinant, ca în cazul lui Schopenhauer, iar mai târziu, al ucenicului gânditorului german care afirmă că lucrul în sine kantian poate fi cunoscut instinctiv (la Cioran mă refer). În fine, sunt de discutat mai multe aspecte. Cu atât mai mult cu cât la mijloc e un gânditor care mă fascinează. E interesantă, de asemenea, şi paralela făcută de Sojcher între Nietzsche şi Levinas – gânditori radical diferiţi; sunt ca apa şi focul, susţine, la un moment dat, profesorul de filosofie.

Discurs fascinant. Sojcher îl urmăreşte de o viaţă pe sfântul de la Sils Maria; îl admiră; se şi pierde în el.

---

[5] Muzeul Naţional al Literaturii Române.

După ce a fost în Germania, apoi (pe parcursul a trei săptămâni) la Paris, unde a scris la volumul al IV-lea al *Sensului vieţii · Memorii* – şi a tradus *Elegiile duineze* scrise de Rainer Maria Rilke pe întinderea unui deceniu aproape, spre sfârşitul vieţii sale –, Nicolae (Breban) se află la Florenţa; a început ultimul volum al tetralogiei *Ziua şi noaptea*. Nu ştim care e titlul acestui roman, nici dacă îi vom „revedea” pe eroii din celelalte volume – Ovidiu Măriuţan, Rodica Filipescu, Mârzea, cel ce-i construieşte lui Amedeu Dumitraşcu un destin nou, despărţindu-l astfel de cei doi maeştri ai săi (Martinetti şi Măriuţan, cel din urmă, împreună cu iubita sa, punându-şi capăt zilelor), sau Herghott, Jiquidi sau Patricia, sau alte, nu puţine personaje memorabile din cele trei volume publicate. Avem răbdare însă să aşteptăm surprizele, mizând pe caracterul imprevizibil al personajelor brebaniene, care nu trag pe sfoară niciodată caracterul lor problematic. Avem răbdarea şi curiozitatea de a-l revedea reintrând în arena epică pe întunecatul Jiquidi. Va reveni şi Măriuţan, aşa cum s-a întors Herghott?

Janina şi Ion (Ianoşi) au revenit zilele trecute din Israel plini de energie şi... istorii frumoase despre Pământul Sfânt, unde, între alte lucruri memorabile, pe care le-am ascultat cu sufletul la gură, am aflat că în Israel trăiesc mulţi ruşi, circa un milion!, iar limba lui Dosto se vorbeşte mai peste tot. Janina şi Ion se odihnesc după traducerea/ comentarea volumului *Roman epistolar · 1926*, care, spuneam şi alte dăţi, cuprinde ampla, bogata, fascinanta corespondenţă – tradusă în toată lumea aproape! – a celor trei mari scriitori, care alcătuiesc o trinitate mare: Marina Ţvetaieva, Rainer Maria Rilke şi Boris Pasternak. O carte-eveniment, publicată de Ideea Europeană. O minune dăruită literaturii române de doi mari, insist – mari! – cărturari:

Janina şi Ion Ianoşi. Transcriu aici textul de pe coperta a IV-a: „Printr-o întâmplare fericită, Rilke, de timpuriu îndrăgind Rusia şi limba rusă, a fost contactat epistolar de către pictorul şi graficianul Leonid Osipovici Pasternak, pe care-l cunoscuse şi cu care se împrietenise în urmă cu un sfert de veac. Expeditorul scrisorii trăia – de când emigrase din Rusia – în Germania; adresantul ei se retrăsese, de dragul creației netulburate, în Elveția. O altă întâmplare a făcut ca Pasternak-tatăl, aducând vorba şi despre fiul său, Boris Leonidovici, rămas la Moscova, să-i fi sugerat lui Rilke să ia contact cu Marina Ivanovna Țvetaieva, ajunsă imigrantă în Franța, care, cu voia lui, să-i poată mijloci şi o legătură epistolară cu înflăcăratul său tânăr admirator moscovit. Şi astfel, iată, s-a înnodat ideala legătură «triunghiulară» din depărtări, numai prin scrisori, între Rilke, Boris Pasternak şi Țvetaieva, între marele scriitor de limbă germană şi doi scriitori de limbă rusă, cei doi din urmă cunoscându-se şi venerându-se de multă vreme. Numai câteva luni de «intimități poetice», din primăvară până-n toamnă, de până la moartea lui Rilke, la finele aceluiaşi an: dar cât de explozive luni în trăiri, pasiuni, decepții, într-o autentică poveste de iubire în trei, cu maestrul adorat şi adoratorii săi, aceştia din urmă mai adorându-se şi reciproc" (Ion Ianoşi).

Apoi, urmează un scurt comentariu ce îmi aparține: Rilke, Țvetaieva, Pasternak – o trinitate de excepție, aflată în prim planul literaturilor lumii; trei amanți în spirit, trei titani, care ne-au lăsat – în afara unei opere aproape copleşitoare! – o amplă, vie şi bogată corespondență, tradusă pe toate meridianele globului. Corespondență de o rară densitate, constituind un act superior de iubire față de literatură, față de existența tratată ca şansă de înzidire într-un destin de litere. Rilke, Țvetaieva şi Pasternak sunt şi autorii uneia dintre cele mai frumoase «poveşti de iubire» din istoria literaturilor lumii. Fiecare rând din scrisorile lor zvâcneşte, sfârâie, se încinge sub teascul celor trei destine exemplare, derulate sub semnul norocos – totuşi! – al unui mister negru şi poate sub zodia de plumb a tragicului. Bolnav, Rilke moare la sfârşitul anului în care îi scrie Marinei şi lui Boris. Marina (aidoma lui Esenin, aidoma lui Maiakovski) – peste circa două decenii şi jumătate – se sinucide. Iar autorul volumului *Sora mea – viața* va trăi într-o singurătate şi izolare atroce...

E un dar de zile mari acest *Roman epistolar*. O minune dăruită literaturii române de marii cărturari Janina Ianoşi şi Ion Ianoşi – ultimi apostoli ai unei Europe spirituale".

La Salonul de Carte Amplus, desfăşurat relativ recent la Muzeul Național de Istorie a României, Ideea Europeană a lansat mai multe cărți, între care culegerea de proză scurtă semnată de Alina Beiu-Deşliu, *Temă la insomnie*, volumele despre sau avându-l ca protagonist pe sihastrul de la Sils Maria: Cristina Maria Sârbu, *Nietzsche şi muzica*, Nicolae Breban, *Fr. Nietzsche. Maxime comentate*, Friedrich Nietzsche, *Dincolo de bine şi rău*, traducere de Victor Scoradeț, Gilles Deleuze, *Nietzsche şi filosofia*, traducere de Bogdan Ghiu (Ideea Europeană e în plină epocă Nietzsche!), romanul lui Eugen Cojocaru, *Big bangs back*. Aprig disputatul profesor de filosofie Adrian-Paul Iliescu a vorbit despre *Anatomia răului politic* – un volum de istorie a mentalităților, bine documentat, echilibrat, excelent scris, opus care a supărat pe nu puțini, a supărat atât de tare, încât, în locul comentariilor aşteptate la volum, am aflat vrute şi nevrute despre ochii domnului profesor Iliescu; acest volum de istorie a mentalităților a stârnit un scandal mediatic, care a scos la suprafață resentimentul, ba chiar ura anumitor intelectuali. A.P.I. ştia ce ştia când a scris

pentru coperta a IV-a a cărţii următorul text despre ură, dispreţ şi aversiune: „Ne-a dominat mereu o tendinţă spre autovictimizare: ne încăpăţânăm să credem că Răul politic a venit totdeauna din afara ţării – de la năravurile fanarioţilor şi de la spiritul balcanic, de la «invazia» evreilor şi de la amplificarea «străinismului»; sau de la tancurile sovietice. Dar principalul Rău nu vine din afară; el este adânc întipărit în noi înşine şi constă într-o raportare greşită la treburile publice, la instituţiile moderne – pe care le abordăm cu ură, dispreţ şi aversiune. Ura maniheistă faţă de Celălalt (totdeauna demonizat) transformă competiţia politică într-o hăituială larvară. Dispreţul pentru norme şi reguli transformă jocul politic românesc în farsă. Iar aversiunea pentru spiritul democratic modern anemiază instituţiile publice, dând câştig de cauză spiritului discreţionar, arbitrarului şi abuzurilor tuturor liderilor noştri, mici sau mari, politici sau culturali. Cartea de faţă face o incizie în corpul mentalităţilor noastre, urmărind ravagiile produse de ură, dispreţ şi aversiune”.

La Salonul Amplus am mai lansat (în absenţa autorului care, spuneam, scrie la Florenţa!) volumul *Spiritul românesc în faţa unei dictaturi* de Nicolae Breban, ales – împreună cu *Anatomia răului politic* – de către Ideea Europeană, drept Carte a anului 2005. *Contemporanul*, prin colaboratorii prezenţi, şi-a anunţat intenţia de a sărbători aniversarea sa organizând în luna mai o Conferinţă Naţională de Presă şi elaborând un număr special. Cristian Tiberiu Popescu a vorbit din nou despre *Templierii · Istorie şi mistere* – una dintre cele mai bine vândute cărţi de Ideea Europeană. George Călinescu, *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, Ediţia Princeps, în variantă electronică, s-a vândut ca pâinea caldă.

De treisprezece ani fac parte din echipa de la *Contemporanul. Ideea Europeană*. Echipa de la Conte, îi spunem noi, între prieteni şi colegi. De cinci ani, de revistă mă ocup eu împreună cu o echipă de tineri, a căror prezenţă, profesionalism, încăpăţânare, ambiţie de a rămâne alături de noi de dragul revistei, de dragul Editurii Ideea Europeană, de dragul culturii române, nu încetează să mă mire, pentru că se află într-un strident – ca să nu spun flagrant – contrast cu tot, aproape tot ce se întâmplă în jur. Eram o puştoaică atunci când am publicat pentru prima dată în paginile revistei *Contemporanul* un studiu despre Anna Ahmatova şi un grupaj de poeme semnate de această mare poetă şi mare Doamnă; versurile erau traduse de mine. Acum am patruzeci de ani. Aproape. Ajunsesem la *Conte*… prin grija lui Cezar Baltag, care – melancolic herald de o rară blândeţe la pândă – mă informase că la *Contemporanul* voi găsi un aprig iubitor de ruşi: Nicolae Breban; şi tot acolo voi putea scrie şi publica oricând texte despre iubiţii de mine ruşi. Atunci, în primăvara lui 1993, nu ştiam că am în faţa mea şi un profet; eu îl vedeam, din cale afară de emoţionată (atât de emoţionată, încât, oho, îmi uitasem numele!), pe marele poet, pe iubitul de mine autor al *Răsfrângerilor.* De atunci – din 1993 – *Contemporanul* pentru mine înseamnă – în primul rând – Nicolae Breban; da, autorul poemului epic *Drumul la zid* şi al *Buneivestiri*, al trilogiei *Amfitrion* şi al tetralogiei *Ziua şi noaptea*; constructorul de catedrale de litere, marele romancier, de o generozitate care mă face să-l cred în continuare venit de pe o altă planetă, marele meu prieten, complice, care mi-a făcut enorm de multe daruri. Ca să enumăr câteva, m-aş referi înainte de toate la *Elegiile duineze* ale lui Rainer Maria Rilke traduse „pe viu”, răstimp de treisprezece ani, vers de vers, pentru mine (acum douăzeci de ani şi mai bine le traducea pentru Nichita), pentru ca în iarna acestui an, timp de o lună, aflându-se la Paris, să le traducă, spuneam şi alte dăţi, pe laptop-ul lui şi să le ofere Editurii

Ideea Europeană. Apoi, mi-a tradus din Mandelstam, din Goethe, din Hölderlin. Nicolae (Breban) mi-a dăruit prietenii lui. Mi-a dăruit… „mai mult (sau mai puțin?) decât prietenii”; o parte din ei. (Un bun inamic e mai mult decât un prieten?) Dar câte şi câte a făcut acest mare om de o rară generozitate pentru mine! Pentru scriitorul care sunt. Atât cât sunt. Am învățat enorm în aceşti ani; în primul rând, am învățat meserie. Apoi, ce anume înseamnă spiritul de echipă, solidaritatea, rezistența, existența pe limită, accederea spre un vârf şi menținerea pe platou, despre care Nicolae (Breban) spune că e unul monoton şi are un aer tare, imposibil, rarefiat. Câte şi câte am învățat în aceşti ani, care – raportați la cei 125 câți împlineşte *Contemporanul* – înseamnă foarte puțin. O parcelă minusculă. Pentru mine însă acest segment de timp (de durata unor secole interioare) a coincis cu anii mei de formare. E o perioadă frumoasă, dramatică, extrem de vie şi, mai ales, unică. E un fragment de timp la care pot reveni oricând îmi pofteşte inima, vampirizându-l, pentru a-mi depăşi „iernile ființei”, hrănindu-mă din încinsele-i magme cunoscute – ce noroc! – parțial. La început, când ne aflam la Casa Presei, îmi plăcea să stau ore în şir în biblioteca revistei, care cuprindea tomuri vechi, rare, din secolele XIX, XX, o groază de colecții de ziare, reviste; acolo, în liniştea acelui retras birou de la etajul trei împărțit cu Mister Contemporanul, Călin Căliman („Căluțu” îi spuneam între noi, pe urmele lui Nichita care îl botezase aşa), răsfoiam ore întregi cărți, colecții de reviste, citeam *Contemporanul*, cel de la începuturi, din 1881 (publicație înființată pe urmele foii fondate de Aleksandr Puşkin, *Sovremennik*), apoi *Contemporanul* lui Ivaşcu şi, în egală măsură, al lui Nicolae Manolescu, al lui Tudor Arghezi şi al Hortensiei Papadat-Bengescu, al Anei Blandiana şi al lui Laurențiu Ulici. Predam cu regularitate eseurile mele pentru rubrica *Text şi pretext*, numită ulterior *Respiro*, pentru ca acum să poarte numele unei cărți în lucru – *Trei mii de semne*. De când mă ştiu la *Contemporanul*, ne doream, cu toții, să rezistăm, să mai apară un număr al *Conte…*, apoi încă şi încă unul. Existența era măsurată în numere *Conte…*, de la o ediție la alta, în paralel cu tabietul – intrat în sânge, devenit reflex cultural – de a măsura distanța de la o carte la alta, de la un poem la altul; distanță din ce în ce mai greu de parcurs, mai rarefiată, mai densă. Familiar, acel blagian poem:

„Greu e totul, timpul, pasul.
Grea purcederea, popasul.
Grele-s umbrele şi duhul.
Greu pe umeri chiar văzduhul.
Greul cel mai greu, mai mare,
fi-va capătul de cale.
Să mă-mpace cu sfârşitul,
cântă-n vatră greieruşa.
Mai uşoară ca viața,
e cenuşa. E cenuşa.”

…Pe întinderea câtorva ani, în vreme ce urcam cu liftul la etaj, îmi/ne imaginam până la un început de nevroză diverse scenarii: ce facem, cum procedăm dacă găsim sigilate birourile, cum recuperăm barem calculatorul unde se află revista, pentru a da numărul la tipar în termenii stabiliți în contractele încheiate cu difuzorii, pentru a nu lipsi – nici o singură dată! – din peisajul literar. Aveam un ordin de evacuare din birourile din incinta Casei Presei – unde îşi avea sediul revista noastră –, ordin care pe întinderea a cinci-şase ani fusese reformulat, retrimis; ştiam că oricând puteam fi, pur şi simplu, aruncați afară; prin urmare, scenariile imaginate de noi erau fireşti, precum fireşti erau demersurile făcute pentru obținerea altor birouri,

accesibile, financiar vorbind, acestei vechi şi prestigioase publicaţii, care – nu realizez cum s-a întâmplat – a început treptat-treptat să facă parte – ca şi cărţile mele – din viaţa mea. Nu e o declaraţie. Ci o constatare. Nimic mai mult. Răstimp de cinci ani, am căutat alte birouri. Repet, răstimp de cinci ani – ceea ce nu e firesc deja. (Apropo, vasta, bogata bibliotecă a revistei *Contemporanul* – alcătuită din circa 14.000 de volume, inclusiv cărţi vechi, rare, albume de artă, dicţionare – a fost donată Bibliotecii Metropolitane „Mihail Sadoveanu”, conduse de dl F. Rotaru, care ne-a promis că ne oferă două camere, fără să se ţină de cuvânt însă. Nici fostul director al Teatrului Naţional, dl D. Săraru, care ne-a făcut aceeaşi promisiune, nu s-a dovedit a fi un om de cuvânt.) De altminteri, *Conte*... niciodată nu a fost răsfăţat. Nici de Ministerul Culturii. Nici de oficialităţile Cetăţii. Dimpotrivă. S-a întâmplat să facem rost de bani, aceştia însă s-au pierdut pe culoarele contabile ale Ministerului Culturii (v. *Contemporanul*, nr. 12/2005, nr. 3/2006; *Ziua* din 12 ianuarie 2006). *Conte*... e singura publicaţie din România care a avut parte de o aspră revizie a Curţii de Conturi. Apoi de un control financiar din partea Ministerului. De ce? Nu ştiu. De fiecare dată, când se schimba guvernul, indiferent de „culoarea” acestuia, am fost tăiaţi la bani. De fiecare dată ni se explica faptul că nu sunt şi de ce nu sunt bani pentru cultura scrisă, pentru scriitorii vii, pentru literatura română vie. Nu am dus niciodată o politică partizană. N-am făcut niciodată parte din nici un partid. Suntem cărturari. Ne-am făcut şi ne facem meseria. Accentul începea tot mai insistent să fie pus pe spectacole, evenimente. Acum câteva luni am scris că, în această ordine de idei, e un genocid ce se întâmplă. Şi îmi menţin părerea. Întocmeam un proiect după altul; am pierdut numărul memoriilor, al proiectelor; avem câteva mape groase la *Conte*..., incredibil de groase; un coleg a încercat să numere proiectele la un moment dat şi a renunţat, într-un târziu, în ironiile vesel-amare ale celorlalţi membri ai redacţiei. La multe memorii, cereri, proiecte, n-am primit răspuns. În cazul altora ne-am ales cu amânări, refuzuri. Cu câteva, bine ţinute minte, excepţii: Banca Comercială Română şi Banca Română de Dezvoltare. Ministerul Culturii şi Cultelor ne oferea, spuneam, bani din ce în ce mai puţini, cu tot mai mari întârzieri, respectivele sume ultramodeste reprezentând 10-15 la sută din costurile de editare ale *Conte*... şi fiind, de bună seamă, bani vitali. De altfel, începând cu anul 2006, Ministerul Culturii nu va mai subvenţiona reviste. Nici cărţi. Această sarcină va reveni Fondului Cultural Naţional. Situaţia strigătoare la cer în care se află cultura română o ştim cu toţii. Se mizează pe parteneriatul privat, ca şi cum în România am avea de secole fundaţii, cu instinctul de a investi în cultură gata format şi transmis din generaţie în generaţie. Statul român, funcţionarii, administratorii culturii – de necrezut!, mă miră că, în acest sens, n-a rămas nici urmă din mirarea mea de altădată – au devenit – nu mă duce mintea cum să spun – oarecum mândri pentru că au izbutit performanţa de a impune o politică de liberalizare brutală, departe de a fi nuanţată, în domeniul culturii (mă gândesc, apropo, şi la sănătate şi la învăţământ, unde situaţia este la fel de critică, ba chiar catastrofică), aşa încât, an de an, asistăm neputincioşi, plini de o furie mocnită, de un soi de resemnare activă, ineficientă uneori, adeseori (întrucât ne lipseşte solidaritatea şi voinţa de a ne face auziţi), la distrugerea treptată, metodică, a instituţiilor care fac parte din patrimoniul ţării, la marginalizarea metodică a culturii vii, a valorilor vii ale scrisului românesc. E suficient să comparăm felul în care tratează cultura guvernanţii români cu modul de a trata cultura lor (spre deosebire de cea românească, cunoscută pe tot mapamondul) caracteristic, de

pildă, francezilor, nemţilor, ruşilor, spaniolilor, unde nici nu se aduce vorba într-un domeniu cum e cel al culturii – un teren fundamental şi fragil totodată, care trebuie susţinut, promovat, propagat, subvenţionat – de liberalizare, de adaptarea brutală la legile pieţei. Cum să adaptezi, Doamne, o capodoperă de Baudelaire sau Dostoievski la ferocele legi ale pieţei de capital?! Nici franţujilor, nici ruşilor nu le-a trecut prin minte o asemenea enormitate. Cum să recurgi la criteriul vandabilităţii în cazul lui Bacovia, Blaga, în cazul ediţiilor critice, darmite în cel al scriitorilor vii? Guvernanţii noştri se pare că fac tot posibilul pentru ca România să-şi merite amarul calificativ de Africă a Europei.

Acum un an şi jumătate, când Consiliul Primăriei Sectorului 1 al capitalei ne-a oferit câteva birouri şi, în consecinţă, în plină iarnă – fusese, ţineţi minte, o iarnă geroasă, cu nămeţi cât un stat de om –, n-am ajuns în stradă, ci în plin centru al capitalei, în sediul Primăriei din Piaţa Amzei, pe întinderea câtorva luni bune, lucrând în aceste birouri luminoase… nu-mi venea să cred. Deci, se poate, îmi tot repetam; important, fireşte, e să-ţi pese. Şi invitam prietenii, colaboratorii noştri, invitam ziarişti să vină în casa nouă a *Conte*-lui, şi le povesteam tuturor celor din jur că echipei alcătuite de domnul Andrei Ioan Chiliman, primarul Sectorului 1 din Bucureşti, nu-i este indiferentă cultura. Datorită lor, echipa de la *Conte*… poate să-şi continue activitatea. Le mulţumim. Şi sperăm că şi în continuare vom fi sprijiniţi. O veche revistă merită să beneficieze de un sediu central.

În toamna anului trecut, o altă surpriză: *Contemporanul* e luat sub egida Uniunii Scriitorilor. Îmi pluteau ochii în lacrimi (eu nu plâng uşor!), când îi mulţumeam preşedintelui Uniunii Scriitorilor, marelui critic Nicolae Manolescu – lansat acum câteva decenii de *Contemporanul*, pe când revista era condusă de George Ivaşcu – pentru gestul de a lua această veche revistă condusă de romancierul Breban sub egida Uniunii. Deci, se poate! Repet şi acum: deci, se poate. Deşi bani avem strigător la cer de puţini, iar cultura costă; „gândirea e scumpă”, spunea papă Dostoievski. Cu bani puţini se pot face minuni. Nu mă laud. Analizez, trag linii de total şi văd ce anume a făcut Editura ErcPress, pentru ca revista să continue să apară, ce a făcut fiecare dintre colaboratorii apropiaţi, fideli de ani de zile lui *Conte*…, adunaţi în jurul acestei instituţii ca în preajma unei… era să spun minuni; colaboratori deveniţi prieteni. Cântăresc ce a făcut Fundaţia Culturală Ideea Europeană, văd ce am făcut noi toţi – noi, echipa de la *Contemporanul* – ca să spun în gura mare – nu înainte de a le mulţumi tuturora pentru curajul lor şi pentru încrederea în valorile reale ale culturii – că, da, cu bani puţini se pot face minuni. Cineva dinlăuntrul meu însă are grijă să-mi readucă aminte de problemele financiare ale *Conte*; e limpede că o minieditură – la Ideea Europeană mă refer – care publică pe an în medie 35 de cărţi – în tiraje de 500, rar 1000 de exemplare, marea majoritate a titlurilor, de un real prestigiu, fiind însă nevandabile, cu câteva excepţii – este în incapacitatea de a acoperi integral cheltuielile unei publicaţii nonprofit care ajung la circa 150.000 de lei noi pe an (sumă care nu cuprinde drepturile de autor decât cu câteva excepţii). Nu poţi menţine o instituţie, funcţionând la nesfârşit după principiul conform căruia e cârpit notoriul anteriu al lui Arvinte... Nu ştiu de unde încăpăţânarea de a continua să investeşti timp, cultură, profesionalism, inteligenţă şi tone, megatone de răbdare (o, răbdarea invocată de iubitul Rilke într-o scrisoare către Marina Ţvetaieva, „o răbdare îndelungată, sfâşiată, din nou cârpită”) într-un lucru de care sunt interesaţi o mână de specialişti. Într-un timp speram să obosesc, să mi se facă pur şi simplu lehamite (nepăsarea instituţiilor care decid soarta faptelor culturale nu e stearpă

deloc, cum cred unii!). Şi să renunţ. Sunt scriitor, în primul rând. Iar a fi scriitor – cel puţin în mintea mea – înseamnă a scrie şi a publica ritmic. Ceea ce mă miră, scriind aceste lucruri pentru numărul aniversar, e că ne încăpăţânam în continuare, de parcă, între timp, s-au format un soi de anticorpi la dispreţul şi nepăsarea faţă de cultura română, faţă de valorile acesteia. Afirmaţia pe care o auzeam ieşind nu o dată din gura mea – „Aceasta revistă trebuie să apară!” –, emisă în prezenţa vreunui ultrarafinat ministru semiplictisit, la care obţineam cu dificultate o audienţă, sau a vreunui secretar de stat care se uita la mine cu aerul că vorbesc o altă limbă, neînţeleasă de el, sau a unui director grăbit şi trecător, bunăoară, de la Primăria Capitalei – îmi revine din ce în ce mai des, în ultima vreme, în minte. Argumentele ce urmau/urmează după aserţiunea amintită, le-am repetat de zeci, de sute de ori; le ştiu pe dinafară colegii mei, le cunosc şi lectorii noştri (le-am enumerat în nr./12, 2005, precum şi în alte contexte) – cei fie din ţară, fie din străinătate, care au abonamente la *Contemporanul*, sau care îl cumpără din chioşcuri sau îl citesc, lună de lună, în variantă on line. Argumente de necontestat, evident, sunt şi legile prin care cultura scrisă trebuie sprijinită, în primul rând, de instituţiile statului. (E suficient, în această ordine de idei, să mă refer la Ordonanţa nr. 51 din 11 august 1998 „privind îmbunătăţirea sistemului de finanţare a programelor şi proiectelor culturale”, aprobată cu modificări şi completări prin Legea nr. 245/2001; Hotarârea nr. 49 din 16.01.2003 „pentru aprobarea Normelor metodologice privind stabilirea criteriilor de acordare a unor subvenţii asociaţiilor şi fundaţiilor române cu personalitate juridică, precum şi altor organizaţii neguvernamentale fără scop lucrativ, care iniţiază şi organizează programe şi proiecte culturale”; Legea nr.186/2003 privind Promovarea Culturii Scrise; Ordonanţa nr. 24 din 26 ianuarie 2006 pentru modificarea şi completarea Legii nr.186/2003 privind promovarea culturii scrise.)

Ştiu că suntem ridicoli. Iremediabil ridicoli şi naivi. Nu cred că mulţi dintre semenii noştri pricep din ce motive ne „agăţăm” de aceste foi ce au mai bine de un secol, publicaţii prin care – e un lucru răsştiut – s-a construit România modernă. Dar mai ştiu că, răstimp de mai bine de un deceniu, *Conte* s-a transformat într-o oază, într-un simbolic turn de fildeş pentru lectorii noştri, pentru colaboratorii noştri din toată lumea. Da. Un simbolic turn de fildeş (vituperat în alte medii, la alte niveluri) unde se face cultură de prima mână, unde se întâlnesc scriitori, istorici, profesori, cineaşti, artişti plastici, graţie cărora se construiesc punţi de înţelegere, de informare. Iar dialogul devine astfel nu numai posibil, ci şi eficient. Nu rareori. Într-o ţară unde băşcălia se simte din ce în ce mai acasă, unde dispar, una după alta, instituţii naţionale, edituri de vechi prestigiu, spitale de alienaţi mental (fiindcă sunt – incredibil! – taxate ca fiind nerentabile), unde ţopenia, vulgaritatea, aculturaţia par tot mai fireşti – aici, la *Conte*, o mână de oameni de litere îşi cultivă deliberat strategia de a se comporta de parcă suntem în plină Mittel Europa şi, în consecinţă, această mână de oameni-prieteni ştiu să se bucure de apariţia unei cărţi, comentează un spectacol-eveniment, un film din ţară sau de pe alte meridiane, publică studii de istoria mentalităţilor, traduceri, eseuri, corespondenţe scrise fie la Bucureşti, Tecuci, Chişinău, Cluj sau Iaşi, fie la Heidelberg, Paris, New York, în Australia, Coreea de Sud sau Suedia. E o mână de specialişti de prima mână care se respectă unii pe alţii, au cultul lucrului bine făcut, se caută unii pe alţii, întrucât se aseamănă în dorinţa lor de a face cultură de gradul zero, în voinţa de a păstra acest istm de civilizaţie, de europenitate, care este *Contemporanul*, dând o lecţie învăţată de la marii înaintaşi care

pledau pentru ridicarea nivelului cititorului mediu, în pofida scrisului „pe înțelesul tuturor”, pledau pentru „umanizarea prin cultură” (spunea marele profesor Ion Petrovici) şi transcenderea conştiinței naționale prin intermediul ei, al culturii. E o lecție de elitism. De profesionalism. Iar faptul de a avea parte de asemenea lecții în preajma unor spirite ca Nicolae Breban, Ion Ianoşi, Janina Ianoşi, Nicolae Manolescu, Ion Vianu, Matei Călinescu, Nicolae Balotă şi alți mari cărturari, e un privilegiu. E un dar. *Conte* transformându-se într-un instrument de propagare şi impunere a acestui dar, într-un activ, viu formator de opinie. Şi de mentalități. A impune modele reale, de înalt nivel, în falsa, jalnica tranziție, în care se complac nu puțini, evident, nu poate fi ridicol. E o datorie.

Cel puțin până la această oră, sper că dragul nostru *Conte* şi-a făcut datoria. Sper că va rezista şi în continuare. Îşi va face datoria. Va rămâne „acelaşi, *Conte*” (aşa semnez e-mail-urile adresate prietenilor). Pentru – vorba lui Nicolae Breban – gloria culturii române – o tânără cultură majoră, nu rareori, nedreptățită, care, uimitor!, rezistă în – suntem, iar şi iar, față către față cu Rilke – „acest azi etern al spiritului”.

Cred că oboseala mea s-a transformat încet, sigur, în surmenaj. Nu mă recunosc. Încep un lucru, fără să-l termin; pentru a mă apuca repede de altul. Mi-e somn de mine. Vreau să dorm cel puțin o sută de ani. Să nu mai visez. Să uit. Perioadele astea – când sunt mai puțin decât mine însămi – fac ferfeniță entuziasmul meu, felul meu de a fi. Nu mă recunosc. Mi-e somn. De mine. Mă uit vinovată la cele o sută treizeci şi patru de pagini scrise până acum la *Zăpada mieilor*. Am romanul în cap; am totul, aproape totul – cu excepția scenelor de legătură şi a personajelor-surpriză – în minte; mă aşez diminețile în fața ordinatorului… şi nimic. Creierul mi-e cuprins de ceață parcă, iar cuvintele îmi sunt străine, nu se leagă, nu se susțin reciproc aşa cum se întâmplă când totul zvâcneşte, cântă şi curge. Sunt o ruină. Nimic mai mult. Sunt leneşă, netrebnică şi pierdută. Don´ administrator avea dreptate, când îmi spunea că sunt pierdută. Acum văd *Zăpada mieilor* de parcă ar fi dintr-o altă lume, de parcă ar fi un fragment din ceva care îmi este cu desăvârşire străin. Deşi fragmentul acela e undeva în sângele meu. Trebuie să am răbdare cu mine. Răbdare. Răbdare. Şi totul va reveni la locul său. Şi dacă nu voi mai fi în stare să scriu? O întrebare ca o uşă deschisă spre infern. Spre bolgiile sfârşitului fără de nume.

19 aprilie. Moartea Mamei lui Nicolae (Breban), unul – cel mai temeinic – dintre stâlpii existenței lui. Mutty îşi dorea să moară, existența o obosise peste măsură; la cei nouăzeci şi doi de ani, spunea că totul – prin urmare, şi existența – are o limită. O mare femeie, constat, iată, a trecut prin viața mea. Cum să sărbătoresc această trecere? O să-i dedic un volum. Da. *Grădini austere* va fi aşezat în loc de inscripție tombală pe mormântul Doamnei Olga Esthera Böhmler Breban. Nu eram pregătiți pentru plecarea ei. Cine este, Doamne, pregătit pentru această mare lecție care este moartea? Deşi murim de atâtea şi atâtea ori!

Moartea ca limită râvnită. Moartea ca liman. Moartea ca început.

Alerg dintr-o parte în alta. Mă agit. Mă sufoc. Uneori, mă surprind întrebându-mă ce caut eu aici?, mă opresc pentru a mă reculege puțin. Apoi, o iau iarăşi din loc.

Nimic mai steril decât această alergare, această mutare dintr-un gol în alt gol, mai mare.

Şi dacă, pur şi simplu, am murit de mult? Iar tot ce fac, tot ce întreprind, nu constituie, în definitiv, decât nişte gesturi disperate de a-mi demonstra că sunt, mai sunt vie. Să încep altfel. Nu cred să fi murit de tot. Nu cred. Atunci, asta ar însemna că sunt vie, cât de cât vie. Ceea ce semnifică de fapt că n-am murit, n-am reuşit să mor de tot. E un început acesta. Orbit de soarele negru al speranţei de a reveni pe linia de plutire.

Astăzi, lucrând la întrebările Dorei (Pavel), am scris o frază care m-a pus pe gânduri. Întrebare: Ce motive de supărare îţi dai tu, uneori, ţie însăţi? Răspuns: Mă supăr, uneori-adeseori, pe ochii mei. Nu înţeleg pentru ce această experienţă, pentru care, totuşi, îi mulţumesc lui Dumnezeu; boala m-a format, din boală am crescut, boala praf şi pulbere m-a făcut; în boală m-am ghemuit ca în braţele Mamei; în boală am jubilat, am iubit. Sunt o învinsă, Dora. Sunt un om singur. Un om pe care otrava singurătăţii îl face fericit. Fac ceea ce îmi place. Şi visez să exprim semnul pentru care am fost adusă aici. Mă întreb uneori-adeseori: ce caut eu aici?

Sunt imposibilă. Ca acum zece, cincisprezece, ca acum o sută de ani, ca întotdeauna, Doamne, eu vreau totul, totul. TOTUL. Oho. Mă recunosc. Lumea este ireproşabilă atât cât scriu. Nu trece o zi, fără să mă gândesc la moarte. Ce e în capul meu, Doamne? Luminează-mă. De mine apără-mă.

O zi senină. Parşivă întrucâtva. Ca zâmbetul unui vechi şi bun prieten care a trădat.

Boala mă adună în mine. Migrene. Crize de vomă. Dimineţile mele au gustul apocalipsei. Liuba mă ceartă. Insistă să merg la medic. Amân cât pot. Cât voi putea. Nu mă lamentez. Comunic. Îmi comunic faptul că e ceva în neregulă. Ceva nu merge. Mă împotmolesc în îndoială. Sunt confuză. Devin nesuferită. Pentru mine însămi. Cum de mă suportă cei din preajma mea? Soluţia ar fi să mă înnămolesc în lucruri mărunte. De pildă, în activitatea redacţională. Da.

Un carusel de întâmplări. Am călătorit ceva în primăvara/vara acestui an. Voi reproduce telegrafic pribegia.

• În anul aniversării sale, *Conte* – iată, constatăm în încercarea de a face, în joacă, un mini-bilanţ – este răsfăţat. Am fost premiaţi la Iaşi – un templu viu al literaturii române – de Cassian Maria Spiridon, care ţine în viaţă revista *Convorbiri literare*; la Iaşi s-a discutat îndelung despre aşa-zisa generaţie 2000, despre prichindeii textualişti, care, spunea Nicolae Manolescu, nu sunt de neglijat; autorul *Drumului la zid* a vorbit despre grupurile literare, despre generaţia şaizeci, remarcabilă – susţin cei mai importanţi critici – prin vârfurile ei date literaturii române. Nicolae (Breban) a citit din *Elegiile*... rilkeene, traduse relativ de curând. • *Conte* s-a ales cu un premiu la Satu Mare, unde poetul sătmărean George Vulturescu – se ştie, dar o spunem, iar şi iar, în gura mare – face excelenta revistă *Poesis*, şi unde ne-am simţit – da-da! – ca în Mittel Europa; s-au recitat în catedrala din Satu Mare poeme în engleză, română, franceză, arabă, spaniolă, rusă etc., oaspeţii bucurându-se de atmosfera de un cosmopolitism ireproşabil. Janina Ianoşi a primit un premiu pentru traducerea volumului-eveniment Rilke · Ţvetaieva · Pasternak, *Roman epistolar*. George Vulturescu a promis din nou că o să-i dea lui *Conte* o pagină de poeme. Facem publică această promisiune. Cu atât mai mult, cu cât ne-a citit un poem splendid. Absolut splendid.

• În drum spre Bucureşti, ne-am oprit – autorul *Buneivestiri*, Matei & Uca Călinescu – la Cluj, unde am văzut-o pe Marta (Petreu), care aştepta exemplarele de semnal ale volumului *Scara lui Iacob*, apărut la Editura Cartea Românească – instituţie repusă în circuitul valorilor naţionale de Silviu Lupescu. Irina (Petraş) – un critic extrem de viu, un prieten cald, eficient, un complice de pomină (face cât trei scriitori!) – s-a supărat foc pe noi – nu i-am dat un semn că ne aflăm la Cluj –, şi ne-a taxat drept... trădători. Asta n-a împiedicat-o să scrie un alt set de restanţe ale criticEi.

• Oprindu-ne la Sibiu, l-am salutat pe Mircea Ivănescu, care este grav bolnav; s-a înviorat însă când Matei Călinescu i-a vorbit despre Musil, romancierul Breban – despre Nichita; eu i-am amintit fraza pe care i-o spune genialoidul Ivan Karamazov fratelui său, Alioşa: „Trei lucruri guvernează lumea: taina, autoritatea şi spaima".

• Nicolae a fost premiat la Galaţi; gazda zilelor *Antares* a fost poetul Corneliu Antoniu, care elaborează, de ani buni, revista *Antares*; caldul, generosul amfitrion ne-a plimbat cu vaporul pe Dunăre, ne-a invitat la discuţii aprinse (moderate de Paul Aretzu) pe marginea unei teme extrem de actuale: istoria/istoriile literaturii române – prilej de a face „un inventar simbolic" (expresia îi aparţine lui George Astaloş) al istoriilor scrise până la ora actuală. Varujan Vosganian, remarcând longevitatea exegeţilor literari, i-a declarat pe critici „văduve ale poeţilor", întrucât, e ştiut, cavalerii metaforei sunt, în majoritatea cazurilor, îmbrânciţi mai iute în moarte. Nicolae (Breban) i-a vrăjit pe brăileni (şi nu numai) vorbind despre nevoia de grupuri literare. Despre nevoia de maeştri. De modele reale. Apoi a scris mai bine de o oră dedicaţii pe romanele sale aduse special pentru asta de la biblioteca „Panait Istrati". I-am făcut un *laudatio* romancierului, alegând, strict, zece calificative (aşa cum procedasem, răspunzând la întrebările puse de Dora Pavel), în încercarea de a-l portretiza. Iată un lucru imposibil. Cum să-l reduci pe un uriaş la zece calificative? Aşadar, 1. Nicolae Breban este un mare creator, un maniac al romanului; 2. e un complice de pomină; 3. are cultul prieteniei, rar, tot mai rar întâlnit astăzi, e un prieten aspru, incomod până la crispare, de o rară generozitate, un prieten care ştie să se bucure de celălalt, recunoscându-l, în ciuda susceptibilităţilor sale, în ciuda solipsismului său funciar, a stângăciilor; spune ce crede, Doamne, tot timpul aproape!; se hrăneşte din prima-i tinereţe, din prietenia cu Nichita, Matei, Cezar (el tot timpul vorbeşte despre prietenii, anii, teoriile, femeile lui de atunci!!); 4. are cultul operei şi al rezistenţei; 5. iubeşte viaţa (enorm); 6. este un om de o căldură rară, dar şi de o asperitate pe potrivă; 7. e pregătit; unii detractori ai lui susţin că a avut noroc, omiţând deliberat faptul că Breban a fost pregătit pentru acel noroc; 8. posedă arta de a-şi alege duşmanii – iată un semn al forţei!; grupul lui literar – Nichita, Matei (Călinescu), Grigore (Hagiu), Cezar (Baltag) – a luptat ani de zile cu Eugen Barbu; 9. are calitatea de a coborî statuile de pe soclu, aducând clasicii modernităţii printre noi; 10. face cei mai buni cartofi prăjiţi din lume.

• Laurian Stănchescu a înfiinţat un Ordin al Prieteniei, cu filiale în lumea întreagă. În calitate de preşedinte al acestei importante instituţii, i-a decernat un Premiu special lui Corneliu Antoniu, care – emoţionat ca un puşti – a declarat ritos că va moşi Filiala Galaţi a acestui Ordin. Pentru a-l face celebru din start, cineva a propus să scufundăm vaporul cu scriitori. Propunerea a fost votată în unanimitate. Păcat că ne-am răzgândit, mde, pe ultimii zece metri. Cu o bună mediatizare, literatura română ar fi devenit celebră în toată lumea. Fără sprijinul statului român.

• Între timp a avut loc Târgul de Carte la Bucureşti – cu un titlu neinspirat: Bookfest, care prejudiciază, cel puţin

la modul comercial, vechiul titlu, Bookarest, intrat în conştiinţa mass media şi a publicului –, cu lansări şi dezbateri, dezamăgiri şi, da, împliniri, speranţe dovedite a fi, în ultimă instanţă, iluzii viscolite de parfumul auster şi dulce al florilor de tei, care invadase toată urbea. La Târg i-am văzut pe Silviu (Lupescu), bine dispus, preocupat să sprijine literatura română vie, ubicuu, pe Vladimir Tismăneanu, grav ca un preot, pe Gabriel Liiceanu, îmbrăcat în negru, încruntat, încruntat (ca de obicei), pe Mircea (Mihăieş) căruia îi vuieşte capul de proiecte, pe George Pruteanu, viul şi sagacele apărător al limbii scrise/vorbite (care uneori face cronici de carte pripite); ne-am întreţinut cu Dora (Stănescu) şi cu Florin (Codre), în atelierul căruia am admirat: schiţe ale statuii lui Carol I, lucrări executate în Franţa şi... un pisoi gri-bej. I-am cerut texte lui Eugen Negrici, care ne-a promis că va scrie; lucrează deja la o carte. I-am solicitat lui Marin Mincu corespondenţa d-sale cu Emil Cioran; redutabilul, incomodul şi imprevizibilul cărturar a cedat (e adevărat, după negocieri care durează cam din ianuarie, de când are rubrică la *Conte*).

• Expoziţia de fotografii realizate de Ion Cucu şi vernisată la Muzeul Naţional al Literaturii Române – o istorie a literaturii române în imagini – a fost vizitată de Nicolae Breban, Augustin Buzura, Angela Martin, Mircea Dumitrescu, Nicolae Bârna şi de alţi prieteni care se tot minunau ce tineri şi frumoşi sunt scriitorii.

• *Conte* şi-a schimbat niţeluş macheta, la care a muncit de zor Cristian Negoi. De fapt, n-a chiulit nici unul dintre membrii echipei. Vom avea texte la fel de bune. Poze – ceva mai multe. Restul... surpriză.

• La ArCub – Centrul de Proiecte Culturale al Primăriei, care ne sprijină în ultimele luni – se pregătesc o seamă de evenimente culturale. Mihaela Păun, directorul acestui prestigios centru – o tânără energică, parolistă, nordică, pe care te poţi baza – consideră, da, că din punct de vedere cultural, noi suntem de mult integraţi în Europa. Are dreptate. Da.

Mi-am revenit după lungile drumuri plăcute. Am făcut cu Nicolae mai bine de două mii de kilometri, se pare. Trebuie să-l întreb. Compania lui Nicolae e plăcută, relaxantă. Discutăm tot timpul, ascultăm muzică clasică. În special Beethoven, Brahms, Schubert. Romanticii germani, care ne sunt dragi. Îi sunt recunoscătoare pentru aceste călătorii. Mă odihnesc de mine, căzând în lume. Pentru a recădea mai târziu, iar şi iar, în mine.

Visez o casă la curte. Mi-ar plăcea să ne permitem luxul de a ne construi o casă la Mogoşoaia, pe terenul cumpărat din banii daţi de Liuba. Să avem şi o grădină, unde să cultiv flori, multe roze, mesteceni, nuci, salcâmi şi tei. Vreau o casă reală. O casă nu prea mare, unde să beneficiem de luxul de a avea fiecare dintre noi câte o cameră. Noi stăm de patru-cinci ani (trei + pisoiul nostru, Kolly) într-un studio/garsonieră; chiar dacă e de lux, tot garsonieră rămâne. Eu am crescut într-o familie în care fiecare membru al acesteia avea camera lui. Probabil, oboseala mea, surmenajul, mai exact, şi de aici vine. Nu mă vaiet. Constat.

Zenon, spuneam şi alte dăţi, definea un prieten ca pe un alt tu însuţi. Ce este, ce poate fi dialogul, dacă nu o încercare de a-l căuta – şi, cu puţin noroc, de a-l găsi! – pe acel definitoriu „alt tu însuţi”? Chiar dacă această definire atipică – şi, evident, nelipsită de o generos-viclean-întortocheată jerbă de sensuri, conotaţii – a noţiunii de „prietenie” poate fi calificată drept excesivă, nu-mi rămâne decât să constat, da, că, iată, şi de data asta, mă recunosc în

incomoda oglindă a acestei limite. Volumul *Banchetul de litere* a apărut din nevoia de prietenie; a fost adunat, treptat-treptat, în ritmurile felului meu de a fi, uneori-adeseori, catastrofic de încet. Interlocutorii mi i-am ales, i-am căutat, am încercat să-i „tachinez" cu întrebări, temele discuţiilor convergând, firesc, de fiecare dată, spre o arie de preocupări, care ne unesc mai mult decât ne despart. Fie că dialogam cu Ion Ianoşi, fie cu Nicolae Breban, fie cu Ana Blandiana, fie cu Augustin Buzura, fie cu Gabriela Melinescu, fie cu un alt interlocutor, de fiecare dată voiam să aflu – folosind ca instrument, iar uneori ca armă (din apanajul retoricii, se înţelege) întrebările; unele dintre acestea, da, naive, stângace, în schimb vii, mereu vii! –, cum a rezistat fiecare dintre ei, cum a reuşit să-şi construiască un destin, cum a izbutit să fie, să rămână el însuşi/ ea însăşi şi să nu se prăbuşească, cum a izbutit fiecare să nu renunţe la lupta pentru sine însuşi, pentru cultura română? Cu unele dintre personajele acestei cărţi – dacă acceptăm că fiecare scriitor e un personaj, iar literatura este o singură carte unică – vreau să cred că m-am împrietenit, descoperindu-le, redescoperindu-le de fiecare dată; îmi place să cred că fiecare, aproape fiecare dintre invitaţii mei – într-un fel sau altul – m-a marcat, m-a făcut să mă reapropii altminteri de literatură, de lectură, de carte, să văd altminteri câteva lucruri nelipsite pentru mine de greutate, sau – şi mai important! – m-a ajutat (uneori, fără să ştie!) să rămân aceeaşi, adică să nu mă schimb. Adesea, căutând prezenţa scriitorilor, de fapt căutam o calitate la care întunecata, întortocheata de mine ajunge greu, câteodată, foarte greu: seninătatea. Apoi… căutam oameni de litere *vii*, scriitori în carne şi oase – cum spuneam în adolescenţă, şi, iată, mai spun şi la cei circa patruzeci de ani – cărora nu le este străin cultul prieteniei, cultul vocaţiei, cultul lucrului bine făcut, al lucrului „rotund", cum afirmă un personaj din unul din romanele mele. Apoi… da, nu ascund, căutam ceea ce se numeşte „complicitate" într-o lume culturală postdecembristă pestriţ-amară, despărţită în grupuri, biserici, pui de catedrale. Unii dintre protagoniştii acestei cărţi de altminteri sunt mari lupi singuratici; şi mi-a făcut plăcere să-i îndemn să vorbească despre felul în care tratează solitudinea, viaţa, literatura.

Fiind, în marea lor majoritate, publicate în paginile revistei *Contemporanul* – revistă de care mă leagă mai bine de un deceniu –, sub auspiciile rubricii Clubul Ideea Europeană, am încercat – în condiţiile impuse de marasmul unei false tranziţii fără sfârşit, în condiţiile diverselor crize semiinventate, altele reale însă – să le ofer lectorilor revistei noastre modele evidente, şi – nu în ultimul rând – fragmente dintr-o posibilă istorie a mentalităţilor postdecembriste. Mi-am îngăduit libertatea de a insera la sfârşitul acestui volum un dialog realizat de Iolanda Malamen şi publicat, în formă prescurtată, în ziarul *Ziua* (ianuarie 2006). Citite cu ochi rece-cobitor, unele dialoguri, şi astăzi, sunt fierbinţi, extrem de vii, altele însă – inevitabil – *scrise* fiind, şi rămânând la fel de vii, sugestive şi memorabile, păcătuiesc prin lipsa mea de replică. Multe dialoguri conţin întrebări care revin şi revin, iar răspunsurile, practic la aceeaşi întrebare – uşor reformulată uneori –, sunt fascinant de diferite. Pentru că fiecare personaj este fascinant. Repet, fascinant. Meritul, desigur, nu e – nici pe departe! – al meu. Sunt un scriitor căruia îi place meseria lui şi care îşi face datoria. Nimic mai mult. De altfel şi această carte am construit-o din plăcere. Şi din dragoste. Şi din complicitate. N-am schimbat nimic. Chiar dacă fusesem tentată de câteva ori să rescriu câteva întrebări şi comentarii de-ale mele. Le-am lăsat intacte, inclusiv pe cele naiv-incisiv-candide. Pentru că sunt certificatul trecerii printr-o vârstă de care sper să nu mă despart niciodată. Mă gândesc acuma, la

finele unei aventuri scriptice care a durat mai bine de un deceniu, că aceste (şi alte) limite, încet-încet, vor trece în umbră, iar în luminile istoriei de litere, inclusiv a celor circa cincisprezece ani postrevoluţionari, vor rămâne, firesc – departe de zgomotele adesea vane, uneori ineficiente, însă necesare, ale politicienilor, ale falselor modele –, cartea, autorul – „contimporan cu fluturii, cu Dumnezeu”, cum spunea, într-un vers ce poartă semnele unei alte epoci culturale, Blaga. Restul… tot literatură este. Adică tot un banchet al literelor.

Ioan Moldovan mă invită să-i expediez un poem pentru frumoasa antologie a revistei *Familia*, semnat de oricare din poeţii români. Eu îi ataşez un poem care îmi aparţine. E scris acum mai bine de un an şi constituie, cel puţin pentru mine, semnul unei perplexităţi destinale, în fond, de neexprimat. (Mă întreb însă: poezia oare nu tratează lucruri de neexprimat, încăpăţânându-se să le facă inteligibile şi fiind perfect conştientă de faptul că nu va reuşi?) Când scriu aceste rânduri, realizez cât de străin îmi este poemul; l-am recitit de câteva ori, pentru a încerca să-l înţeleg. E frumos, mi-am zis. Atunci l-am mai recitit încă o dată, recunosc, cu plăcere; e un poem scris de un străin. Mi-ar fi plăcut să-l fi scris eu, cea de acum.

Cineva din noapte

Cineva mult mai mare şi mult mai puternic,
venit din noapte, se apropie pe vârful picioarelor.
Te atinge. Nu simţi decât o boare,
o stranie lumină adâncă sub pleoape.
Apoi – cu infinită precauţie – te înghite,
târziu de tot redându-te prevăzător lumii
mai copil decât ai fost,
decât ai putea fi
vreodată.

Te prelingi din somn ca dintr-un vers:
cu respiraţia tăiată.
Nu înţelegi pe unde ai pribegit
şi când te-ai întors în carcasa trupului
devenit brusc uşor; un trup ca de băiat, ca de fată.
Nu pricepi dacă vei pleca
ca într-un fel de noapte cosmică
şi altă dată.
…………………………………

Dimineaţa se ridică din tine
cu precizia unui extatic inchizitor
căzut pe gânduri. Totul e pur, înalt şi fierbinte!
Tot ce atingi, se întrupează din carnea lui „nu se poate”.
Totul reîncepe – secundă de secundă –
să fie, ca pentru ultima dată. Parcă.
Da. Sub ochii tăi, totul, totul
e îmbrâncit – oho – în fiinţă: aici,
în ţara numită perplexitate,
într-o tăcere de moarte prevestind
un destin nou, ce te absoarbe
împotriva voinţei tale. Aproape.
Reînveţi lucrurile. Le numeşti aidoma
unui copil: apă, fântână, iarbă, cărare,
scară, cal, floare, cer… şi încă,
şi încă o dată: apă, fântână…
Singur în pământul firii eşti.
Totul dinafară te readuce la tine şi te ajută.
De pretutindeni – semne de binecuvântare.

Pe o altă orbită: greu e teascul destinului
şi cerul de fier – tot mai greu!!
Miroase a prăpăd, a roze târzii.
Drumul e lung.
Aerul tare,
şi seara subţire, Domine,
şi atât de înaltă!!
Zeii dau buzna afară din templele nopţii
adânci, suferinde: în tine, departe.
Te aduni din pulberea spaimei de moarte.

O, tăcere rarefiată! O, lucruri de nenumit,
de neatins, de nevăzut,
ferecându-te în miezul lor încins!!
Fiu al acestora ai fost dintotdeauna.
Deci, te supui. Asculţi. Te închini.
Cânţi nopţile. Cânţi suferinţa lor şi a ta.
Apoi, despărţirea. Şi neînţelegerea.
Înstrăinarea. Singurătatea. Pâinea.
Vinul. Ochii. Apa. Marea amiază.
Între timp, lei sloboziţi din privirile tale
dansează şi luptă.
Dansează şi luptă
câte trei, câte şapte
dansează.

„Eram făcut pentru un dialog cu umbra vreunui zeu.” (Cioran)

Citim ultimul număr al revistei *Apostrof* (nr. 5-6/ 2006), dedicat aproape în întregime anchetei ce poartă genericul „Scriitorul şi trupul său” – un pretext de a aborda o temă departe de a fi facilă. În ce relaţie se află scriitorul român cu domnia sa, trupul? Ce boli are? Ce boală ar alege, dacă ar fi pus în situaţia de a alege? Cum i se pare sistemul sanitar autohton? Întrebările formulate în anchetă sunt completate de marea majoritate a literaţilor care se pronunţă pe marginea propriului trup perceput ca un străin, complice, duşman, rege, instrument, liman, instanţă greu de neglijat. Răspunsuri neaşteptate. Incitante. Cascade vii. Răspunsuri neputincioase, ca stindardele unei armate înfrânte. Elocvente. Boala este fie lăudată, fie exorcizată, fie hulită, fie îmblânzită, fie ponegrită. Excelent răspunsul Dorei Pavel. George Bălăiţă este viu, tânăr, neliniştit. Irina Petraş are o minte sintetică; e foarte vie, scormonitoare; întoarce lucrurile pe toate feţele până îşi croieşte drum spre esenţe, iar când se apropie de unele dintre acestea, în mod neaşteptat, face stânga-mprejur, abordând o altă temă, la fel de incitantă, recurgând la tertipuri cărturăreşti. Sunt remarcabile şi alte texte. Ancheta este, dacă mă gândesc bine, tulburătoare şi… dă speranţă! Imprevizibilă reacţie, nu? Şi, totuşi…

Dora Pavel, Irina Petraş, George Bălăiţă, Nicolae Breban, Nichita Danilov, Ruxandra Cesereanu, Andrei Şerban, Gabriela Melinescu, Gelu Ionescu, Ion Vianu, Basarab Nicolescu, Ion Pop, Adrian Popescu ş.a. Lume bună. Nume importante. *Apostroful* e de citit din scoarţă în scoarţă! Ceea ce şi facem fără amânare, tema fiind kafkiană, thomasmanniană. Şi nu numai. La începutul revistei, chiar pe pagina de deschidere, a doua – stu-pe-fi-ant! – un grupaj de ştiri, poze cât cuprinde, avându-l ca protagonist pe nimeni altcineva decât pe dl Cristian Tudor Popescu. Da. Pe ziaristul care urmează clişeul ceauşist, în plină vogă în timpul dictaturii, asmuţind mahalaua împotriva elitelor. Individul care i-a atacat, recurgând la un limbaj suburban, pe Tudor Vianu, pe Sadoveanu, atingând culmea performanţei prin atacul la G. Călinescu şi Nichita Stănescu –

toţi aceşti scriitori făcând parte, de bună seamă, din patrimoniul spiritual al României. De ce vorbim de o culme a performanţei? Pentru că acest individ ultramediatizat a propus să se ardă o seamă de cărţi ce fac parte din patrimoniul românesc. „Din miile de pagini [ale lui Nichita Stănescu – n.n.], conchide CTP în suburbanul, imundul text, intitulat *Nichita Stănescu – o rudă a lui Adrian Păunescu* (I-II, *Adevărul Literar şi artistic*, decembrie 2003), ar trebui strânsă în mod onest o cărticică poate cu nu mai multe pagini decât buletinul de identitate al poetului – iar restul ar trebui pur şi simplu arse, şterse din faţa ochilor."

Să recapitulăm. Un ziarist din Bucureşti, mediatizat cu o crasă lipsă de măsură în perioada post-decembristă, instigă – aidoma lui Goebbels!! – la arderea cărţilor unui poet naţional. Nimeni – nici Academia Română, nici Uniunea Scriitorilor –, la timpul respectiv – în 2003 –, n-a reacţionat. În schimb, peste doi-trei ani, CTP e primit la Universitatea din Cluj (UBB) cum rareori au fost primite marile personalităţi ale culturii române. Ba mai mult: Marta Petreu, redactor şef al acestei prestigioase reviste sprijinite de noi, o excelentă poetă şi eseistă, care a scris reportajul despre CTP… îl compară pe acesta – nici mai mult, nici mai puţin! – cu Eminescu şi cu Cioran: „Întrebările din public au curs una după alta, iar Cristian Tudor Popescu a răspuns cu o vervă şi cu o expresivitate cioraniene. E limpede, face parte *din familia temperamental-stilistică* a lui Eminescu-Cioran. Se vede şi-n scris, şi în vorbit: apocalipsul expresiv" (s.n.). La finele acestui text – descalificant atât pentru *Apostrof,* cât şi pentru Marta Petreu, dar nu mai puţin pentru Universitatea clujeană, condusă de dl Andrei Marga, rectorul acesteia – ni se promite că „Data viitoare [când va veni din nou CTP-ul la Cluj – n.n.] va fi şi mai bine!"

Pentru comparaţie. În acelaşi număr al revistei *Apostrof*, e semnalată prezenţa la Cluj a domnului profesor Mircea Martin, care a organizat o Conferinţă *Cuvântul,* fiind abordată de astă dată tema balcanismului. Prezenţa la Cluj a unuia dintre cei mai importanţi critici ai perioadei postbelice – la Mircea Martin ne referim, desigur – este semnalată în 13 rânduri.

„Toate contradicţiile îşi dau întâlnire în sinea mea – liniştea şi nebunia, luciditatea şi beţia, adevărul şi gluma, măreţia şi micimea – simt totuşi cum mi se aşază din nou în jurul gâtului o mână de fier, care, încetişor, pe nesimţite... mă strânge." (Witold Gombrowicz)

„Scriitorul şi trupul său". Iată un pretext de a mă gândi… la scriitorul care sunt şi la trupul meu. Ce este, ce (mai) poate fi trupul pentru mine? Scriu aceste rânduri şi realizez subit că pauza intervenită în scrierea romanului *Zăpada mieilor* îmi joacă feste. Aceste rânduri le scriu încet. Cu vădit-chinuită dificultate. Ca şi când aş învăţa chiar acum, în aceste fracţiuni de secundă – viscolite de parfumul florilor de tei (uşa la studio e deschisă vraişte, prin urmare, au pe unde da buzna miresmele reci) – scrierea, alfabetul. Silabisesc. Porţiuni, cartiere, oraşe, continente, insule de silabe. Aşa înveţi, reînveţi şi trupul, după lungile despărţiri de măria-sa. Îl silabiseşti. Îl amuşini. Îl cântăreşti cu ochiul, scrutându-l, redescoperindu-l, măsurându-l şi mirându-te: ei, cine eşti şi de ce mi-ai fost dat tocmai mie? Ai o relaţie stranie cu el, măria-sa, trupul. Uneori, dictează el, tiranic, de neînduplecat cum este; alteori însă se lasă moale în braţele de fier ale voinţei, devine una… cu ce…?; cu sufletul probabil. Atunci îl pierzi din vedere, întrucât trupul fizic se mută, ca să zic aşa, într-un plan secund. Mă întreb dacă şi atunci el te pândeşte din umbra-i interioară; dacă există aşa ceva, desigur. Şi eu cred/presimt că există!

Straniu e că atunci când scriu – în lungile, plăcutele, chinuitor-voluptoasele perioade scriptice – trupul îmi devine prieten, complice, amuțind, uitându-și suferințele, îndesându-și probabil în gură batista. Trupul jubilează, cântă, celulele se mișcă îndrăgostite, prinse într-un savant joc al complicității totale. Totul e pur. Înalt. Fierbinte. Trupul se ridică pe vârful picioarelor, visând să ajungă la înălțimea sufletului; nu știu mai nimic în segmentele astea despre el. Poate. Complicitățile sunt evidente, frapante. Emoționante. Totul se învârte și curge și psalmodiază, în efortul de a scoate aur pur, de a oferi, de a risipi tot ce se poate, tot ce *trebuie*. Asta, repet, câtă vreme scriu. Cum să uit tensiunea formidabilă la care mi-am expus trupul, scriind la *Noaptea străinului*? Ajunsă cam pe la pagina patru sute, ascultând gâfâitul trupului – care alerga excedat în urma creierului (tot timpul am considerat – uimitor!, dezarmant! – că am un psihic mai puternic, da, mai puternic decât trupul meu, vulnerabil și pierdut, pornit alte dăți împotriva creierului, simțindu-i forța, puterea și încercând să-l pună la punct) –, lunecam în cele mai negre disperări. Lucram la un roman care, vai, nu se mai termina! Țin minte că o dată, ajunsă într-un vârf tensional, în loc să mă opresc din scris, să-mi menajez creierul – riscam să-mi fac rău, fizic vorbind –, m-am ridicat de la masă, din fața ordinatorului meu (un Pentium ieșit la pensie, funcțional însă), și m-am îndreptat spre raftul cu iubiții mei ruși. Am luat un volum de Dostoievski – *Crimă și pedeapsă* am văzut, într-un târziu, că scrie pe cotor –, l-am deschis la întâmplare și am citit cincisprezece, poate douăzeci de pagini. Ei bine, șocul a fost teribil! Teribil. Atunci când ajung într-un vârf tensional și simt că trebuie să mă opresc, altminteri îmi fac rău, Dosto abia începe să se încălzească! Ce tensiune formidabilă! Cum, Doamne-Dumnezeule, să nu stai la poalele Everestului și să nu te minunezi în gura mare, uitându-te stupefiat, încremenit de admirație, la acest uriaș care aleargă sus, sus de tot, se desprinde de platou și își desface aripile hârșâite, ca un zmeu meșterit de copii, o arătanie pregătită de zbor? Dintotdeauna! Țin minte amestecul de senzații ce mi-a dat ghes *atunci*: încântare, spaimă, stupefacție, uimire în fața cuiva imens, uriaș, în esențe de neînțeles, *ceva* care va scăpa în vecii vecilor definițiilor, tentativelor de a fi închis în țarcul nimicitor al formulelor, stigmatelor. Pe urmă… a urmat dezamăgirea raportată la produsul care îți poartă numele; o disperare apoi, care îți dădea târcoale, după ce – murind abrupt; da-da, ai simțit cum viața ți s-a scurs brusc din spiritul trupului! – ai înțeles că tu niciodată nu vei ajunge la nivelul acestui sfânt epileptic. Cum să ajungi din urmă un sfânt?! Un sfânt care nu poate fi iubit, nici atins, nici înțeles. Decât cu inima. (Am scris aici un rezumat al răspunsului meu la una dintre întrebările trimise mie – acum o lună?, două? –, în joacă, de Dora Pavel).

„Trebuia făcut tot ceea ce e interzis, și trebuia reconstituit totul, în mod mai mult sau mai puțin fericit, fără teamă de exagerare: ba chiar cu exagerare. Trebuia să înveți din nou și apoi, după ce știai lucrurile, iar să mai înveți; să înfrângi timiditatea, oricât ar fi dat naștere la ridicol o astfel de atitudine.” (Paul Gauguin, *Noa-noa*...)

„Vinovat e tot ce-i mare”, scrie undeva Nietzsche. Trupul nostru e vinovat, întrucât tot timpul e mai mare decât noi. Cum să înțelegi acea uriașă activitate subterană, ilicită, ascunsă vederii imediate, *activitate* desfășurată înlăuntrul tău secundă de secundă, cu o discreție sfidătoare, paroxistică? Cum să înregistrezi – decât la un nivel extrem de superficial, evident, departe de a fi complet (dar cuvântul „complet” pare o impertinență în contextul de față!) – metamorfozele, lunecările, urcușurile, văile, sincopele,

scâncetele, jubilațiile, produse într-o succesiune ce scapă cuantificărilor, descrierilor, înregistrărilor?

Îmi văd trupul, uneori-adeseori, ca pe un străin. Un străin duşmănos. Sadic. Răzbunător. Un străin care mă pune la punct. Îmi dă peste cap programul. Mă sfidează. Mă umileşte, aruncându-mă în boală. Îi sunt recunoscătoare pentru… era să zic aceste apucături nu întotdeauna civilizate. Am învățat enorm din ele. Boala m-a crescut, m-a alinat, m-a trântit la pământ. În boală am învățat să mă cunosc. Să mă ghemuiesc în mine. Să ascult ritmurile lăuntrice. Din boală m-am ridicat, urcând până la mine. În boală m-am ghemuit, ca în marile singurătăți. Ca să mă regăsesc. Boala m-a certat, conciliindu-mă, în cele din urmă, cu trupul. Aruncându-mă târziu, adică la timp, în ființă. E patetic ce spun. Câteodată însă patetismul e o formă de a te dibui, de a te cunoaşte.

1986-1987. Am avut o miopie galopantă. Iar mai târziu, desprinderi de retină. Părinții mei, sfinții mei părinți erau derutați; Mama spunea că vede cum îi fuge pământul de sub picioare (într-o seară, în bibliotecă, vorbind cu Papa şi crezând că eu dorm de mult). Am avut parte de nişte eşecuri operatorii la spitalul nr. 3 din oraşul meu natal; apoi de o consultație la clinica lui Filatov, la Odesa. Pe urmă au urmat alte examene la celebra clinică a lui Fiodorov din Moscova. M-au consultat patru chirurgi. Trei dintre aceşti specialişti de nivel înalt au refuzat să mă opereze; aveam la activ (hm, ce expresie ciudată!) câteva eşecuri operatorii; în consecință, o altă intervenție era, fără îndoială, riscantă. Îngerul meu păzitor se numeşte Larisa Olejko – o rusoaică tânără, subțire, subțire, de o frumusețe frapantă, blondă, cu ochi mari, expresivi, albaştri. Îngerul meu ocrotitor mi-a spus după alte teste că poate reuşi, dar numai cu ajutorul meu. Țin minte consternarea mea de atunci. Eram convinsă că obligația mea era să mă las în grija medicilor; credeam că trebuie să le ofer trupul pentru ca ei să-şi facă datoria. Ei bine, nu. Ei aveau nevoie şi de participarea mea. De psihicul meu. Adevărul e că treceam printr-o depresie percepută de mine ca fiind insurmontabilă; voiam să termin cu toate şi eram, în această ordine de idei, hotărâtă. Şi tocmai când nu izbutisem să duc la capăt cu bine gândul început, eşuasem; iată că vine un înger deocheat şi mă încurcă, îmi dă calculele şi proiectele axate pe nuanțele culorii negre (ca la Frans Hals) peste cap. I-am răspuns atunci, m-am auzit spunând, mai precis: O.K. M-am oferit să ajut îngerul încurcă-lume, ca să mă ajute. Dar cum?, mă tot întrebam cu un aer tâmp. Au urmat două intervenții dificile, riscante, făcute sub anestezie generală, la o distanță de câteva luni. Pe urmă altele… Şi altele… Boala m-a învățat cum trebuie să ajuți trupul, iubindu-l, iubind-o şi pe ea, nemernica înțeleaptă care îți dă putere sau te face să o descoperi când te regăseşti pe limită. Nu pot afirma în gura mare că ulterior am devenit bravă cu… ochii mei. Cu riscul de a-mi pierde ochii. Asta dacă, desigur, a nu fi brav… înseamnă a face abstracție de suferințele care te dau peste cap, îți dau peste cap existența, îi dau peste cap pe cei dragi ție… Am învățat enorm în acea perioadă. Despre mine. Despre viață. Despre dragii, sfinții mei părinți, Semion/Senia şi Liuba/Liubaşa. Despre apocalipsa după Aura-cea-care-a-descoperit-stupefiată tocmai atunci că în ea a apărut *ceva* a cărui existență odinioară îi era cu desăvârşire străină. Nu ştiu cum să numesc acel ceva; în romanul meu *Noaptea străinului*, unul dintre personaje, Miroslava Plămădeală, îi spune simplu, casant: Străinul. Da. Tocmai aşa, cu majusculă. Trupul, Străinul.

Boala m-a învățat să mă limitez la mine şi la Dumnezeu.

„Limitează-ți viața la o discuție cu tine sau, şi mai bine, cu Dumnezeu. Alungă-i pe oameni din gândurile tale, nimic exterior să nu-ți dezonoreze singurătatea, lasă-le bufonilor grija de a avea semeni. Celălalt te diminuează, căci te sileşte să joci un rol; suprimă din viața ta gestul, mărgineşte-te la esențial." (Cioran)

Dacă mi-aş dori aceeaşi experiență încă o dată? Transcriu gândul nebunesc ce mi-a trecut prin cap. Da. Apoi, cad pe gânduri. Negociez. Cu condiția să fiu iarăşi salvată. Atunci însă nu ştiam că voi fi salvată; prin urmare, experiența, din start, e net diferită. Mă întreb însă de ce mi-a venit în minte răspunsul dat adineaori? Poate fiindcă am învățat enorm din boală. Boala m-a azvârlit – fără să întrebe dacă îmi doresc asta – în ființă, în Aura-cea-de-acum; fără boala mea, n-aş fi omul întreg de azi.

Dacă mi-aş dori o altă boală? Nu cred. Le am, bolile, de ajuns. Le am pentru câteva existențe, trăite la o tensiune inferioară celei caracteristice îndeobşte mie. Tensiune ce mă face să mă recunosc, să mă regăsesc pe acelaşi istm cald, familiar, însetat de a fi/a exprima modul în care sunt.

Chiar dacă nu aveai cum să nu constați că moscovita clinică condusă de Fiodorov e construită, gândită la nivel occidental, tot te-ai simțit ca o rotiță dintr-un mecanism umanizat. O rotiță fără de care mecanismul şi-ar vedea liniştit de viața lui; fără tine, în chip firesc, ar funcționa la fel de ireproşabil. Firescul salvgardează echilibrul, iar, din timp în timp, e şi imbold de a te repune pe linia de plutire, de a te agăța de firul existenței, pentru a accede la tine însuți. Dar nu pot uita faptul că, aflându-mă în acea clinică, pentru prima dată după spitalizări, operații, alergătură pe la diverşi specialişti, am simțit că medicului meu îi pasă de mine, de ochii mei şi realmente vrea să mă ajute, să-mi stopeze galoparea miopiei. Țin minte şocul avut; de la medicii indiferenți de până la experiența avută în clinica profesorului Fiodorov, eu însămi mă molipsisem de nepăsare. Da. Nu-mi păsa ce va fi cu ochii mei, de vreme ce totul putea fi rezolvat simplu, asumându-ți, ca stoicii, un sfârşit provocat de tine însuți cu calm, lucid, demn, discret. Până să devii o povară pentru cei dragi.

Transcriu aici un fragment din *Marile Jocuri*. Edificator. Simțindu-mă obligată să precizez un singur lucru: experiența micuței Olga, fetița oarbă cunoscută de Ina la clinică, nu este inventată. „Din copilărie avea un trup extrem de fragil; multiplele suferințe de ordin fizic se iscaseră în consecința unor comoții cerebrale: stupide accidente nefaste, produse la săniuş, la grădiniță, acasă – banale căzături, soldate cu urmări dramatice: comoții, internări îndelungate, care amânaseră efectele, mai exact, consecințele unor leziuni pe cât de grave, pe atât de perverse, în sensul că ieşiseră la iveală peste mulți ani după tristele accidente ce-i marcaseră, fără îndoială, existența; avea, în anumite perioade (de oboseală, surmenaj, vitalitate scăzută), accese de vomismente, migrene, stări de spirit proaste, depresive; la 7-8 ani începuse să-i avanseze lent miopia, pentru ca, în urma unei perioade relativ încărcate, în anul trei de facultate (era studentă la filologia româno-rusă, absolvită mai târziu cu brio), să aibă o galopare a miopiei, cu riscul cecității, stopată după şase intervenții chirurgicale şi altele două – primele – eşuate; vor urma alte intervenții laser, generate de o sporadică desprindere a retinei care se cerea întreținută, remediată, întărită, şi dată fiind meseria Inei, la care, între altele fie spus, fusese sfătuită de medicul ce-i salvase ochii să renunțe (după primele eşecuri chirurgicale, dintre cei patru medici consultați, numai Larisa Olejko – chirurgul ce o va scoate din menghinele pericolului cecității – fusese de acord să rişte, pentru a-i recupera ochii, pentru a bara

galopajul miopiei; în miezul crizei, da, chiar atunci, Ina refuzase categoric să renunțe la citit şi la scris, adică la profesia aleasă de la începutul pubertății; tânăra doctoriță, Larisa Olejko, avea pe atunci 28 de ani; abia îşi susținuse doctoratul, conducătorul tezei sale fusese un celebru profesor; impresionată de încăpățânarea, de ambiția nebunească a fetişcanei din fața ei, cedase, nu mai găsise de cuviință să insiste, deoarece înțelesese că are în fața ei «un om care ştie ce vrea să facă cu viața lui» – o aserțiune, de altminteri, emisă adeseori în prezența Linei, blocând-o de fiecare dată, întrucât o considera străină de firea, de caracterul ei). [...] Ochii, suferința lor, o trânteau la pământ nu rareori. Ea, cea considerată drept unul dintre cei mai curajoşi tineri, de cum începeau desprinderile de retină, însoțite de dureri, nesuferite migrene, se transforma într-o gămălie de om, speriat de propria umbră, căci se apropia, o vâna de peste tot, o halea – puțin câte puțin, suspect de încet – spaima de a orbi, experiență, pentru care simțea – cu toți ochii dinlăuntru, cu toate celulele fricilor – că nu este pregătită, convinsă fiind că, odată cu pierderea ochilor, probabil că totul va lua sfârşit. Alte cazuri celebre de cecitate totală – ca cel al lui Borges de exemplu – n-o alinau, nici nu erau... nu atât convingătoare pentru ea, cât edificatoare; altminteri calmă, echilibrată, în timpul crizelor de desprindere a retinei, intrată în zodia panicii, refuza să se transforme dintr-un infirm parțial într-un infirm total, refuza să fie însoțită, îngrijită, prin urmare, dependentă de cineva. Evident, o speria, o bloca, o transforma într-un animal aruncat într-un colț al disperării, frica bestială de a-şi pierde ochii, frică ce o scutura din rădăcinile ființei, aşa cum sunt scuturați arborii nu prea mari, rămuroşi, ca să cadă fructele, altfel inaccesibile. Ştia ce o aşteaptă după primele eşecuri de ordin oftalmologic.

După primele operații nereuşite, internată fiind în clinica profesorului H. de la Moscova pentru următoarele intervenții, Ina a stat – cât au durat examenele, consultațiile medicale – într-o cameră cu o fetiță oarbă, însoțită de mama ei (o femeie palidă, plină de viață, care avea în jur de patruzeci şi cinci de ani; fetița avea opt ani şi patru luni); doamna Loghin, mama infirmei, lipsea o bună parte a zilei; în absența ei, Olga, fetița oarbă, rămânea fără supraveghere; o parte din timpul cât durase tratamentul, copila îşi împărțise singurătatea – dat fiind regimul din pensiunea situată în orăşelul academic construit (după proiectele elaborate de profesorul H. cu un grup de arhitecți) în preajma clinicii de oftalmologie – cu Ina, care abia aflase că în cazul în care nu găsea un chirurg dispus să rişte, în mod cert, îşi va pierde ochii, şi care pe întinderea a patru zile va urmări – cu rece demență uimită – un copil năpăstuit, orb de la naştere, transformat într-o jivină ghemuită fie pe canapea, fie pe jos, în cameră, în baie, oriunde, legănându-se în aşteptarea mamei veşnic plecată, jucându-se cu te miri ce (la un moment dat, luase o sticluță de iod, şi, neştiind despre ce e vorba, o deschisese, ca să guste conținutul, încât atunci când Ina intrase în cameră, Olga era mânjită pe mâini şi pe față cu iod), jucându-se mai ales cu o păpuşă care avea un păr lung, rochițe dantelate, vreo patru-cinci perechi de sandale. Însă nu accesoriile vestimentare o interesau în primul rând pe ființa lipsită de lumină în ochi, nu, cu toate că, gâfâind, o ruga o dată, apoi încă şi încă o dată pe Ina să-i descrie păpuşa, răsştiută, răssărutată; oarba îi arătase în sfârşit – după ce depăşise rezervele, sfiala – jocul de-a care se joacă atunci când mama lipseşte: după ce se spăla meticulos pe mâini, se ştergea, se spăla pe dinți, venea în odaie, se aşeza pe jos, în mijlocul camerei, lua păpuşa în mâini, se legăna, ca şi cum ar fi intrat în transă, pe urmă punea păpuşa într-o poziție comodă, cu picioarele-i de plastic între picioarele sale slăbănoage, cu capul păpuşii înspre geam, se apleca peste jucărie şi începea să caute parcă ceva în părul confecționat

din mătase artificială; în timp ce răsfoia părul păpuşii, se legăna iarăşi vreo douăzeci de minute, poate o jumătate de oră, mormăind vorbe indistincte – ca şi cum ar fi prinsă în nevăzutele menghine ale unui ritual de sorginte păgână –, pentru ca deodată să se oprească şi să desfacă, fără a rupe, fir cu fir, părul păpuşii cu ochi albaştri, de sticlă. După promisiunea smulsă de Olga Inei, care o asigurase că va păstra secretul – «numai al ei» – şi că Ina nu o va pârî nimănui, nici maică-sii (în caz contrar, doamna Loghin o va pedepsi, iar ca să nu audă vecinii plânsetul, icnetele copilului, ca de obicei, o va încuia în baie şi va da drumul apei să curgă), oarba îi mărturisise Akulinei teribila taină: fetița număra firele de păr ale Klarei (aşa se numea păpuşa), adesea se încurca, însă o lua, cu o încăpățânare nebunească, de la capăt, întrucât visase că atunci când va izbuti să numere toate firele conştiincios, tanti doctor o să găsească ochii de care are nevoie, ochii buni adică, pentru că ai ei nu erau văzători de la naştere. Aşadar, Olga, spre stupoarea Inei, era ferm convinsă că numai atunci când va epuiza părul Klarei, numărând cu precizie fir de fir, da, numai atunci nenea care umbla pe hol, în fiecare zi, în jurul orei patru, şi-i anunța pe pacienți că s-au adus ochi proaspeți, îl va pune la curent şi pe doctorul fetei cu faptul că în sfârşit găsise ochii buni pentru ea, cu care să... În timpul acestui inegal verbiaj şocant, Ina înmărmurise; îşi înăbuşise plânsul, tremurul, şi izbită de lipsa de legătură dintre Klara, părul ei, număratul firelor şi ochii aduşi zilnic în clinică de la morgă – pentru a salva ochii unora dintre pacienții clinicii (unde într-adevăr se făceau şi minuni) –, răvăşită de vecinătatea unui infirm lăsat fără supraveghere, brutalizat (câteodată în prezența Inei), şocată de tot acest spectacol al pierzaniei cu orbi, suferinzi, ochi proaspeți aduşi de la morgă, plânsete înfundate, eşecuri operatorii, țipete de bucurie, îi ceruse doamnei Olejko s-o mute în altă rezervă, unde să fie singură, pentru ca, după prima intervenție, să părăsească pensiunea şi să se stabilească provizoriu la rudele ei moscovite.”

Am făcut o tuberculoză acum câțiva ani. Iarăşi am avut noroc. Celălalt înger păzitor se numeşte doamna doctor Angela Mereniuc – care ține la pacienții d-sale, îi îngrijeşte, îi supraveghează, îi cocoleşte, îi ceartă, îi tratează cu maximă atenție – aşa cum tratez eu cărțile mele, revista şi editura –, doctor care a avut răbdarea şi profesionalismul să-mi găsească tratamentul potrivit, asta după mai multe tentative care au făcut-o, la un moment dat, să exclame excedată: „Uf, parcă ai fi doamna NU”. (Sunt alergică la penicilină; în plus, unele medicamente clasice recomandate în tratamentul tuberculozei nu pot fi folosite de miopi, precum şi de cei ce au periodic desprinderi de retină.) Încolțită de moarte (până să am rezultatele analizelor, credeam, înspăimântată, că am cancer pulmonar; arborele meu genealogic e atacat serios de acest morb), din spaima că voi fi culeasă curând din pomul vieții, am scris *Elegii nordice.* Şi acum cred că acest volum de poeme – întunecat; rareori am curajul să-l recitesc – mi-a salvat viața. Scrisul e şi rugăciune (Kafka avea dreptate), dar şi terapie la modul propriu.

Trupul – carcasă străină, istm familiar. Îl pot pune la punct. Îl pot îmbrânci, terfeli. Pot trage de el cât şapte. Mă va asculta. Până la un punct. Până mă va pune imperativ la punct: el de astă dată. Irevocabil. Cerându-şi drepturile şi punându-mă, dacă nu țin cont de semnalele date, iarăşi la zidul bolii – pedeapsa pentru neobrăzarea de a trage de el ca de un cal fără aripi, ce duce în spatele său o povară, la care fericit ar renunța, în absența ei însă ar cădea lat. Pur şi simplu. Și *el*, trupul, am senzația că ştie asta. Altminteri, ar refuza să-şi asume poverile cărate aidoma cămilei nietzscheene.

Care dintre bolnavii din literatură îmi sunt dragi? Orbii lui Saramago din *Eseu despre orbire* sunt expresivi, convingători, deşi acţiunea, de la un punct încolo, este previzibilă. Mîşkin. Tolstoianul Ivan Ilici, care – oho! – se îmbolnăveşte de moarte la propriu, deşi iniţial crede că e vorba de o simplă căzătură; descoperă însă la timp că moartea e cea care îl face să vadă totul în jur printr-o altă lentilă. Castor Ionescu, cel care se îmbolnăveşte de o boală ciudată: pierderea energiei psihice, iar încercarea de a se trata pe cont propriu îl aruncă într-un segment zarathustrian de genialitate. Joseph Knecht. Hans Castorp.

O iubesc, de asemenea, pe Lou Andreas Salomée, care e un personaj real de o rară forţă; să fii alături de trei monştri – Rilke, Nietzsche, Freud –, nu-i la îndemâna oricui! Draga de Lou a făcut trei boli pentru cele trei spirite superioare – ceea ce înseamnă că ea însăşi era un spirit superior. Fără îndoială.

Poate voi scrie altă dată mai mult despre trup. Căci acum el mă trage de mânecă: mi s-a făcut foame.

Trupul, o litanie, un instrument…

Iulie. Revin, treptat-treptat, la *Zăpada mieilor*. Dezamăgirea întunecată de odinioară, în legătură cu paginile scrise până acum, straniu, a dispărut. Recitind cele scrise, constat că nu e rău; nu e deloc rău. Problema e că intervenise, data trecută (în mai dacă nu greşesc) oboseala, iar pe urmă surmenajul – de aici, judecata pripită, vădit eronată. Acum, cu creierul odihnit, lecturând paginile scrise – sunt peste o sută şaptezeci – judecata mea este exactă. Dificultatea textului stă în faptul că e vorba de ultimul (cred) volum al unui ciclu epic; prin urmare, e lesne de înţeles că lucrurile se vor urni din loc mai greu, întrucât dincolo de faptul că trebuie să fac legăturile pentru volumele precedente, acest roman trebuie să reziste ca piesă separată, păstrându-şi independenţa.

„Fereşte-te de a te împrăştia şi cruţă-ţi puterile."

„[...] arta cea mai de seamă este [...] să ştii să te limitezi, izolându-te." (Goethe)

Încet, mă voi reinstala pe linia de plutire. Sper. Satisfacţia e că m-am aşezat în faţa ordinatorului şi am continuat să scriu, ca şi cum m-aş fi ridicat ieri. Textul curge de la sine. Pare că scriu uşor, în spatele acestei constatări – subliniez, aparente – stă un îndelungat şi dificil proces de elaborare, iar după scris, inevitabil, urmează redactarea, care este, iarăşi, dificilă; prin urmare, nu am cum să susţin că scriu uşor. Dar asta nu mai contează; important, se înţelege, este rezultatul, şi nu cantitatea de energie/muncă, nu gradul de dificultate al elaborării. Dificultatea nu are nimic comun cu calitatea. Evident, îmi spun; lucrurile evidente însă trebuie, câteodată, repetate. Şi asta nu numai fiindcă repetiţia este mama învăţăturii.

Îmi promit ritos să nu scriu aici, să economisesc energia pentru *Zăpada mieilor*. Şi îmi calc, cu seninătate, la fel de ritos, promisiunea, după care urmează supărarea, alte promisiuni, şi tot aşa… Vârtej plăcut, ameţitor, din care, uneori, îţi doreşti să scapi, în realitate, rugându-te să fii, în continuare, prins în mrejele-i savant ascunse.

Spaima de cuvinte, teama de literatură, spaima de potriveala vorbelor, „ce din coadă au să sune". Mă gândesc la senzaţia asta, care îmi dă ghes, când şi când, lăsându-mă cu sentimentul că mă aflu, invariabil, într-o lume în care cuvintele sunt rostogolite de-a valma, exactitatea e rară şi

deranjantă, expresivitatea nu rareori e dată afară. Spaima de a te trezi cu grămăjoare de cuvinte care să nu transmită nici un sens, să se trezească, ele însele, deodată, la o răscruce a vreunei farse perfide, incapabile să joace rolul de vehicol al înțelegerii.

Iulie 2006. Când pronunț numele lui Vasile Gorduz, am senzația – devenită, între timp, obsesivă – că mă refer la un om venit de pe o altă planetă. Mă aventurez, mânată de încăpățânare, să-i găsesc un nume acestei planete străine şi familiare în egală măsură, spun câteva, apoi altele şi altele; toate însă, la o analiză atentă, încordată – ca seara petrecută împreună cu maestrul şi soția lui, pictorița Silvia Radu –, pălesc, cedează, retrăgându-se în cele din urmă. Vasile Gorduz nu este, e ştiut, un sculptor lesne încadrabil într-un curent anume, într-o şcoală, deşi, e adevărat, vine din marea şcoală întemeiată de un Dimitrie Paciurea (un alt mare vizionar, cvasinecunoscut în propria țară!), de un Brâncuşi. Spune el însuşi, artistul, asta. Un mare maestru rămâne ucenic, până închide ochii, afirmam cu un alt prilej.

Îl pândesc. Îl urmăresc. Fac efortul să nu fiu din cale afară de insistentă. Să nu deranjez. Stăm cu toții – Vasile Gorduz, Nicolae şi Cristina Breban, Silvia Radu şi subsemnata – în atelierul pictoriței, atelier situat în Pangratti. Aflăm, într-un târziu, că e ziua Silviei. Ce discreție aristocratică! Nu fusesem avertizați asupra acestui detaliu. Silvia zâmbeşte viclean pornită. O atmosferă caldă. Familiară. Un aer de recunoaştere reciprocă, specific unor vechi prieteni. Vechi, de circa o jumătate de secol. Vasile Gorduz tace mai mult. Nu e prea înalt (asta văzusem înainte să ia loc pe un scaun din lemn fin lucrat, cu incrustări, basoreliefuri); incredibil de slab. Are gesturi încete, cântărite, studiate parcă. E aproape transparent. Ca Alioşa Karamazov. Pare a fi un sfânt. Absorbit de propria operă. Devorat de idee, ar spune Nichita. Maestrul e în convalescență. A avut cancer. Nu poate vorbi decât în şoaptă; iar atunci când vorbeşte, amuțim cu toții, ca şi cum cineva de eter ne-ar înghiți dorința de a vorbi, transformându-ne subit, făcându-ne să devenim ochi şi urechi. „Nicolae are dreptate” silabiseşte Vasile Gorduz, după ce urmăreşte cum autorul *Buneivestiri,* intempestiv, îi explică Silviei că a face un sfânt nu e deloc uşor, mai ales că literatura română nu agreează sfinții, preoții, călugării, grăbindu-se să dea, mai degrabă, caricaturi ale slujitorilor Bisericii. Romancierul încearcă să creeze un sfânt în cel de-al treilea volum al tetralogiei sale, *Ziua şi noaptea*, precum şi în cel de-al patrulea, în lucru. Sfântul brebanian se numeşte Bizoniu – un personaj atipic, care ține slujbe la o Biserică greco-catolică din Cluj, e bibliotecar în acelaşi timp, şi e pus în valoare de un personaj „negativ”, care mişcă lucrurile din loc, Mârzea – incomodul, crispantul ziarist şi om de afaceri, mânat de ambiția de a se împlini prin alții; bunăoară, prin Dumitraşcu, ex-ucenic al profesorului Martinetti, sau… prin Bizoniu – insul contrariant, ieşit din comun, care nu se apără, nu loveşte pe nimeni, tace mai mult, de parcă ar ține ferecată în foru-i lăuntric o enigmă. Ei, cum să faci un sfânt la începutul mileniului III? Un sfânt care să fie altceva decât dostoievskianul Zosima, decât Alioşa Karamazov, decât Mîşkin, decât Don Quijote.

În atelierul Silviei, o grădină cu îngeri – pretutindeni sculpturi înfățişând serafimi fie îngândurați, fie zâmbitori, toți deopotrivă fiind căzuți parcă din pomul cerului; unii dintre ei sunt vopsiți fie într-un albastru dens, fie un portocaliu muşcător; apoi, tablouri reprezentând peisaje – un peisaj marin divin, absolut divin, se află chiar în spatele unui cuplu de heruvimi – şi flori, grupuri florale, figuri

necunoscute, sugestive însă; şi icoane, multe icoane. Aflăm că joi va fi vernisată o expoziție a pictoriței. Iar, într-un târziu, că Silvia şi Vasile Gorduz au construit o biserică în Vama Veche. Cred că sunt singurii artişti din țară, care au clădit un templu credinței lor vii, profunde; nu s-au grăbit să facă vâlvă, publicitate sau alte lucruri de acest gen, care le-ar deranja, în mod cert, solitudinea. După ce, răstimp de o viață, sculptezi sfinți, îngeri, călugări, ridici, în chip firesc, un templu propriei credințe. A, nu, nici vorbă, mă contrazice Silvia. Pur şi simplu, în Vama Veche, unde şi-au petrecut o grămadă de timp, nu exista o biserică. Şi atunci…

Sunt creştini ortodocşi amândoi. Gorduz frecventează biserica, duminicile, ca să n-o supere pe tovarăşa lui de-o viață.

Are mâini mari. Bătătorite. Puțin obosite. Vii. Deşi nu prea lucrează, de când s-a abătut peste el boala, mâinile lui păstrează urmele bătăturilor de altădată. Observă că îi fixez mâinile. Peste câteva fracțiuni de secundă, iese din atelier în curte. L-am deranjat, probabil. Silvia mă contrazice, explicându-mi discret că Gorduz se retrage din timp în timp ca el să nu ne deranjeze; s-a ales cu nişte consecințe nu tocmai plăcute în urma şedințelor de bio-chimioterapie. În curând, reintră. Păşeşte cu prudență. Se mişcă, iar şi iar, atent. Ca şi cum aş asista la un film derulat cu încetinitorul. Ia loc. Nu se mai satură să-l asculte pe Nicolae (Breban) care perorează de astă dată despre tabietul lui şi-al prietenului său, Gorduz, de a se hrăni din temele tinereții.

– Da, sunt parazitul propriei tinereți, al temelor de atunci, exclamă la un moment dat romancierul.

Gorduz încuviințează. Spune ceva. Larii atelierului ne iau, pentru câteva minute din nou vocea, ca să-l auzim.

– Aşa este, zice maestrul; vocea îi este obosită. Are trup fragil. Deşi e senin, privirea, când şi când, îi devine întunecată, rece, abătută. Parcă ar fugi înlăuntru, în acea – familiară – „casă a ființei".

– Prin urmare, vă hrăniți din temele primei tinereți? îl întreb.

Încuviințează. Nu pot face, iar şi iar, abstracție, de mâinile-i mari, disproporționat de mari şi puternice, în comparație cu trupul subțire-subțire, de o accentuată vulnerabilitate.

– Dacă ai vână puternică, te vei întoarce tot timpul la tinerețe, spune. Îi vine greu să vorbească. Fruntea i se acoperă de insule vii de transpirație.

Se ridică – în ciuda corpului său fizic – s-o ajute pe Silvia. Profit. Mi s-a spus că atelierul gorduzian e alături, pe stânga. Fără să-i cer amfitrionului permisiunea, ies din Grădina cu Îngeri a Silviei, parcurg curtea înțesată de capete de ghips (viitori îngeri?), schițe, figuri în lucru, urmăresc un zid acoperit pe ici-colo de insule infime de muşchi verde spre cărămiziu (parcă aş fi condusă de Castor!), deschid o uşă, apoi, imediat, alta. Lumina dă buzna de-afară. Îmi dă ghes, pentru câteva fracțiuni de clipă, senzația că fac ceva nepermis, senzație însă iute ucisă; căci în fața ochilor, crescute ca din pământ, se înfățişează o sumedenie de statui. Vii, tulburător de vii, atât de vii (executate în stil înalt, dacă ținem cont de clasificările făcute de Auerbach), încât îmi revin în minte câteva, iubite, expresii hegeliene; când abordează opera sculpturală antică, Hegel se referă la unul dintre semnele distinctive ale acesteia, şi anume: caracterul de „elaborare temeinică şi punere în evidență a tuturor părților" ce par a fi „*dotate cu suflet*", întrucât poartă un „parfum al prezenței vieții". (s.n.) Lucrările gorduziene lasă impresia – tot cu vorbele lui Hegel – „nevoii vii" de sporadică „reculegere interioară", demonstrând cu asupra de măsură că „mai mult decât oricare altă artă, sculptura rămâne legată în mod particular de ideal. (…) Din această cauză, sculptura constituie centrul artei clasice".

…Forme de o forţă intempestivă. Sunt copleşită. Uneori, fragilul trup de carne ascunde puteri nebănuite. Pură dinamită. Forme fără reproş. Decupate dintr-un mister negru parcă. Un heruvim îngenuncheat, ghemuit în sine însuşi – fără să fie închis de tot în coconul propriei fiinţe! –, se roagă. Un copil-păpuşă, aşezat pe o altă statuie, e candoarea întruchipată! Un cap de copil închis într-o mirare. Un bărbat cu joben, aşezat, sprijinindu-se într-o mână, contemplă ceva de nevăzut. O statuie ecvestră. Un cap de bărbat, la temelia căruia, uitată, descopăr, într-un târziu, o pensulă. Figuri de ghips, marmură, piatră, lemn. Linii ferm-calme, debordând de viaţă, dându-ţi impresia unui lucru rotund, viu. Alte chipuri însă par chircite, întoarse în ele însele, în efortul de a-şi consuma în intimitate, iar apoi de a-şi striga suferinţa, înmulţind-o şi domptând-o totodată. Eminescu cel gorduzian îşi înfruntă destinul cu o trufie caracteristică zeilor; înveşmântat într-o manta lungă, chipul eminescian pare sfidător, când, de fapt – îţi spui după ce-l priveşti iarăşi –, poetul sculptat desculţ (detaliu ce i-a scandalizat pe mulţi!), stă faţă către faţă cu Cel pe care îl provoacă la dialog. Da. E vorba de dialogul cu Dumnezeu. Sincopat. Total. Marcat de o imensă trufie. Apoi, de neputinţă şi, din nou, trufie (sau aroganţă?). Probabil. Alte lucrări te duc cu gândul la autorul *Domnişoarei Pogany*, cu toate că şi în ele patina gorduziană e pregnantă. Oricum, se vede, se simte că acest mare sculptor face parte, spuneam, dintr-un trib de prim rang: Paciurea, Brâncuşi, Apostu. Gorduz li se alătură celor trei monştri sacri, tot ce a făcut păstrând pecetea-i puternic personalizată, îmboldită de „severul ideal autentic”.

Urmăreşti – din fotografiile adunate timp de o viaţă de sculptor – imaginile lucrărilor alese pentru a fi reproduse în paginile *Conte*, o bună parte dintre acestea fiind realizate în alb-negru. Chipuri rugându-se; chipuri prosternate; chipuri cu ochii la cer. Lupoaica. Eminescu. Măştile eminesciene. Un cap de femeie. Pretutindeni – forţă, fineţe, un melanj cuceritor, ce te absoarbe, făcându-te să revii. Un cap de femeie divin. Ochi expresivi, larg căscaţi în faţa misterului de a fi viu. Un băiat pierdut parcă între lumi. Te pierzi şi tu cu certitudinea că te afli în uriaşa ţară a suferinţei şi a triumfului viului. Aceasta e prima reacţie pe care s-ar putea s-o înregistrezi când te apropii de universul gorduzian, rechemat de îndată de „prezenţa parfumului vieţii” emanat de lucrările acestui mare sculptor. Impresionant amestec de forţă şi fragilitate, graţie şi farmec (care nu „linguşeşte”!), grandoare şi severitate, întuneric şi seninătate, puse în valoare în fiecare caz aparte, în efortul de a se limita, exprimând ceea ce numim esenţa.

Fugi de la o imagine la alta. Te opreşti. Revii. Izbit de un detaliu lucrat cu incredibilă fineţe şi precizie vecină cu aproape violenta rigurozitate. Alergi mai departe. Şi, iar şi iar, revii. Sculpturile lui Gorduz nu ţi se dezvăluie îndată; ele cer timp, răbdare, pregătire pentru reculegere interioară. Te fac să te întorci. Ca şi cum nu te-ai mai sătura. Ca şi cum te-ai hrăni din lucrările acestea, şocante prin simplitatea lor, prin directeţea, naturaleţea înrudite îndeaproape cu lucrările războinicului „lup fără zgardă”, Gauguin, cel care a rupt toate firele ce-l legau de europeni, întrucât „trebuia făcut tot ceea ce e interzis, şi trebuia reconstituit totul, în mod mai mult sau mai puţin fericit, fără teamă de exagerare: ba chiar cu exagerare. Trebuia să înveţi din nou şi apoi, după ce ştiai lucrurile, iar să mai înveţi; să înfrângi timiditatea, oricât ar fi dat naştere la ridicol o astfel de atitudine.” (Paul Gauguin, *Noa-noa...*) Şi toate acestea, pentru a se desfăşura „după legile firii”, pentru a-şi păstra fidelitatea faţă de sine însuşi, având astfel

fastul prilej de a conchide: „Sunt un mare pictor, o știu. Am suferit mult pentru asta. (...) Centrul meu artistic se află în creier. Sunt puternic, fiindcă nimeni n-a putut vreodată să mă abată de pe drumul pe care mi l-am ales, și am rămas credincios mereu mie însumi”.

Îndemnul lui Gorduz e simplu și imposibil în egală măsură: deveniți voi înșivă și vă veți apropia de Dumnezeu. Sculptura e o formă de rugăciune. Ca și poezia. Numai un mare artist are puterea de-a accede până la această treaptă.

Sculptura e respirarea lui Dumnezeu; o respirare căzută pe gânduri, rotindu-se pe orbita formei.

Este vădit stors de prezența noastră, de intruziunea în universul său; și totuși – se simte asta – îi face plăcere, devine euforic, se frământă; luptă cu trupul său de carne; ridică mâinile înspre Silvia, care îl înfruntă pe Breban:

– Cum poți să spui așa ceva, Nicolae?!

– Da. Eu nu cred, repetă autorul *Drumului la zid,* în viața de apoi.

– Atunci nu ești creștin!

– Sunt greco-catolic și nu cred în viața de apoi, insistă Breban.

Nu numai din complicitate, intervin:

– Nici eu nu cred în viața de dincolo de viață. Ba mai mult, consider că a crede în viața de dincolo e o formă de lașitate în fața existenței, în fața ta. Viața e dată ca să oferi totul aici și acum, clipă de clipă. Sau cel puțin să încerci să te risipești, căci, oricum, n-ai de unde să știi că…

– Nu se poate! exclamă neînduplecată Silvia, trezindu-se brusc între doi păgâni.

Gorduz zâmbește. Are un zâmbet aparent stângaci, iscat din nevăzutele ape ale unui „străvechi stil auster”. (F.W.J. Schelling) Se vede că suferă din cauza incapacității de a se exprima; cuvintele îl chinuie, îl frământă, îi dau de lucru, îl storc, îl silesc să acumuleze energie pentru timpul când va ieși din convalescență. Echivalentul fericirii îi va fi oferit de ziua în care va reveni în atelierul lui, pentru a sculpta. Pentru a duce la capăt lucrările începute.

Unele dintre ele, executate în stil „colțuros”, parcă ar proclama în gura mare: „Înapoi, la antici!”, „Înapoi, acasă, la grecii copilăroși!”.

Gauguin: „Ca să faci ceva nou, trebuie să te întorci la izvoare, la copilăria omenirii.”

Nichita: „Draga mea antichitate/dintr-un secol viitor!”

Suntem în „zona maimarilor minții”. Da.

Omul gorduzian căzut în iarbă și adresând o rugăciune ierbii, se identifică cu zeul de abur al ierbii. Devine, el însuși, iarbă. Adică, un zeu. De remarcat că și Eminescu al lui Gorduz e desculț, ca zeii pe Olimpul lor, în timp ce își susțin monologurile peripatetice. Sculptorul pune accentul pe sugestie, pe jocul de ambiguități, pe efortul de a surprinde *viul*. Aici stă forța lui.

În timpul discuției, deodată, întreaga personalitate a lui Gorduz își găsește refugiu în ochii lui imenși, de un verde-albastru cristalin, care adăpostesc parcă întreaga lume, cu ezitările și exploziile ei cu tot. Brusc, îl văd tânăr și frumos, ca un zeu: surâsul fin, larg, îl transformă, denotând o candoare ce se revarsă curând și inundă grădina cu îngeri a Silviei; sfertul de zâmbet devine însă iute blând sfârtecat. E îmbrăcat într-o cămașă albă în carouri bleu-marin și pantaloni mov. Are buze cărnoase, cu un contur decis; trăsăturile feței îi sunt ascuțite, tăiate parcă cu dalta în stâncă, ochii expresivi trădează o sensibilitate atroce, o încordată combustie lăuntrică (din când în când se atinge,

ca şi cum i-ar spune, prin gesturi, trupului său de carne: „Taci!”, ca şi cum ar netezi un copil nu tocmai astâmpărat, pentru a-l adormi), sprâncene stufoase, rebele, tâmple prelungi, adâncite, cea din dreapta având o venă proeminentă, accentuată şi mai abitir în clipe de tensiune; chelie fermă, păr cărunt, îngrijit, nasul lung, ascuţit; obraji emaciaţi, scobiţi, barbă tunsă scurt, grizonată – întregul său chip trădează o demnitate expresivă, o mândrie discretă, de neclătinat. „Gord” – în limba rusă – înseamnă „mândru”. Expresia feţei sale seamănă, în anumite momente, cu cea întipărită pe chipul statuii lui Eminescu create de mâinile-i disproporţionat, emoţionant de mari şi puternice.

Zeii lui Gorduz suferă, ba mai mult decât atât: glorifică suferinţa, spărgând tiparul conform căruia zeilor aceasta le este străină. E un pas vădit spre umanizarea lor. Sau, viceversa poate, spre ridicarea omului la rang de zeu. Sculpturile gorduziene reclamă urgenţa încleştării dintre viaţă şi moarte, ca şi când s-ar afirma, prin mijloace net diferite, încă o dată, că „arta sculpturală reprezintă contactul cel mai strâns al vieţii cu moartea. – [...] aici viaţa şi moartea se întâlnesc parcă pe piscul reunirii lor.” (Schelling) Viaţa şi moartea nuntesc cu o putere nedezminţită în chipul bărbatului colţuros, întors în sine însuşi. Dar şi în expresia Capului de Femeie – o Venus care şi-a redescoperit de curând feminitatea, uimită de propria sa uimire în faţa acestui imens dar, care – oricând! – îi poate fi luat, firesc, laolaltă cu viaţa.

Gorduz – un Tertullian al formei pure, genialul introvertit care, „flancat de o evidentă senzualitate”, pune greutate pe iraţionalul identificat, câteodată, cu sufletul, iar alte dăţi, cu trupul – martori riguroşi şi înalţi ai unei existenţe risipindu-se – apelăm iarăşi la C.G. Jung – „în dinamica iraţională din adâncul sufletului său” şi căutând „temelia propriei fiinţe”, blând rotindu-se dinspre orbita unei planete îndepărtate, râvnite, răsvisate. *Nec plus ultra*.

Silvia îmi mulţumeşte că am fost cu Mama mea la expoziţia vernisată în incinta Teatrului Naţional. O expoziţie regală. Grădina cu îngeri. Lume multă. Lume bună. Reporteri. Camere de luat vederi. O felicit şi îmi exprim regretul de a nu-l fi văzut şi pe Gorduz acolo.

– Gorduz n-a ieşit de ani de zile, Aura, îmi spune pictoriţa.

E zăgăzuit în esenţe. E cuprins de o perplexitate destinală. Greu e teascul destinului şi cerul de plumb tot mai greu. E absorbit, puţin câte puţin, de sculpturile lui. Ca Bacovia – de poemele-i de o genială monotonie. Ca pustnicul răşinărean, stabilit la Paris, călugărul pătimaş, ce s-a limitat, cu vorbele-i sagace, la o discuţie cu sine însuşi – sau, „şi mai bine, cu Dumnezeu” –, aşa încât „nimic exterior să nu-ţi dezonoreze singurătatea”; căci „celălalt te diminuează”, împiedicându-te să te aduni.

Când cerul i s-a mutat între pleoape, începu să scrie cu propriul sânge.

Iar îngerul striga şi striga ca o babă holbându-se la o cratiţă: „Nici aici nu-i de văzut nimic!”

Şi dacă noaptea va găsi netam nesam că de astă dată cântecul e de mâncare?

O tristeţe de moarte; simte cum iarba îi creşte din piept.

Certitudinea că de când se ştie, scrie aceeaşi pagină, acelaşi poem, acelaşi text. Până vine îndoiala…

Se uită la propriul trup. Stări extatice, pendulând între jubilaţie şi vină.

Liuba: „Norii se joacă pe cer de-a ploaia”. Între timp, din ceruri nu mai curge nimic. Liuba: „Dumnezeu a cules din pomul cerului toţi nourii. Nu ne-a lăsat nici unul. Vezi?” Cum, Dumnezeule, să nu fii poet cu o asemenea Mamă?!!

Am reînceput să scriu; miroase din nou a sfârşit.

Suntem alcătuiţi din cuvinte şi carne. Cine stabileşte proporţiile?

Scrii ca să scapi din puşcăria trupului, în vreme ce trupul te înrobeşte din ce în ce mai tare.

„Sunt succesiunea stărilor, umorilor mele; îmi caut eul în zadar, sau mai curând nu-l regăsesc decât atunci când toate aparenţele mele se risipesc, când exult la propria-mi nimicire, când se suspendă şi se aboleşte tocmai ceea ce se cheamă un eu. Trebuie să ne distrugem ca să ne regăsim.” (Gauguin)

Eşti un cinovnic al trupului. „Pe naiba!”, protestează îngerul.

S-a încheiat curăţenia generală în ceruri: au apărut stelele.

La capătul unei zile ferecate în esenţe, te auzi spunând: ce uşoară a fost învierea!

Neantul hăpăie din tine, ca ploaia din pământ.

Scriu; tachinez neantul, imaginându-mi că-i pasă. Ce mare eroare frizând ridicolul!

Avea aerul unui om funciar străin; venea de pe o mare planetă nelocuită.

Când simţea că devine slab, aducea în faţă moartea.

Din pomul cerului a mai căzut o zi.

Dumnezeu a făcut munţii ca să se sprijine de ei.

O zi ca gâtul sfâşiat al unei lebede.

Trecea printr-o iarnă a fiinţei şi nici că-i păsa. Poftim definiţia celui sărac cu duhul, care fericit este!

Se credea Iisus. „E nebun!”, exclamă un prieten. „Nu-i decât mediocru”, spun şi mă surprind gândindu-mă la zâmbetul cu cicatrice al Senei Lupescu – un personaj din romanul la care lucrez, *Zăpada mieilor*.

În zâmbetul lui întrezăream începutul apocalipsei.

„[...] trebuie să continui să fiu dificil! Dificil! [...] Asta o să vă facă bine şi vouă... şi mie! Fii necontenit străin! Fii neplăcut, neîncrezător, lucid, aspru şi exotic. Ţin-te, băiete! Nu te lăsa! Nu te lăsa îmblânzit, însuşit! Locul tău nu este în mijlocul lor, ci în afara lor, eşti ca sfoara denumită de copii coardă – pentru a sări peste ea, trebuie s-o arunci înaintea ta.” (Witold Gombrowicz)

La întrebările Iolandei Malamen „Ce ne obligă să scriem? De ce scriem cu atâta înverşunare?”, puse alături de altele, nu tocmai comode, în iarna acestui an, am răspuns nu fără ezitare: „Ce mare întrebare grea! E ca şi cum ai întreba sângele cine îl obligă să circule prin vene. E ca şi cum ai întreba plămânii cine îi face să respire. E ca şi cum ai întreba ochii de ce văd lucruri neluate în seamă decât de demonii literelor – vicleni ca şerpii, iuţi ca vulturii, austeri şi înalţi ca nopţile polare. E ca şi când ai întreba iarba din ce motive creşte, calul – din ce pricină nu se lasă de alergat, delfinul cum de nu-i trece prin cap să renunţe la apă, arborii – de ce nu uită să deseneze, an de an, inele pe trunchiul interior.” Dacă aş fi întrebată: „De ce fotografiezi? Ce cauţi, făcând poze cu artişti români?”, cred că răspunsul n-ar fi diferit decât cu excepţia câtorva nuanţe. Iată motivul pentru care am reprodus citatul – puţin întins, probabil – de mai sus.

Scriu de când mă ţin minte. Fotografiez, de asemenea, de când mă ţin minte. La început, de mult, în adolescenţă, îmi exersam ochiul, fotografiind livezi înflorite, păduri, pisici, câinii din curtea copilăriei mele, marea, dulcile dealuri ale Moldovei, mestecenii şi leii din parcul „Aleksandr Puşkin”, situat în centrul oraşului Chişinău. Mai târziu, m-am surprins fotografiind livezi cu scriitori, cu certitudinea că unii dintre ei şi acum pot fi consideraţi – dintr-un reflex de puber retardat – zei, da-da, zei! Fotografiez, aşadar, păduri de mari oameni, mări de copii ai abisului. Grădini înflorite, magnolii din iubita de mine Saint Julien le Pauvre (o biserică din centrul Parisului), câmpii cu maci din preajma Iaşilor, delta Dunării, apusuri răvăşitoare din Valea Loarei, munţi austeri şi roz din Fundata, îmi place să fotografiez şi acum.

Port aparatul de fotografiat – e un Samsung cu zoom, dăruit de fratele meu, Andy – pretutindeni cu mine. Nu fac poze tot timpul. Mai degrabă, atunci când simt nevoia, când mă sileşte ochiul ori instinctul. Nu-mi plac, de altfel, aparatele sofisticate; le detest cordial pe cele digitale, întrucât prin ele se sfidează oarecum fotografia clasică. Sufăr că nu pot face, în continuare, fotografii alb-negru, ca de mult, în adolescenţă, când aveam un mini-atelier acasă, improvizat de Tatăl meu, Semion/Senia; filmele le developam singură, şi pozele făcute, la fel. Continui, cu toate acestea, să fotografiez. În primul rând, colegii pândiţi pe la diverse întruniri de litere, simpozioane, colocvii, în pauzele de cafea, la un pahar de suc ori la un vin bun. Mă joc de-a fotograful. Între timp, tot jucându-mă, s-au adunat zeci, sute, poate mii de fotografii. Unele dintre ele, sugestive, reuşite. Altele, inspirate. Iar celelalte, bune sau doar acceptabile. Am ales, din vrafurile adunate (puţine, totuşi, în comparaţie cu cele dăruite prietenilor, colegilor sau dispersate pe la redacţiile unor reviste de cultură, unele dintre acestea fiind reproduse fără să fie trecut numele autorului fotografiei!), împreună cu colegii de redacţie, circa o sută. Poate, ceva mai mult. Şi le-am adunat între coperţile unui Album intitulat *Livada cu zei.* Titlul e grav şi copilăros în egală măsură şi, spuneam, poartă pecetea unui puber retardat care credea (şi, Har Domnului, are forţa – sau slăbiciunea? – de a mai vrea să creadă!) că unii dintre scriitori, artişti, inclusiv sculptori, pictori, graficieni, sunt zei.

Unele fotografii au devenit – dincolo de voinţa mea – fragmente de istorie literară (şi nu numai literară!); şi, pentru a verifica acest lucru, e suficient să văd instantaneele în care e surprins Laurenţiu Ulici, în vreme ce perora, cu câteva luni înainte de a trece râul Lethe – la Sinaia, la Colocviul romanului românesc, organizat de Nicolae Breban –, pe marginea epicului pur şi a impactului de ultimă oră a literaturii asupra publicului cititor; ori e de-ajuns să mă uit la fotografiile în care Maria Luiza Cristescu îţi lasă impresia că urmăreşte ceva de nevăzut.

Arta de a fotografia m-a făcut să descopăr alte fețe ale artiştilor, ale unora dintre ei. În una dintre fotografiile făcute de mine marelui critic Nicolae Manolescu, bunăoară, în timp ce o ține în brațe pe Ana-Maria, l-am văzut, brusc, pe autorul *Temelor*… dezarmat, grijuliu, ca şi când ar fi ținut în brațe un fruct misterios, de o fragilitate extremă. Nicolae Breban apare în una dintre multele, o, foarte multele poze dragi mie… viu, extrem, tulburător-aiuritor-înnebunitor de viu; e ca şi când ar vedea familiara stafie a lui Nichita, trecând prin fața lui şi propunându-i o nouă metaforă legată de grecii copilăroşi sau de draga lui antichitate „dintr-un secol viitor". Vasile Gorduz, în unul dintre portretele făcute de mine în atelierul soției sale – o grădină cu heruvimi! –, pictorul şi sculptorul Silvia Radu, poartă stigmatul unei candori demne şi copilăros-grave, de care, țin minte, atunci când alături perora autorul *Buneivestiri*, fusese invadat întregul atelier din Pangratti.

Dar câte lucruri am aflat despre colegii mei, scriitorii, făcându-le poze, apoi privindu-le îndelung, pentru a face o preselecție în scopul de a reproduce unele dintre ele în paginile revistei *Contemporanul*! Desigur, fac portrete, pentru a-i cunoaşte mai bine, mai exact, şi pentru a-i cunoaşte; de fapt, îmi fac meseria. Adică datoria. Nimic mai mult.

Restul e… tot literatură. Literă scrisă. Imagine. Metaforă. Surprinse, toate laolaltă, timp de mai bine de un deceniu. Posibile fragmente dintr-o posibilă, nicicând încheiată, istorie a culturii române în imagini. Care nu e – nici pe departe! – o cultură de neglijat!

Din nou cerul de la Fundata: înalt, aproape.

Plimbându-mă pe lângă gardul de lemn din curte, un vers îşi urmărea cadența: „Linişte. O zi cât un destin". Revenită la Bucureşti, peste două-trei zile, am început un nou volum de poeme, *Copiii abisului*. În nici două zile, am scris primele cinci poeme. De când aşteptam, nemaisperând că voi fi pregătită să primesc demonul liric! Am devenit euforică. Pândesc. *Îl* pândesc. Şi presimt că *el* se va mai întoarce. Nu îndrăznesc să fiu sigură. Pândesc. Aştept. Şi sper. Câteodată, aşteptarea mea are ascuțimile aspre ale disperării.

Ieri, vorbind cu Nicolae la telefon, n-am ştiut ce să răspund la întrebarea lui: „Poezie scrii?" Țin minte doar pumnalul vinei răsucit cu violență în mine.

Între timp, scriu zi de zi la *Zăpada mieilor*. Poate şi eu, alături de personajele mele iubite, unele dintre ele, nu sunt decât un miel. Dar căruia dintre zei îi voi fi oferită?

Ziua de azi – ce pradă de zile mari!

Să te reduci la mişcare – ce odihnă de tine însuți, Domine!

Stăm clipe lungi, gură-cască la uriaşii din fața noastră: Leaota, Bucegii, Piatra Craiului. Dar înainte de toate: vârful Omul.

Ne uităm la munți. Pândim. Spectacole mirifice. Cum poți pândi uriaşii?!

Sunt văduva unui cântec al cărui sens îmi scapă. Nu-i ştiu nici numele. Ce noroc!

Pentru că am rămas curați, vom învinge! Violentă candoare fără de nume. Aş.

Scriu. Lucrez. Zilnic. Ceea ce nu mă împiedică – straniu, nu? – să scâncesc: „Mi-e dor de mine”.

Andy e cel mai… capră dintre noi trei. Se caţără pe munte ireproşabil. Nu ne lăsăm bătuţi.

O veche prietenă, cu care nu m-am văzut de mai bine de un deceniu: „Te urmăresc. Admir tot ce faci. E incredibil. Pot să te ating?” Rămân mască. Salvatorul gând copilăresc de a deveni transparent. Salvator? Pe naiba!

Scrisul ca boală a trupului egal cu spiritul, iar uneori poate chiar superior acestuia.

Scrisul/cititul, pentru mine, sunt legate funciar de suferinţă; ar fi romantic să fie legate de noţiunea de „suferinţă”, dar nu e vorba de abstracţiuni. Ci de o suferinţă extrem de concretă: ochii, punctul meu vulnerabil. În consecinţă, se iscă vina de a scrie, de a citi, provocând astfel dureri de ordin oftalmologic. Chiar dacă e o vină fără vină, în timp, am învăţat să „profit” şi de suferinţă, şi de vină.

Imprevizibilele perversiuni ale unui cărturar. Aş.

Neantul muşcător, sadic, prezent până la manie. Atâta vreme cât vidul muşcă din mine, sunt vie. Are din ce muşca!

August 2006. Lucrez la *Zăpada mieilor*. Astăzi mă surprind un pic derutată de moartea subită, aparent inexplicabilă a Senei Lupescu. Pe urmă, după ce îmi scriu porţia de două pagini, încep să mă macin: cum (îmi) voi explica „sarabanda de morţi” (Ion Ianoşi) din volumul precedent, *Marile jocuri,* dar morţile din romanul la care scriu şi voi mai scrie, sper? Nu ştiu. Nu ştiu. Atâtea întrebări la care nu am răspuns. Poate că totuşi nici nu trebuie să caut răspunsuri. Important e că scriu. Important e că – cel puţin deocamdată! – am forţa (sau dacă nu o am, o invent!, ca în versul nichitastănescian) de a mă zăgăzui în esenţe. Să păstrez fidelitatea faţă de mine, şi asta în primul rând! Restul… e digresiune nu întotdeauna de natură lirică.

Amintirea taifunului abătut peste mine zilele trecute. Am scris câteva poeme dintr-un foc! Oare voi mai scrie… aşa? Pândesc. Stau întoarsă în mine însămi, ca o felină şi… aştept.

Eul meu sceptic, grăbit să amendeze eul patetic. Aşa-i trebuie!

Până pe 11 sept. lucrat intens la roman. Am lansat un Apel pentru salvarea culturii române – adresat preşedintelui ţării, Traian Băsescu, primului ministru, Călin Popescu-Tăriceanu, ministrului finanţelor, Sebastian Vlădescu, şi ministrului culturii, Adrian Iorgulescu –, Apel care, la ora la care scriu aceste rânduri, a adunat peste 567 de semnături din România, Israel, SUA, Franţa, Germania, Australia, R. Moldova, Grecia, Australia, Irlanda etc., având un ecou mult peste aşteptările noastre. Îl reproduc aici, unde inserez şi o revistă a presei care urmăreşte modul în care şi-au exprimat adeziunea colegii din presa scrisă.

Apel pentru salvarea culturii române vii

Scandalul mediatic legat de gafele comise de Fondul Cultural Național a readus în actualitate câteva probleme referitoare la cultura română.

Odată cu apariția Fondului Cultural Național s-a creat, de la bun început, o confuzie, de care s-a profitat… firesc în contextul în care toate guvernele care s-au perindat după ´89 au disprețuit cultura română vie, literatura română vie, aplicând o liberalizare brutală, nenuanțată, într-un domeniu fragil, vulnerabil şi esențial pentru un popor, cum e cultura, inclusiv cultura scrisă. Consecința? Dispar vechi şi prestigioase edituri, se dizolvă instituții prin care s-a creat România modernă, au dispărut edițiile critice etc. România e singura țară din Estul Europei, dacă nu chiar din lume, în care privatizarea a început cu domeniul culturii. Cum se manifestă, la modul concret, disprețul guvernanților față de cultura română vie? E vorba, în primul rând, de bugetul alocat culturii: un buget jenant, de 0,16 % din PIB. Apoi, de alte, nu puține aspecte. Ne vom limita la câteva. Bunăoară. În cadrul Ministerului Culturii şi Cultelor a existat un Departament de Cultură Scrisă, care, sub ministeriatul dlui R.Theodorescu, a fost desființat, această subdiviziune transformându-se în Departamentul „Spectacole, Evenimente şi Cultură Scrisă”, bugetul – ultramodest! – alocat acestui domeniu de importanță majoră, fiind, în consecință, redus considerabil. După venirea la conducerea Ministerului Culturii şi Cultelor a dnei M. Muscă, am aşteptat, în chip firesc, o schimbare. Anunțul făcut atunci, apropo de înființarea Fondului Cultural Național, ne-a bucurat; era vorba de o instituție națională, creată după modelul celei franțuzeşti, Centre National du Livre, o instituție de sine stătătoare, ce oferă posibilitatea de a sprijini proiecte culturale de importanță națională. Când s-a înființat acest Fond (acum mai puțin de un an), nici o clipă n-a fost vorba ca „sistemul” de subvenționare de la MCC (defectuos, funcționând cu mari, impardonabile, în esență nejustificate întârzieri, cu un buget sărăcăcios, funcționând însă!!) să fie înlocuit prin această instituție, numită Fondul Cultural Național. S-a creat o confuzie, a fost întinsă o plasă „operatorilor culturali”. S-a profitat, iar şi iar, de buna credință, de lipsa de solidaritate a artiştilor. În iarna-primăvara acestui an, 2006, am aflat că MCC nu va mai subvenționa cultura scrisă. (E un fapt scandalos: Ministerul Culturii din România e singurul minister din lume care nu-şi mai sprijină cultura scrisă. Singurul! În care alte țări Ministerul Culturii şi-a luat mâna de pe cultura scrisă!?) Şi că obligațiile privind subvenționarea culturii scrise le va prelua Fondul Cultural Național. În consecință, au fost completate formularele afişate pe site-ul FCN. Formulare deocheate, cu capitole, subdiviziuni greoaie, contradictorii. Comisia FCN-ului, alcătuită din inşi necunoscuți (cu excepția dlui Th. Kleininger şi a dnei S.Sora) a funcționat fără criterii, fără principii bine stabilite, încât au fost respinse câteva reviste de importanță națională, între care *Viața românească*, publicație care de curând şi-a sărbătorit centenarul, *Contemporanul*, publicație înființată în 1881 (relativ recent a împlinit 125 de ani), *Timpul,* Revistele Academiei Române şi altele, iar sumele alocate publicațiilor câştigătoare sunt ridicol de mici. Este descalificant pentru membrii comisiei FCN alcătuite din iluştri necunoscuți, care sfidează revistele de cultură – veritabile instituții ce fac parte din patrimoniul spiritual al României şi care se confruntă cu grave dificultăți financiare. E un semnal grav: Ministerul Culturii ne demonstrează încă o dată că nu este interesat de sprijinirea culturii române vii, inclusiv a literaturii române vii. Ministerul Culturii (ne referim la toate

administrațiile postdecembriste) duce o politică anticulturală, în esență antinațională; o politică de indiferență crasă față de valorile culturii române; e literalmente un genocid ce se întâmplă, genocid care are ca țintă cultura vie şi valorile vii, scriitorii, artiştii plastici, criticii, poeții vii.

Problema reală în perioada post-decembristă (la domeniul culturii ne referim) e că administratorii culturii au funcționat consultându-se rareori cu creatorii. Astfel, ne-am trezit în plină impostură: eram şi mai suntem învățați cum să ne facem meseria de indivizi neavizați, agresivi, cu pretenții de „omul-ştie-tot"; se elaborează o lege referitoare la domeniul culturii şi ți se pune în față textul acesteia, iar tu te uiți în el cel puțin uimit, întrucât înțelegi că cel care a făcut legea respectivă habar n-are cum se face o carte, cum se lucrează o revistă. În consecință, nu se decontează decât costurile tiparului (o parte din acestea!), ca şi când revistele, cărțile ar fi scrise de fantome! Cultura română este disprețuită de guvernanții care uită – din ignoranță, calcul meschin, răuvoitor, din nepăsare – că România modernă a fost construită inclusiv de scriitori, de oameni de cultură.

În străinătate există o lege a sponsorizării eficientă, funcțională; revistele sunt sprijinite de Ministerul Culturii, de fundații cu tradiția de a investi în cultură formată timp de secole, de organisme create de instituțiile statului, independente însă de stat. E suficient să urmăreşti activitatea Ministerului Culturii Francez, bine organizată şi pusă de acord cu Ministerul Afacerilor Externe, precum şi cu Centre National du Livre. E de ajuns să ne uităm şi la alte țări, ca, de pildă, Rusia, Spania, Suedia. În România însă tot, aproape tot ce întreprind funcționarii culturii parcă ar fi gândit dinadins ca ea, cultura, treptat-treptat, să dispară.

În mod greu explicabil, dl ministru Adrian Iorgulescu este de părerea că, în general, cultura română este bine sprijinită de instituția pe care o conduce. Iar sumele alocate actualului birou Cultură Scrisă, Lectură Publică sunt suficiente.

Atitudinea sfidătoare față de instituțiile naționale a Fondului Cultural Național a readus, spuneam, în actualitate câteva probleme stringente. Astfel, prin acest Apel solicităm:

• Alocarea unui buget de 3 % din PIB culturii (suma de 0,16 la sută alocată la ora actuală este jenantă; argumentul „nu există bani pentru cultură" e un neadevăr vehicularea căruia este descalificantă atât pentru Guvernul țării, cât şi pentru Ministerul Culturii din România);

• Revederea Legii sponsorizării, care la ora actuală e departe de a încuraja sprijinirea culturii române vii; scutirea de impozite a membrilor Uniunilor de Creație (un model, în această ordine de idei, este Irlanda);

• Rejudecarea în regim de urgență a dosarelor de către o Comisie a FCN aleasă în cunoştință de cauză – e o măsură radicală, temporară însă, pentru a salva acest an editorial. (Asociația Publicațiilor Literare şi Editurilor din România a cerut răspicat acest lucru într-un Protest; şi-a exprimat atitudinea față de degringolada provocată în sistemul editorial de FCN şi revista *Contemporanul* într-un comunicat de presă);

• O altă măsură stringentă e desprinderea FCN de MCC; înlocuirea conducerii FCN – ce este, la ora actuală, o caricatură a proiectului lansat şi discutat în presa scrisă şi TV publice şi private acum mai bine de un an – cu o echipă de profesionişti; coordonarea activității între MCC, ICR, Uniunea Scriitorilor şi FCN, în scopul sprijinirii, promovării (în țară şi străinătate) a culturii române;

• Crearea în cadrul MCC a unui Departament distinct „Cultura Scrisă" (alcătuit din câteva Birouri: Cultura Scrisă, Promovarea Culturii Scrise, Lectură/Achiziții publice) şi alocarea acestui Departament a unui buget egal cu cel al Departamentului Patrimoniu Cultural Național;

• Subvenționarea culturii scrise în cadrul MCC, prin Departamentul Cultură Scrisă; excluderea din competiție a publicațiilor/editurilor obscure; crearea unor comisii ai căror membri, bine informați în privința peisajului editorial național, să facă publice proiectele câştigătoare cel târziu pe 15 martie. (Şi nu în august, septembrie sau octombrie, cum se întâmplă în ultimii ani. În contractele încheiate cu editorii de carte şi reviste să se includă o clauză distinctă: executarea plăților de către MCC timp de 10 zile de la predarea lucrărilor; anul trecut au fost înregistrate întârzieri de plată de până la cinci luni.)

Sunt măsuri stringente. Fără acestea, supraviețuirea culturii române vii este imposibilă. Nu acceptăm să fim tratați în continuare cu dispreț. Nici discreditați de nişte „experți" ai FCN care – incredibil! – după ce ne descalifică, ne solicită prompt (culmea!) sprijinul în obținerea unor fonduri suplimentare. La FCN, Caragiale s-ar simți acasă.

Prin noi, prin marile valori româneşti, țara noastră, în timp, poate să-şi schimbe imaginea în lume, care, se ştie, este, la ora actuală, execrabilă. „Noi" înseamnă cărțile noastre. Tablourile, sculpturile, spectacolele noastre. „Noi" înseamnă revistele naționale: *România Literară*, *Contemporanul*, *Convorbiri Literare*, *Timpul*, *Steaua*, *Familia*, *Vatra*, *Manuscriptum*, *Dacia Literară*, *Cronica*, *Viața Românească*, *Jurnalul Literar*, *Poesis*, *aLtitudini*. Şi altele. Câteva. Puține. „Noi" înseamnă editurile noastre.

Vom publica acest Apel în toată presa din țară până se vor lua măsuri exacte, prompte. Îndemnăm la solidaritate colegii din presă, Radio şi TV. Numai fiind solidari, vom deveni puternici. Iar opinia noastră – într-o falsă, interminabilă tranziție, în care s-au instaurat aculturația, vulgaritatea, țopenia, amatorismul, impostura, disprețul față de valorile prin care s-a construit România modernă – va fi auzită.

Ora noastră se apropie!

Salvați cultura română vie!

Cronica Română, 5 septembrie 2006, publică o pagină intitulată „Revoluția scriitorilor", unde găzduieşte Apelul pentru salvarea culturii române vii în versiune integrală, reproducând peste 350 de semnături. „La cancelariile celor mai importante instituții ale statului va ajunge astăzi Apelul pentru salvarea culturii române vii, scrie Gabriela Simon, semnatara paginii. Ca reacție la cele petrecute după sesiunea Fondului Cultural Național, scriitorii s-au hotărât să-şi dea mâna pentru o cauză comună. Au hotărât să se unească cum nu au mai făcut-o de la revoluție încoace. Apelul pentru salvarea culturii române vii a fost semnat de circa 350 de scriitori din țară şi de peste hotare. Este poate primul semn serios pentru autorități că lucrurile nu mai pot continua în acelaşi mod ca şi până acum."

Ziarul *Viața noastră* din Israel (1 septembrie) publică Apelul pentru salvarea culturii române vii, semnat de 244 de personalități.

Ziarul *Ziua* din data de 5 sept. reproduce integral Apelul pentru salvarea culturii române vii, lansat în circuitul mass-media de revista *Contemporanul* şi Fundația Culturală Ideea Europeană. Apelul publicat de colegii de la *Ziua* poartă semnătura romancierului Nicolae Breban, director al revistei *Contemporanul*, membru corespondent al Academiei Române.

Bucureşti, 5 sep. /Rompres/: „Un grup de 364 de intelectuali din România, Israel, SUA, Franța, Germania, Australia, R. Moldova, Irlanda au adresat, marți, preşedintelui României, Traian Băsescu, primului-ministru,

Călin Popescu-Tăriceanu, ministrului finanţelor publice, Sebastian Vlădescu, şi Ministrului Culturii şi Cultelor, Adrian Iorgulescu, un «Apel pentru salvarea culturii române vii». Acuzând MCC că, «prin nefinanţarea publicaţiilor culturale duce o politică anticulturală, în esenţă antinaţională; o politică de indiferenţă crasă faţă de valorile culturii române; e literalmente un genocid ce se întâmplă, genocid care are ca ţintă cultura vie şi valorile vii, scriitorii, artiştii plastici, criticii, poeţii vii», semnatarii apelului cer adoptarea, de îndată, a unei serii de «măsuri stringente».

Acestea se referă la alocarea unui buget de 3 % din PIB culturii, suma de 0,16 la sută alocată la ora actuală fiind calificată drept jenantă; revederea, în regim de urgenţă, a Legii sponsorizării, care la ora actuală e departe de a încuraja sprijinirea culturii române vii; scutirea de impozite a membrilor Uniunilor de Creaţie (un model, în această ordine de idei, este Irlanda); rejudecarea în regim de urgenţă a dosarelor de către o Comisie a Fondului Cultural Naţional (FCN). O altă măsură o constituie desprinderea FCN de MCC; înlocuirea conducerii FCN cu o echipă de profesionişti; coordonarea activităţii între MCC, ICR, Uniunea Scriitorilor şi FCN, în scopul sprijinirii, promovării (în ţară şi străinătate) a culturii române. Potrivit apelului se impune crearea în cadrul MCC a unui Departament distinct «Cultura Scrisă» (alcătuit din câteva Birouri: Cultura Scrisă, Promovarea Culturii Scrise, Lectură/Achiziţii publice) şi alocarea acestui Departament a unui buget egal cu cel al Departamentului Patrimoniu Cultural Naţional. Semnatarii apelului cer, totodată, revenirea la «sistemul» de altădată de subvenţionare a culturii scrise în cadrul MCC; excluderea din competiţie a publicaţiilor/editurilor obscure; crearea unor comisii ai căror membri, fiind bine informaţi în privinţa peisajului editorial naţional, să facă publice proiectele câştigătoare cel târziu pe 15 martie."

România liberă. 5 septembrie. „Un grup de 364 de intelectuali din România, Israel, SUA, Franţa, Germania, Australia, Republica Moldova, Irlanda au adresat, marţi, preşedintelui României, Traian Băsescu, primului-ministru, Călin Popescu-Tăriceanu, ministrului finanţelor publice, Sebastian Vlădescu şi ministrului culturii şi cultelor, Adrian Iorgulescu, un Apel pentru salvarea culturii române vii.

Intelectualii acuză Ministerul Culturii şi Cultelor ca, «prin nefinanţarea publicaţiilor culturale duce o politică anticulturală, în esenţă antinaţională; o politică de indiferenţă crasă faţă de valorile culturii române; e literalmente un genocid ce se întâmplă, genocid care are ca ţintă cultura vie şi valorile vii, scriitorii, artiştii plastici, criticii, poeţii vii».

Aflaţi ce măsuri urgente cer intelectualii, lista semnatarilor apelului şi toate celelalte amănunte ale gestului lor disperat, în *România liberă* de mâine." Un articol semnat de Cristina Darmina Iamandi.

România liberă, 6 sept.: *353 de scriitori solidari cu Nicolae Breban.* „Scriitorul academician Nicolae Breban a avut initiaţiva să lanseze un «Apel pentru salvarea culturii române vii», memoriu semnat de alţi 353 de scriitori, până acum (între care nume importante ale literaturii contemporane) şi trimis preşedintelui Traian Băsescu, premierului Călin Popescu-Tăriceanu, ministrului culturii, Adrian Iorgulescu, şi lui Sebastian Vlădescu, ministrul finanţelor publice. În viziunea semnatarilor, cultura română de azi, în special cea scrisă, trăieşte o adevărată tragedie, România fiind considerată singura ţară din lume care nu-şi sprijină artiştii: «E literalmente

un genocid ce se întâmplă, genocid care are ca țintă cultura vie şi valorile vii, scriitorii, artiştii plastici, criticii, poeții vii». Întreg apelul e scris în tuşe tari, catastrofice, şi e prezentat ca o chemare a întregii bresle artistice la insurecția unei... «Revoluții culturale» (parcă sună cunoscută această sintagmă, nu-i aşa?). Panorama alarmantă a «politicii anticulturale, în esență antinaționale» din anii de tranziție se încheie cu câteva propuneri concrete, făcute actualei guvernări: alocarea unui buget de 3% din PIB culturii (procentul de 0,16% fiind jenant); revederea, în regim de urgență, a Legii sponsorizării, considerată ineficientă; scutirea de impozite a membrilor uniunilor de creație (după modelul din Irlanda); salvarea anului editorial şi revuistic, prin revizuirea urgentă a criteriilor actuale după care lucrează Fondul Cultural Național; desprinderea FNC de MCC şi înlocuirea actualei conduceri a FNC «cu o echipă de profesionişti» […]" Semnează articolul Ion Zubaşcu.

Evenimentul zilei, 6 sept.: „Fundația Culturală Europeană [denumirea corectă: Fundația Culturală Ideea Europeană – n.n] a adresat forurilor importante din stat «un apel către salvarea culturii române vii». Apelul arată că, în România, există «un buget jenant», de 0,16 % din PIB, alocat culturii. «Odată cu apariția Fondului Cultural Național (FCN) s-a creat, de la bun început, o confuzie, de care s-a profitat», se arată în apelul care reclamă desprinderea FCN de Ministerul Culturii (MCC). «Dispar vechi şi prestigioase edituri, se dizolvă instituții prin care s-a creat România modernă, au dispărut edițiile critice», precizează comunicatul. «România e singura țară din estul Europei, dacă nu chiar din lume, în care privatizarea a început cu domeniul culturii.» Apelul reclamă revenirea la sistemul de subvenționare a culturii scrise în cadrul MCC. Documentul este semnat de 363 de personalități din România, Israel, SUA, Franța, Germania, Australia, R. Moldova şi Irlanda."

Cotidianul apărut în ziua de 7 septembrie publică un comentariu tendențios, pripit, răuvoitor, care de altminteri conține nu puține inexactități, omisiuni, adevăruri spuse pe jumătate, adică, da, calomnii, stimați colegi, nimic mai mult decât calomnii! Bunăoară, Apelul pentru salvarea culturii române vii a fost lansat de revista *Contemporanul* („nemulțumit că a rămas fără subvenții" – citat din S. Mihai, autorul articolaşului încruntat, încruntat din *Cotidianul*) şi nu de APLER, cum scrie dl S. Mihai, gazetarul cu „autoritate de lapte"; nu se precizează că Apelul e semnat de circa 400 de personalități ale culturii române, ci se susține că acesta, apelul adică, e semnat de colaboratorii revistei *Contemporanul*, „scandalizați că nu au primit subvenții anul acesta". Dacă eram doar scandalizați şi aşteptam exclusiv subvenții de la stat, *Contemporanul* n-ar fi apărut din 1996, tinere domn! (Pentru informații detaliate – necesare unui ziarist pentru o documentare temeinică, profesionistă, în vederea scrierii unui articol; aşa se învață la Facultatea de Jurnalism, nu?! –, vezi *Contemporanul,* nr.12/2005, nr. 5/2006, *Ziua* din 12 ianuarie, 2006, precum şi *Cronica română* din 25 aug., 2006.) APLER – una dintre cele mai importante Asociații de Editori din România şi singura care e constituită şi din editori de reviste de cultură – e taxată drept „una dintre cele mai mici asociații de editori". Etc. Etc. Calomnii. Inexactități. Omisiuni. Şi iar calomnii. Venite – nota bene – din partea ziarului *Cotidianul*, partener media al Fondului Cultural Național. Da. Interesant e că dl Cristian Teodorescu, şeful departamentului cultură al ziarului amintit, înainte de a publica Apelul expediat de *Contemporanul* (care conținea deja – în ziua expedierii –

peste 400 de semnături!), ne-a sugerat să dăm neapărat un telefon la FCN, ne-a dat şi persoana de contact (dna C.Vlad), mobilul dânsei, susținând că bani pentru revista *Contemporanul* – uimitor!, ca să vezi cum se schimbă lucrurile peste noapte – la FCN există!; în definitiv, „nu sunteți interesați de scandalul mediatic, ci de apariția revistei, nu?" (citat din dl Cr. Teodorescu). Interesantă sugestie! Chiar foarte interesantă. Evident că nu am dat nici un telefon la FCN „persoanei de contact", dna Cristiana Vlad, care ne-a sunat ea (personal, hm, aşa se spune?) acum circa două săptămâni, rugându-ne insistent după expedierea de către noi a Comunicatului de Presă privind sfidarea revistei *Contemporanul* de către FCN, culmea!, să ajutăm Fondul Cultural Național ca să facă rost de bani pentru reviste, pentru că fondurile sunt insuficiente!! Şi ne mai ruga să nu distrugem FCN.

Suntem constructori prin definiție: de cărți, de instituții culturale. Or, în actuala sa formulă, FCN e o caricatură a proiectului lansat acum circa un an de dna M. Muscă (şi este evident că se impun schimbări majore în structura, conducerea acestui Fond). Ba mai mult: e o plasă întinsă constructorilor de reviste şi edituri (vezi în *Cronica Română*, 25 august 2006, un grupaj de texte în care şi ministrul culturii, dl Adrian Iorgulescu, şi subsemnata, Aura Christi, şi dl profesor Nicolae Manolescu, Preşedintele Uniunii Scriitorilor, acuză FCN de neglijență, taxându-l drept principalul vinovat).

România Liberă (7 sept.) revine asupra subiectului. „360 de scriitori trag un semnal de alarmă. Cultura scrisă nu e sprijinită." Despre Apel, *România Liberă* susține că e „scris în termeni vehemenți şi ultimativi, cu tuşe apocaliptice" şi „se vrea un semnal de alarmă şi – în acelaşi timp – o mobilizare generală, din punctul de vedere al semnatarilor pentru o veritabilă «revoluție culturală» (cum suna invitația la «adeziune» de pe internet) în România postcomunistă." *România Liberă* revine asupra subiectului, „prezentând acuzațiile deosebit de grave pe care le aduc prozatorul Nicolae Breban şi semnatarii apelului la adresa Ministerului Culturii" care duce „o politică anticulturală, în esență antinațională".

În continuare sunt reproduse fragmente întinse din apel.

Apelul pentru salvarea culturii române vii a apărut pe prima pagină a revistei *Agero,* unde s-a aflat timp de o săptămână (http://www.agero-stuttgart.de), publicația Asociației Germano-Române din Stuttgart, Deutsch-Rumänischer Verein e.V. (Agero Stuttgart® – Deutsch-Rumänischer Verein Stuttgart – Königstr.21, 70173, în data de 7 septembrie 2006. Aşteptam şi alte ecouri din diaspora românească.

Un alt partener media al Fondului Cultural Național, revista *Observator Cultural* (nr.80/7-13 septembrie), spre deosebire de *Cotidianul,* dă dovadă – ca de obicei! – de profesionalism şi seriozitate, reproducând pasaje largi din Apelul nostru: „Nicolae Breban şi Aura Christi au inițiat un *Apel pentru salvarea culturii române vii,* semnat de peste 300 de personalități [...]". Mulțumim – şi pe această cale! – echipei acestei prestigioase reviste pentru spiritul de colegialitate, pentru solidaritate. În acelaşi număr al *Observatorului cultural,* alături de alte texte extrem de interesante din această excelentă publicație, citim un interviu cu Liviu Antonesei, consemnat de Ovidiu Şimonca. Aflăm un lucru alarmant: revista *Timpul* „este în pericol să nu mai apară". Motivul? Evident, lipsa banilor! „La ultima şedință de finanțare pentru publicații culturale a AFCN,

suntem informaţi în preambulul interviului incomod şi dens, revista *Timpul* din Iaşi n-a primit nici un ban pentru următoarele apariţii. Revista ar putea să-şi întrerupă apariţiile începând din octombrie.” (AFCN. Iarăşi, AFCN – instituţia-caricatură, instituţia prin care am fost păcăliţi. Ne întrebăm dacă acest Fond – scuze pentru abuzul de a-l numi instituţie!! – face exclusiv tâmpenii!) Alarmantă veste. De fapt, aproape fiecare publicaţie de cultură din România este elaborată – cu excepţiile răsştiute –, ca şi când ar fi ultima! Referindu-se la AFCN, scriitorul Liviu Antonesei susţine „Din păcate, nu pot nici măcar să înjur juriul – care, oricum, are o componenţă de tot hazul, pentru o instanţă care trebuie să judece cultura vie! […]” Iar ca să dăm un fragment de imagine a modului în care sunt elaborate revistele de cultură din România, vă informăm că, de pildă, redacţia revistei *Cronica* de la Iaşi a fost sechestrată, *Contemporanul,* mai exact editorul acestei publicaţii de numai 125 de ani, Fundaţia Culturală Ideea Europeană, dacă nu-şi va plăti datoriile la tipografie până în data de 31 sept. a.c., urmează să fie dat în judecată, Liviu Antonesei, dacă nu va scoate *Timpul* pe banii lui, cum a mai făcut-o… Da. „Am scos o bucată din anul 1999 pe banii mei, un an am avut finanţare de la SOROS, care nu mai există, un an am fost subvenţionaţi de Consiliul Judeţean, un alt an de un cotidian local, vreo trei de Consiliu Local. În ultimii patru ani, am primit de trei ori aprobare de finanţare de la stat, dar în primii doi nu am primit şi banii, iar anul trecut i-am primit în decembrie. Slavă Domnului că am putut plăti datoriile la tipografie şi vom putea ieşi până în septembrie! În rest, dacă mă duc în zona privată, îmi dau seama pe loc că trăim într-un pol al sărăciei şi subdezvoltării. Nu am găsit decât sponsorizări în natură! Când ne-a evacuat fostul primar Simirad din sediu *pentru o datorie de câteva milioane*, când alte firme aveau miliarde, un prieten ne-a ţinut un an în hotelul pe care-l conducea. Alt an am stat la Casa Cărţii, împreună cu care am organizat evenimente culturale. De câţiva ani ne bucurăm de bunăvoinţa dlui Paul Miron şi «locuim» în sediul fundaţiei domniei sale. Şi, ca să continui, e totuşi semnificativ pentru condiţiile în care funcţionează una dintre cele mai bune reviste din ţară – nu e opinia mea, am citit-o de prea multe ori în presă ca să nu aibă şi un sâmbure de adevăr! –, căldura şi lumina ne sunt furnizate gratuit de firma care administrează clădirea, Internetul e instalat gratis de televiziunea la care realizez eu o emisiune, Editura Polirom ne expediază protocolul internaţional, iar de Paşti şi de Crăciun, un generos om de afaceri local bine-cuvântează membrii redacţiei cu excelentele sale produse de carne!”

Mai e nevoie să repetăm ceea ce am afirmat public într-un interviu? Ruşine statului român. Ruşine Ministerului Culturii. Ruşine guvernelor care alocă culturii 0,16%. Ruşine. Ruşine. Şi vom repeta până vom închide ochii: ruşine literaturii române care a lăsat-o pe o mare Doamnă, o mare scriitoare – la Hortensia Papadat-Bengescu ne referim! – să se stingă într-o sărăcie strigătoare, vorba dlui Liiceanu, la cer.

De spirit de „colegialitate” dau dovadă tinerii care elaborează revista *Suplimentul de cultură*, editat de Editura Polirom în colaborare cu *Ziarul de Iaşi*, editură naţională căreia revista *Contemporanul* – asta fie spus între altele!, ne place să facem dosare cu scriitori-instituţii, cu instituţii! – i-a făcut un dosar relativ recent (vezi *Contemporanul*, nr.9/2006). Astfel, în varianta on line a revistei ieşene, care e un interesant magazin cultural (şi nu o revistă de cultură, care e cu totul altceva, totuşi!), din data de 6 sept., puteţi accesa direct articolul calomnios, plin de omisiuni,

adevăruri spuse cu jumătate de gură, deci, iarăşi, calomnii, din *Cotidianul.* Interesant. Devine din ce în ce mai interesant. De altfel, în chip inexplicabil, unii tineri vituperează împotriva subvenţiilor acordate revistelor de cultură, cărţilor etc. O poziţie de înţeles, dacă ne gândim ceva mai bine, venită din diletantism, grabă, superficialitate, spirit revanşard (prea domină în cultura română „bătrânii ăştia”, clasicii români în viaţă adică, prea sunt „înfipţi” în posturi! – gen de replici cunoscut, da-da, arhicunoscut), lipsă de solidaritate (o, e prea mult să le ceri aşa ceva unora dintre ei) şi în anumite cazuri – de ce să nu spunem? – frecventare lacunară a bibliotecilor. Se şi vede, în nu puţine cazuri, în textele puştilor, ale anumitor puşti literari cu o autoritate de ieri după-amiază!

Suplimentul de cultură, 5 sept. (varianta on line) publică un comentariu de George Onofrei, intitulat foarte (!) sugestiv *Multura* (ce o fi însemnând cuvântul, nici G. Onofrei nu ştie probabil!), pe care nu-l reproducem, menţinându-ne punctul de vedere exprimat adineauri. O întrebare însă se impune în urma lecturii acestui articolaş, în care se reproduc câteva fragmente din Apelul nostru: dacă dl Onofrei, redactorul şef al acestui magazin de cultură, e de părerea că revista *Contemporanul* nu e un proiect viabil, din ce motive publică în paginile acesteia? Halal abilitate! Succes, dle Onofrei!

Ziarul *Azi* (în varianta on line) din data de 9-10 sept. publică un text interesant, conţinând câteva omisiuni şi inexactităţi, semnat de Mariana Criş şi intitulat *Romancierul Nicolae Breban protestează*: „Directorul revistei *Contemporanul. Ideea Europeană* ne-a trimis ieri un protest adresat preşedintelui României, Traian Băsescu, premierului Călin Popescu-Tăriceanu, miniştrilor Adrian Iorgulescu şi Sebastian Vlădescu. Motivul? Acordarea preferenţială a subvenţiilor pentru revistele literare de Administraţia Fondului Cultural Naţional. Într-un «Apel pentru salvarea culturii române vii», semnat de peste 300 de scriitori, structurat în şapte puncte, Nicolae Breban aduce la cunoştinţa guvernanţilor că: «Odată cu apariţia Fondului Cultural Naţional s-a creat, de la bun început, o confuzie, de care s-a profitat. (...) Consecinţa? Dispar vechi şi prestigioase edituri, se dizolvă instituţii prin care s-a creat România modernă, au dispărut ediţiile critice etc. România e singura ţară din Estul Europei, dacă nu chiar din lume, în care privatizarea a început cu domeniul culturii. Cum se manifestă, la modul concret, dispreţul guvernanţilor faţă de cultura română vie? E vorba, în primul rând, de bugetul alocat culturii: un buget jenant, de 0,16 % din PIB». Autorul *Animalelor bolnave* face un rechizitoriu la adresa acestui Fond care a afişat formularele «deocheate şi cu subdiviziuni greoaie şi contradictorii». Rezultatul? Revistele *Contemporanul*, *Luceafărul*, *Ramuri* nu au primit subvenţii de la AFCN. În opinia romancierului, AFCN ar trebui să se desprindă de MCC. Cum? «Crearea în cadrul MCC a unui Departament distinct Cultura Scrisă alcătuit din câteva Birouri: Cultura Scrisă, Promovarea Culturii Scrise, Lectură/ Achiziţii publice».” Accentele în Apelul nostru sunt puse, totuşi, altminteri! Recitiţi Apelul, doamnă Criş!

Adevărul literar (9 sept.) publică ample fragmente din Apelul pentru salvarea culturii române vii. Comentariul redacţiei: „Numeroşi scriitori nemulţumiţi de sprijinul financiar primit pentru revistele la care colaborează au trimis presei un lung apel prin care trag un grav semnal de alarmă asupra condiţiei omului de cultură în România de după ´89. Redăm mai jos principalele cerinţe ale semnatarilor […]”. „Numeroşii scriitori nemulţumiţi”, în

ziua în care scriem aceste rânduri – şi anume 9 sept., ora 9.17 – au ajuns la 437, cu precizarea că Apelul lansat de revista *Contemporanul* în circuitul mass media din ţară şi din străinătate n-a fost semnat exclusiv de scriitori.

În *Graiul Maramureşului* (sept.), Gheorghe Pârja publică următorul editorial, intitulat *Seismograf · Alarma scriitorului Nicolae Breban*: „În urmă cu puţină vreme, scriitorul Nicolae Breban a revenit în oraşul lui natal, de pe malul Săsarului, pentru a primi măgulitoarea recunoaştere a urbei de Cetăţean de Onoare. Printre discursurile protocolare el a atras atenţia, celor care-l ascultau, despre criza culturii scrise. Ideea s-a convertit, în aceste zile, într-un Apel pentru salvarea culturii române vii, trimis Preşedinţiei şi Guvernului. Scris în termeni categorici, ultimativi, memoriul doreşte să tragă un semnal de alarmă asupra consecinţelor grave care rezidă din acest act iresponsabil. Adică Ministerul Culturii a spus că nu va mai subvenţiona cultura scrisă. În apelul lui Breban şi al Aurei Christi se spune: e un fapt scandalos, Ministerul Culturii este singurul din lume care nu-şi mai sprijină cultura scrisă. Singurul! Sunt sortite dispariţiei reviste de importanţă naţională cum ar fi centenara *Viaţa românească*, *Contemporanul* (125 de ani de existenţă), revistele Academiei. A fost inventată o comisie numită Fondul Cultural Naţional, formată din iluştri necunoscuţi, care sfidează cultura scrisă. Sunt în stare de prăbuşire veritabile instituţii de cultură scrisă care fac parte din patrimoniul spiritual al României. La apelul prozatorului academician Nicolae Breban au aderat scriitori din ţară şi străinătate. Cultura română este dispreţuită de guvernanţi care uită – din ignoranţă, calcul meschin, răuvoitor, din nepăsare – că România modernă a fost construită inclusiv de scriitori, de oameni de cultură. În străinătate există o lege a sponsorizării eficientă, funcţională. Sunt fundaţii cu tradiţie de a investi în cultură formată de secole. Nicolae Breban ne invită să privim la ţări ca Rusia, Spania, Franţa, Suedia, ca să luăm aminte. La noi, funcţionarii culturii parcă gândesc dinadins ca încet-încet cultura să dispară. Să nu uităm că în noul imperiu european prin cultură putem fi auziţi. România înseamnă şi cărţile noastre pe care le publicăm cu eforturi financiare incredibile. Cu rugăminţi la rarii sponsori. Până ieri, pe internet au aderat 441 de scriitori, oameni de cultură, profesori din România, Israel, SUA, Franţa, Germania, Australia, Republica Moldova, Irlanda. Lista semnăturilor cuprinde scriitori şi profesori din Maramureş.”

Gardianul (10 sept.) publică un text intitulat *Scriitorii români au luat urma banilor Administraţiei Fondului Cultural*: „La nici o lună de la anunţarea rezultatelor finale ale sesiunii de finanţare pentru reviste şi publicaţii, peste 430 de intelectuali, din ţară şi străinatate, au iniţiat un «Apel» prin care îşi arată nemulţumirea privind acest demers. Considerând că cele peste 3 miliarde de lei (304.836 RON) au fost prost repartizate, semnatarii apelului doresc schimbarea structurii, a instituţiei de finanţare, a legii. La ediţia din acest an a sesiunii de finanţare, prin subvenţie, a revistelor de cultură au fost acordaţi 304.836 RON unui număr de 35 de publicaţii din ţară. Lipsa cu desăvârşire a unor publicaţii cu tradiţie a stârnit furia, dacă nu chiar mânia editorilor, care cer imperativ o altă formulă de sprijin. După cum s-a mai scris în presă, nemulţumirile pornesc de la modul de finanţare până la componenţa comisiei şi punctajul acordat de aceasta. De asemenea, o nepotrivire apare la raportul punctaj-sume alocate, care este discrepant.

Contemporanul şi *Timpul*, excluse de la finanţare.

La iniţiativa redacţiei revistei *Contemporanul*, una dintre publicaţiile cu tradiţie care n-a fost sprijinită cu nici

un leu, s-a lansat un Apel la care subscriu peste 434 (până vineri) de intelectuali români, aflaţi în ţară, dar şi în străinătate, printre care Nicolae Breban, Eugen Simion, Augustin Buzura, Eugen Uricaru, Ion Ianoşi, Daniel Cristea Enache, Emil Brumaru sau Al. Călinescu. Apelul este adresat preşedintelui României, Traian Băsescu, premierului Tăriceanu, miniştrilor finanţelor şi culturii. «Apelul pentru salvarea culturii române vii» amendează inclusiv bugetul «jenant» alocat culturii, de 0,16% din PIB, dar în principal modul de funcţionare a Administraţiei Fondului Cultural Naţional, considerat «o plasă» întinsă «operatorilor culturali». De la completarea formularelor afişate pe site-ul AFCN – «formulare deocheate, cu capitole, subdiviziuni greoaie, contradictorii» – şi până la principiile de acordare care au dus la respingerea câtorva reviste de importanţă naţională: *Contemporanul*, publicaţie ce a împlinit 125 de ani de la apariţie, *Timpul*, Revistele Academiei Române şi altele. «E un semnal grav: Ministerul Culturii şi Cultelor ne demonstrează încă o dată că nu este interesat de sprijinirea culturii române vii, inclusiv a literaturii române vii», considerându-se că MCC «duce o politică anticulturală, în esenţă antinaţională», «un genocid care are ca ţintă cultura vie şi valorile vii, scriitorii, artiştii plastici, criticii, poeţii vii», se mai arată în Apel.

Cei mai mulţi bani, pentru reviste de arhitectură şi fotografie

Se insistă şi pe sumele mici acordate şi pe faptul că «nu se decontează decât costurile tiparului (o parte din acestea!) ca şi când revistele, cărţile ar fi scrise de fantome! Cultura română este dispreţuită de guvernanţi...»

În consecinţă, semnatarii Apelului solicită alocarea unui buget de 3% din PIB; revederea în regim de urgenţă a Legii sponsorizării, care la ora actuală e departe de a încuraja sprijinirea culturii; scutirea de impozite a membrilor Uniunilor de Creaţie; rejudecarea în regim de urgenţă a dosarelor de către o Comisie a AFCN aleasă în cunoştinţă de cauză; desprinderea AFCN de MCC, înlocuirea conducerii Administraţiei Fondului Cultural cu o echipă de profesionişti; coordonarea activităţii acesteia între MCC, ICR, Uniunea Scriitorilor şi AFCN; crearea în MCC a unui Departament distinct «Cultura scrisă» şi alocarea acestuia a unui buget egal cu cel al Departamentului Patrimoniu Cultural Naţional şi, nu în ultimul rând, revenirea la «sistemul» de altădată de subvenţionare a culturii scrise în cadrul MCC, excluderea din competiţie a publicaţiilor/ editurilor obscure, comisia să facă publice proiectele câştigătoare cel mai târziu pe 15 martie (şi nu în august, septembrie sau octombrie, cum se întâmplă în ultimii ani), includerea unei clauze distincte în contracte care să prevadă ca executarea plăţilor de către MCC să se facă în 10 zile de la predarea lucrărilor.

Printre publicaţiile afectate de bugetul acordat sau de bugetul lipsă se numără *România literară*, *Contemporanul*, *Convorbiri Literare*, *Timpul*, *Steaua*, *Familia*, *Vatra*, *Manuscriptum*, *Dacia Literara*, *Cronica*, *Viaţa Românească*, *Jurnalul Literar*, *Poesis*, *aLtitudini* şi altele.

Cei mai mulţi bani la ultima ediţie au revenit revistelor de arhitectură şi fotografie, dar şi altele, precum *Luceafărul copiilor*, *Revista Memoria*, Revista Vector Arta şi Cultura în context, *Revista de cultură Ateneu* sau publicaţia trimestriala *Revista Română*."

Gândul, ziarul condus de C.T.Popescu, da, ultra-mediatizatul ziarist care de mai bine de şaisprezece ani urmează instinctul ceauşist de a instiga mahalaua împotriva elitelor, atacând personalităţi-instituţii ca G. Călinescu, Tudor Vianu, iar acum circa trei ani îndemnând lectorii

Adevărului la arderea (Goebbels, amicul lui Hitler, l-ar fi aplaudat) operei lui Nichita Stănescu (vezi *Contemporanul,* nr. 9/2006), în nr. din 12 sept. dă – nici mai mult, nici mai puţin! – lecţii de morală celor peste 600 de semnatari ai Apelului într-un articol intitulat *Cultura sunt eu* şi semnat Gheorghiţa Aurelian Ion: „O scrisoare bântuie Internetul. Purtând titlul pompos «Apel pentru salvarea culturii române vii», scrisoarea, publicată iniţial sub semnătura lui Nicolae Breban într-un ziar central, a ajuns şi în căsuţa mea de e-mail. Văzând cele peste 350 de nume ale unor oameni de cultura mai mult sau mai puţin cunoscuţi, care susţineau apelul, trimis factorilor responsabili din România (preşedinte, premier etc.), m-am grăbit să aflu ce pericole pasc cultura română şi de la ce anume trebuie ea salvată. Dezamăgirea a fost însa rapidă, pericolul principal care ameninţă cultura româna «vie» este că revista *Contemporanul. Ideea Europeană* să nu mai apară. Dramă cu atât mai cutremurătoare, deducem din apel, cu cât *Contemporanul* a împlinit recent 125 de ani.

Tocmai la acest «ceas aniversar», revista, asupra căreia s-a înstăpânit genialul scriitor Nicolae Breban, nu a mai primit subvenţie de la stat. O comisie din cadrul unei noi instituţii creată să finanţeze proiecte culturale, şi formată din (cităm apelul) «iluştri necunoscuţi, care sfidează revistele de cultură – veritabile instituţii ce fac parte din patrimoniul spiritual al României şi care se confruntă cu grave dificultăţi financiare», şi-a permis să ignore proiectul marelui nostru scriitor. Faptul, de neiertat, constituie prin urmare un prilej excelent de a perora pe ton apocaliptic împotriva celor care i-au refuzat marelui scriitor ocazia de a se exprima, în continuare, pe bani publici: «Ministerul Culturii (ne referim la toate administraţiile postdecembriste) duce o politică anticulturală, în esenţă antinaţională; o politică de indiferenţă crasă faţă de valorile culturii române; e literalmente un genocid ce se întâmplă, genocid care are ca ţintă cultura vie şi valorile vii, scriitorii, artiştii plastici, criticii, poeţii vii», constată o problemă «veche» prozatorul viu Breban, exact acum după ce revistei sale nu i-au mai fost daţi bani. Fără a-şi pune întrebarea de ce *Contemporanul* nu poate apărea decât cu subvenţie de la stat şi aducând ca singur argument în favoarea calităţii producţiei sale editoriale faptul că publicaţia are o istorie de 125 de ani (istorie prestigioasă, dar care, în cea mai mare parte, nu i se datorează lui Breban), romancierul pretinde în continuare bani pentru revista sa pe alocuri ilizibilă, ca şi cum susţinerea sa din fonduri publice ar fi un lucru de la sine înţeles. Citind lunga serie de critici adresate Ministerului Culturii, Administraţiei Fondului Cultural (responsabilă de crima culturală în discuţie), lamentaţiile privind bugetul insuficient destinat culturii, nu poţi să nu te intrebi de ce iniţiatorii apelului nu s-au exprimat public pe marginea acestor teme şi până acum, când au constatat că nu primesc bani, mai ales că multe dintre prevederile legale ce stârnesc nemulţumirea fuseseră anterior supuse fără prea mare ecou dezbaterii publice.

Departe de a considera activitatea Fondului Cultural Naţional şi cea a Ministerului Culturii mai presus de orice discuţie, ambele fiind mult prea des criticabile, trebuie spus că sensul schimbărilor întreprinse de acestea – finanţarea culturii pe bază de proiect, selecţii întreprinse de către comisii externe ministerului, formate din specialişti – e unul sănătos şi mult mai potrivit tipului de societate în care trăim. Or, să pretinzi, aşa cum face iniţiatorul apelului pătruns în final de nostalgia paternalistă a tătucului grijuliu, «revenirea la sistemul de altădată de subvenţionare a culturii scrise în cadrul MCC; excluderea din competiţie a publicaţiilor/ editurilor obscure», este nu numai penibil, ci şi periculos...”

Cronica Română (14 sept.) revine asupra subiectului. Gabriela Simon publică un text amplu: Efectele Apelului pentru salvarea culturii române vii asupra autorităților. Nicolae Breban: „Avem o mare responsabilitate față de cei 541 de semnatari". Reproducem comentariul din *Cronica Română*: „Cum probabil nu se aştepta nimeni (poate doar inițiatorii), «Apelul pentru salvarea culturii române vii», semnat de peste 500 de oameni de cultură din România şi personalități culturale din întreaga lume (Israel, SUA, Canada, Franța, Germania, Irlanda, R. Moldova ş.a.), a făcut multe valuri. Ecouri dintre cele mai diverse, reacții şi atitudini de tot felul au fost în urma acestui apel. Unii au considerat că prin acest apel revista *Contemporanul* vrea să-şi regleze conturile cu Administrația Fondului Cultural Național, alții au considerat că a fost picătura care a umplut paharul deja plin de vreo 16 ani încoace. Dovadă că nu este doar o vendetă personală a lui Nicolae Breban cu restul lumii de la AFCN este faptul că autoritățile au luat în serios apelul lansat de *Contemporanul* (asumat de 541 de scriitori). Marți, la Comisia de Cultură a Senatului au fost invitați scriitorul Nicolae Breban, redactorul şef al revistei *Contemporanul. Ideea Europeană*, Aura Christi şi Adrian Iorgulescu, ministrul culturii şi cultelor. Invitația le-a fost adresată de preşedintele Camerei de Cultură a Senatului, poetul Adrian Păunescu. Întâlnirea de la Senat a prilejuit, se pare, o confruntare serioasă de opinii.

«Încă de la început, domnul ministru Iorgulescu a vrut să sublinieze că şi el se află în interiorul culturii scrise, că şi el a scris câteva volume (ne-a şi enumerat titlurile)», ne-a declarat Nicolae Breban. «De fapt, prin aceasta, voia să ne spună că nu ne este ostil. Ceea ce până la urmă este foarte important. Domnul ministru chiar m-a întrebat de ce nu i-am telefonat când au apărut problemele. I-am răspuns că nu dau telefoane la ştabi. Mai ales că ne referim la o problemă publică şi nu personală. Chiar şi Adrian Păunescu a fost de părere că nu este normal să fie puşi în comisii oameni care nu au nici o legătură cu domeniul. Eu am rămas cu impresia că vom fi susținuți în cererile noastre şi de către comisia de cultură şi de către ministrul culturii. Mai mult decât atât. După ce mă voi întoarce de la Neptun, îmi voi încălca principiile şi-l voi suna pe ministrul Iorgulescu, care ne-a spus că are un proiect de lege al sponsorizării. O să beau cu el o cafea şi o să văd proiectul domniei sale. Să ştiți că şi eu sunt mirat de amploarea pe care a luat-o demersul nostru. Acum deja avem o mare responsabilitate față de toți semnatarii apelului», a mai spus Nicolae Breban."

În data de 13 sept. „Federația Editorilor şi Difuzorilor de Carte din România, se anunța tot în *Cronica Română*, (FEDCR) a luat act de *Apelul pentru salvarea culturii române vii* semnat de peste 500 de oameni de cultură din România şi personalități culturale din întreaga lume (Israel, SUA, Canada, Franța, Germania, Irlanda, R. Moldova ş.a.). [...] Apelul este un serios semnal de alarmă al societății civile, atragând atenția asupra faptului că «ceea ce se întâmplă e literalmente un genocid ce are ca țintă cultura vie şi valorile vii». Asociația Publicațiilor Literare şi Editurilor din România (APLER), membră a FEDCR, a contestat la începutul lunii august comisia alcătuită de către Administrația Fondului Cultural Național (AFCN), formată în majoritate din oameni care nu au tangență cu fenomenul literar actual, acordând puncte pe nişte criterii – în marea lor majoritate – fără nici o legătură cu specificul publicațiilor care, efectiv, promovează cultura scrisă în România.

Federația Editorilor şi Difuzorilor de Carte din România protestează față de modul total neadecvat al AFCN de selectare a revistelor literare care au fost înscrise şi contestă comisia care a acordat punctajul ce a stat la baza întocmirii ierarhiilor.

Totodată, Federaţia solicită imperios rejudecarea în regim de urgenţă a dosarelor de către o altă comisie a AFCN, aleasă în cunoştinţă de cauză, precum şi revenirea la sistemul de subvenţionare a culturii scrise în cadrul Ministerului Culturii şi Cultelor.

Comitetul director al Federaţiei invită reprezentanţi ai conducerii Ministerului Culturii şi Cultelor şi ai conducerii Administraţiei Fondului Cultural Naţional la o dezbatere publică în ziua de 2 noiembrie 2006, orele 18,00, în cadrul Galelor APLER – ediţia a VIII-a, Câmpina, la care să participe şi scriitori, directori de reviste literare şi edituri, universitari şi alte personalităţi culturale.

Comitetul director al FEDCR,

Preşedinte,
Petru Radu”

Apelul lansat de revista *Contemporanul* a apărut în multe, foarte multe cotidiane/ziare/reviste din provincie (Satu Mare, Craiova, Oradea, Sibiu, Iaşi, Cluj, Timişoara, Galaţi, Brăila, Baia Mare, Deva, Alba Iulia etc.), fiind difuzat pe posturi de radio locale, fiind, de asemenea, citit la emisiuni de radio şi TV. Apelul nostru a apărut pe site-uri din ţară şi din străinătate. Le mulţumim şi pe această cale tuturor colegilor din presa scrisă, presa on line, din presa radio şi TV, şi îi invităm să ne urmărească în continuare. Pentru informaţii cât mai detaliate: www.google.ro – Apel pentru salvarea culturii romane vii sau www.ideeaeuropeana.ro (click revista contemporanul).

Apelul a adunat – până pe *22 sept.* – peste 600 de semnături. Impresionantă solidarizare, care ar trebui să-i pună pe gânduri pe guvernanţi. Deocamdată însă, nici o mişcare din partea oficialităţilor.

Pe 24 sept. se împlinesc circa două săptămâni de când n-am mai scris un rând la *Zăpada mieilor*. Mă simt stoarsă; obiect inutil aruncat cât acolo de ceva ce stă împlinit.

Viul. Ca teren, rădăcină a duhului. Ca blestem, dar, pedeapsă. Treaptă ce te conduce spre altceva. Spre ce?

În realitate, atingem rădăcina fiinţei, când pronunţăm adverbul „viu”. Aş.

Viul, ca boală. O boală fără de care ai fi fost mort de mult.

„Sunt vie, vie, vie până la destrămare.” De atâtea ori am scris această frază, mândră şi speriată în egală măsură de adevărul care îl conţine. Mândră şi speriată? Cum să fiu mândră de propriile mâini? Dar de ochi? Tu parles!

Castor, dragul de Castor, bolnav, descoperă că pierde energie, da, i se scurge „materia” aia insidioasă, pururi ameninţătoare, pururi vicleană – viul – prin mâini, prin rotule, prin ochi. Decizia de a fi practic, adică de a face economie de viaţă/viu e una vitală. Doar că aplicând-o, dintr-o strategie a economiei frizând nebunia (atât de consecvent este aplicată!, şi ce este, ce poate fi nebunia, dacă nu o anume cantitate de energie, investită, clipă de clipă, zi de zi, în realizarea aceluiaşi scop?), se iscă… un cu totul alt Castor, cel secund, adică cel adevărat.

Iubirea, constată acest ins atipic, e o mare consumatoare de viu, de energie, iar dacă intenţionezi să te conservi, să faci economie de viu… nimic mai periculos decât boala de sorginte necunoscută, numită „iubire”. Castor e un fiu rătăcitor? S-ar putea. Până la un punct.

11 nov. Apelul pentru salvarea culturii române vii a adunat 690 de semnături. Au trecut două luni bătute pe muchie de când am depus adrese oficiale celor patru demnitari cărora le este adresat Apelul. Nici un răspuns. Nici o mişcare. Redepunem dosarele aduse la zi.

Revenirea la Ivan Ilici, împăcarea acestuia cu viaţa, cu viul aciuat în mujicul care are grijă de el în ultimele zile...

Aceeaşi prezenţă, spuneam, îl pândeşte inuman de insistent, sagace, pe Ivan Ilici, răscolindu-i viscerele până la derută, până… la boală, încât toţi cei dimprejur, încet, încet, îl tratează – dată fiind conştientizarea tardivă a dramaticei metamorfoze ce anunţă, din toate resorturile, un deznodământ fatal – tot mai mult, tot mai făţiş-vinovat, drept o povară de care e salutar să scape; dar în ce fel şi când anume?

Dacă primul Castor Ionescu „nu iubeşte moartea”, întrucât – afirmă protagonistul *Drumului la zid* – „tinereţea este inconştientă. Dar trecând de treizeci […] încep s-o văd altfel; mă refer la moarte. Poate nu ca un japonez, în nici un caz nu ca un samurai, dar… cumva, asemănător. […] vreau să zic că nu mai am… n-aş mai avea reflexul de a-mi ascunde moartea ca pe ceva nedemn, ruşinos. Nu mi-ar mai fi ruşine să mor”, iar cel de-al doilea Castor are o relaţie extrem de tensionată cu ea, cu „doamna din colonii”, dacă Ivan Ilici o descoperă într-un vârf al existenţei sale netrebnice, de doi bani, ajungând la concluzia că întreaga sa viaţă s-a desfăşurat aşa cum nu trebuie – şi moartea, în această ordine de idei, se transformă într-o vie punte ce duce la o revelaţie –, dacă Minda foloseşte o experienţă de degenerescenţă, pentru a efectua un „salt între două morţi” către o existenţă activă, vie, e lesne de remarcat faptul că Hans Castorp, inginerul descins dintr-un străvechi neam de burghezi germani, are, de asemenea, o relaţie aparte cu „domnul în negru”, înfăţişat într-o cheie originală într-o celebră gravură a lui Dürer, *Călăreţul şi moartea*, iubită de Nietzsche. Desigur că nu se poate susţine că Hans Castorp, din capul locului, iubeşte sau detestă moartea; cert este că eroul nostru – despre care de la bun început autorul afirmă că „nu era nici geniu, nici un imbecil, şi dacă, pentru a-l caracteriza, am ocolit cuvântul «mediocru», am făcut-o numai din motive ce nu au nici o legătură cu inteligenţa sau cu modesta sa persoană, deci numai din respect pentru destinul său, căruia suntem siliţi să-i acordăm o oarecare importanţă, dincolo de persoana lui” –, eroul, până să capete o specială „înclinaţie spre bucuriile straşnice ale vieţii” are parte, dincolo de voinţa sa, de câteva experienţe dramatice ce-l izbesc de zidul morţii: moartea părinţilor, iar pe urmă şi cea a iubitului bunic, cu care seamănă enorm, astfel încât moartea, fiind un dramatic eveniment ce-l zguduie, în pofida vârstei relativ fragede, devine destul de timpuriu un accident din suita „evenimentelor lăuntrice” (Michel Cazenave), ce-i îmbogăţesc „experienţa interioară”. (Jung)

O sumedenie de mărturisiri, zbateri meditative, alergări ale semnificaţiilor, sunt înrudite cu unele reflecţii jungiene, ca, de pildă, cea din prologul volumului *Amintiri, vise, reflecţii*: „Circumstanţele exterioare nu pot înlocui experienţele interioare. De aceea, viaţa mea este săracă în evenimente exterioare. Nu pot istorisi multe despre ele, căci mi s-ar părea ceva vid şi lipsit de substanţă. Eu mă pot înţelege pe mine doar prin întâmplările lăuntrice. Ele reprezintă specificul vieţii mele”.

Nu-i lipsea decât puţină moarte; în mod aproape sigur ar fi fost un om… perfect.

Mi-am propus să-mi trag sufletul după cele circa 350 de pagini scrise la *Zăpada mieilor*. Şi lucrez intens – pe întinderea ultimelor două săptămâni – la *Religia viului*. Citesc bulimic. Visez. Scriu. În mod straniu, descopăr pretutindeni semne ale viului, iar atunci când acestea lipsesc, le inventez din absență; şi acestea sunt uimitor de prezente, tiranice, covârşitoare!

Viul, ca manie, ca boală de sorginte necunoscută.

Văd în Rogulski un trubadur metafizic al viului. E de ruminat această percepție. Da.

Ascultat mult Beethoven, un monstru al viului, locuitor constant, rapace în genialitatea sa fără pată, al planetei viului. Muzica, probabil e una dintre puținele dovezi „palpabile" că Dumnezeu există.

Câtă dreptate avea iubitul neamț care susținea că fără muzică lumea ar fi fost o eroare.

Abordând tema viului, am… „păşit în necunoscutul cel mai deplin". (Dostoievski) De aici, spaima paralizantă din timp în timp. De aici, curajul nebunesc de a nu mă opri la jumătatea drumului. De parcă m-aş afla într-o cameră în care e întuneric beznă, din când în când, obişnuindu-mă cu bezna cea mai groasă, pe ici-colo, întrezăresc o rază de lumină, palidă, leşinată, mă arunc spre ea, ca să-mi dau seama că e altceva, şi tot aşa: orbecăi, bâjbâi, mă înconjor de cărți, citate, ştiind că în esență ele mă vor servi foarte puțin şi… Uimitor, continui, nu mă opresc, aidoma unui ogar fugărit din urmă, condus de instinct. Şi toate astea… ca să ajung unde?

Lucrez la o carte imposibilă. Mă nărui. Cad. E suficient să reiau lectura paginilor scrise, ca să-mi dau seama că le recitesc, iar şi iar, cu o plăcere sălbatică, deşi realizez că îmi propun imposibilul, dar tocmai asta mă stârneşte, mă ține în priză, mă smulge din comoditate, oboseală şi blocaj.

Oriunde îmi întorc ochii, dau de urmele viului, de prezența acestuia: tiranică, nesăbuită. Ce nebunie, Doamne! Îmi fac puțin curaj gândindu-mă la Castor, la rudele castorilor ce muncesc din greu în catacombele subterane ale ființei.

Îi explic puțin Mamei traseul lecturilor mele şi cel al intenției. În zilele următoare, Liuba – observ cu un amestec de consternare, uimire, amuzament – mă tratează ca pe o bolnavă.

Are dreptate! Dacă boala mea are un nume, acela ar fi…

Un amestec de îndărătnicie şi… şi… Ce anume?

Stau şi contemplu de câteva minute lungi gravura lui Albrecht Dürer, *Călărețul şi moartea*, iubită de Nietzsche. Şi, la un moment dat, mă trezesc din visare, întrebându-mă tâmp: oare ce a văzut el aici? Ce anume l-a făcut să-l compare pe călăreț cu Schopenhauer, cu care ia contact întâmplător, într-o librărie, împins de un puternic instinct de a se grăbi să cumpere cartea acestuia. Şi el îşi calcă în picioare tabietul de a nu cumpăra cărți în grabă şi…

Ce a văzut Nietzsche în *Călărețul şi moartea*?

Rogulski îşi face o manie din excavarea în straturile ontice ale „îngrozitor de bine-crescutei" Tonia. Liuba mă întreabă: ce scop are? Îi explic, eu cea înfricată, nu rareori, că ai mei nu mă înțeleg. „E simplu, spune Mama, care instinctiv înțelege totul. De aici încep complicațiile!" Ei, poftim!

M-am trezit cu un gând nebunesc. Ce-ar fi să se inventeze un aparat de măsurat viul, un fel de termometru cum e cel cu care îți măsori temperatura? (Hans Castorp se gândea la o unitate de măsură a timpului.) Reveria mea, proiectele mele nu s-au oprit aici. După ce s-ar deschide şi clinici speciale în care s-ar lua temperatura viului, indivizii să fie repartizați în oaze ontice diferite, un soi de oraşe în oraş. Cei care au o cantitate de viu sub limita de, să zicem, 100, să devină locuitorii unei mini-urbe, A, să-i spunem generic aşa; cei ce au între 100 şi 200 (ar trebui născocită şi o unitate de măsură pentru viu, aşa cum există pentru temperatură!), să fie izolați în mini-urbea B, de pildă; cei care au între 200 şi 500, în mini-urbea C; în sfârşit, tot aşa… până ajungem la cei ce depăşesc 1000, 2000, 10.000. Ei, cei din urmă, trebuie, în mod sigur, izolați altundeva! Într-o Castalie, of course! În sfârşit, vom avea o Castalie! Bla. Bla.

Mă duc pe terasă. Îi povestesc planul meu Mamei, îi dau detalii peste alte detalii; nume de mini-urbe, categorii, amănunte. Bref. Construiesc din mers. Aproape că îmi imaginez o nuvelă. Pe Liuba o prinde jocul. Ne jucăm frumos. Inspirat. La sfârşitul jocului, o văd privind visător-pierdut în plină stradă. E toamnă. O după-amiază blând-solemnă după felul în care se dispersează lumina, iar cloşca liniştii face pui. Liuba se întoarce spre mine şi îmi spune: „Cai verzi pe pereți!”; zâmbeşte luminos-viclean. E acelaşi zâmbet iubit de mine, dăruit câtorva personaje create de mine. Un zâmbet pe care mi-aş fi dorit… să-l mângâi, să-l alint (de descris, l-am descris de zeci de ori!). Dacă s-ar putea… Şi cine a spus că nu se poate!?

M-am împrietenit cu porumbelul care vine pe balcon. Are priviri extrem de vii, sfredelitoare. El ştie cine sunt, ce vreau. De unde vin.

Certitudinea că lucrez la o carte imposibilă, din când în când, mă paralizează. Pur şi simplu. Făcând imposibilă înaintarea. Ce noroc, da, că apare îndoiala!

Rogulski e o pasăre rară, care se ascunde sub penajul său luxuriant, exotic, iar când vede că acesta nu e suficient, recurge la măştile sale, unele retuşate, altele reinventate, mereu revăzute, rearanjate, cea mai evidentă şi fermecătoare fiind masca donjuanescă. Da. Donjuanismul brebanian este o mască purtată de personajele sale – unele dintre ele –, care sunt pescari de oameni, oameni superiori, pentru care a fi viu este scop, liman, şansă, pretext, ba mai mult decât atât: o religie. Prin Rogulski, Grobei, Castor, precum şi prin alți eroi nu mai puțin pregnanți, romancierul a instituționalizat de fapt viul, glorificându-l neobosit, inspirat, grav, ca un sacerdot întârziat pe marginea realității din prudență, din simț practic şi din alte câteva motive, la care ne vom referi mai târziu. Poate altă dată.

Nu pot să mă abțin. Mă gândesc la Andrei Rogujiv al meu – unul dintre eroii principali ai tetralogiei mele, *Vulturi de noapte* – care perorează calm-doct referitor la marginea-care-uneori-adeseori-centru înseamnă. Nici mai mult, dar, atenție, nici mai puțin.

De ce scriu aceste „fărâme”? E un alt pretext de a rumina tema viului.

Mă gândesc – jubilând, la propriu!, azi după ce mi-am scris porția la *Religia viului*, am dansat, spre amuzamentul alor mei – că pot decripta personajele vii, exclusiv pentru că eu însămi sunt vie, vie, vie până la crispare, până la nebunie, până la… Dar acest lucru, oho, l-am spus de atâtea şi atâtea ori. Şi-l voi spune, evident, în continuare. Voilà.

Scriu zilnic la *Religia viului*. Câteodată intervin blocajele la care m-am referit, spaima unei ratări majore, apoi, din nou, cu aceeaşi acuitate, îndoiala: fertilă, la pândă, pescuindu-mă, trăgându-mă în năvodurile-i luminoase la suprafaţă, aşa cum pescarii şi le scot din ape, dimineţile, culegând aşteptata, vital necesara pradă.

Prada cui sunt eu? Eu însămi pe cine interesez în toată această istorie cu iz de basm? Dar ce basm! Ce istorie!

Două zile am zăcut în pat. Mama mă întreabă ce am; îi explic ce simt: parcă s-a scurs viaţa din mine.

Să lucrezi la *Religia viului* şi, ajuns la jumătatea drumului, pardon, a cărţii… să te simţi dintr-o dată părăsit de viaţă, să te simţi cu proviziile de viu reduse, pe sfârşite. Ce farsă!

Apelul lansat de noi a adunat circa 700 de semnături. Din partea autorităţilor – nici o mişcare. Senzaţia de zădărnicie… şi dorinţa de a evada în lucru.

Transcriu aici câteva poeme scrise relativ recent. Mă uit în urmă şi văd cum totul e împlinire.

Negrul

Negrul, negrul, negrul
îţi sculptează mâinile, duhul.
Seara zvâcneşte în brazi,
pulsează în iarba pietrelor,
răsturnând în ceruri
brazdele grele şi lutul.

Negrul, negrul se-abate
dinspre-ncinsele după-amiezi.
Cântă aspru, ca din pământ,
cosaşii; aerul şfichiuie.
De sub pleoapa cosmică, noaptea
cade grămezi, grămezi!

Mai e un pic şi negrul
te-ajunge din urmă. Iată,
îţi scaldă în smoala-i de aer glezna
în dulce otravă turnată
şi te odihneşte şi-n sfârşit te învinge:
încă, şi încă o dată!

Aer negru

Aer negru, cum răstorni
dinspre melodii înalte
aştri însemnaţi şi nori
prăbuşiţi în pagini albe.

Sângeroşi sunt sorii azi,
sfârtecă secunde reci.
Mânji de aer cu morţi vii
se amestecă în veci.

Mestecă secunde luna
care nu-i de-aici, vai, nu!
Arborii tresar în somn;
fugi în visul lor şi tu.

Dormi. Adormi. Ascunde-te.
Zaci încolăcit. Alene,
aer negru, aer negru
fulgeră din bolţi viclene...

Peisaj de august

Ah, nouri negri pe cerul viclean.
Aerul muşcă zăbala calului.
Arborii-mi zdrelesc privirea,
mâinile, coamele anului.

Nori se-mbulzesc pe bolţi însemnate.
Ah, dimineaţă zdrenţuind aşteptări!
Cerul se-nclină, păsări adulmecă
crestele nevăzutelor ţări.

Albini se învârt în cercuri profane.
Şi-i atâta-ntuneric, încât în duh
te arunci, ca delfinii speriaţi
în asprul văzduh!

Brusc cineva face lumină.
Linişteea toarce, înceată felină.
Caii sălbatici din bolta vicleană
turma de nori la păscut o mână.

Urma lăsată sub pleoapa cosmică, nu-i nici ea decât amintire.

Zilele trecute părea că Dumnezeu ne ţine în palme.

La Editura Ideea Europeană au apărut, în sfârşit, *Elegiile duineze* (pregătite pentru tipar în primăvara acestui an) în traducerea lui Nicolae Breban. Un volum subţire-subţire, dens, o culme imposibil de atins a poeziei europene. Mă bucur, ah, cât mă bucur că am insistat ca Nicolae să traducă acest volum, din care îi traducea pe vremuri lui Nichita, din care mi-a tradus în ultimii circa paisprezece ani mie. „Vrând să fac un dar poeţilor români – de la care în tinereţe am primit inestimabile daruri, Nichita, Cezar, Grigore –, am îndrăznit o versiune românească a intraductibilelor şi abstruselor poeme rilkeene. Mostre supreme ale unui discurs poetic somnambulic, desfidând nu numai logica şi sintaxa curentă dar şi cea poetică, aceste *Elegii*... sunt, cred eu, un vârf dacă nu un monument al spiritualităţii moderne europene.//Sunt fericit că limba română a strămoşilor mei şi a marilor poeţi români a primit şi a putut cuprinde arta poetului austriac, ce se clatină şi cuvântă într-un aer de o tensiune insuportabilă, între Pindar şi Hölderlin, un monument de vârf inegalabil, cu siguranţă, al creaţiei europene". Acesta e textul pentru coperta a IV-a, semnat de autorul *Buneivestiri*, care zilele trecute mi-a promis că va traduce *Elegiile romane* ale lui Goethe, apoi *Marile elegii* semnate de Hölderlin şi *Cartea imaginilor* de Rilke. Iubitul de noi Rainer.

Nu figurez printre scriitorii supăraţi foc pe Alex, pentru că acest critic le-a acordat puţin spaţiu sau un spaţiu neadecvat, sau…, sau… în *Istoria*... d-sale. Nu sunt citată deloc în opusul lui Alex Ştefănescu. *Istoria*... lui Alex este

părtinitoare (aşa se cuvine!), extrem de vie, excelent scrisă, bine construită, abundă în informaţii, foarte multe informaţii, peisaje sociale, culturale; citind-o ca pe un roman, vei descoperi relieful mai multor personalităţi de prim rang ale literaturii române, vei constata atmosfera, culoarea, gustul câtorva segmente istorice, nelipsite de importanţă. E şi o carte frumoasă *Istoria…* lui Alex, care beneficiază de o sumedenie de portrete-eseu (unele dintre ele!) realizate de Ion Cucu. Alex are, se ştie, talent, scrie foarte bine; face portrete excelente; apoi el, spre deosebire de nu puţini alţi critici literari (va veni timpul când şi în această ordine de idei voi da nume), nu poate scrie despre o carte fără să o fi citit cu creionul în mână, fără să fi umplut cu note, însemnări file întregi. (Revista presei – publicată număr de număr, în *România literară* – făcută, câteodată, de el, niciodată sau rareori semnată, îl trădează prin stilul său corosiv, expresiv, de post-adolescent morocănos, distrat-răutăcios, ironic, imprevizibil şi inspirat.) Păcatul cel mai mare al acestei *Istorii…* este omiterea câtorva nume importante; şi e suficient să mă refer, în această ordine de idei, la Ion Ianoşi, Ştefan Agopian, Ion Mureşan. Dan C. Mihăilescu a făcut o listă impresionantă a absenţilor din *Istoria…* lui Alex. Apoi există nume cărora Alex le oferă un spaţiu nemeritat/nejustificat de mare. În fine, sunt de discutat mai multe aspecte, unele grave, importante, altele mai puţin sau deloc. Cert e că această istorie este un instrument de lucru, un fel de manual auxiliar de literatură, ce denotă, înainte de toate, iubirea de literatură a unui scriitor care toată viaţa a mizat exclusiv pe literatură şi continuă să mizeze (în ciuda sa, în ciuda unor colegi, în ciuda modului incalificabil în care a fost tratat!) într-un context în care marele public s-a întors cu spatele la ea, la literatura română – în primul rând, din vina noastră, a scriitorilor. Să nu uităm acest lucru. Să nu-l uite nici cei care au vituperat împotriva lui Alex Ştefănescu, tratându-l într-un mod, eufemistic vorbind, dezagreabil, atacându-l pe nedrept, neglijând sau prefăcându-se că uită un lucru evident de departe: Alex Ştefănescu este colegul nostru, care zece ani bătuţi pe muchie de cuţit a scris o *Istorie a literaturii române* de circa 2000 de pagini dactilo, frumos ilustrată, scrisă, repet, excelent, având, se înţelege, şi limite, lacune, omisiuni, despre care se poate discuta la modul civilizat, amical, colegial! Înţeleg şi în acelaşi timp refuz să înţeleg de unde înverşunarea, ura, răutatea măruntă, eficientă, cu care sunt tratate, uneori-adeseori, la noi, marile fapte culturale! Nu merita Alex să fie tratat aşa de colegi, inclusiv de cei din presa scrisă şi vorbită. Nici pe departe!

Citit Rilke: *Elegii duineze, Jurnal, Scrisori către Rodin, Auguste Rodin, Serpents d´argent*. O lume teribilă, aparţinând unei oligarhii a îngerilor ce îşi caută numele; totul îndeamnă să ia fiinţă de pretutindeni. Chiar dacă unele texte, ca în *Serpents d´argent* sunt inegale, totuşi, aparţin acestui poet imposibil, care, în opinia Marinei Ţvetaieva, a spus, aidoma lui Dumnezeu, totul.

„Încep să înţeleg, treptat, această viaţă, care pătrunde, cu ochii mari, în veşnic aşteptândul suflet. Această atenţie zilnică, starea de veghe şi solicitarea simţurilor orientate spre exterior, acest a privi înmiit şi permanentul a privi în afara ta. Acest a-nu-ne-însoţi al peisajului schimbător, acest a-fi-numai-ochi, fără să realizezi pentru cine. Această puritate a vieţii, această perpetuă stare de bucurie, fiindcă întotdeauna se petrece ceva, nu pentru că are vreo legătură cu propria personalitate, ci pentru că e mişcare şi schimbare. Ce mari devin ochii aici. Vor să aibă mereu întregul cer." (Rainer Maria Rilke)

Din ce lume vine ea, Doamne?

„De mine aş fi vrut prin tine să mă vindec”, îi spune genialoidul Ivan Karamazov lui Alioşa într-un moment în care se înstrăinează de eul său. Dar poate tocmai atunci, în clipa în care spune asta, el este, cu adevărat, el însuşi; coboară în subteranele eului său profund.

Bucuria de a fi lectorul cărţii *Vinovaţi fără vină*. E un studiu radical, curajos, unic în cultura română. Îi mulţumesc lui Nicolae că a avut încredere în mine, dându-ne această carte de istorie a mentalităţilor...

Am recitit zilele trecute dialogul făcut de Ionel Necula. Transcriu aici decalogul tânărului scriitor; mi se pare important.

1. Să ai o vocaţie puternică; 2. să-ţi alegi maestrul; pentru mine un model absolut în acest sens este epoca Renaşterii, epoca atelierelor de creaţie; nu cred în scriitorii care apar de nicăieri, cărora le este teamă de influenţe, de aripa protectoare şi aspră a unui maestru spiritual; 3. să nu-ţi pierzi curajul; 4. să nu ai prejudecata locului în care te-ai născut, încercând să ţi-l asumi fără să-l denigrezi, fără să luneci în extrema cealaltă, adică în penibile patriotisme locale; nici o clipă să nu uiţi că locul în care ţi-ai petrecut tinereţea a fost, este şi va rămâne patria ta; 5. să faci mereu acelaşi lucru – şi asta tot timpul! –, adică să scrii ritmic, să citeşti, să publici ritmic, să asculţi muzică; 6. să rămâi fidel idealurilor fixate în adolescenţă; fidelitatea faţă de tine însuţi, faţă de valorile majore, este echivalentul europenităţii; 7. să-ţi alegi prietenii, dar mai ales duşmanii! – este un semn al forţei acesta!; 8. să nu-ţi fie teamă de cei trei „S”: sărăcie, singurătate, spaima de a fi izolat după primele succese; 9. să tratezi – dacă ai o vocaţie puternică! – sărăcia, singurătatea, spaimele (în capul listei e spaima de ratare, urmează frica de a muri înainte să reuşeşti să te exprimi), succesul, înfrângerea, izolarea, ca pe condiţii propice scrisului (dacă, bineînţeles, îţi doreşti un destin major); 10. să citeşti în mod curent în câteva limbi de mare circulaţie, să citeşti metodic, lecturi alese, e de preferat la îndemnul unui maestru; să păstrezi treaz spiritul (auto)critic; să nu-ţi fie teamă să tai în carnea textelor tale ca în carne vie. Şi dacă simţi că vei deveni un mare scriitor… ucide dorinţa de a înfiinţa o familie, de a avea copii.

Nu e uşor să urmezi acest decalog grăbit poate şi departe de a fi complet, în anumite puncte inuman, aspru (ca, bunăoară, cel cu înfiinţarea familiei – discutabil; Tolstoi a avut o familie numeroasă; Rilke, după ce s-a căsătorit, la foarte puţin timp le-a părăsit pe soţia şi fiica sa, alegând izolarea).

Primii zece-cincisprezece ani trec… într-o zi.

Ba nu: într-un secol.

Decalogul însă rămâne acelaşi.

De necrezut.

Strivitor şi încurajant totodată.

Rezistă puţini.

De unde această frumuseţe sălbatică, pătimaşă în solitudinea-i de neînvins?

Beethoven îmi aduce aminte că, în esenţe, lumea e croită altfel. Ce noroc. Ce pedeapsă.

Era ca un sacerdot al rătăcirii, ca un saltimbanc al disperării, ca un amar clovn metafizic, volubil din tristeţe… Dar ce tristeţe! Ce rătăcire! Disperarea-i lăsa în urmă temple.

Norocul lui Nicolae (Breban) sunt cele două mari femei: Mama lui, Olga Esthera Constanța Böhmler-Breban şi Cristina (psiholog, specialist în domeniul artelor plastice) – stâlpii existenței acestui creator absolut.

Forța – rară! – de a te înzidi în *celălalt.*

După câteva zile în care am răvăşit Fundata, căutând, împreună cu Andy, un teren, le scriu – amândurora (Cristinei şi lui Nicolae) – să-i păzească zeii, urându-le spor la scris.

Răspunsul n-a întârziat: „Să vă-mburde Dumnezeu în rai”, ne scriu dragii noştri prieteni. Dacă ne va-mburda Dumnezeu în rai în acelaşi lot, vom restructura raiul!

Iată cum!

Vorbesc cu Mama mea despre forța Cristinei de a ne aduna pe toți laolaltă sub acoperişul Breban, investind în noi tone de căldură, farmec, bună dispoziție, seninătate. Cristinel – buna, draga, generoasa, răbdătoarea, extrem de calda şi inteligenta Cristinel –, grav bolnavă fiind de o boală imunitară incurabilă, ne mobilizează pe toți, ne molipseşte benefic de seninătate, învățându-ne (fără să-şi propună!!) să ne bucurăm de fiecare clipă, de zeii discreți ai prezentului.

Liuba mă contrazice: „Nu e vorba de forță. Despre iubire e vorba!” Când îmi spune asta, Mama are incrustată pe chip un soi de viclenie senină, pusă pe „rele”, caracteristică fetelor de şaisprezece ani.

Zeii sunt cu noi, în noi, pretutindeni.

Adu-ți aminte că te-ai născut din iarba unui zeu, şi vei scrie în dorința de a-i afla numele, dorință, care, în timp, va deveni mai puternică decât spaima de El.

Îmi cuprind prietenii; senzația obsesivă că ating, chiar în acele clipe, prin ei, cerul.

Mihai Cimpoi, un mare om de cultură, un ambasador al literaturii române vii. Îi datorez un portret. Indiscutabil.

Ianoşii, dragii de ei, mari oameni, o punte vie, inspirată spre Mitteleuropa.

Echipa construită de noi, adică de mine şi de Andy (Moşu)? Tineri – Alina Alexandra Preda (Alinache), Adrian Preda (Adrianescu), Alexandru Ştefănescu (Alex), Mihaela David (Miha), Cristian Negoi (Cristinel), Gabriela Simon (Gabi) şi nelipsitul Colly (pisoiul nostru, devenit mascotă a Editurii) – şi foarte tineri colaboratori, minunații noştri, ai mei, cărora le datorez liniştea şi echilibrul de care am nevoie atunci când scriu.

Oriunde te întorci, dai de Dumnezeu.